

T.C.

**NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRMESİ AÇISINDAN Z KUŞAĞI:
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE
NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

Emir Mehmet ERCAN

18810301029

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül SİLİ KALEM

KONYA– 2021

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emir Mehmet ERCAN		
	Numarası	18810301029		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRMESİ AÇISINDAN Z KUŞAĞI: NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Emir Mehmet ERCAN
imzası

TEŞEKKÜR

Tez konusunun seçimi noktasında ve tez araştırması sürecinin yürütülmesinde desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül SİLİ KALEM'e; tezimi sabırla okuyup değerlendiren ve akademik kariyerim için bana yardımcı olan Sayın jüri üyelerine; eğitim hayatımın her aşamasında maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunmayı bir vazife addederim.

Yüksek lisans tez çalışması için katılımcı olarak örnekleme dahil olmayı kabul edip nitel araştırmanın gereği olan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki uzun sorulara sabırla ve içtenlikle cevap veren Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde okuyan sevgili Z kuşaağı mensuplarına teşekkür ederim.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emir Mehmet ERCAN		
	Numarası	18810301029		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül SİLİ KALEM		
Tezin Adı	BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRMESİ AÇISINDAN Z KUŞAĞI: NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA			

Bu tez çalışmasında Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde öğrenim gören Z kuşağına mensup 40 öğrencinin; gündelik hayat işleyişi, boş zaman değerlendirme, mensup olduğu kuşağın özellikleri ve kendi içinde bazı noktalarda nasıl benzeştikleri ya da farklılaştıkları konusu ele alınmıştır. Milattan sonra üçüncü milenyumda dünyaya gelen tek jenerasyon olan Z kuşağı, 2000 yılı ve sonrasında doğanları ifade eder.

Bu tezin amacı; Z kuşağı mensuplarının gündelik hayatlarında boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini anlamaya çalışmaktır. Boş zaman içerisinde en çok zaman geçirdikleri kişiler ve mekânlar, sosyal medya ve interneti kullanım amaçları, dünya görüşlerinin boş zaman değerlendirmelerine etkisi, dinledikleri müzik tarzları, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılma ya da katılmama nedenleri gibi konular açısından sosyal gerçekliği ortaya koymak amaçlanmaktadır. Araştırma verilerine ulaşmak için nitel araştırma yöntemi kullanılarak alan araştırması yapılmış, veriler 5 Şubat 2020-14 Mart 2020 arası zaman diliminde katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formlarının uygulanması için 4 farklı fakültede(Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi) öğrenim gören toplam 40 kişilik örneklem grubuna ulaşılmıştır. Betimsel analiz yöntemi kullanılarak verilerin nitel

analizi yapılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre: Türkiye’de Z kuşağı mensuplarının gündelik hayat işleyişleri, dünya görüşleri, dinledikleri müzik tarzları, en çok zaman geçirdikleri kişi ve mekanlar, boş zaman değerlendirmeleri, dünya görüşlerinin boş zaman değerlendirmelerine etkisi, sosyal medya ve interneti kullanma amaçları açısından çeşitli noktalarda farklılaştıkları gözlemlenmiştir. Dünya görüşü olarak kendini dindar olarak ifade edenler gündelik hayatlarını ve boş zaman değerlendirmelerini dini görüşleri doğrultusunda organize ettiğini belirtirken kendini seküler olarak ifade edenlerin gündelik hayat işleyişinde ve boş zaman değerlendirmelerinde dini teamüllerin etkisinin olmadığı görülmüştür. Dindar Z kuşağı mensupları seküler kişilere nazaran gündelik hayatını dini vecibelerini yerine getirme odaklı organize etmektedir. Dünya görüşlerinin gündelik hayatlarına, gittikleri mekanlara(cami, mescit vb.), interneti kullanma amaçlarına, kaldıkları yere, boş zaman değerlendirmelerine, dinledikleri müzik tarzlarına ve birlikte zaman geçirdikleri kişilere bile etki ettiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Z Kuşağı, Gündelik Hayat, Boş Zaman.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Emir Mehmet ERCAN		
	Student Number	18810301029		
	Department	Sociology		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül SİLİ KALEM		
Title of the Thesis/Dissertation	GENERATION Z IN TERMS OF LEISURE TIME ACTIVITIES: A QUALITATIVE RESEARCH ON NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY STUDENTS			

In this thesis, 40 students from generation Z who are studying at Necmettin Erbakan University; everyday life, leisure time, the characteristics of the generation they belong to and how they resemble or differentiate in themselves at certain points are discussed. Generation Z, the only generation born in the third millennium AD, refers to those born in 2000 and beyond.

The aim of this thesis is; It is trying to understand how the members of the generation Z spend their free time in their everyday lives. It is aimed to reveal social reality in terms of the people and places where they spend the most time in their leisure time, the purpose of using social media and the internet, the effect of world views on their leisure time, the music styles they listen to, the reasons for participating or not participating in the activities of non-governmental organizations. In order to reach the research data, a field study was conducted using the qualitative research method, and the data were obtained from interviews with the participants between February 5, 2020 and March 14, 2020. In order to apply the semi-structured interview forms, the sample group of 40 people studying in 4 different faculties (Ahmet Keleşoğlu Faculty of Theology, Ahmet Keleşoğlu Faculty of Education, Faculty of Social and Human Sciences, Faculty of Architecture and Engineering) was reached. Qualitative analysis of the data was made using the descriptive analysis method.

According to the survey: everyday life functioning of the Z generation members in Turkey, world views, listen to their music styles, most of the time they spend there, people and places, leisure, the impact on the world of opinions leisure, social media and their differentiation at various points for the purposes of Internet use has been observed. While those who express themselves as religious as a worldview state that they organize their everyday lives and leisure activities in line with their religious views, it has been observed that religious practices do not have an effect on the everyday life functioning and leisure time of those who express themselves as secular. Religious Z generation members organize their everyday life with a focus on fulfilling their religious duties, compared to secular people. It has been observed that world views affect their everyday lives, the places they visit (mosque, masjid, etc.), their purpose of using the internet, their place of stay, their leisure time, the styles of music they listen to, and even the people they spend time with.

Keywords: Generation Z, Everyday Life, Leisure Time

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

1.1. Gündelik Hayat: Eylemlerin Ortaya Çıkış Noktası.....	3
1.1.1. Gündelik Hayatta Zaman Düzenlemesi.	9
1.1.2. Gündelik Hayatta Boş Zaman	13
1.2. Kuşak Kavramına Genel Bir Bakış.....	28
1.2.1. Kültürel Değişimin Kuşak Tanımlamasına Etkisi.	32
1.2.2. Z Kuşağı.....	42
1.3. Literatür Taraması.....	48

İKİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

2.1. Araştırmanın Problemi... ..	60
2.2. Araştırmanın Amacı.....	60
2.3. Araştırmanın Önemi	62
2.4. Verileri Toplama Tekniği ve Araçları... ..	63
2.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Grubu	64
2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR VE YORUM

3.1. Üniversite Okuma Nedenleri ve Meslek Seçimleri	73
3.2. Boş Zamanları Değerlendirme Biçimi	81
3.2.1. Hafta içi Boş Zaman	83
3.2.2. Hafta sonu Boş Zaman.....	87
3.2.3. Yazın ve Sömestrde Boş Zaman	90
3.3. Dünya Görüşlerinin Boş Zaman Değerlendirmesine Etkisi	94
3.3.1. Dünya Görüşlerinin Müzik Türüne etkisi	102
3.3.2. Dünya Görüşlerinin Davranış ve Özgürlük Algısına Etkisi.	105
3.4. İnternet ve Sosyal Medyayla İlişkileri	110
3.5. Gündelik Hayatta Boş Zamanların Önemi.	117
3.5.1. Boş zaman Eğitiminin Önemi.....	120
3.6. Mekan ve Kişi Seçiminin Boş Zaman Değerlendirmesine Etkisi	121
3.7. Boş Zaman Değerlendirmesini Etkileyen Faktörler.....	125
3.8. Z Kuşağının Sorunları, İhtiyaçları ve Beklentileri.....	127
3.8.1. Z Kuşağının Boş zamanlarda Yaşadığı Problemler ve İhtiyaçları.	127
3.8.2. Z Kuşağının Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarından Beklentileri.	133
3.9. Z Kuşağının Sivil Toplum Kuruluşlarına Katılım Düzeyleri.....	139
SONUÇ.....	145
KAYNAKÇA.....	154
EKLER.....	168
EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU.	168
EK 2: KATILIMCILARA İLİŞKİN TANITICI BİLGİLER.	169

KISALTMALAR DİZİNİ

Vs.: Ve saire

Vb.: Ve benzeri

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TDK: Türk Dil Kurumu

AVM: Alış-veriş Merkezi

KYK: Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AK Parti: Adalet ve Kalkınma Partisi

KONDİL: Necmettin Erbakan Üniversitesi Dil Öğrenim Merkezi

KOMEK: Konya Meslek Edindirme Kursları

YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Türkiye Bursları

TÜRGEV: Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı

TÜGVA: Türkiye Gençlik Vakfı

İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi

ODTÜ: Ortadoğu Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

Gündelik hayat; bizi biz yapan, tüm eylem ve davranışlarımızı sergilediğimiz alan olma özelliği taşıyan, dışarıdan bakan gözlerin bizim hakkımızda hemen hemen her türlü bilgiyi öğrenebildiği bir mecradır. Gündelik hayat, bazen görünür olan bazen de gerektiği anda kendini gizleyebilen bir alandır. Gündelik hayatın gerçeklerinden kaçmak imkânsız olup burada herkes kendine uygun statüde rollerini sergilemek zorundadır; aksi takdirde dışlanma veya ötekileştirilmeye uğrama realitesiyle ve tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirler. Gündelik hayat, her toplum için aynı şekilde sürdürülmemektedir. Genel olarak içinde yaşanılan çağın şartları; o toplumda var olan sosyal, ekonomik vb. faktörler etkilidir(Bennett, 2013, 5-13). Gündelik dediğimiz olgu aslında yine, yeni ve yeniden bizlere sunulan, bazen bizleri daraltan, sıkıştıran bazen de baskılayan olmuştur. Gündelik; hiç durmadan devam eden, her gün yeniden bizlere verilen, bizi yöneten ve boyunduruğu altına alandır. Gündelik hayat; isteğimiz ve yetkimiz dışında var olan, durdurulması ya da ara verilmesi mümkün olmayan çoğunlukla da bütüncül sistemi içinde ezildiğimiz bir alandır(Certau , Giard, & Mayol, 2015, 1-9). Gündelik hayat, genelde farkında olmadan yaşantımıza yön veren, bizleri etkileyen; her ülke, topluluk ve grup için ayrı mecrada seyredendir. Her ülke, topluluk ve grup için gündelik hayatın spesifik ve konjonktürel olarak kendine özgü dinamikleri bulunmaktadır. Aynı ülke içinde farklı yerlerde bile gündelik hayatın işleyişi aynı olmayabilir. O yerin ya da bölgenin kendine özgü yapısı, özellikleri ve dinamikleri gündelik hayatın işleyişine yön vermektedir. Türkiye özelinde düşünecek olursak Konya İli ile diğer illerdeki gündelik hayatın işleyişi birebir aynı değildir. Hatta Konya İli'nde bulunan ilçelerde; daha da özele indirgeyecek olursak ilçelerde bulunan köylerde bile gündelik hayat dinamikleri aynı olmadığından gündelik hayatın işleyişlerinin aynı olmadığını söyleyebiliriz.

Kuşak kavramı, aynı nesle mensup olan bireyler hakkında belli başlı ortak özelliklerin göz önünde bulundurulmasıyla meydana gelmiş veya aynı devirde yaşamış olan bireyleri tanımlamak için ortaya çıkmış bir kavramdır. Kuşak kavramı yerine jenerasyon ya da nesil kavramları da kullanılabilir. Kuşaklar genel olarak tarihsel süreç içinde o zamandaki konjonktüre ve şartlara bağlı kalınarak; o dönemki davranışlara, siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel vs. faktörlere bağlı tanımlanmış ve sınıflandırılan insan topluluğudur/gruptur denilebilir. En son tanımlanan ve yeni bir kavram olması sebebiyle araştırmalara konu olan nesil Z kuşağıdır. Z kuşağı; Alfa kuşağı olarak tanımlanan, dünyanın globalleşmeyle birlikte yavaş yavaş küresel bir köye döndüğü bir devirde dünyaya gelen bir kuşaktır. Evrim(dönüşüm) ve devrimlerin(köklü değişim) olduğu dünyamızda özellikle internetin de

gelişmesiyle rahatlıkla bilgiye ve kaynaklara ulaşabilen Z kuşağı, 2000 yılı ve sonrasında doğanları tarif ya da tasnif etmek için kullanılmaktadır. Z kuşağı hakkında ortaya konulan araştırmalar yetersiz olduğundan net bir şekilde Z kuşağının özelliklerinin neler olduğu, Z kuşağından sonra gelecek neslin nasıl bir nesil olacağı ve bu neslin kavramsal olarak tanımının ne olduğu bilinmemektedir. En son nesil olmasının yanında değişim ve yeniliklerin en hızlı yaşandığı postmodern çağda; hatta ötesinde dünyaya gelmesi nedeniyle Z kuşağına sadece sosyoloji biliminin değil özellikle diğer sosyal disiplinlerin de yönelmesinin yanında araştırmalarını sıklaştırması gerekmektedir(Nacak, 2019, 5-10).

Boş zaman genel olarak; bireylerin zaruri ihtiyaçlarını temin ettikleri zaman dilimleri dışında kalan, bireylerin kendini gerçekleştirdikleri, oyalanabildikleri, dinlenip eğlendikleri ve bunu hak ettikleri zamanlar olarak bilinir. İş yaşamının stres ve gerilimlerinden kaçınılan zamanlardır. Psikolojik ve fizyolojik rahatlamanın olduğu boş zamanlar bireyin akli ve fiziki sağlığı için elzemdir. Boş zamanlar, gündelik hayatımıza daima olumlu katkı sağlar(Denktaş, 2020, 7-9). Boş zaman kimisine göre aylaklık kimisine göre kapital sistemin dışında kurtarılmış ve kotarılmış alan kimisine göre de hobi ya da özgürlük alanıdır. Her birey, her sosyal tip ve her kuşak için aynı anlamı taşımayan boş zamanların; nasıl doldurulduğu gibi sorular hep sorulmuş ve tartışma konusu olmuştur. Sadece modern ve postmodern çağda değil insanlığın var oluşundan beri boş zamanlar mevcuttu; bu boş zamanların nasıl doldurulduğu ve değerlendirildiği mütemadiyen gri alan/flu olarak kalmıştır. İnsanoğlunun ilk çağlarından beri sürekli bir meşguliyet ve iş alanı olduğundan; arta kalan yani serbest alanlarının nedenselliği ve nasıllığı son zamanlarda ilgi odağı haline gelmiştir(Russell, 2018, 10-17). Öğrencilerin ders zamanı dışında ya da tatillerindeki boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri üzerine az çalışma yapılmış olup bu çalışmalar yapılmaya muhtaçtır. Z kuşağı yavaş yavaş artık üniversiteli olmaya başlamış ve diğer kuşaklar gibi Z kuşağının da boş zaman sorununun ele alınması önem arz etmektedir. Z kuşağı, çeşitli boyutlarıyla kendinden önceki kuşaklardan çok farklıdır. İletişim araçlarının değişip çeşitlenmesi, internetin akıl almaz ilerleyişi, globalleşme gibi radikal değişimlerin meydana gelmesi Z kuşağını doğal olarak diğer nesillerden farklı kılmaktadır(Stillman, & Stillman, 2018, 6-15).

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

1.1. Gündelik Hayat: Eylemlerin Ortaya Çıkış Noktası

Gündelik hayat, bizlere sürekli olarak yine, yeni ve yeniden verilen durdurulması mümkün olmayan bizi bazen ezen bazen de baskısı altında yaşantımızı sıkıştırır. Gündelik hayat, bizden daima sorumluluk yüklenmemizi bekleyen ve bizlerden bu sorumluluğa uygun davranarak rol ve statülerimizle paralel şekilde davranış ortaya koymamızı bekleyen bir alandır. Her ne kadar inkâr edip özgürlüğümüzün ve bağımsızlığımızın olduğunu söylesek de gündelik yaşam, daima hayatımızı şekillendirendir. Gündelik hayat, aslında köşeye çekilmiş gibi yapıp bizlere yol gösteren bir olgudur(Certeau, Giard, & Mayol, 2015, 25-26). Gündelik hayat bizi biz yapan ve ister istemez bizim hakkımızda bilgi ve görüntü verendir. İnsanlar günlük hayatta; dini ritüellerini yerine getirir, özel ve kamusal alandaki işlerini yapar, boş zamanlarını değerlendirir ve hayatlarına yön veren her türlü kararları alırlar. Gündelik hayat, daha önce sosyologların ilgisini çekmemiştir; oysa ele aldığımız hemen hemen her olgu ve olayın şekillenmesi gündelik hayatta olmaktadır. Gündelik hayat, aslında sürekli tekrar ettiğimiz rutinlerden oluşmaktadır. Hiç durmadan tekrar ettiğimiz, bizleri biz yapan eylem ve aksiyonların tümüdür. İnsanı insan yapan aslında gündelik hayatın ritmi içindeki rutinleridir. Bu rutinler her ne kadar dikkat çekmese de sürekli ve düzenli olarak yaptığımız ve hayatın akışında olmazsa olmaz eylem ve aksiyonların sergilendiği alandır.

Gündelik dediğimiz olgu aslında yine, yeni ve yeniden bizlere sunulan, bazen bizleri daraltan ve sıkıştıran bazen de baskılayan olmuştur. Gündelik, hiç durmadan devam eden her gün yeniden bizlere verilen bizi yöneten ve boyunduruğu altına alandır. Gündelik hayat; isteğimiz ve yetkimiz dışında var olan, durdurulması ve ara verilmesi mümkün olmayan çoğunlukla da bütüncül sistemi içinde ezildiğimiz bir alandır(Certau , Giard, & Mayol, 2015, 3-12). Gündelik hayat, bazen gizlice bazen de görünür olarak bizi var eden ve şekillendirendir. Gündelik; çoğunlukla bizleri içten içe ezen, genellikle aynı eylem ve davranışları monoton/tekdüze olarak yapmamıza neden olan, var olan hayat mücadelesinde kesinlikle pes etme lüksümüzün olmadığı, hem kamusal hem de özel alanda sürekli devam eden hayat mücadelesidir.

Gündelik yaşam, toplumsal yapının ayrılmaz yapı taşlarından. Sosyoloji bilimi modern dünyada gündelik yaşam olgusunu daha ciddi şekilde ele almaya başlamıştır. Gündelik hayat, her ne kadar tahakkümler tarafından yönlendirilse de aslında çoğunluğu ve natürel değerleri temsil eder. Gündelik yaşam; karmaşık, yapay ve uç sınırdaki manaların varlığını her ne kadar içinde barındırsa da aslında sistemsal olarak kendi içinde bütünlüğünü korumayı başarmıştır (Subaşı, 2001, 239). Toplumsal olan aynı zamanda gündelik olandır. Gündelik yaşam; her devir ve toplumda aynı şekilde anlam bulan bir kavram değildir. Tarım, sanayi ve bilgi toplumlarında gündelik yaşama atfedilen anlamlar farklıdır (Canlıoğlu, 2008, 13-21).

Gündelik hayatın anlamını bilmek; aslında tüm yaşamı bir nevi anlamış olmaktır. Tüm davranış ve tavırlarımızın spontane olarak meydana geldiğini düşünmek doğru olmayacaktır. Gündelik yaşamın kendini fark ettirmeden varlığını sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Bir bireyin ya da grubun gündelik yaşamını ele almak onun hakkında detaylı olarak bilgi sahibi olmamıza olanak tanımaktadır (Çetin, 2013, 293-294). İnsanlar hakkında etraflıca bilgi edinebilmek için onların gündelik hayatlarına bakmak yeterli olacaktır. Bir bireyin bir güne bakmak bile onun hangi mesleği yaptığını, hangi dine mensup olduğunu, hangi sosyo-kültürel ortamda yaşadığını, medeni durumu ve aile yaşantısının nasıl olduğu gibi bilgilere ulaşmamızda birçok ipucu vermektedir.

Gündelik hayatımızı şekillendiren iki faktör vardır: Bunların üzerine kurulu yaşantımız varlığını sürdürmek için taktik ve stratejilere ihtiyaç duyarak sürdürmek zorundadır. İster tahakküm kurucu ister zayıf olun her zaman bu olguları kullanmak zorunda kalabilmektesiniz. Strateji kendi mekânını kullanırken taktik sürekli karşı tarafın mekânını kullanmayı tercih etmektedir. Bunu yapmasının nedeni; yabancı bir gücün yani tahakkümün kendisine dayattığı kuralları kendine has oyununu kurarak başından savmayı planlamasındandır. Taktik sahibi zayıf olduğundan bulduğu uygun ortamda hamlesini yapmak ve ele geçirdiği fırsatları değerlendirmek zorunda kalıp bunlara bağlılığını korumalıdır. Kendisine ait bir mekânının olmayışı yani sürekli karşıdakinin mekânında mücadelesini vermesi ona aslında hareketlilik sağlayıp onun daha iyi taktik geliştirmesine neden olur. Zayıf/güçsüz insanlar erk yani tahakküm kurucularına karşı varlık savaşı vermek için kurnazlıklarla ve hilelerle dolu olan taktikler geliştirirler. Erk gücünü elinde bulunduranlar, strateji geliştirmekte iken güçsüzler onlara karşı var olabilmek ve isteklerini yaptırtmak için taktiklere başvururlar. Strateji, güçlünün silahı iken taktikler, zayıfın kullandığı savunma şeklidir. Erk ve güç sahibinin zayıfa uyguladığı baskı ve şiddet ne kadar fazla ise zayıfın geliştireceği taktik de kurnazlığa o denli

yatkın olur. Sanayileşme ve kapitalizmin ortaya çıkardığı işçi sınıfı haklarını savunmak için direniş ortaya koymalı; içinde bulunduğu ortam ve şartlara karşı evrim geçirerek hayatta kalmalıdır(Certeau, 2009, 113-122).

Gündelik hayat, çok muğlak bir alandır. Gündelik hayat; spontane, sıradan, alışıldık ve kabullenilen bir sahadır. Gündelik hayatı anlamlı kılan şey bireylerin kendi yaşamlarının birer bağımsız aktörleri olmasıdır. Kültürel olarak yaratılan/inşa edilen gündelik yaşam; daima tartışmaya ve farklı aforizmalara açıktır. Gündelik hayat; parçalı, heterojen ve çok kimlikli bir yapıya sahiptir (Bennett, 2013, 11-19).

Gündelik yaşam, kendi kendini açıklar nitelikte değildir; bu yüzden yanıltıcı olabilir. Bundan dolayı önce gündelik hayatın ne olmadığına bakılmalı; ancak sonrasında bu konuda bir tanım geliştirilebilir. Gündelik yaşam çeşitli bölümlerden meydana gelir: İş yerinde öğle yemeği, süpermarkette alışveriş, kilisede ayin, gösteri ve izleme, konsere katılma vb. Gündelik hayat, sosyal varoluşun tezahürüdür ve daima diğer insanlarla ilişkileri barındırır. Bu sosyal bağlam yalnız olduğunda da oluşur: Düşünce, anı, rüya, sevdiğimiz ve nefret ettiğimiz kişiler, gurur veya utanç hissettiğimiz... Gündelik yaşam benzersiz olmayıp daima tekrarlanır. Bazen de ritmik ve döngüsel rutinlere dönüşür(Sztompka, 2008, 7-10). Gündelik hayat; ekonomik, psikolojik veya sosyolojiktir. Özel yöntemlerle kavranması gereken özel nesnelere ve alanlardır. Gündelik hayat dendiğinde genellikle toplumdaki bireylerin gündelik zaman bütçesi içerisinde yer tutan; beslenme, giyinme, barınma, uyuma vb. faaliyetleri anlıyoruz. Bu faaliyetler yiyecekler, giyecekler, ev eşyaları gibi özel nesnelere kullanılarak yapılmaktadır. Bu nesnelere ve faaliyetler bir bütünlük içinde o toplumun maddi kültürünü oluşturmaktadır(İlhan, 2007, 63).

Gündelik hayat; birikimleri ve sürekli insan ilişkileri ya da etkileşimleriyle devamlılığa sahiptir. Toplumsal ve sosyal dünyayı oluşturup ona anlam yükleyen de insanın yine kendisidir. İnsan tabiatı ve fitratı gereği yalnız yaşayıp hayatını sürdürebilen bir yaratılışa sahip değildir. İnsan toplumsal bir varlık olmasının sonucunda bu toplumsallığın etkisiyle var olmayı başarabilmiştir. Bu durum insanın diğer insanlarla iletişime ve etkileşime girmesini zorunlu kılar ki o da onun gündelik yaşama entegre olmasını sağlar. Bunun tam tersinin olması insanın yalnızlığı olarak ifade edilmiş olup onun toplumdaki soyutlanmışlığı sonucu varlığını devam ettirebilmesi olanak dışıdır. Gündelik hayat dediğimiz olgu aslında günlük monoton tekrarlardan ve sınırlamalardan epey uzaktır. Gündelik hayat, aslında bireylerin inşa ettiği toplumsal ve sosyal evrende sürekli tekrar eden rutin ve eylemlerin, süreçlerin gizemini

barındıran, gizli olmayan; ama bunun yanında çok komplike olan unsurları da içinde taşıyan sosyalliğin parçalarından meydana gelmiş bir bütünlüğün dışı vurumudur(Esgin, 2012, 98-106).

Gündelik olan ile modern hayat daima iç içe olmuştur. Gündelik hayat ana esas olarak belirlenip onun içinde var olan terör, modernite, yabancılaşma gibi temaları gündelik hayatın içinde aramak elzemdir. Muhalefet yapma, direniş ve kriticizm yalnızca gündelik hayatın çerçevesi dâhilinde yapılmalıdır. Bireyler, gelinen süreç içinde artık özne olmaktan sıyrılıp birer nesne konumuna getirilmiş olup tüketimin de dayatmalarıyla tamamen tatminsiz bir dünya yaratılmıştır. Bu açmazlardan kurtulmanın yolu yine gündelik hayattan geçmekte; ancak soruna gündelik hayat penceresinden bakılarak sorun halledilebilmektedir. Eğer gündelik pratik ve sorunların farkında olursak ona itiraz edip onu dönüştürebiliriz. Eğer bu farkındalık ve bilinçten yoksun olursak asla bu sorunlardan sıyrılıp kurtulamayız. Gündelik hayat asla felsefi disiplinler olmadan analiz edilemez. Felsefe dıştan bir göz olarak yalnızca oluşan sorun ve olayları sadece değerlendirip kabına çekilirken gündelik hayatın asla bu lüksü yoktur. Gündelik hayat, aslında olması gereken yani natürelidir. Mütevazı olmasının yanı sıra parça ve bütünlük ilişkileri içinde bir sağlamlığı da barındırmaktadır. Gündelik yaşam ve modernite birbirinden bahseder ve daima bir gizem ve gizlilik içinde hareket ederler. Gündelik olan ve modern birbirine daima bireylerin hangi argümanlara güvenmesi gerektiğini telkin eder ve birbirini eksik noktalarda telafi ederler. Burada dikkat çekilen husus özellikle dezavantajlı grupları yani kadın, muhalifler ve güçsüzler medyayı boyunduruğu altında tutan tahakkümler karşısında birer hedef olmaktan başka yapacakları bir şey kalmamıştır. Şayet medya gücünü elinde tutan tahakkümlerin boyunduruğunu kabul edip edilgen pozisyonda kalmayı kanıksar ise onlar için her şekilde sokulan ve yönlendirilen taraf olmaktan kaçamayız. Bu durumlara düşmemek için birincil yapılması gereken tabii ki de eleştiri ve sonrasında ise belli plan dâhilinde bir başkaldırıyı yapmaktır; çünkü gündelik yaşam felsefe disiplini gibi pasif kalarak sadece yorumlama ve değerlendirmeyi asla affetmeyecektir. Gündelik olan aslında bir nevi felsefi olmayanın tanımıdır; ancak felsefe olmadan gündelik hayat asla anlaşılabilir. Boş zaman sadece sınıf mücadelesi için bir tehlike olarak incelenmeyip aynı zamanda belirsiz fakat çağdaş yaşamın olumlu bir gerçeği olarak da ele alınabilir. İşçi sınıfının haklarını elde etmelerinin tek çıkar yolu; var olan sisteme karşı topyekün bir devrimden geçmektedir. Güçlüler zayıflara karşı strateji geliştirirken zayıflar da güçlülere karşı hayatını idame ettirmek ve haklar elde etmek için taktik geliştirmek zorunda kalmaktadır(Lefebvre, 1998, 7-24). Certeau, zayıfların güçlülere karşı başarılı olması için belli bir zamana kadar taktik geliştirmesi gerektiğini ve zamanı gelince profesyonel şekilde

hazırlanan bu taktiklerin rakibin yani güçlünün sahasında hayata geçirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Zayıf olanın güçlünün sahasında ortamın şartlarına uygun şekilde evrimleşmesi yani uygun zamana kadar ortama ayak uydurması gerektiğini belirtir. Aslında rakibin sahasında yani güçlünün sahasında zayıf olanın güçlü olanın istediği şeyleri görünürde yaparmış gibi olmasını; ama gerçekte yine zayıf olanın dikkat çekmeden güçlünün sahasında istediği şeyleri yapabileceğini ve hayatını bu şekilde devam edebileceklerini dile getirmiştir. Lefebvre de Certeau'ya nazaran zayıf olanın güçlünün geliştirdiği stratejisine karşı geliştirilen taktiklerin bir devrim şeklinde güçlünün sahasına uygulanmasını önerir. Certeau'nun evrimleşme(ortama ayak uydurma) önerisine karşı Lefebvre de zayıfın haklarını tam olarak elde edebilmesi için devrim(eylem) yapılmasının zorunluluğunu dile getirmiştir.

Lefebvre'ye göre, ister kültürel ister toplumsal olanın analizinde gündelik olanın sınırlarının dışına çıkmamız olanaksızdır. Gündelik olan bizi çepeçevre saran bizi tahakkümü altına alan ve bize yön verendir. Lefebvre'ye göre, modern gündelik hayatta ilişkiler karmaşası buna sebebiyet vermiştir. Kapital düzenin karmaşasının nedeni kamusal alan, kültür, iş, ideoloji vs.ye kadar alanını büyütme ihtiyacından doğmuştur. Burjuva gücüne karşı işçi sınıfı kendilerini bu zorlamalara karşı uyarlamış ve bir denge oluşturmaya çalışmıştır. Lefebvre'ye göre, gündelik hayat birey üzerinde çok etkili olduğundan onu dönüştürmeliyiz. Kentsel ve kültürel alanlarda devrimler yapılmalıdır. Bu devrimler yeniden üretim ve dönüşümler üzerine olmalıdır. Bireyler hapsedikleri gündelik hayat içinde kendileri isterlerse daima onu değiştirip dönüştürme imkânına sahip olabilirler. İnsanın ya gündeliği yakalaması gerektiğini ya da var olmasının bir anlamının olmadığını ifade eder(Köse, 2008, 8- 19).

Egemenin düzeni içinde var olmak ve varlığını devam ettirmek için egemenin alanında yeniden bir üretim sürecinden geçip yeni taktik ve stratejiler geliştirmekle olabilir. Parçalı, görünmez ve uyanık olan bu üretim kendini belli etmeden her yere sızabilme potansiyeline sahiptir. İstediklerini kurnazlık ve hile yoluyla yapabilen bu üretimin varlığını başka türlü devam ettirebilmesi mümkün değildir. Misal verecek olursak Coğrafi Keşifler başladığında; İspanyollar, yerli kabileleri tahakkümü altına aldığına buna karşı kabileler her ne kadar başkaldırmadan spesifik olarak bunu kabul etmiş; hatta benimsemiş gibi görünseler de onlara benimsetilmeye çalışılan norm, ritüel ve yasaları kendilerine göre uyarlayıp dönüştürerek yeniden bir üretim sürecinden geçirdikten sonra gündelik hayatlarına uygulamışlardır. Bunlara karşı devrim ya da başka türlü seçenekleri uygulayacak yeterlilikte olmadıklarından

bu tür taktikler sayesinde bir süre de olsa varlıklarını devam ettirmişlerdir. Egemene karşı oyun ve hileler yoluyla bu düzenin mağduru olmamak için düzeni reddedip terk etmeden kendilerine göre uyarlamışlardır(Certeau, 2008, 45-46).

Güçlüye karşı zayıflar gündelik yaşamda taktik geliştirirler. Taktik, rakibin sahasında gerçekleşip bir hareket manevra alanı sunduğundan bu durum bize avantaj sağlamaktadır. Medya, ekonomi ve politika gibi alanlarda güçlü erklerin toplum üzerinde kurduğu tahakküm inanılmaz boyutlara varmıştır. Güçsüzlerin bunlara karşı neler yapması gerektiği iyice saptanmalı ve ona göre yol haritaları hazırlanmalıdır. (Ginsborg, 2010, 20-29). Burjuva yani güçlüler, tarihsel süreç içinde zayıflara karşı her ne kadar strateji geliştirmeye çalışmışsa da zayıflar var olmak ve hak elde etmek için daima taktik geliştirmiştir.

21. yüzyıl gündelik hayatı genel olarak şunlar üzerinden şekillenmektedir; Duygular, ev, zaman, yemek yeme, sağlık, alışveriş ve eğlence/boş zaman; ama bunlara ekleme yapılabilir. Gündelik yaşam, paradokslarla doludur bu yüzden olumlu ya da olumsuz tüm oluşumları aynı anda ve aynı yerde içerebilir(Scott, 2009, 12,31).

Antik felsefede dışlanıp küçümsenen gündelik yaşam, endüstrileşmeyle birlikte hapsoldüğü mekândan çıkarak çalışmanın katma değer sunmasıyla değer görmüş ve bunu medyanın(özellikle televizyon) etkisiyle en rağbet gördüğü altın çağını yaşamaya başlamıştır(Öcal, 2017, 236,247).

Gündelik hayat; eylem, tavır ve değişip dönüşen değerlerimizin toplumsal yaşamdaki dünyasına ayna tutar. Gündelik yaşamın içindeki pratiklere bakıldığında zihniyet, anlam dünyası ve değişik hayat tarzlarının ortaya çıktığını görürüz. Türkiye modernleşmesinin tarihsel süreç içinde nasıl seyrettiğini gözlemlemek için Konya'ya bakmak yeterli olacaktır. Modern ile geleneğin çelişik şekilde bir arada sürdürüldüğü ve bu paradoksal bir arada var olmanın getirdiği uzlaşma gündelik yaşamda farklı ve yeni mozaiklerin bir arada yaşamasına olanak tanımaktadır. Konya tarihsel süreç içinde birçok devlete başkentlik yapmış ve kendine özgü modernleşmesini hayata geçirmiştir. Konya, çevrenin merkeze yaklaşma istencini yansıtanın yanında Anadolu taşrasının Batılılaşma seyrindeki ruh halini de betimler. Konya sadece geleneksel değil geçmişin sürekli güncellenip modern olanla buluşmaya yol arayan bir kenttir. Konya; değişim ve dönüşümün daima sancılı, huzursuz ve gerilimli yaşandığı geleneksel kentlerimizdendir. Konya'yı benzer kentlerden ayıran en önemli özellik gündelik yaşamda geleneksel ve modern olanla mesafesini eşit tutmaya çalışıp dengeyi korumayı

başarmasıdır. Konya; geleneksel ve modernin bir arada yaşandığı, Türk modernleşmesinin getirdiği krizlere ve huzursuzluğa olanak vermeyen kent olmanın yanında geleneksel ve modernle arasında ikilik çıkmasına asla olanak vermeyen Anadolu şehridir. Konya güncel olarak geleneksel ve maneviyatçı mazisi ile anılmakta; kutsal geçmişi ona inkar edilemeyecek bir iltimas sağlamaktadır. Konya'daki bireysel dinsel ayrışmalar onun dinselliğinin beslenmesine katkı sağlamaktadır. Modernleşme ve Batılılaşmanın diğer kentlerde olduğu gibi hız kesmeden sürdüğü Konya, gündelik hayatın giderek sekülerleşmesine de engel olamamaktadır; ama bu durum onun kendine özgü tarz oluşturmasına da engel olmamaktadır. İçinde barındırdığı farklı din, kültür ve farklı varyasyonlar birlikte yaşamakta ve hiçbir dinsel ya da kültürel farklılığı yutmasına olanak tanımamaktadır. Konya artık ne sert İslami radikalizme ne de radikal sekülerizme geçit vermektedir. Konya'nın gündelik yaşantısı kendine has dinamiklere sahiptir. İçinde barındırdığı her türlü farklılığı ve değeri kendi içinde yutmadan harmanlamıştır (Subaşı, 2007, 15-22).

1.1.1. Gündelik Hayatta Zaman Düzenlemesi

Gündelik hayat; felsefe ve disiplinlerin yanında sanat, şiddete bağlı oluşan eylem, savaş, kaçış, politika gibi çeşitli olay ve olgular yönünden eleştiriye maruz kalan bir alan olmuştur. Gündelik yaşamın eleştirisi aslında sürekli dışta kalan yani başka sınıfların eleştirisidir. Öncelikle eleştiri konusu olan taraf tabii ki de egemen sınıf yani tahakkümlerdir. Orta Çağ'dan beri dünya ile ilgili yani dünyevi olanın eleştirisi devam etmektedir. Gündelik hayatın eleştirilmesinin son şekli gerçeklerin bir sürrealist bakışça gerçeküstü bakış açısıyla ele alınmasıdır. Günümüzde çoğu kesim kendi gündelik yaşamın eleştirisini kendisi yapmaktadır. Burada boş vaktin de önemine değinmeden geçmek olmaz. Boş vakit ile gündelik yaşam arasındaki ilişki komplikedir. Bu karışıklık hem çelişki hem de bazen birliği içinde barındırıyor. Çalışma sonrası insanlar boş vakitlerinde dinlenir, rahatlar ve kendine uygun hobileri icra edip yine bir şeylerle meşgul olur. Çalışma ve sonrasında arta kalan zamandaki boş zaman sürekli bir döngü halinde kendi rotasında seyrederek. Buradaki birlik daima devam ettiğinden bir programa tabi tutulan zaman ve boş zaman olgularının varlığı birlik halinde bir süreç oluşturur. Sosyoloji bir disiplin olarak emekçi ve işçilerin yaşantısının nasıl olduğunu ele almak mecburiyetindedir. Sürekli devam eden süreç içerisinde çalışma ve boş zaman daima bir paradoks olarak önümüze sunulmuştur. İlk çağlardan beri insanlar ya kol emeği ya da kafa gücüyle çalışmak zorunda kalmışlardır. Eski dönemdeki insanların toplumsal pratik ve defaktolardan kaçınması ya da ayrılması boş vakitlere yönelmesine; bunun

sonucunda da kişisel ya da sınıfsal bozguna uğramasına zemin hazırlamıştır. Bu dönem insanların üretken hayat tarzları birebir gündelik yaşamlarına etki edip yön veriyordu. Çalışma ve gündelik hayat sürekli iç içeydi. Hatta kendi şenlik ve oyun alanlarında bile sürekli bireysel ya da komün olarak bir emek ortaya koyup mücadele vermek zorunda kalıyorlardı. Burjuvaziye geçiş ile birlikte bu tür kural, ilişki ve çeşitli argümanlar kısmen sekteye uğramıştır. Burjuva toplumu emeğe ayrı bir boyut katarak ona parçalı bir boyut ekleyerek çalışma ve bireysellik gün yüzüne daha da çıkmıştır. Bireyler komplike olmuş toplumsal yapı içinde ilişkiler bazında kendi içinde daha da kapanma safhasına geçiyordu. Bu konuda sorulabilecek en güzel sorulardan biri de gündelik hayat mevhumu boş vakitlerde mi yatmakta yoksa iş zamanında mı? Gündelik hayatın dönüştürülmesi zorunlu olarak gösterdiğimiz noktası zenginliğinde mi yoksa yoksulluğunda mı yatmaktadır? Boş zamanlar insanı pasif hale getirir. Boş zaman ayrıca kişileri kültürel olarak uzmanlaşmış kişisel meşguliyetlere yönlendirir ve buna kültürel olarak boş zamanlar denilmektedir. Boş zaman hem kendisiyle yaşadığı hem de gündelik yaşamla ortaya çıkan paradoksları ortaya çıkartır. Boş zaman öyle acayip bir şey ki içerisinde zıtlık, ihtimal ve çeşitli eğilimler barındırır. Bazıları boş zamanda farklılaşmışken bazıları farksızlaşmıştır. Boş zamanlar aslında görünüşte de olsa gündelik yaşamdan soyutlanmalıdır. Boş zamanlar ekstradan yeni kaygı, sorumluluk ve yükümlülükler getirmemelidir. Bunun tersine relaks bir yaşam, hobi ve zevkler getirmelidir. Modern olarak gösterilen bireyler çalışmasını özelde veya ailede yaşantısının ona sağlamadıklarını boş zamanlarında elde etmeyi diler(Lefebvre, 2012, 34-40).

Gündelik hayatın karmaşıklığı ve acımasızlığı insanları şehir yaşamından uzaklaştırmaktadır. Boş zaman; gündelik yaşamda ömrümüzün işte emekle geçtiği ve kalan zamanımızın da kendimizi iş yaşamına tekrardan hazırlamakla geçirdiğimiz yani dinlemek üzere yaşanan zamandan ibarettir. Özel yaşamında kendisine ve tanıdıklarına zaman ayırabilenler bu konuda çok şanslıdırlar. Bu sayede az da olsa kendilerini iş zamanlarındaki yorgunluk ve streslerinden uzak tutarlar. Ama sadece bir nebze de olsa uzak tuttuktan sonra yeniden iş zamanlarına geri döneceklerini bilirler. İş zamanlarından uzaklaşıp boş zamanlarında kendisi olmayı başarabilenler çok mutludurlar. İnsan ancak bu yolla kendisinin gerçekten varlığının olumlu taraflarını bulur. Gündelik hayat ne yazık ki mevcut durumuyla para kazanmak üzerine inşa edilmiştir. Dolayısıyla sadece para kazanmaya endekslenmiş olanların gündelik hayattan sıyrılmalarının imkânı bulunmamaktadır(Kabagöz, 2018, 160- 161).

Gündelik yaşam, daima birileri tarafından inşa edilen ya da yön verilen bir olgudur. Son 15 yılda birçok değişim ve dönüşümden nasibini alan gündelik hayat için konunun odağında

olmak çok da kolay değildir. Gündelik hayat her ne kadar değişim ve dönüşümden geçip onu ele alanlar ya da yönlendirenlerce bir kalıba sınırlandırmaya çalışanlara rağmen daima varlığını hissettirerek buna direnmiştir. Gündelik aslında hep vardı ve onun varlığının ispatıyla uğraşmak çok da akıl karı değildir; çünkü var olan bir şeyin ispata ihtiyacı yoktur. Tek başına hiçbir olay veya argüman gündelik hayatı kendisinin emrine alamamıştır. Zaman içinde her ne kadar bir değişimden etkilenmişse de aslında bu durum pek de uzun sürmemiştir. Tek başına siyaset, kültür, din ya da teknoloji bunu başaramamıştır. Teknolojiyi ele alacak olursak gündelik hayatı tek başına şekillendirdiği söylenemez. Teknolojik ilerlemeler gündelik hayatta bir gedik yani boşluk açılmasına neden olmuştur. Meydana gelen değişim ve yenilikler gündelik hayatta bireylerde bir doyumsuzluğun da oluşmasına neden olmuştur. Bu doyumsuzluk bireyleri sürekli yeni arayışlara yönlendirmiştir. Kamusal ve özel hayatın iç içe geçmiş olması da ayrıca ele alınması gereken ve gündelik hayatı etkileyen bir mevzudur. Özel hayatımız da bize dayatılan sosyal, kültürel ve siyasal bilgilere göre belli kalıplara gömülüp kısıtlanmıştır. Bu durum daha da kişiselleşen bireyleri ortaya çıkarmıştır. İnsanın yoksunluğunun ve ihtiyaçlarının eksikliği hissedilmeden özgürlük olgusu kendini görünür yapmaz. Varlık onu doğuran ve var eden doğa ile bilinçsizliğin tutsağı konumuna gelir. İhtiyaçlar göz ardı edilirse özgürlük olgusu asla konuşma konusu olamaz; çünkü özgürlük aslında ihtiyaçlar yoluyla doğar ve var olur. Bireyler ihtiyaçların tespit edip belli programlar üreterek ihtimalleri de hesaplayarak bunların teminini sağlar. Bunun yanında arzu ve zevklerin de karşılanması ayrıca önem arz etmektedir; ancak bunu abartmak narsisizme ve çeşitli sorunların açmazlığına neden olabilmektedir. Tabi bunun yanında bu motivasyon ve arzuların tatminsizliği de başka sorunlara sebebiyet vermektedir. İhtiyaçların arzulara geçişi ile birçok tartışmalar ve münazaralar yapılmış ve bunun sonunda da çeşitli varyans ve nüans içeren teorilerin üretilmesini sağlamıştır. Temel ihtiyaçlar yeme, içme, sex gibi konular hayati düzeyde iken arzuların ucu sonu bulunmamaktadır. İnsanoğlu doyumsuz varlık olduğundan ihtiyaçları belki sınırlanabilir; ama arzu ve zevkleri sonsuzdur. İhtiyaçlar tartışılmaz olarak kesin ve net iken arzular müphem ve sınırı belirsiz olgulardır(Lefebvre, 2013, 229-234).

Gündelik olan daima sıkıcı olmuştur. Gündelik; geride kalan, arda düşen, mezarlık ve çöp bidonlarını dolduran işe yaramaz ve hurda hayat kalıntısıdır. Bizleri var oluşun kendisine ve geçmişe götüreceks burda da banallik(bayağı) söz konusu olur. Üretken ve aynı zamanda gizemli olan gündelik hayat, insanın soyut bilişsellik ve pratik nesnelleştirmeleri dâhil rekreatik etkinlikleri üzerine temellendirilmiştir. Bundan dolayı mütemadiyen bastırılan ve gizli potansiyellerini açığa çıkarma yükümlülüğünü taşımalıdır. Lefebvre, gündelik hayatı

anlamak ve anlamlandırmak için onu üzerinde yürüyüp farkında olmadığımız bizlere yaşam bahşeden bir güç kaynağı olarak verimli bir toprağa benzeterek metaforunu ortaya koymaktadır. Gündelik yaşamın devrimci değişime direncini ve bürokratik yeniden yapılandırma karşısındaki acziyetini ortaya koymuştur. Ona göre, gündelik hayat ciddiye alınmaya ve etraflıca incelenmeye değer bir alandır. Hülasa gündelik yaşam, bireysel ve kolektif manada çok yönlü yeteneklerimizi sürekli geliştirdiğimiz ve bunları tüm boyutlarıyla birleştirdiğimiz ve gerçek manada insan olduğumuz bir ortamdır. Gündelik yaşam dönüşümsel, statik(durağan) ve rutinleşmiş olmasının yanı sıra şaşırtıcı bir dinamizme, sınırsız yaratıcılığa, çok boyutlu bir alana, akışkan bir yapıya, değişken ve kırılabilirliğe de sahiptir. Kuramcıların en önemli amaçlarından biri de gündelik yaşamı sorunsallaştırmaktır. Bunu yapmalarının nedeni gündelik yaşamın gizil noktalarını ortaya koymak, aleladedelik anlayışı eleştirerek bilgi seviyesine çıkarmak ve gündelik yaşamın çelişkilerini ortaya koymaktır. Asla tek başına anlamlandırılmayan gündelik hayatı çözümlerken oldukça geniş sosyo-tarihsel gelişmelerle bağlamsal olarak ilişkilendirmek gerekmektedir. Genel kapsamı içinde anlaşılır olmayan gündelik yaşam, ne tamamen örgütlü toplumsal ilişkilere sahip ne de tamamen mevcut olmalıdır. Gecelik/gündelik tecrübelerden yola çıkan insanlar kadar sosyoloji deneyimi de çeşitlilik arz etmektedir. Bizim katılım ve iştirakimiz olmadan gündelik hayatın sosyolojik sorgulamasının yapılabilmesi ve eleştirel bir çözümlenme yapmanın imkânı bulunmamaktadır. Bu eleştirel sorgulamanın olabilmesi için postmodern eleştirel bir sorgulamanın olması şarttır. Bu sorgulama retorik ötesi bir dünyadan bahsetmelidir. Debord'a göre, tüm hayat muhteşem bir gösteri birikimi olarak kendini gösterir. Üretimle ilgili olan endüstriyel kapitalizmde metanın kendisi ikinci planda ve sermaye elde etmek için bir araç olarak kullanılmaktaydı. Kapitalizmin ikinci endüstri devrinde ise meta büyük önem kazanarak ekonomik sistem üretim odaklı olmaktan çıkıp tüketim odaklı hale gelmiştir. Bu noktada meta/nesne sosyo-ekonomik bir yeniden üretimin motoru ve toplumsal denetim alanına dönüşmüştür. Tüketim tekil tüketicilerin özerk yapısına bırakılmayacak kadar önemli olup tüketim ihtimale/şansa bırakılmadan etraflıca yönetilmeli ve düzenlenmelidir. İletişim ağıyla her yönüyle gözetleme ve denetim yapılmalıdır. Gösterinin tarih sahnesine çıkışı metanın gündelik yaşama tamamen tahakküm kurmasıyla gerçekleşir. Metaların üst üste yığılmasıyla toplumsal alan bir işgal ve istila alanı haline gelir. Yabancılaşmış tüketim yabancılaşmış üretimin yerine geçerek boş zaman döngüsü kontrol altına alınıp düzenlemek için yeni bir erk bilimini ortaya çıkarır. İşçi sınıfı artık üretici olmaktan çıkıp tüketici olmasıyla burjuva ve işçi sınıfı arasında yeni bir tahakküm ilişkisine olan ihtiyacı ortaya koymuştur. Eskiden yani kapitalizmin ilk yıllarında işçi sınıfının gündelik hayatı iş zamanı

dışında bir nebze de olsa iktisadi sistemden/ekonomiden bağımsız durumdayken artık sonsuz tüketim furyası boş zamanların tümünü ve gündelik yaşamı metalaştırmıştır(Gardiner, 2016, 13-22).

1.1.2. Gündelik Hayatta Boş Zaman

“Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği ya da geçmekte olduğu süre, vakit. Bu sürenin belirli bir parçası, vakit. Belirlenmiş olan an. Çağ, mevsim. Bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler, vakit. Dönem, devir. Olayların oluş ve akış sırasını belirleyen, düzenli ve dönemli gök olaylarını birim olarak kullanan sanal bir kavram.”(TDK). Türk Dil Kurumu, zaman kavramı için yukarıdaki tanımların kullanılmasını uygun görmüştür.

Zaman mevhumu gündeliğin her tarafında değişimlere, oluşumlara vs. sahne olur. Var olan her şey zaman içinde var olur ve varlığını devam ettirir. Zaman en önemli alanlardan biridir. Toplumlar, kültürler vs. de zaman içinde oluştuğundan zaman kavramı sosyal teoriler için hayati önem teşkil eder. İnsanın toplumsal bir varlık olduğunu söylemek aynı zamanda zamansal bir varlık olduğunu da söylemektir. Birey sahip olduğu tecrübe, deneyim gibi hemen hemen her şeyi zamanın gündelik hayat içindeki varlığına sahiptir. İnsanın varlığında olduğu gibi yine ölümünde de zamansallık mevcuttur. Zaman adeta toplumsal ve bireysel bir kurumdur diyebiliriz. Birey gibi sistem ve kurumlar da zaman içinde meydana gelirler. Bu yüzden birey; zamanı bu fenomenler yüzünden kendisine dayatılan bir dayatma, zorlama ve müeyyide aracı olarak görmeye başlar. Toplum, zaman içinde var olduğundan zaruri olarak zamansaldır ve aynı zamanda geçicidir; bu nedenle insanın oluşturduğu toplum, kültür, kurumlar, olay ve olgular zamansal olduğundan illa bir gün ölüp dünyadaki fenomen olan zamansal boyutlarından ayrılırlar(Okumuş, 2010, 121-134). Zaman kavramı aslında uzay boşluğunda bir konumdan başka bir konuma geçişteki aralığa denilmektedir. İnsanlar için hayati önemi bulunan zaman kavramı; hayatı dizayn etme, sürdürme ve gelecek planlaması yapmak için değerlidir. Gündelik hayatın her anı bir zaman dilimini ifade eder. Gündelik hayat, bir zaman bütünüdür. Zaman kavramı sürekli tüketilen, birikimi ve durdurulması imkânsız olan bir olgudur. Boş zaman da zaman kavramının belli bir bölümünü teşkil eder. Öncelikle aile ve sonrasında ise kişinin eğitim gördüğü kurum, boş zaman değerlendirmesinde en önemli iki faktördür. Gençlerin başarısız geçen her boş zamanı hem onların kişisel gelişim, kimlik ve imajlarına zarar verirken hem de tüm toplumun huzur ve refahı için pesimist bir havanın oluşmasına sebebiyet vermektedir. Yükseköğrenim gençlerinin boş zamanlarının verimli ve başarılı geçmesi için ilgili kurumların üstüne düşen sorumluluğu olarak bazı

tedbirler olarak öğrencilere boş zamanlarını değerlendirmeleri için gerekli olanakları sağlamalıdır. Burada hem üniversitelere hem üniversitedeki öğretim üyelerine hem de diğer ilgili kurumların temsilcilerine birçok görev düşmektedir (Gökalp, Kocasakal, & Kızıllhan, 2018, 63-75).

Spor faaliyeti boş zamanın değerlendirilmesi için hayati öneme sahiptir; bunun yanında sporun reklamını ve tanıtımını yapan rekreasyona bu noktada büyük misyon yüklenmiştir. Boş zamanlar genel olarak bireylerin spor faaliyetleri ve açık alanlarda gerçekleştirdikleri zamanlardır. Sporun boş zaman etkinliği olarak seçimi sağlık ve dinlendirme yönüyle çok yararlıdır. Rekreasyon yönetimi değerlendirilmesinin iyi yapıp çeşitli alternatifler sunularak bireylere rahatlayabilecekleri, sağlıklarını muhafaza edebilecekleri ve boş zamanlarını değerlendirebilecekleri opsiyonlar sunulmalıdır(Güngörmüş & Yetim, 2006, 655-666). Boş zamanın insanı dinlendirme özelliği olmasının yanında eğlendirme, gündelik ihtiyaçların karşılanması yönüyle boş zamanların çok önemli yönlerinin olduğu bilinmektedir. Bunun bilincinde olmak aslında bir farkındalığın olmasını gerekli kılar. Ergenliği yeni atlatan hatta atlatamayan üniversite gençlerinin bu bilinç ve farkındalığa sahip olduğunu söylemek pek gerçekçi olmayacaktır. Aslında boş zaman rekreasyonu ve eğitimi çok önceleri başladığından bunu öğrenemeyen gençlerin alışkanlık edinmediği için bu alanlarda başarılı olması beklenemez (Arslan, 2014, 207-208).

Farklı kuşağa mensup bireylerin Türkiye’de serbest ve boş zamanların değerlendirilmesi noktasında eğitim almadıklarından ve yönlendirilmediklerinden dolayı bu bireylerin boş zamanlarını değerlendirme ve rekreasyon konusunda pasif ve etkisiz kaldığı gerçeği yadsınamaz. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ortak problemini oluşturan boş zamanların değerlendirilmesinde ülkemizde eğitim sisteminin de yetersiz olmasından dolayı yetişkin ve gençlerimiz çok problem yaşamaktadır. Gençlerin ve çocukların boş zamanlar konusunda eğitilmesi ve yönlendirilmesinde birinci kurum aile ve sonrasında ise okul gelmektedir. Boş zamanlar sürekli ilgi odağı ve çeşitli faktörlerin de etkisiyle süresi gittikçe arttığından şimdi olduğu gibi gelecekte de en önemli alanlardan biri haline gelecektir. Sanayileşme hareketi boş zaman değerlendirme gereksinimini artıran en önemli faktördür), kentleşme(Sanayileşmeye paralel olarak onun doğal sonucu olan kentleşme hareketi de gelecekte boş zamanların değerlendirilmesinin önemini daha da artıracaktır), otomasyon ve teknoloji(Teknolojideki ilerleme ve yenilikler gelecekteki boş zamanı artırıp geniş ölçüde etkileyecektir), nüfus(Tüm ülkelerde artan nüfus, boş zaman değerlendirme olanaklarının artmasını gerektirmektedir) daha fazla önemsenebilir ilgi odağı olacaktır. Bunun yanında gelirin artışı, turizm ve kültürel

değerlerin artışı, uzmanlaşma ve eğitim kurumlarının etkisi gibi faktörlerden dolayı boş zamanları arttırarak boş zamanlar sosyolojisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Tezcan, 1977, 87-96).

Üniversite gençliği ders ve iş zamanlarının dışında kalan zamanlarındaki boş zamanlarını verimli geçirmeleri için imkânların sağlanması zaruridir. Bu olanakların olmaması üniversite gençliğini olumsuz etkilemekle birlikte çeşitli faktörler de öğrencilerin zamanlarını başarılı geçirmesi önünde engel olabilmektedir: Maddi sıkıntılar, ders zamanı ile boş zamanda düzenlenen etkinliklerin çakışması, arkadaşların ilgisiz veya hiç olmaması gibi faktörler boş zaman değerlendirilmesini olumsuz etkiler. Gençleri sadece mesleğe hazırlamak değil aynı zamanda boş zamanların nasıl değerlendirileceği ve boş zaman rekreatif faaliyetlerini düzenleyecek kurum kuşkusuz üniversitelerdir (Yerlisu Lapa & Ardahan, 2009, 139-143). Çeşitli boş zaman etkinlikleri ve programları: tiyatro, müzik, el sanatları, spor vs. Ülkemizde gençliğe boş zaman eğitimi sağlayan kuruluşlar: Gençlik ve Spor Bakanlığı, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Kızılay, Halk evleri vb. Yetişkin ve gençler boş zamanda ne yapmalıdır: bilgi-görgüsünü geliştirecek eğitim/öğretim rekreasyonlarını faal hale getirmeli, dinlenme ve eğlenmesine olanak tanıyan alanlar yaratmalı, bireyi hayata yeniden entegre etmeli, üretime yeniden katılımını sağlamalı ve çeşitli etkinlikleri hazırlamalıdır (Tezcan, 1982, 133-149).

Genel olarak boş zaman; iş zamanı ve fizyolojik ihtiyaçların karşılandığı zaman dışındaki zamana denilmektedir(TDK, 1974). Boş zaman, burjuva sınıfının iş zamanı dışında kalan zamanıdır (TDK, 2004).

Eski yunan filozoflardan bu yana çalışmayı dışlayıp iğneleyen fazla kişi çıkmamıştır. Çalışma konusunda bir İspanyol atasözü şöyle demektedir; “dinlenmek sağlıklıdır”. İnsanlık tarihine bakılırsa bunun antitezi olarak çalışmak ve emek hastalığı demek pek kolay değildir. Yorulma ve dinlenme ile çalışma ve tembellik birbirinin zıddı mıdır veya birbirini dışlayan kavramlar mıdır sorusu çoğu kez sorulmuştur. İş hayatında emek verenler eğer işlerini severek yaparlarsa bu kişilerin yapacakları dinlenme, yorgunluk veya tembellik tanımı kuşkusuz değişecektir. Zihinsel, bedensel olarak kendini geliştirmek için iş dışı zamanları çok iyi değerlendirenler hiç de azımsanacak düzeyde değildir. Postmodern ve global olan dünyada boş zaman etkinliklere ve hobilere olan ilginin artışı bu alanı daha da önemli hale getirmiştir. Artık çalışmak ve yaşamak birbirini tamamlayan eylemler olarak birlikte ele alınmaya başlanarak boş zamanlar bir hak ve ihtiyaç olarak görüldüğünden hayatın tatminine olan yönelim artmıştır(Komili, 1997, 79-82). Boş zaman da artık kapital düzen gibi bir endüstrielleşme halini almıştır. Boş zamana yönelmeye iten birçok faktör bulunmaktadır. İş

zamanında olduğu gibi boş zamanda da bireyler artık özgür olmayıp endüstriyelleşen boş zamanda da bu düzenin bir parçası olmaya devam etmiştir. İş zamanında yorulan birey için boş zaman psikoloji ve sağlık açısından işçilerin işe geri dönüşlerine olumlu etki yaptığı bilinmektedir (Demir & Demir, 2006, 36-47).

“Boş duranı Allah sevmez” diskuru ile yetişen bireyler çalışmaya daima teşvik edilmeye devam edilmişlerdir. İnsanların yetiştiği ortamda içinde oldukları sistem tarafından maruz kaldıkları söylemlerin daha sonra yanlış olduğu sonucuna ancak yetişkin olduğumuzda anlayabiliyoruz. İnsanların çalışmaya teşvik edildiği ortamda çalışma ile erdemli olmanın eşdeğerli hale getirmek müthiş derecede zararlıdır. Mutluluk ve refah aslında aylıklıkta yatmakta olup buna giden yolun iş zamanlarında sistemli olarak bir azalmaya gitmek olduğu gerçeği inkâr edilemez. Dünyada çalışma düzenine bakılırsa yarısının aylak ve diğer yarısının ise çalışmakta olduğunu görmekteyiz. Öyle modern bir üretim modeli olmalı ki çatışmaya neden olmadığından savaşlar olmayacak, iyi huylu bir toplum inşa edilecek, rahat ve güvenli bir ortam sağlanacaktır(Russel, 1997, 61-78).

Avrupa ve Batının çok önceleri ele aldığı konu olan boş zaman kavramı bizim toplumda yeni yeni ele alınmaya başlanarak bu alanda boş zamanlar sosyolojisinin gelişimine yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Boş zaman kavramı sanki hiçbir faaliyetin yapılmadığı boşa geçen ve heba olan bir zamanmış gibi gelmesi çok kabul edilebilir değildir. Endüstriyel topluluklarda -vakit nakittir- diskuru egemendir. Gelişimini tamamlayan büyük devletlerde boş zamanlar bireyler tarafından kişisel gelişim, rol ve statülerini yükseltme olarak değerlendirilmektedir. Zamanları sınıflara ayırmak gerekirse bunlar: var olma zamanı(Fizyolojik ihtiyaçların karşılandığı zamanlar), çalışma zamanı(Geçimin sağlanması için süre harcanan iş zamanı) ve boş zaman yani bir nevi serbest zaman da diyebileceğimiz zamanlardır. Boş zaman gönüllü olarak katılımı gerektirir, bunun sonucunda kişisel doyuma ulaşılır, spesifik ve evrenseldir, özgür ve bağımsız olarak katılımın olması gerektiği zamanlardır. Boş zamanların bizlere sunduğu avantajlara gelecekte olursak; rahatlama, hoşlanma ve arzuların tatmini, zihinsel ve duygusal deneyim, sağlıklı ve fit olma, doyum ve hazzın gerçekleşmesi, eğlenme ve kendini bulma zamanlarıdır (Tezcan, 1977, 1-10).

İslam dininde zaman ve boş zamanlar daima hesaplanarak gündelik hayatın çarkı ibadetler çerçevesinde dönmüştür. Zaman kavramı, boş zamanlar ve spor Müslümanların üzerinde durduğu ve önem verdiği kavramlardır. İslam dini ve kutsal kitabında Müslümanlara zamanın verimli geçirilmesi ve boş zamanlarda bile daima bir meşguliyet içinde olması emredilmiştir. İş ve ibadet dışında kalan zamanlarda bile bireylerin zihinsel, bilişsel ve fiziksel olarak

kendini geliştirmesi için daima telkinlerde bulunulmuştur. Zaman ve boş zamanları daima planlayan İslam peygamberi çalışır, ibadet eder ve spor yapıp insanları spora teşvik ederdi. Kendisi koşu, güreş, avcılık, ok atma vb. alanlarda spor yapardı. İslam dinine aykırı olmamak şartıyla peygamber döneminde çeşitli toplu eğlenceler tertip edilirdi (Ayar, 2018, 1051-1055).

Boş zaman genellikle iki farklı biçimde ele alınmıştır: işsizlik sorunundan meydana gelen boş zaman ve çalışma yani iş zamanından doğan eğlenme ve dinlenme zamanı. Boş zamanların ve rekreasyonun başarılı şekilde değerlendirilmesi için çeşitli aktörlerin eğitilmesi ve eğitim vermesi gerekmektedir. Kuşkusuz bunun başında aile gelmekte sonrasında okul, devletin ilgili kurumları ve STK'lar bu konuda sorumluluğu üzerine almalıdırlar. Serbest/boş zaman ve rekreasyonun değerlendirilme sorunu; gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerin ortak problemini teşkil eder. Bunun nedeni her iki toplumda da modernleşme ve ileri teknolojinin çalışma süresini kısıtlaması ve boş zamanların süresini artırmasıdır. Boş zamanın hiçbir şey yapılmayan ve hiçbir işe yaramayıp aylaklığın yapıldığı zaman olarak göstermek doğru olmayacaktır. Ana problem bu zamanların nasıl ve ne şekilde rekreasyonun da yönlendirilmesiyle doldurulması gerektiğidir. Bu zamanlara özgür olduğumuz ve dolu dolu yaşamamız gereken zamanlar demek daha iyi olacaktır. Toplumların boş zamanlarını çok verimli geçirmesi için kuşkusuz eğitim alması ve bu konuda yönlendirilmesi elzemdir. Boş zaman aslında birey ve toplulukların ilk kez kendileri oldukları, çalışma zamanının dışında kalan, ihtiyaçlarımızın karşıladığımız arta kalan, özgür ve bağımsız hareket edebilecekleri zamanlar olarak tarif etmek gerekir. İş zamanı eğer kamusal alanın bir kurumuna benzetilirse boş zamanlar da kuşkusuz özel alanın bir kurumu olur. Boş zamanlar kendimizi yeniden bulduğumuz, eğlenip dinlendiğimiz ve kendimizi yine yeni ve yeniden yarattığımız zamanlardır. Bu zamanlar gündelik hayatın getirdiği monoton ve tekdüzeliği açmak ve kendimizi yeniden bulmamız için gereklidir. Bu zamanlara; istekli, bağımsız ve özgür olarak katıldığımız, doyuma ulaştığımız, evrenselliği yakaladığımız ve amaçlarımıza uygun eylemleri sergilediğimiz alanlardır. Modern çağda serbest zaman kavramına faydalı ve değerli gözüyle bakılmış ve boş zamanlar mevhumun varlığı kanıksanmıştır(Tezcan, 1982, 1-19).

“1961 Anayasası; Madde 44- Her çalışan dinlenme hakkına sahiptir. Ücretli hafta ve bayram tatili ve ücretli yıllık izin hakkı kanunla düzenlenir”(www.tbmm.gov.tr). “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi: Madde 231- Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır. Herkesin, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır. Çalışan herkesin, kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlayacak düzeyde, adil ve elverişli ücretlendirilmeye

hakkı vardır; bu, gerekirse, başka toplumsal korunma yollarıyla desteklenmelidir. Herkesin, çıkarını korumak için sendika kurma ya da sendikaya üye olma hakkı vardır.”(www.ihd.org.tr). “1982 Anayasası; Madde 49- Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır. Madde 50- Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir. Madde 51- Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir” (www.basarmevzuat.com). “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi: Madde 24- Herkesin, dinlenme ve boş zamana hakkı vardır; bu, iş saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ve belirli aralıklarla ücretli tatil yapma hakkını da kapsar” (www.ihd.org.tr). 1950’li yılların ortalarından itibaren endüstri toplumundan bilgi toplumuna geçişle çalışanların boş zamanları arttı. Bunda birçok faktör etkilidir: sendikalaşma ile işçi haklarında meydana gelen değişimler, teknolojinin ilerlemesi ve Fordist üretimin geliştirilmesi sayesinde işin erken bitmesi ve fazla mesaiye gerek kalmadan erken paydos edilmesi gibi. 1961 ve 1982 anayasalarımızda dinlenme, boş zaman, çalışma haklarımız koruma altına alınmıştır. Bunun yanında insan hakları evrensel bildirgesinde de anayasamızda olduğu gibi bireylerin insani şartlarda çalışma, dinlenme haklarına değinilmiştir.

Boş zamanların da çeşitli faktörlere bağlı olarak gelişmesi ve serbest zamanın süresinin artışı rekreasyonun yani boş zamanlarda yapılacak etkinliklerin de önemini artırmıştır. Rekreasyonun gitgide gelişip sektörel olarak büyümesi beklentilerin de tesiriyle yeni çalışma sahalarının doğmasını sağlamıştır.(Karaküçük, 2014, 48-56). Boş zaman rekreasyonun başarılı gerçekleşebilmesi için bazı öneriler şunlardır: İlgili kamu kurumları, üniversite ve STK’ler konsolide olarak bu alanda bir iş birliği yaparak boş zaman rekreasyonun gerçekleşmesini sağlayabilirler, üniversiteler mevcut sportif tesis ve olanaklarını genişleterek öğrencilerin boş zamanlarını daha kaliteli gerçekleştirmelerini sağlayabilirler, bu alanlarda başarı ortaya koymuş öğrencilerin markası kullanılarak rekabet ortamı oluşturulup bu konudaki imkânların artırılması da teşvik edilebilir, üniversitedeki akademisyenler de boş zaman rekreasyonlarına katılarak bu konuda hem örnek olabilir hem de öğrencileri bu alanda yönlendirebilir (Binbaşıoğlu & Tuna, 2014, 89-90). Rekreasyonun gelişiminin en büyük nedeni kuşkusuz ki boş zamanların artışı ve buna olan ilginin, beklentilerin karşılanma talebi rekreasyonu ve boş zamanları birer ayrı sektör haline getirmiştir. Rekreasyonun olabilmesi için gerekli olan ilk olgu tabii ki boş yani serbest zamanların varlığıdır. İnsanların iş zamanlarında yaşadıkları tinsel ve fiziki sıkıntı ve stresleri unutturmak, hayata ve yeniden üretime sağlıklı bir şekilde

dönüşü için boş zamanlarını çok verimli geçirerek tatminlerini doyurmalıdır. Burada devreye artık rekreasyon girmektedir.

Endüstriyelleşme sonrasında işçiler daha önceki hatalarını yapmamaya başlamış ve sendikalarını kurarak belli haklar elde etmiş; bunun sonucunda da iş süreleri kısalarak boş zamanları artmıştır. İnsanlık tarihi boyunca hep insanlar bir boş zaman gereksinimi duymuşlardır. Değişen zaman ve şartlarda boş zaman kavramı ve içeriğinde de dönüşümler meydana gelerek ihtiyaçlar ve talepler daima değişim göstermiştir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine bakacak olursak en alttan en üste sıralaması şöyle: fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, ait olma ve sevgi, takdir ve saygı ile en üst katmanda ise kendini tamamlama yani kendini gerçekleştirme şeklinde sıralanarak insanların ihtiyaç ve taleplerinin sınıflandırılması gerçekleştirilmiştir. Bir başka sınıflandırmaya göre ise en alttan en üst katmana doğru ihtiyaçlar hiyerarşisi: fizyolojik, güvenlik, ait olma ve sevgi, takdir ve saygı, kendini tamamlama/gerçekleştirme, bilme ve anlama, estetik olacak şekilde en güncel şekliyle sıralanmıştır. Tarım, Sanayi ve Bilgi toplumuna göre ayrı ihtiyaç hiyerarşileri ortaya konulmuş ve bunun nedeni de değişen şartlar ve ortaya konulan yeniliklerin yeni ihtiyaç zincirine neden olmasıdır (Akova & Çakmak, 2015, 28-35). Zaman kavramı iki şekilde ele alınarak iş/çalışma ve çalışma/iş dışı olarak bölünmüştür. Rekreasyon kavramı ise iş/çalışma dışı zamanda yani boş zamanlarda yapılan aktiviteleri tanımlamaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi göz ardı edilmeden rekreasyonun bireylerin boş zamanlarını değerlendirme, ihtiyaçları karşılama, birey ve topluma bir değer katma gibi hizmetler sunması gerekmektedir. İnsanlık tarihi boyunca her çağda değer verilen rekreasyon; bireylerin giderek bireyselleştiği günümüzde psikolojik, fiziksel ve toplumsal yarar sağlama işlevleri bulunmaktadır. Rekreasyon sayesinde bireyler, kendi potansiyellerini keşfetmekte, yaratıcılıklarını ortaya koymakta ve ihtiyaçlar hiyerarşisinin en tepesinde yer alan kendini gerçekleştirmeye değer bir gelişimi bu sayede göstermektedir. Moda, fiziksel kaynaklar, sosyal sınırlama, cinsiyet vb. olgular rekreatif faaliyetlere katılmayı engelleme potansiyeli olan olgulardır. Bireylerin yaşam kalite ve şartlarında; çalışma, uyuma ve temel gereksinimleri karşılama hiçbir çağda değişmeyen olay ve olguları temsil etmiştir. Bu unsurlar dışında kalan zaman boş zamanlar olarak görülmüş ve ifade edilmiştir. Boş zamanın sosyo-ekonomik ve fiziki olarak değerlendirilmesi rekreasyon aktiviteleri sayesinde mümkün olmuştur. Bir eylem ve aktivitenin rekreasyon olması için boş zamanda gerçekleşmesi ve zorunluluğa dayanmaması gerekmektedir. Fiziksel, zihinsel ve toplumsal olarak stresi azaltma yönü olan rekreasyona insan ömrünün uzaması, iş zamanlarının kısalarak boş zamanların artması sonucu daha çok ihtiyaç duyulmaktadır (Sevil, Şimsek, Katırcı, Çelik, & Çeliksoy, 2012, 3-17). İnsanlık

tarihinin ilk çağlarında insanlar zamanını ana ihtiyaçlarını temin etmek için harcarken diğer zamanlarında ise sosyalleşmek için harcıyorlardı. Av partileri ve tarım işlerinden arta kalan boş zamanlarını oyun oynama ve eğlenceye harcıyorlardı. Aktüel ve defakto olarak boş zaman kavramının bu çağlarda ortaya çıktığı gerçeği yadsınamaz. Bu dönemin gelişmiş modellerinden olan Antik Yunan'da sadece erkekler boş zamanı değerlendirme imkânına sahipti. Bu dönem boş zaman nosyonu bile sınıflara ayrılmıştı; yani bu zamanları en çok burjuva sınıfı ve erkekler değerlendiriyordu. Roma İmparatorluğu dönemi, aslında serbest/boş zamanların en çok olduğu dönemdi. Bu dönem rekreasyonu militarist sporlar ve beden güçlendirme aktiviteleriydi. Sanayi devrimiyle birlikte iş zamanının acımasız ve yoğun oluşu serbest/boş zaman ihtiyacını daha da artırmıştır. Seri üretim ve teknolojik aletlerin gelişmesiyle çalışma saatleri kısalmış ve bu durum boş zamanın sürelerini artırmıştır. Bu durum rekreasyon yani boş zamanları değerlendirmeyi daha da önemli hale getirmiştir. Osmanlıda boş zaman üzerinde durulmamasına rağmen 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyetinde boş zamanlara ve bunları değerlendirmeye olan ilgi artmıştır. Bayram ve hafta sonu tatilleri ilan edilmiş ve bu durum boş zaman rekreasyonunu da etkilemiştir (Yiğit, 2019). Özellikle işçi sınıflarının kurduğu STK'lerin faaliyetlerini komün olarak gerçekleştirmeleri sonucu işçi haklarında büyük iyileşmeler meydana gelmiş ve dolayısıyla boş zamanların süresi de artmıştır. Bunun yanında ulusal ve uluslararası aktörlerin de etkisiyle anayasal düzenlemelere gidilerek işçi sınıfının hakları güvence altına alınmıştır. Sanayileşmenin ilk yıllarına oranla işçiler çok geniş haklara sahip olmuş ve kendini gerçekleştirebilecekleri, dinlenebilecekleri, yeniden sağlıklı bir dönüş yapabilecekleri boş zamanlara sahip olmuşlardır.

İnsan temel ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılamak ve hayatını idame ettirmek için mecburen çalışmaktadır. Bunu yaparken de doğal olarak dinlenme ihtiyacı da hisseder. Sadece dinlenme değil aynı zamanda eğlenme ihtiyacı da bulunmaktadır. İnsanın çalışma sonunda sahip olduğu zamanlara biz boş zaman diyoruz ve bu zamanların değerlendirilmesi hem mental hem de fiziksel sağlık için oldukça önemlidir. Boş zaman aktivitelerinin iyi değerlendirilmesi enerjinin yanında motivasyonun oluşmasına katkı sunmaktadır. Eski yani geleneksel çağlarda boş zaman toplumsal ve bireysel şekilde bölünüp ele alınırken modern çağlarda ise toplumsal ve bireyselin yanında ortaya çıkan teknoloji ve gelişmeler sonucu sanal özelliği de göz önüne alınıp üç şekilde değerlendirilmiştir (Yusufoğlu, 2017, 2415-2428). Günümüzde teknoloji, internet ve özellikle sosyal medyanın ağıнын gelişmesiyle bireyler sahip oldukları zamanın önemli bir kısmını burada geçirmektedir. Bu noktada internet sahasının sosyolojik olarak birey ve toplumlar için ayrıca ele alınması gereken bir alan haline gelmiştir.

Bireyler sanal medya aracılığıyla boş zamanlarını geçirmekte, bilgi sahibi olmakta, hobi edinmekte, rekreasyon faaliyetlerini bu yolla organize etmektedir.

Modern toplulukların serbest yani boş zamanlarına tesir eden toplumsal faktörlere bakılırsa; ülkelerdeki nüfus artışı, kentleşme olgusu, iş zamanlarının kısalması, aile yapısının değişimi(geniş aileden çekirdek aileye), teknolojinin olağanüstü ilerlemesi, işçi hakkını savunan STK'lerin ortaya çıkması, dini görüşlerde meydana gelen değişim(dini temsil eden ve tekelinde bulunduranların algısının değişimi), eğitimin ilerlemesi ve gelişimi, topluluk ve devletlerin boş zamanlara olan ilgisinin yükselmesi, tıbbi ve kitle iletişim araçlarının gelişimi, küreselleşmeyle beraber değerlerde meydana gelen değişimler vb. Boş zamanların etkili ve verimli değerlendirilmesinin faydaları ve işlevi: sosyalleşme ve dayanışmayı artırır, tören ihtiyacını karşılar, demokrasiyi güçlendirir, çocuk suçluluğunun önlenmesini sağlar, sağlık ve huzurun sağlanmasında rol oynar, üretici fonksiyonlarımızı artırır(Tezcan, 1977, 22-35).

Lefebvre, boş zaman kavramının zamanın işler hale getirilmesi sonucu zamanda gizli olarak var olduğunu açıklar. Buradan yola çıkarak zamanı 3'e ayırabiliriz: Öncelikle emek verilen olarak görülen zorunlu zaman, ikinci olarak hobi ve dinlenmeye ayırdığımız boş yani serbest zaman ve sonuncu olarak iş ve boş zaman arasında kalan zoraki zaman yani gündelik hayat ritim ve rutinleri içindeki ulaşım gibi formalite içeren emek ve boş zaman dışındaki işlere ayırdığımız zamanı ifade eder. Kapital sistem işçilerin ne kadar çalışabilme kapasitelerinin olduğunu hesaplamış olup çalışma hızlarının nasıl olması gerektiği, ücretleri gibi konular sürekli denetim ve gözleme tabi tutulmuştur. Kalan boş zamanlarda da işçiler ve emekçiler yeniden sağlıklı bir hazırlanma ve dönüş için harcamışlardır. Katı kurallara bağlı olan çalışma saatleri uygulaması ve eski uygulamalar günümüzde yerini esnek çalışma saatlerine ve mekânsız iş fırsatlarına imkân tanımıştır. Bir kesim çalışan işe gitmeden de evinde veya özgür hareket edebileceği yerlerde de işini bilgisayar veya diğer aygıtlarla bitirip işe gitmesine gerek kalmadan ücretini alabilmektedir. Boş zamanlar iş zamanları gibi meta değeri içerdiğinden kapital sistem oraya da el atarak onu sisteme dâhil etmiş ve boş zaman sektörü meydana gelmiştir (Güntek, 2019, 3-18). Boş zamanları bir sektör haline getiren kapital sistem içinde artık boş zamanlar tüketimle ilişkilendirilmiştir. Boş zamanlar; stres, yalnızlık, yabancılaşma gibi sorunların aşılmasında çok yardımcı olan değerli vakitlerdir (Aytaç, 2006, 27-39).Günümüzde kapital sistemin kendini en çok görünür kıldığı yer kuşkusuz ki AVM'lerdir. Bu mekânlar bireylerin başka yerlere gitmemesi için hemen hemen her konuda bireylere imkân sağlamayı planlamışlardır. Bu mekânların doğuşu üç ana etmene dayanmaktadır. İlki sanayileşme ve ikincisi endüstriyellemenin doğurduğu kentleşmedir.

Üçüncüsü de modernleşme eski büyük pazar ve ticaret mekânlarını AVM'leştirmiştir. Bireyler arta kalan boş zamanlarını bu mekânlarda değerlendirmektedir. Kapital sistem bu mekânlar aracılığıyla boş zamanları da kurumsallaştırmıştır. Bu mekânlar eğlenme, sohbet, oyun, sinema, giyim vs. gibi modern ve her türlü seçeneğin olduğu büyük imkânlar sunmaktadır. Tüketim toplumu boş zamanlarını işten edindikleri stres ve yorgunluğu atabilecekleri ve bu sisteme sağlıklı bir geri dönüş için bu mekânları çok sık kullanmaktadır (Şentürk, 2012, 63-75). Boş zamanlar, modernite ve kapital sistemin ortaya çıkmasıyla yeniden dönüşüme uğrayıp farklı bir seyre girmiştir. Boş zamanın özerk hale gelmesi modernite ile birlikte olmuştur. Sanayileşmenin gitgide genişlemesi boş zamanları daha özerk bir hale getirmiştir.

Sanayileşme sonrası boş zamanların süresinin giderek artması bir boş zamanlar endüstrisini ortaya çıkarmıştır. Antik Yunan'da -boş zaman sınıfları- bulunmaktaydı. İş zamanların giderek azalması geleceğin artık boş zamanlar odaklı olarak inşa edileceği öngörülmektedir. Boş zamanları değerlendirme uzmanlığının ortaya çıkmasının en büyük nedeni kuşkusuz boş zamanların giderek artması ve bir sektör haline getirilmiş olmasıdır. Artık postmodern zamanlarda boş zamanlar, mekân ve rekreasyon alanında dönüştürücü bir role evrilmiştir (Aytaç, 2002, 231-247). Boş vakitler kapitalizmin ortaya çıktığı yıllardaki priten etik anlayışından tüketim çılgınlığının yaşandığı ve hedonist etiğe evrildiği çağa geçiş ile değişim ve dönüşümlere uğramıştır. Üretim araçlarına sahip olmayan işçilerin içinde bulunduğu kapital sistemde birçok sorun ortaya çıkmıştır. En büyük sorun çalışma/iş süreleri oldukça uzun tutulmuştu. Postmodern günümüzde az gelişmiş ülkeler hariç diğer ülkelerde çalışma süreleri giderek kısalarak bu sorun aşılmaktadır. Antik Yunan'da ve sanayi öncesi devirlerde çoğunlukla soyluluk alameti olan boş zamanlar zamanla soyluluk göstergesi olmaktan çıkmıştır (Osmanlı & Kaya, 2014).

İşçilerin ağır koşullara altında çalışmaya zorlanmadığı, eşitlik ve adaletin sağlandığı bir toplumdaki kesinlikle kimse kuşku duymayacaktır. İnsancıl olmayan, sağlıksız ve keyif kaçırıcı koşullar zararlıdır (Kropotkin, 1997, 54-60). Proletarya, işe emek vererek burjuvazinin ihtiyaç duyduğu işgücü ihtiyacını kapatır ve bunu yaparken de emek burjuvaziye iş ücreti olarak bir meta haline alır. İşçilerin ücret için çalışmasının en büyük nedeni yaşamak içindir. İş zamanını azaltmak demek boş zamanların da artması demek olup bu durum işçilerin yeniden güç bulması ve enerji toplaması için gereklidir. Zaman aslında bireylerin gelişim ve güçlenme alanını oluşturmaktadır. İnsanların özgür olması ve özgürlük alanlarının genişlemesi için öncelikle iş zamanlarının kısalıp boş zamanların artması gerekmektedir.

Thomas Hobbes: “felsefenin anası boş vakittir”. Yani bireylerin bir ürün ortaya koymas ve kendini geliştirmesi için yeterli düzeyde boş zamanlara sahip olması gerekmektedir (Marx, 1997: 23-28). Zaman kavramı çeşitli sebeplerden dolayı daima değişim ve dönüşüme uğramış en son versiyonu da modern çağda serbest ve çalışma yani iş zamanı olarak ayrılmasına neden olmuştur. Modern çağda; zamanın boş ve iş zamanı olarak ayrılması kaçınılmaz sonudur(Ünlü, 2017, 303-317). İnsanlar kamusal ve özel alanlarında yaptıkları işlerin yanında sahip oldukları boş zamanlarını iyi değerlendirmedeğinden doğasında var olan yaratma, üretme, değiştirip dönüştürme yetilerini kaybetmiştir veya kaybettirilmiştir. Sahip olunan boş zamanlar bireylerin kendileri olabildikleri tek zaman olduğundan çok verimli ve başarılı değerlendirilmelidir (Atmaca, 1997, 334-335). Hristiyanlığın övdüğü kapital sistemi Antik Yunan düşünürleri özgürlüğe ket vurduğı için dışlamış ve şairler de Tanrının insanlara bir nevi lütfu olan aylaklık ve tembelliğı övmüşlerdir. Sanayileşmenin meydana getirdiğı işçi sınıfı 4 günde kazandığı ücreti 6 günde kazanmayı göze almazsa beklenen değişim asla gerçekleşmeyecektir. Bu sistemde özellikle kadın ve çocukların mağduriyet yaşamaması için kamu kontrolü eşliğinde işçi sınıfının boş zaman ihtiyaçları, ekonomik ve sosyal hakları gözetilmelidir (Lafargue, 1997, 11-18).

İşverenler tarafından çalışmayı özendirmek için daima kullanılan retoriklerden bazıları şunlardır; “çalışmak fazilettir, Allah tembel kulunu sevmez, işleyen demir paslanmaz vb.” Endüstri atılımının ilk yıllarında Avrupa toplumlarına da bakılacak olursa; Kalvinist mezhebin iş ve emeğı kutsayıp çalışmayı özendirdiğini görmekteyiz. Aylaklık, tembellik ve miskinlik tüm kötülüklerin anası olarak görüldüğünden bu kavramlar hep dışlanmıştır. Buna karşın iş ve çalışma; erdem ve fazilet olarak görülüp hep üstün tutulmuştur. Çok gelişmiş ülkelere bakıldığında da ilerlemelerinin asıl sebebi kuşkusuz çok çalışmalarındandır. Tarih boyunca insanın tek başına kalıp çalıştığı çok nadir görüldüğünden ihtiyacını karşılamak için yaptığı eylemleri çalışma olarak değil de çaba olarak değerlendirmek daha doğrudur. Tek başına çalışma düzeni içinde olmayan insan için ihtiyaçların tatmini noktasında emek dönüşümlü ve dönüşümsüz olarak ikiye ayrılmıştır. Çalışma sonunda ortaya çıkan ürün işçiye yani üretere veriliyorsa dönüşümlü; şayet ürün emekçi dışında başkalarına aktarılıyorsa bu sistem de kuşkusuz dönüşümsüzdür. Bunun yanında günümüzde yaşanan sosyo-ekonomik sorunlardan dolayı ortaya çıkan işsizlikten dolayı tembellik ve aylaklık kavramlarını tartışmaya açmak hiç de mantık dışı değildir. İşçi ve emekçiler tembellik hakları için sonuna kadar mücadele ortaya koymalıdır(Önder, 1997, 73-78).

Sanayi devrimi ve sonrasında; boş zamanlar artık değişen toplumsal şartların yanında değerlerinin de etkisiyle harcanması gereken zamanın tespiti, iş hayatındaki çalışma saatlerinin bu minvalde düzenlenmesi ve denetlenmesiyle birlikte kişilerin ihtiyaç duydukları uygun zamanı sunan çağdaş ve modern yaşamın değişmez aktörü olmuştur. Bireyler ihtiyaç duydukları boş zamanlara ulaşınca istediklerini tam olarak elde edememektedir. Özellikle boş zaman eğitimi almayan bireyler bu zamanları verimli değerlendirememektedir. Bunun için nitelikli eğitim programları tertip edilmelidir. Boş zamanlara ulaşmak genel olarak özgür olmayı, istediklerimizi yapmayı ve yüklerimizden kurtulmayı ifade eder(Göral, 2020, 11-13).

Modern zamandaki bütün sanayi toplumlarının yanında gelişimini sürdüren diğer toplumların çeşitli faktörlerin de etkisiyle iş zamanlarının süresini kısıtlayıp serbest zaman yani boş zaman sürelerini artırdıkları bilinmektedir. Eski çağlarda boş zamanlar sadece zengin sınıflara aitken şimdi bu zamana ulaşmak ayrıcalıklı olmaktan çıkmıştır. Boş zaman, eski çağlardan beri insanların kendisini tanımak, gerçekleştirmek ve hayat kalitesini artırmak için kullanıldığı gerçeği bilinmektedir. Aristo'dan Saint Simon, Karl Marks ve Grazia'ya kadar pek çok düşünür boş zamanlara pek çok anlamlar atfedip boş zamanların önemine değinmişlerdir. Boş zamanlara sahip olmanın en önemli şartları yapılan işe ve ekonomik faktörlere bağlıdır. 1900'lü yıllardan itibaren iş sürelerinin azalması, akşam vakitlerinin varlığı, hafta sonları, tatil ve izin sürelerinin varlığı serbest yani boş zamanlar olarak ifade edilmiştir. İş zamanları emek ve gaye gerektirirken boş zamanlar zahmet ve gayret gerektirmeyen zamanlardır. Boş zamanlar doyum, zevk ve rahatlama sağlarken iş zamanları gerginliğe ve tükenmişliğe neden olmaktadır. Bir amaca yönelik olan iş zamanları hayatta kalmak için zorunluluk arz ederken boş zamanlar dinlenme, eğlenme ve niteliksel olarak hayat kalitesinin arttırılması için vardır. İş zamanlarında bireyler diğerleri için emek verip zamanını tüketirken boş zamanlarını yalnızca kendisi için harcamaktadır. Toplum yararı ve toplumsal mecburiyet için var olan iş zamanına karşın boş zamanlar ise bireylerin kendine sağladığı bir ödül olup kendisini tatmin eden zamandır. Tekdüze ve rutin olan iş zamanlarına rağmen boş zamanlar etkinlik, tatil ve özgürleşme zamanlarını ifade eder. Boş zamanlar; bireylerin patronlarından, işinden ve sistematize olmuş programlardan kurtulduğu zamanlardır (Applebaum, 1997, 47-52).

Alt sınıf yani proletarya hiçbir zaman emek vermekten geri duramaz ve bu durum mensubu oldukları sınıf için yadsınamaz bir gerçektir. Yunanlı filozoflardan beri gündelik hayat içinde çalışma süreçlerinden bağımsız serbest zamana ulaşmak çok değerli olarak görülmüştür. Refahın ve eksiz kabul etmeyen bir hayatın vazgeçilmezi olmanın yanında boş

zamanlar güzel, soyluluk kazandıran, değerli ve medenileşmiş tüm uygarlıklar için bir lüks olmaktan çıkıp zorunluluk haline gelmiştir. Boş zamanlar artık günümüzde sadece ayrıcalıklı kesimin değil de herkesin ihtiyaç duyduğu bir kavram haline almıştır. Fiziksel gücün yerine daha çok zihin yani akıl gücünün kullanıldığı günümüz için emek aşağılayıcı bir argüman haline almıştır. Her ne kadar avcı-toplayıcı toplumlarda serbest zamanlı sınıf var olduysa da emeğin paralı hale getirildiği günümüz için yeni ve bütüncül şekilde anlam kazanan bu sınıf sahipliğinin en erken sonucu olarak meydana gelmiştir. Bahse konu olan serbest zamanlı sınıf, hareketsizlik ve tembellikten ziyade üretkenlik barındırmayan zamanın tüketimi şeklinde ifade edilebilir. Zaman mevhumu, üretkenliğin değersiz muamele görmesinden dolayı aylak bir hayatın yaşanmasına olanak tanıyan parasal gücün üstün görüldüğü ortam oluşmuştur. Başka ele alınması gereken konu da sahte serbest zamanların varlığıdır. Kadınların ev içi işleri yapıyor oluşu her ne kadar işten sayılmazsa da serbest zaman içinde değerlendirilmesi pek doğru değildir. İş zamanı içinde de değerlendirilmesi mümkün olmayan bunun gibi sahte serbest zamanlarda gerçekleştiğini söylemek uygun olacaktır (Veblen, 1997, 29-38).

Spor ve rekreasyon 3 aşamada ele alınır(Politik retorik ve profesyonel uygulamada); Biyolojik işlerlik ve hayatta kalmak, sosyal işlerlik ve gelişmek, benzersiz-yaratıcı bir bireysel başarı.(Potansiyel, kimlik ve ifade). Rekreasyon ve spor aktiviteleri için devlet desteği şarttır. Rekreasyonun ülkenin zihin sağlığı için de sosyal faaliyetler şeklinde teşviki beklenir. Rekreasyon; cehalet ve hastalıklarla da mücadele eder. Sorun ve hedefler 7 şekilde tespit edilebilir; zindelik ve refah eksikliği; becerikli, değerli faaliyetlere katılım eksikliği; gruba veya topluma katılım eksikliği; dış ortama saygı, özen ve erişim eksikliği(Cushman, & Laidler, 1990, 3-4).

Teknolojik yenilik ve ilerleme sayesinde boş zamanların süresi sürekli artmaktadır. Bu sayede işçiler/emekçiler daha çok boş zamana sahip olduğundan çeşitli faaliyetlerde bulunma fırsatına sahip olmuşlardır. Bu faaliyetler rekreasyon olarak değerlendirilmekte olup rekreasyon; boş zaman faaliyetinin gerçekleştiği, önceden katılmayı planladığımız, gönüllü olarak katılım sağlayıp başka bir işle meşgul olmadığımız ve sorumluluk almadığımız, herkesin farklı amaç ve beklentiler içinde olduğu bir alandır. Nitelikli ve potansiyelleri güçlü nesiller yetiştirmek için boş zaman rekreasyonlarında özgür, entelektüel, ferah bir hayat sürmelerini sağlamamız gerekmektedir (Arat & Çalımlı, 2017, 109-126). Serbest yani boş zamanlar insanların gündelik rutinlerinde gerçekleştirdikleri zorunlu eylemler dışında dinlenme ve eğlenme amaçlı çeşitli faaliyetlerde bulunduğumuz zamanlardır. Bireylerin huzur bulduğu, eğlendiği ve zevk aldığı zamanlar olan boş zamanlar özellikle sanayi devrimiyle

birlikte süresi daima artmış ve bireyler daha çok boş zamanlara sahip olmuştur. Boş zamanlar aslında aktif ve pasif olmak üzere iki şekilde değerlendirilmektedir. Pasif olan tarafında TV izleme, uyuma vb. iken aktif olarak geçirilen boş zamanlar ise spor yapma, kamp kurma, gezme vb. etkinlikleri kapsamaktadır. Boş yani serbest zamanlar eğer kaliteli ve verimli değerlendirilse aynı zamanda bireyi ve halkı bilinçlendirme yönü de bulunmaktadır (Türker, Aydın, & Ölçer, 2016, 51-60).

İş ve iş dışı çalışma olarak boş zamanlar ayrılmıştır. Bazen kavram kargaşasına neden olan bu durum iş ve iş dışı etkinlikleri birbirinden keskin hatlarla ayırmak zor olup bazı sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Zaman kavramı, çeşitli şekillerde dilimlere ayrılıp temel ihtiyaçlar, ekonomik ihtiyaçlar ve sosyal ihtiyaçların temin etmek amacıyla bölümlere ayrılmıştır. Sosyal zaman, boş zaman ve serbest zaman gibi tanımlarla ifade edilen iş dışı zamanların verimli değerlendirilmesi ruhsal ve bedensel sağlık için çok önemlidir. Serbest zaman gereksinimi genelde boş zamanların zevk ve doyumunu ile ilişkilendirilmiştir (Demir & Demir, 2014, 74-83). Boş zaman kavramı insanlığın ilk uygarlıklarından günümüze değin çeşitli şekil ve boyutlarda ele alınıp bu konuda farklı tanımlamalarda bulunulmuştur; ancak en gerçek ve doğru tanımı sanayi devrimi sonrası günümüz topluluklarında ortaya konulmuştur. Sanayi devriminin getirdiği ağır iş yükü sonucu daha da ihtiyaç haline gelen boş zamanlar, endüstriyelmiş ve endüstriyelşen topluluklarda önemi sürekli artan bir kavram haline gelmiştir. Boş zamanlar her ne kadar emekçi kesim tarafından dile getirilip ihtiyaç olarak görülmüşse de üniversite öğrencileri tarafından dikkate alınan ve ihtiyaç duyulan bir alan olmuştur. Boş zaman ve rekreasyon konuları sadece akademik literatürde ele alınmayıp bu konuda üniversite ve ilgili kamu kurumlarınca sportif, kültürel vb. faaliyetler organize edilerek sadece kampüs içinde değil aynı zamanda üniversitelerin yer aldığı tüm şehrin kampüs olarak kabul edilerek rekreasyon faaliyetleri düzenlenmelidir. Çağdaş üniversite anlayışı bu konuda boş zaman mekânları kurmalı, faaliyetler organize etmeli ve gençleri boş zamanlar konusunda eğitip yönlendirmelidir (Aslan & Aslan, 2001, 1-9).

Öğrenci ve gençlerin boş zamanlarındaki rekreatif faaliyetlerine yardımcı olup onları yönlendirmek için kamunun ve mahalli idarelerin bu konuda bilinçli olması ve gençlerin yönlendirmek için boş zamanlara neden ihtiyaç duyduklarının tespitini yapmaları elzemdir. Öğrencilerin/gençlerin boş zamanlarda rekreatif olarak yönlendirilmemeleri onların başarı düzeylerini olumsuz etkileyecektir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında gençlerin nitelikli olmaları için boş zaman eğitimi ve rekreasyona gerekli önemi verdiklerini görmekteyiz (Güçlü, 2013, 167-168). Gelişmiş ülkeler, boş zamanların iyi değerlendirilmesi için bilhassa kamu destekli

gerekli önlemleri almıştır. Teknolojik ilerleme ve makineleşme ile süresi sürekli artan boş zamanların dinlenme, eğlenme, spor, gezi, her türlü rekreasyon vb. faaliyetlere olanak tanıyarak kişilerin hayatla olan bağlarını güçlendirerek onları mutlu kılmıştır. Boş zaman rekreasyonunu başarılı gerçekleştiren bireyler sağlıklı bir kişiliğin oluşmasına olanak tanır (Kırkpınar, 2004, 1-8).

Fiziksel çalışmanın zıddı olarak boş zamana Antik Çağ'da kendini gerçekleştirmek için sığınılan özgür bir alan olarak görülürken; Orta Çağ'da ise kutsal olan bilgiye erişim olanağı olarak görülmüştür. Bu iki çağda fiziksel işin dışında oldukça anlam yüklenen boş zamanlar felsefe yapma ve dini ibadetlerini ifa etmek için kullanılmıştır. Bu anlamda bile boş zamanlar tek başına bir çalışma/iş alanı olarak bile görülmüştür. Felsefi bilgiye ve ibadete ayrılmayan bir boş zaman kesinlikle değersizdir. Eski Yunan okul ve akademilerinde bir araya gelen filozof ve halktan kişiler boş zamanlarında ders alır ve tartışırlardı. Bu dönem zihinsel çalışma daima fiziksel çalışmadan değerli görülmüş ve bilgiye erişime teşvik için boş zamanlar değerlendirilmiştir. Roma dönemindekine benzer şekilde sanayileşme devrimiyle birlikte boş zamanlar dinlenme zamanı ve tüketim alanı olarak görülmüştür. Çalışanların endüstriyellemeden az zamanda da olsa kaçtıkları ve sığındıkları bir liman olan boş zamanlar her ne kadar görünürde bir kurtuluş, rahatlama, dinlenme, hobi vs. için kullanılsa da endüstrinin elinde işlevini kaybederek nesneleşmiştir. Sanayi devrimi öncesi seçkinlerin sahip olduğu bir alan olan boş zamanlar endüstriyellemeye ile artık herkesin ulaştığı ama aynı statüde bulunmadığı bir zemine evrilmiştir(Bahadır, 2016, 104-109).

Ömrünün sonuna kadar sürekli çalışan işçiler, yaptıkları çalışmanın çok az bir kısmı kendileri için olduğundan "Yaşasın Tembellik". Tembellik hakkından maksat ilk akla gelen kuşkusuz ekmek elden su gölden bir hayat ve yan gelip yatmaktır; ama işin gerçeğine bakıldığında emek verilmeden geçirilen her bir dakika bile insanca olmayan bir yaşamın varlığı demektir. Tembellik, kuşkusuz her insanın fitratında bulunan/doğasında var olan bir olgudur. Çalışma kavramının Fransızcadaki karşılığı "işkence, zahmetli ve acı veren iş" anlamına gelmektedir. Eski Yunan'da çalışma aslında sadece kölelere has olan ve aşağılık bir uğraş şeklinde görülen uğraşlardı. Her ne kadar insanın doğasına ters olsa da emek ve çalışmanın olmadığı ortamda yaşamının imkânı hiçbir şekilde bulunmamaktadır. Bundan dolayı insanlık tarihinden bu yana tembellik eleştiri konusu olurken emek ve çalışma din adamlarınca kutsanarak, muktedirler ve tahakkümler tarafından daima övülmüştür. İslam dininde "Allah çalışmayan kulunu sevmez"; Hristiyanlık dininde ise "Çalışmaya ekmek yok" gibi diskurların ortaya konulması bile çalışmaya ve emeğe verilen değeri

göstermektedir(Lafargue, 1996, 40-57). Avrupa’da eskiden derebeyleri, toprak sahibi olduğundan emirleri altında çalışanların emek vermesinden dolayı kendileri aylaklık yapma fırsatı yakalamışlardı; tıpkı Eski Yunan’daki soylular gibi. Bunların en korktuğu düşünce diğerlerinin de kendileri gibi aylaklık yapmalarıdır; zira diğerleri de kendileri gibi olunca aylaklık yapacakları zamanı ve fırsatları asla yakalayamayacaklardı. Aylak sınıf; her ne kadar nefret uyandırıp eleştirilse de medeniyetlerin inşa edilmesine, sanatın ve bilimin ilerlemesine en çok katkı yapan kesimdir. Eğer aylak sınıf hiç ortaya çıkmasaydı insanlık tarihi asla mevcut kötü durumdan kurtulamazdı (Russell, 2018, 109-117).

Amerikan kültüründe yaşam, emek yaşamı iken belli zaman sonra aylak kesimlerin yaşamı haline gelmiştir. Aylak sınıf, her ne kadar devlet binalarında çalışmıyorsa da kamusal alana hâkimdir. Var olan sınıflar hiçbir şartta ve durumda asla emekten kendilerini soyutlayıp tamamen kaçınmazlar. Kaçınılmaz olan bir şey için mücadele etmek küçültücü statü göstergesi olmayıp aksine artık bir yaşam tarzı haline gelmiştir. Eski Yunan’daki filozoflardan şimdiki fikir insanlarına değin aylaklık; kusursuz yaşamın ön koşulu, güzel, değerli ve asilliğin nişanesi olarak görülmüştür. Sıklıkla yapılan emekten ve üretimden kaçınma aslında servetin geleneksel olarak kanıtıdır. Aylaklık ilkelerinin törpülenmesinden kaçınan aylak sınıfının içindeki aylak sınıfı; her ne kadar istikrarı olmayan, sıkıntılı, yoksul, sefil ve fakirlik çekse de ahlaken hiçbir zaman kazanç peşinde olmamışlardır (Veblen, 2005, 53-61). İş zamanının karşısında duran boş zamanlar gibi aylaklık da çalışmaya karşıdır. Karl Marks gibi bazı düşünürlerin çalışma yani iş zamanlarının uzun tutulmasına tepki göstermesinin en büyük nedenlerinden ikisi zamanın ücret karşılığı burjuva tarafından satın alınması ve çalışmanın/iş zamanının amacı aslında boş zamana ulaşma isteğidir. Boş zamanların birer tüketim nesnesi haline dönüşmesinin nedeni aktivite ve kendini gerçekleştirmek için bireyler tarafından kullanılması ile ilgilidir. Aylaklık aslında hem iş zamanını hem de boş zamanı sekteye uğratarak ikisi arasındaki “denge”yi bozar. Aylaklık iş zamanlarına karşı olduğu gibi iş zamanlarında yorulan ve yıpranan bireylerin dinlenme ve eğlenme için kullandığı boş zamanlara da karşıdır. Aylaklık aslında var olan sisteme karşı bir direniştir (Batuman, 2016, 71-75).

1.2. Kuşak Kavramına Genel Bir Bakış

Sadece biyolojik yeniden bir üretim değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel etkileşimler sonucu kuşaklar meydana gelir. Kültürel ve tarihsel mekanı birebir aynı olan aynı yaştaki topluluk ve grupların kültürel, tarihsel ve sosyal etmenlerin de etkisiyle benzer yaşantıya sahip olmalarıyla ilişkili olarak sosyolojik kuşak tanımlamaları yapılmaktadır.

Bütünleşmiş bir grubun aynı zaman diliminde ve aynı mekanda benzer tecrübeleri yaşayan; toplumsal, sosyal ve kültürel değerlere bağlı olarak aynı sosyal ve tarihsel kaderi paylaşan kişiler aynı kuşak içinde ele alınır(Mannheim, 1952, 290-299). Kuşak kavramı; belirli bir zamanı, ritüelleri, pratikleri, kültürü, kimliği, aidiyetleri, retorığı, yaşayış tarzını, geleneği, perspektifi ve dönemin dilini yansıtan olgu olmanın yanında toplumsal katmanları ifade eder. Doğrudan bir çağa, döneme ve zamana işaret eden zamansal bir kavramdır. Bu kavram, mekân ve zamandan geçip zaman ve mekânlarda duraksayarak varlığını ortaya koyabilir(Nacak, 2019, 5-10). Hemen hemen aynı devirlerde doğan kişilerin birbirine benzeyen yönlerine ek olarak çeşitli nüanslarının da varlığı çeşitli disiplinlerin ilgisini çekmiştir. Literatürde çok fazla tanım olmakla birlikte kuşak yani jenerasyon kavramı güncel olarak ilgiyi daima kendi üzerine çekmiştir(Metin, 2017, 341). Kuşak, birbirine yakın yıllarda dünyaya gelmiş, aynı koşullar altında aynı keder ve sevinçleri paylaşmış ve aynı normları benimsemek zorunda olan birey ve gruplardır(TDK, 1975). Jenerasyon yani kuşak kavramını yaşayış özelliklerinin birbirine benzerliği ve benzer zaman aralıklarında dünyaya gelme durumu yönünden ele almak ve tanımlamak doğru olacaktır(Kerse, 2016, 5). Genel olarak dünya çapında sosyal ve iktisadi(ekonomik) eylemlerle meydana gelmiş zaman dilimlerini jenerasyon olarak tanımlıyoruz. Kuşaklar arası benzerlikler olduğu kadar önemli farklılıklar da mevcuttur. Nesiller arası algı, görüş, fikir, yöntem, etkileşim vs. farklılıklar mevcuttur(Keleş, 2011, 129-130). İnsanlık tarihinden beri bireylerin içinde yaşadığı toplumun dinamikleri, çağın konjonktürünün farklılığı, şartların ve olanakların değişikliği gibi faktörlere bağlı olarak aynı çağ ve zaman dilimlerinde yaşamayan topluluklar birçok yönüyle birbirlerinden farklılaşmaktadır. Kuşak ve nesillerin; dünya görüşleri, zaman algıları, beklentileri, bireysel ve toplumsal ilişkileri birbirlerinden çok farklıdır. Her 20-25 yılda bir ayrı bir kuşağın tanımı yapılmıştır. Bunda birçok faktör etkilidir. Bunlardan birkaçı; aynı duyguları paylaşma, aynı zamanın ve konjonktürün içinde doğma ve aynı kaderi paylaşmalarıdır. ABD ve Avrupada kuşakları ayırmak için farklı zaman dilimleri esas alınırken Türkiye’de bu durum biraz değişmektedir. Bu durum özellikle Z kuşağının hangi zaman diliminde doğduğunu belirlemede kendini göstermektedir. Z kuşağını ele alan bazı çalışmalar bu kuşağın başlangıç tarihini 1995 ve sonrasında doğanlar(Özellikle ABD ve Avrupa’da) olarak ele alırken Türkiye’de 2000 yılı ve sonrasında dünyaya gelen kişileri tarif etmek için Z kuşağı kavramı kullanılmıştır. Her ülkenin, toplumun ve grubun kendine has dinamiği, ortamı ve özelliğinin olması bu durumu oldukça etkilemektedir.

Kuşakları ele alırsak benzer zaman dilimlerinde dünyaya gelen(doğan) kişilerin yaşadıkları dönemi yansıtan benzer değer, inanç, ekonomik, kültürel, siyasal özellikleri taşıdıkları bilinmektedir. Kuşaklar hem içinde doğdukları kuşak ve jenerasyondan etkilenmiş hem de bazen bu kuşağı etkilemişlerdir. Kuşak kavramı hakkındaki yazılı dokümanların Antik Yunan şehir devletlerine ve hatta eski Mısır medeniyetine kadar giden bir tarihi vardır. Biyolojik açıdan bakacak olursak ortalama 20-25 yıllık zaman dilimlerinden birinde bir kuşağın tanımı yapılmıştır(Mercan, 2016, 60-61). Jenerasyonların(kuşakların) sınıflandırılmasında çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Özellikle yaşanan devrin toplumsal, sosyal, ekonomik, politik, teknolojik, kültürel, sosyal vs. alanlar etkilidir. Aynı kuşağa mensup bireylerin keskin hatlarla birbirine benzediği veya birbirinden ayrıldığı iddia etmek doğru olmayacaktır(Aka, 2018, 119-130). Jenerasyonlar arası nüanslar onların iletişim, algı ve yaşam tarzlarına da yansımıştır. Hemen hemen her kuşağın farklı düşünüş tarzı, hayat görüşü, diğer kuşaklara mensup olanlar hakkındaki fikirleri yaşam tarzlarını ve iş hayatındaki analizlerini doğrudan belirlemiştir(Ekşili, Ünal, & Batur, 2014). Benzer zaman dilimlerinde dünyaya gözlerini açan, aynı iktisadi ve toplumsal oluşumlara mensup kişiler için kuşak, nesil veya jenerasyon kavramı kullanılmaktadır. Kuşakların tamamen aynı ya da farklı özelliklere sahip olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Her ne kadar aynı jenerasyona sahip olsalar da aynı kuşağa mensup kişilerin tamamen farklı; hatta zıt özellikleri de olabilmektedir. Dünya geneli kuşakları dilim, aralık ve kategorilere ayırma girişimleri olmuştur. Kültürel, tarihsel, idari ve sosyal bilimler bununla ilgili çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Toplumsal olay, kültürel ve tarihsel dilimlerle jenerasyonlar birbirinden ayrılmıştır. Bu tür ayrımlar genellikle sosyal farklılıklar üzerinden gitmiş ve kuşaklar şu şekilde isim olarak birbirinden ayrılmışlardır: Gelenekselciler(Sessiz Kuşak), Baby Boomers(Bebek Patlaması Kuşağı), X Kuşağı, Y Kuşağı ve en son versiyonları olan Z Kuşağı olarak ayrılmışlardır. Bu kuşakların aynı anda bir zaman diliminde birlikte yaşamaları hem kültürel zenginliği hem de farklılık ve çatışmayı da beraberinde getirmiştir(Adıgüzel, Batur, & Ekşili, 2014, 166-167). Toplumlar her ne kadar zaman dilimleri, toplumsal şartlar, konjonktür gibi etmenler öne sürülerek birbirlerinden farklılaştıklarından bahsedilse de aynı çağ ve aynı jenerasyonda olan kişilerin de birebir aynı özellikleri taşıdıkları, aynı dünya görüşüne sahip oldukları, aynı duygu ve hisleri taşıdıklarından vs. bahsetmek doğru olmayacaktır. Dünya genelinde her toplumun içinde yaşadıkları şartlar ve dinamikler birbirlerinden farklı olduğundan örnek verecek olursak Z kuşağı mensuplarının tüm ülkelerde aynı özellikleri taşıdığını ve tamamen benzer görüş ve algılara sahip olduklarını söylemek doğru olmayacaktır. Keza aynı jenerasyona ait olmayan

kişilerin de tamamen farklı özelliklere sahip olduklarını öne sürmek de akılcı değildir. Jenerasyonlar her ne kadar birbirlerinden farklılaşmışsa da bazı özelliklerinin benzer veya birbirlerine yakın olduğu gerçeği de yadsınamaz.

Kuşakların nasıl ortaya çıktığı ve hangi argümanların bunu tetiklediğini bilmek için toplumsal, sosyal, kültürel, iktisadi, teknolojik vb. değişimleri analiz etmek gerekir. Meydana gelen değişimler benzer zaman aralıklarında yaşayanların aynı kuşağa mensup olduğu savını ortaya atmamıza neden olmuştur. Bunun sonucunda ortaya çıkan kuşakların benzer olduğu çatışmaları tetikleyen özellikleri de mevcuttur(Mücevher & Erdem, 2018, 61-62). Kuşak ve jenerasyon kavramı kültürel bağlamından bağımsız düşünülemez. Her ne kadar global bir kültüre doğru evrildiğimiz söylene de kültür faktörünün varlığı ve gerçekliği tartışılmazdır(Süral Özer, Eriş, & Timurcanday Özmen, 2013, 138). Globalleşmenin en üst versiyonu olan postmodern günümüzde sadece Z kuşağına mensup kişiler yaşamamakta; bunun yanında X, Y ve hatta bebek patlaması kuşağına mensup bazı kişilerin bile gündelik hayatımızda sürekli gittiğimiz alan ve mekânlarda var olduklarına şahit olmaktayız. Globalleşmenin dünyayı hızla değiştirip dönüştürdüğü günümüzde dünya artık küresel tek bir köy halini aldığından kültürler, gelenek ve yaşayış tarzları birbirlerinden olağanca hızla etkilenmektedir. Bundan dolayı günümüzde jenerasyonları birbirlerinden dünya görüşü, tavır, algı vs. yönleriyle keskin hatlarıyla ayırmak çok zordur. Kitle iletişim araçlarının hızla gelişmesi de kültür ve değerlerin iç içe geçip ortak küresel bir kültürün meydana gelmesine neden olmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği iletişim ve etkileşime rağmen değişim ve dönüşüme karşı özellikle yozlaşmadan korkan ve çekinen bazı topluluklar gardlarını alarak bazı noktalarda kültür ve değerlerini muhafaza adı altında küreselleşmeye karşı pozisyon almışlardır. Radikal gruplarda bunun örneklerini görmek daha da mümkündür.

Uzay çalışmaları yürüten SpaceX şirketinin kurucusu Elon Musk'ın hedeflerine ve başardıklarına bakılırsa Mars gezegenine insan kolonisi kurma hayalini gerçekleştirmek için çok yoğun çalıştığını görmekteyiz. Amacı 50 ile 100 yıla yakın bir süreçte 1 milyon insanı kuracağı koloniye taşımak istediğini söylemektedir(indigodergisi.com). Yapılan çalışmalar sonucu Z kuşağından sonra gelecek kuşağın her ne kadar “Alfa kuşağı” olacağı söylene de bu kuşaktan sonra gelecek kuşak ve yaşanılan çağ için birçok tanım yapılmaktadır. Uzay hakkında çalışma yürüten bilim insanları ve fütürist yatırımcıların yaptıkları çalışmalara ve hayallerine bakacak olursak insanlar için diğer gezegenlerde özellikle Mars gezegeninde uygun şartların sağlandığı durumda koloniler kurulacağı ve artık dünya dışında insanların

yaşayacağını söylenmektedir. Bu hayaller gerçekleşirse farklı gezegenlerde doğan insanlara şahit olacağız. Tabii bu durum sadece hayalden ibaret olmayıp Elon Musk'a göre tahminen 2024 yılında Mars gezegenine ilk insan kolonisi kurulmuş olacak. Bu durumda da burada yaşayacak insanlar için farklı kuşak tanımlarının olacağını ve çağdaşı oldukları dünyadaki bireylerden çok daha farklı değerlere ve özelliklere sahip olacakları muhtemeldir. Hedeflenen amaçlar gerçekleşirse yaşama elverişli gezegenlerde yaşayan insanların farklı kuşaklara ve nesillere sahip olacağını söyleyebiliriz. Bu durumda da bu kuşakları tanımlamak ve sosyal analizini yapmak için sosyal disiplinlerin ve özellikle sosyolojinin yeni kavramlar bulması ve bu konuda da çalışmalar yürütmesi gerekebilir.

1.2.1. Kültürel Değişimin Kuşak Tanımlamasına Etkisi

Dünya çapında iktisadi, toplumsal ve sosyal eylemler neticesinde meydana gelen zaman aralıkları için kuşak veya jenerasyon kavramı kullanılmıştır. Aynı devrin özelliklerini taşıyan, benzer zaman dilimlerinde dünyaya gelen, aynı sevinç ve hüznüleri yaşayan ve aynı yükümlülükleri taşıyan birey veya topluluklar için kuşak kavramı kullanılmaktadır. Kuşaklar genel olarak beşe ayrılmıştır: Sessiz Kuşak, Baby Boomers(Bebek Patlaması), X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağı. Son nesil olması sebebiyle Z kuşağı en çok üzerinde araştırma yapılan ve özellikle modern dünyada üzerinde en çok durulan kuşak olmuştur(Kırık & Köyüstü, 2018, 1497-1513). Kuşaklar, özellik ve zaman dilimlerine göre şu şekilde tanımlanmakta: Sessiz Kuşak/Gelenekselciler("Gazete Kuşağı, Cumhuriyet Kuşağı" 1927-1945), Baby Boomers/Bebek Patlaması("Radyo Kuşağı, 68 Kuşağı, Sandviç Kuşak, İdealist Kuşak" 1946-1964), X Kuşağı("Televizyon Kuşağı, Özal Kuşağı, Pop Çağı Kuşağı" 1965-1980), Y Kuşağı("Milenyum Kuşağı, İnternet Kuşağı, Ben Nesli, Bumerang Kuşak" 1981-1999), Z Kuşağı("Akıllı Telefon Kuşağı, Sosyal Medya Kuşağı, Dijital Yerliler, Sanal Kuşak, AVM Kuşağı" 2000-2020+) ve birbirlerinden çeşitli yönleriyle ayrılmaktadır(Bayhan, 2019, 29-32).

Kuşakların genel özelliklerine bakacak olursak;

X kuşağı: Rekabetçi, girişimci, sonuç odaklı, kaygılı, kendine güvenen, alışverişe önem veren, kanaatkâr, risk almaktan kaçınan, topluma zıt/aykırı zevkleri olan, yaşamak için çalışan, özgürlüğüme düşkün, gerçekçi, iş motivasyonları yüksek, TV ile ilk tanışan ve teknolojiyi zorunlu olarak kullanan nesildir.

Y kuşağı: Kolay kolay tatmin olmayan, sosyal, şimdije odaklanan, girişimci, kendisini daima ispat etmek isteyen, iyimser, başarı odaklı, hırslı, sabırsız ve bencil, kendi düşüncesini önemseyen, aynı zaman diliminde birçok işle uğraşabilen, her şeyin nedenini irdeleyen, sıklıkla iş değiştiren, teknoloji ile büyüyen, X kuşağına nazaran daha az TV izleyen,

bağımsızlığına düşkün ve otoriteyi daima sorgulayan bir nesildir.

Z kuşağı: Norm tanımaz, daima geleceği düşünen, 5 ekranı bir anda kullanabilen(TV, tablet, telefon, bilgisayar vb.), kendine güvenen, sonuca endeksli, gerçekçi, evde vakit geçirmeyi seven, kolay uyum sağlayabilen, yaratıcı, tatminsiz, işbirlikçi, aşırı bireysel ve yalnız, teknolojinin tam ortasına doğan, bilgisayarı kitaba tercih eden ve diğer kuşaklara nazaran başkalarıyla iletişim becerisi zayıf olan bir kuşaktır(Çalışkan, 2020, 21-25).

Dünya genelinde nüfusun %4'ünü oluşturan sessiz kuşak/gelenekselciler("Gazete Kuşağı, Cumhuriyet Kuşağı" 1927-1945), Türkiye nüfusunun ise %3'lük kesimini oluşturmaktadır. Bu kuşak, cumhuriyetin ilk kuşağıdır. Çocukluğunu tam olarak yaşayamayan bu kuşak, kendini sürekli çalışmak zorunda hissetmiştir. İkinci dünya savaşına da şahitlik eden bu kuşak; geleneklerine oldukça bağlı, sadık, işine bağlı, kural ve kontrolü seven, işinde istikrarlı, savaş koşullarında büyüdüklerinden vatansever, içine kapanık ve duygularını gizleyen, otoriteye saygılı, kurumsal düzene ve resmiyete değer veren ve çalışkan bir nesildir. Bu kuşağa sessiz kuşak denilmesinin nedeni; bilgilerini olabildiğince paylaşmayan, değerlerini koruyan ve işinde görünmez olan özelliklerinden almalarındandır(Bayhan, 2019, 32). Sessiz kuşak yani Gelenekselci kuşağı yansıtan ve etkileyen iki önemli etken bulunmaktadır. Bunlardan ilki 2. Dünya savaşı ikincisi ise 1929 kara Perşembe de denilen dünya geneli oluşan ekonomik buhrandır(Toruntay, 2011, 69). Savaşın çocukları da diyebileceğimiz bu kuşak iki dünya savaşı arasında dünyaya geldiğinden savaşın acılarını derinden hissetmiş ve savaştan dolayı bu nesil hem yokluktan hem de savaşmaktan dolayı erkeklerin de bu dönemde cephelerde savaşa çağrılması neticesinde dünya nüfusu artmamış; aksine azalmıştır. ABD'de 1929'da başlayan ve etkisinin tüm dünyada hissedildiği ekonomik krizin getirdiği kıtlık ve yoksulluk insanların çocuk yapmamalarına neden olmuştur. Sessiz kuşağa mensup kişilere bakıldığında iki dünya savaşı arasında doğan, dünyaya karamsar bakıp geleceklerini pek parlak göremediklerinden dolayı çocuk yapmaktan kaçındıkları ve bundan dolayı bu dönemde dünya nüfusunun artmadığını hatta kısmen azaldığını görmekteyiz. Özellikle erkeklerin dünya savaşlarından dolayı bu çağda askerliğe çağrılıp silah altına alınması ve uzun yıllar bunun böyle devam etmesi nüfus artışının önüne geçmiştir. Bunun yanında Kara Perşembe olarak bilinen 1929'da ABD'de ortaya çıkıp tüm dünyayı etkileyen ekonomik krizden en çok etkilenen ve büyük sıkıntılar yaşayan jenerasyon olarak da bilinirler. Baby Boomers kuşağı, dünya savaşlarının bitişini milat kabul edip dünya genelindeki kara bulutların dağıldığı ve artık dünya düzeninin belli ölçüde rayına oturduğu ve silah altına alınan askerlerin de büyük çoğunluğunun evlerine dönmesiyle dünya nüfusunun

bu dönemde patlama yaptığına şahit olmaktayız. Bu jenerasyon teknolojiden uzak ve teknolojiden pek anlamayan bir nesildir. İş disiplini oldukça yüksek olan bu neslin aynı zamanda patronlarına sadık olduklarını ve gündelik yaşam mottolarının “çalışmak için yaşamak” olduğunu biliyoruz. X kuşağı; 1965’te doğan çevresi ve iş ortamıyla oldukça uyumlu, çalışkan ve aidiyet duygusu oldukça gelişmiş bir nesildir. Gündelik yaşam mottoları “yaşamak için çalışmak”tır. İletişim ve bilgisayarın gelişimiyle beraber meydana gelen yeniliklere ayak uydurmaya çalışan bir kuşaktır. Y kuşağı, 1980’den 20. yy’ın sonlarına kadar doğanları tarif ve tasnif etmek için kullanılmıştır. Y nesli kuşaklar arası farklılıkların belirgin şekilde hissedildiği zaman diliminde yaşamışlardır. Özgürlüklerine oldukça önem veren bu kuşak egoist ve narsist özellikle taşımalarının yanında yönetim ve otoriteye karşı olduklarından marjinal oldukları da söylenebilir. Z kuşağı; 21. yy başında doğan, teknoloji ve iletişim araçlarının müthiş düzeylerde geliştiği çağda doğmalarından dolayı teknolojiyi doğduğu andan itibaren bilen bir kuşaktır. Küreselleşmenin etkisiyle ve gelişime açık olmalarından dolayı bu nesil değişimlere çok kolay uyum sağlayan, diğer kültürlerden çok kolay etkilenip entegre olabilmeyi kendisine tehlike olarak görmeyen jenerasyondur. Kendinden önceki nesillerden oldukça farklı olan bu nesil narsist ve egoist olmalarının yanında diğer kültürlerden en çok etkilenen ve dünyanın ortak bir kültüre doğru gittiği çağda doğan nesildir. Teknolojiden en çok etkilenen ve teknolojiyi en çok kullanan nesildir.

Bebek patlaması kuşağı/Baby Boomers(“Radyo kuşağı, 68 Kuşağı, Sandviç Kuşak, İdealist Kuşak” 1946-1964), dünya genelinde nüfusun %14’ük kesimini temsil ederken Türkiye’de ise nüfusun 15’lik kısmına tekabül etmektedir. İkinci dünya savaşından hemen sonra doğan bu nesil; çok kısıtlı imkânlarla büyük hayalleri olan, radyonun altın çağını yaşadığı dönemde yaşayan, gençken gelenek ve otoriteye isyan eden, aileleriyle ve dönemin siyasi otoriteleriyle çatışma yaşayan, optimist ve idealist olan, iş yaşantısına oldukça önem veren, işkolik, çok katı ev ortamında büyüyen bir nesildir(Bayhan, 2019, 32- 33). İkinci dünya savaşının sonuçlanmasından sonra doğan Baby Boomers yani Bebek Patlaması kuşağı; asi, isyankâr, politize olmuş(ideolojik), haz ve tutkuya büyük önem veren bir kuşaktır. Marjinal olan ve norm tanımayan bu kuşağın aynı zamanda teknoloji çağında doğduğundan teknoloji ile ilişkileri ve becerileri oldukça yüksektir. Sessiz kuşağın mirasını da taşıdıklarından dolayı bu yönleriyle 68 kuşağı ile değerlendirilip onların gerisinde kalmışlardır(Altuntuğ, 2012, 204). İkinci dünya savaşının sonlanmasıyla birçok ülkede askerlerin büyük bölümü terhis edilmiş ve savaş ortamının getirdiği yokluk ve sıkıntıların yavaş yavaş bitmesiyle insanlar yeniden bir üretim sürecine girerek dünya nüfusunda ani bir patlamayı meydana getirmiştir.

Bu kuşağın tamamen sessiz yani gelenekselci kuşaktan farklı olduğu söylenemez. İki dünya savaşının da bitmesinden sonra dünyaya gelen kendinden önceki kuşağın geçmiş bavulunun mirasçıları olduğundan bu kuşak bu yönüyle politize olmuştur. Önceki kuşağın savaş ortamından ve ekonomik krizden dolayı yaşadığı acılardan fazla etkilenmeden hedonist bir bakış açısına sahip olduklarından dolayı haz ve tutkuya yönelmişlerdir.

Baby Boomers kuşağının gölgesinde büyüyen X kuşağı(“Televizyon Kuşağı, Özal Kuşağı, Pop Çağı Kuşağı, Bireycilik” 1965-1980), kimliksizliği ile bilinmektedir. Oldukça bireyselleşen bu kuşak, Türkiye nüfusunun %20’lik kesimini temsil etmektedir. Pop müziğine ilgi duyan bu nesil; ilk cep telefonu ve ilk renkli televizyona sahip olan, popüler kültür ve kitle iletişim araçlarının etkisinde kalarak büyüyen, bağımsız ve eleştirel kimliği ön plana çıkan, zamanlarının büyük kısmını televizyon karşısında geçiren(bakıcıları televizyonu), bireyselleştiklerinden narsistik özellikleri de ön planda olan, iş yaşamındaki diskur olan “yalnızca çalışmak için yaşamak” yerine eğlence ve hazzı da oldukça zaman ayıran bir kuşaktır(Bayhan, 2019, 33-35). X kuşağı da diğer kuşaklar gibi kendinden önceki kuşağın mirasçısı olduğundan Baby Boomers kuşağının bazı özelliklerini elbette ki taşımaktadır. Teknoloji bu kuşağın gündelik hayatına fazla etki etmemiş ve bu yönüyle X kuşağının zorunlu olmadıkça teknolojiye yönelmedikleri gerçeği açıktır. Bebek patlaması kuşağının aksine bu kuşak düzen taraftarı olmuş ve yerleşik değer ve kuralların dışına çıkmadan bu normlarla konformist şekilde yaşamışlardır.

Dünya nüfusunun %31 ve Türkiye nüfusunun da %32’lik kısmını oluşturan Y kuşağı/Milenyum kuşağı(“İnternet Kuşağı, Ben Nesli, Bumerang Kuşak” 1981-1999)nın yaşadığı dönemde dünyada 11 Eylül terör saldırıları ve Körfez Savaşı yaşanırken ülkemizde ise refah ve kriz dönemleri art arda yaşanıyordu. Teknoloji ile ilişkisi çok iyi olan, insanlara daha az güvenen, güç istenci fazla olan, zengin olmak isteyen, diğer kuşaklara oranla evrensel değerlere ve doğaya daha az değer veren, kendi gettolarında narsist-bencil- materyalist ve teknoloji bağımlısı olan, değişime oldukça elverişli, internet, cep telefonu ve bilgisayarın içine doğan ve “dijital yerliler” olarak tanımlanan bu kuşağın en önem verdiği değerler ise aile, adalet ve sağlıktır. Bu kuşağı “Ben Nesli” olarak tanımlayan Twenge’ye göre milenyum nesli için birey daima her şeyden önce gelmektedir. Kendinden memnun olmak onlar için önemlidir. Popüler kültür, sürekli bireyselliği ve şahsı ön plana çıkarmaktadır. Ergenliği çok kolay atlatamayan bu neslin büyük çoğunluğu ileri yaşlarına kadar aileleriyle birlikte yaşamaktadır(Özellikle erkekler evlenseler ve ailelerinden

ayrılırsalar bile çoğu kez ailelerinin yanına geri dönüp onlarla yaşadıklarından “Bumerang Kuşak” olarak adlandırılmıştır.). Ülkemizde özellikle 1980 askeri darbesi sonrası bu kuşak her ne kadar kendini apolitik olarak lanse etmeye çalışsa da 2013’te yaşanan Gezi Parkı olayları ve küresel gençlik eylemleri gibi girişimlere katılarak politik bir duruş sergilemiştir(Bayhan, 2019, 35- 39).Özellikle 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyıl teknolojinin toplumsal değişimlere en çok tesir ettiği yüzyıl olmuştur. Teknoloji sayesinde gelişen medya ile iletişim kanalları bireylerin hayat görüşlerine ve yaşayış stillerine yansımıştır. Yaşanan bu tür yenilik ve değişimlerden en çok etkilenen kuşak 1979-1999 arasında doğan kuşak olan Y Kuşağıdır. Kendinden önceki jenerasyonların teknoloji ile ilişkileri sınırlı düzeyde iken Y Kuşağı için teknoloji, internet ve sanal medya oldukça değer görmüştür. Kendinden önceki jenerasyonlardan farklı olarak sabırsız, açgözlü ve vefa duygusu körelmiş bir jenerasyondur(Kuyucu, 2014, 78-79). Zeki, atik, özgürlüğünü hiçbir şeye değişmeyen ve teknoloji sevdalısı olan bu kuşak(Y kuşağı) tamamen teknoloji ile dünyaya gelmiştir. Teknolojiye hâkim ve ustalıkla kullanabilme becerilerine sahiptirler(Konakay, 2013, 18). Y Kuşağı; erk gücünü elinde bulunduranlara karşı çıkmaktan çekinmeyen, özgürlüğüne dokunulmasına asla tahammül etmeyen, vefa ve sadakat duygusu çok az olan, daha önce yoksulluk ve yoksunluk görmediğinden dolayı yokluk duygusunun ne olduğunu pek bilmeyen bir kuşaktır. Narsist ve egoist kişiliğe sahip bu nesil, interneti yazılı basına ve televizyona tercih etmektedirler. Kazanmadan harcamak ve harcamak için çalışmak onların bir nevi yaşamlarının mottosu haline gelmiştir. Gösterdikleri her davranış ve harekette sürekli en yakınlarının onaylamasına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu kuşağın yaşama birçok pencereden bakmasının nedeni; globalleşme ve gelişmiş teknoloji kullanımının onları aniden ve hızlıca bilgiye ulaştırmasındandır. Bunun yanında küreselleşme ile gelen etkileşim sonucunda kültürel, sosyal vs. alanlarda meydana gelen değişim ve dönüşümler buna etki etmiştir(Tükel, 2014). Y kuşağı; taşıdığı özellikler açısından kendinden önceki kuşaktan oldukça farklı, kendinden sonraki kuşakla birçok konuda benzer nitelikler taşımaktadır. Y kuşağının teknolojinin adeta içinde doğduğunu söyleyebiliriz. İnsan ilişkilerinde oldukça bencil olan Y kuşağı internette zaman geçirmeyi diğer alternatif rekreasyonlara tercih etmekte ve interneti çok becerikli bir şekilde kullanmaktadır. Y kuşağına gelene dek diğer kuşaklar internet ve sanal medya araçlarını pek aktif kullanmazken bu nesle mensup bireyler bilgi edinme gibi birçok amaçla interneti kullanmaktadır. İş yerlerinde kısa zamanda kademe atlamak isteyen bu kuşak özgürlüğüne müdahaleyi hiçbir şekilde tolere etmemektedir.

Örtünme, kadınlara komün bir kimlik kazandırmanın yanında ümmet kavramını da

evrensel şekilde yeniden kurgulanmaktadır. Kadınların birlik halinde ve akıllıca hareket etmesiyle birlikte özellikle son yıllarda kendilerine dayatılan norm ve kalıpları kırarak istedikleri hakları bilhassa kamusal alanda elde etmeye başlamışlardır. Türkiye'nin yüzünü tamamen Batıya döndüğü yıllarda kadınlar iki seçenekle karşı karşıya kalmıştı: Kültürel açıdan Batılı ya da Müslüman olmak. Zaman içinde bunun böyle olmayacağını ortaya çıkan yeni kimlikle kadınlar gösterecekti. Başta laik kadın modeli her ne kadar "üst statü"yü temsil etmişse de yıllar içinde bu durum değişecekti. İslamcılık kavramı, Müslüman kimliğine yeni bir soluk katarak günümüz modern dünyasında yeniden ortaya koymaktadır. İslamcılık da tıpkı feminizm gibidir. Feminizmde kadınlar kendilerini bu kavramla tarif edip güç alırken Müslümanlar da kendilerini İslamcı olarak adlandırıp güç bulmaktadır. Örtünme her ne kadar akla kadın mahremiyetini getirirse de kadınlar zaman içinde kendilerini tarif ettikleri modernizm ya da İslamcılık sayesinde kamusal alanda daha görünür olup erkeklerle aynı mekan, bürokrasi, eğitim vs. paylaşmaya başlamışlardır. İslamcılar Batıcıları Batı hayranı ve imitasyonla suçlamasının yanında Batıcılar da İslamı ve geleneksel değerlerini uygarlığın gelişimine barikat kurmakla suçlamışlardır. Batıda kadın kamusal alanda özel alanı ihlal edilerek gösterilirken İslam kültüründe kadının mahremiyetinin önemine vurgu yapılmaktadır. Değişen zaman ve şartlar neticesinde artık İslamcı kadınlar kendilerinden beklenen pasif, edilgen ve radikal mahrem alanları kabul etmeyip kamusal alanda daha da görünür olmaya başlamış, eşit hak taleplerini dile getirmeye başlamış, cinsiyet eşitsizliğine tepkilerini her mecrada dile getirmiş, özgürlüklerine ket vuran radikal otoritelere başkaldırarak isteklerinin çoğunu kabul ettirmişlerdir. Önceden yaşadıkları mağduriyetleri yaşamayı reddeden İslamcı kadınlar artık eşitsizlikleri sadece eşitsizlik olarak kabul etmeyip bu durumun kültür hatta bir medeniyet sorunu olduğunu haykırmışlardır(Göle, 1991, 72-81).

Gençliği oluşturan unsurlar genel olarak şu şekilde sıralanabilir: Eğitim, cinsiyet, istihdam, aidiyet, kimlik vs. Gençlik Türkiye'de 1980'lere kadar cumhuriyetin bekçileri olarak ifade edilirken 80'lerden günümüze ise farklı kategoriler halinde çeşitli tanımlama yapılmıştır. Özellikle sosyal ve popüler medyanın ilerleyişiyle birlikte kısa zamanda çeşitli kuşak tanımlamalarına gidilmiştir. Bu tanımlamaların içinde en ilgi çekici olanı ise kuşkusuz "Müslüman Gençlik" yani M kuşağı olanıdır. Günümüzde tamamen homojen bir Müslüman gençlikten her ne kadar bahsedilmezse de eğitim, sınıf, kimlik ve cinsiyetin ötesinde İslam dini birçok Müslüman genç açısından belli bir kimlik ve aidiyeti ifade etme özelliği taşımaktadır. Özellikle ulus devletlerin inşasıyla birlikte dünya genelinde yükselişe geçen milliyetçilik anlayışı bilhassa Batıda Müslüman nüfusunun azınlıkta olduğu yerlerde

tezahür etmiştir. Dışlanma ve ayrımcılığa uğrayan bu gençlik için kuşkusuz iki çıkış yolu bulunmaktadır: Kendini/mensubu olduğu dini doğru tanıtmak ve mensubu olduğu dinin lanse edildiği şekliyle şiddetle bağlantısının olmadığını belirtip var olan yorumlamalara farklı bir hermenötik getirerek yeni bir Müslüman kimliğini ortaya koymak zorundadırlar. Bu yeni kimliğin inşasında İslam dini esas referans noktası olmalı; ancak geleneksel anlayış ve otoritelere dayandırılmadan yeni bir eleştirel solukla yapılmalıdır. M kuşağı genelde dünyada ve Türkiye’de “Müslüman Genç Kimliği” ile bilinmekte ve ifade edilmektedir. Bu nesil her şeyi kadere bağlamanın aksine karşı karşıya kaldığı baskı ve dışlanmayla mücadele ederek başarılı olmayı hedeflemektedir. Bu kuşak temsil ettiği kimliği gururla taşımanın yanında geleneksel Müslümanlık ve modernliğin sınırlarını oldukça zorlamaktadırlar(Çil, 2019, 75-89).

Müslüman genç olmak postmodern günümüzde hangi mana taşımaktadır? Günümüzün inanç ve modernliğin harmonisini yapıp yeni ve eski değerleri kaynaştırarak geleneksele ve popülerliğe yeni bir soluk getiren kuşağa M nesli denilmektedir. Bu nesil, Avrupa’nın tüketim alışkanlığını özümsemeden kendi ihtiyaçlarına çözüm bulup spesifik olarak kendi ihtiyaçlarını karşılayacak yeni tüketim toplumlarının inşasına başlamışlardır. Bu nesil, içinde çıktığı geleneksel toplum ile Batının değerleri arasında büyük bir dayatma ve baskıya uğramıştır. El Kaide örgütü gibi sözde İslam adına yaptıkları terör saldırıları, 11 Eylül 2001’de ABD’de ikiz kulelerin vurulması, Fransız mizah dergisi olan Charlie Hebdo’ya yapılan saldırı, İŞİD terör örgütünün faaliyetleri vb. olaylardan dolayı dünyanın çeşitli ülkelerinde özellikle Müslümanların azınlıkta olduğu Batılı ülkelerde İslamofobi ortaya çıkmıştır. İslam’a ve Müslümanlara karşı olumsuz algıyı kırmak ve gerçek İslam’ı anlatmak için M nesli emek sarf etmiştir. M nesli aynı devirde yaşadığı gelenekselci nesil ve geçmiş nesillere oranla her ne kadar bireyselci ise de onlarla ilişkisi bakımından hala aynı kimliğin önemli bir parçasıdır. Küresel ölçekte gerçekleşen 11 Eylül saldırıları ve Ortadoğu’da meydana gelen değişim ve dönüşümler vb. M neslini yaşıtı/çağdaşı oldukları akranlarından hayli farklılaştırmaktadır. Dünyada giderek artan milliyetçilik ve ırkçılığın özellikle Müslüman nüfusun azınlıkta olduğu ülkelerde islamofobinin de etkisiyle diğer milletlere olan karşıtlık kendini farklı dinlere mensup olanlar(özellikle gençler üzerinden) üzerinde göstermektedir. Genç Müslümanları yani M neslini bir arada toplayan en önemli argüman kuşkusuz inanç ve modernliği barıştırıp bir arada yaşamayı başarmalarıydı. Hem inançlarının gereğini yerine getiriyor hem de Batıyı ve modernliği takip edip onlardan geri kalmıyorlar. Bu yolla topluma hizmet etmeyi amaç edinen bu nesil, yeni bir İslami kimliğin inşasının ortaya konulması noktasında yeni bir soluk getirmek istemişlerdir. Otoritelere karşı aşırı itaat eden ve değerlerine sıkıca tutunan

gelenekselcilere oranla M nesli; radikal olan değerleri yumuşatıp modernizmle entegre eden, otoriteyi pek önemsemeyen, eğitilmiş, teknolojiye bilgili ve kültürel olarak birikimli, tatile gidebilen(helal yer olması şartıyla), lüks mekânlarda yemek yiyebilen(Helal gıda olması kaydıyla), plajlarda yüzebilen(tesettür ve yüzme kıyafetlerinin uygun olması kaydıyla) vs. bir Müslüman hayat görüşüne sahiptirler. M nesli, geleneksilcilerin yapamadıklarını yaparak inanç ve modernizmi çok başarılı konsolide ederek etkili olmuş ve her ne kadar gelenekselciler tarafından tepki görmüşlerse de bunu yaşam tarzlarına da yansıtmaktan çekinmemişlerdir. M nesli, sadece Müslümanlara karşı yürütülen terörizm retoriğini kırmaya çalışmamış aynı zamanda kendi inançları içindeki değişime ve yeniliğe karşı olan gelenekselcilerin gazabına da uğramalarına rağmen asla pes etmemiştir. Avrupa ve Amerika'daki yaşlıları bireyselliğin artışı, bağımsız düşünme ve sosyal medyanın etkisiyle dinden uzaklaşanların tersine M nesli dindar ve inancı güçlü bir nesildir. Batılı yaşlıları internet ve sosyal medyayı dinden uzaklaşmak ve dini itibarsızlaştırmak için kullanırken bu nesil dinini yaymak ve bilgi birikimini artırmak için sosyal medya ve internetten istifade etmektedir. Küreselleşen ve bir değişim yaşayan dünyada kendini yeniden tanımlamak isteyen M nesli yeni bir kimlik arayışına girmiştir. İnancı herkes için daha iyi bir gelecek anlamına gelen M nesli; tarihin geleceğe, yerel İslam'ın da evrensel İslam'a karşı olduğu bir çağda doğan bir nesildir. Tüm Müslümanların M nesline mensup olduğunu söylemek doğru olmaz; çoğunluğu gençlerden oluşan bu nesli ifade etmek için yaş faktörü değil de tutumları göz önünde bulundurularak ifade edilmişlerdir. M nesli yeni bir içerik, yeni bir kültür ve yeni bir kimliğin inşası için çabalamaktadır. M nesli kendini iyi anlatmak ve doğru ifade etmek için kullandığı dile dikkat ederek yeni ve muzip bir retorik ortaya koyarak; var olan olumsuz klişeleri ve anlam yüklemeleri düzelterek dindarlıktan ziyade değerler dilini öne çıkartarak anlamsal bağlamından koparılan bazı kelimeleri(İslamcı, cihat, cihatçı, İslami terörizm, İslam'i fundamentalizm, fetva, zekât, ümmet, İslamcılık, şeriat vb.) yeniden dönüştürerek anlamlandırmışlardır(Janmohamed, 2018, 14-37).

Kendini yeni Müslüman gençlik olarak ifade eden M kuşağı, kendisinden önceki atalarının miras bıraktığı gelenek ve kültürlerini olduğu kabul etmemekte ve bu değerlerin yaşanılan çağın gerçekliğine defakto olarak uymadığını ve çağın gerisinde kaldığını ifade ederek belli değişim ve dönüşüm talebinde bulunmaktadırlar. Özellikle İslam dininin içeriğine ters düşmeyen her türlü eğlence, rekreasyon vs. yaşamak istemektedirler. Bu kuşak, yaşanılan çağın getirdiği yenilikleri takip edip De Certeau'nun da dediği üzere bu değerleri evrimleştirip kendi gerçekliklerine ve değerlerine uygun şekilde dönüştürmektedirler. Dünya çapında örgütlenmeye çalışan ve bu konuda belli yol kateden bu kuşak, geleceğin şekillendirici ve

yönlendirici aktörü olmak istemektedir. M nesli, İslam dünyasında daima değişim ve dönüşümün talepkarı ve öncüsü olmuşlardır. Bu neslin çalışmaları sayesinde kız çocuklarının Türkiye’de okutulması için halkı teşvik etmişlerdir ve çalışmalarının meyvesi sonucu özellikle kız çocuklarının eğitilmesinde büyük fedakârlık ortaya koymuşlardır. M nesli sadece kadınların hak ve adalet mücadelesini barındırmayıp erkeklerin de İslam’a hizmet mücadelesini içermektedir. İslam’a ve Müslümanlara yönelik hem içte hem de yurt dışında yürütülen olumsuz algıyı kırmak için M nesli özellikle internet ve sosyal medyayı kullanarak görüş ve taleplerini dile getirmişlerdir. Youtube, Facebook, Twitter gibi uygulamaları sıklıkla kullanan bu nesil tüm bilgi kirliliği ve olumsuzlukları da barındırması yönüyle tehlike arz eden internet ve sosyal medyayı çok başarılı ve verimli kullanmışlardır.

Her kuşağın kapsamı farklı olup kuşakların neden belli yıllar aralığında sınırlandırıldığına birçok farklı sebebi bulunmaktadır. Bir kuşağın tanımı yapılırken dünya savaşları ve ekonomik krizler göz önünde bulundurulurken başka kuşakların sınırlarının çizilmesinde de devrimler(Sanayi devrimi, Fransız devrimi vs.), değişimler, dönüşümler gibi birçok argüman etkili olabilmektedir. Özellikle X, Y ve Z kuşağının C kuşağını da kendi içinde barındırdığını söyleyebiliriz. Tüketimi adeta yaşam felsefesi haline getiren bu kuşağı yönlendirmek için farklı etmenler kullanılmaktadır. Arz- talep ilişkisinin olmasından dolayı internet ve medyanın da gücünü kullanan burjuvazi sınıfı bu kuşağı istediği şekilde yönlendirebilmektedir. C kuşağı, diğer kuşakların tanımlanmasında ve sınırlarının çizilmesinde göz önünde bulundurulmuş kültür, siyasi diskur, benimsenen retorik, meydana gelen devrimler gibi faktörler yerine sadece bireylerin tüketim algıları ve talepleri ele alınarak tanımlanıp sınırları dar kapsamlı tutulmuştur. Teknolojiye ve sanal medyaya aşırı derecede ilgi gösteren C kuşağı, tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için sanal medyayı kullanıp sipariş vermesi sonucu arzı gerçekleştiren şirketleri kargo şirketleri kurmaya ve oluşturdukları internet siteleri aracılığıyla tüketici gruplarıyla iletişime geçip satış yapmaya yönlendirmiştir. Tüketim çılgınlığı yaşanan günümüzde medya, tv vb. iletişim araçlarının etkisiyle yapay ihtiyaçların kendisine dayatıldığı gerçeğini bilmeyen C kuşağı için gündelik hayatta doyuma ulaşmak pek mümkün görünmemektedir.

1995’te ortaya çıkan İ-Nesli; anneleriyle AVM’ye giden, akıllı telefonla iletişim kurmaya çalışan, kısa süreliğine fotoğraf paylaşmak için Snapchat gibi uygulamaları sıklıkla kullanan, arkadaşlarına çirkin veya kötü çıkan fotoğrafları üzerinden dalga geçip şantaj yapabilen, ipad ve telefon gibi iletişim ve teknolojik araçlar olmadan yaşaması hemen hemen “imkânsız”

olan, cep telefonları ile büyüyen, telefon ve iletişim araçlarını insanlardan daha çok önemseyen ve seven, cep telefonlarıyla büyüyen, internet devri öncesini hatırlamayan, liseye gitmeden önce bile Instagram gibi uygulamalarda kişisel hesabı olan, çoğunlukla kendini Apple/İphone almak zorunda hisseden, akıllı telefon gibi araçların himayesine girip bağımlısı olan, interneti sürekli kullanan ve daimi olarak aktif kullanan ilk kuşaktır. Bu neslin en çok üzerinde durduğu nokta, “sosyal medya ve internet güvenli mi?” sorusu sorulmaktadır. Kızlar sosyal medyayı genelde fark edilme, ilgi ve beğeni için daha çok kullanmaktayken erkekler ise oyun oynamayı tercih etmektedir. Bu nesil, ortalama günde 80 kez telefonunu kontrol etse de bu nesli tanımlayan ve şekillendiren tek faktör tabii ki de teknoloji değildir. Geleneksel kültürü reddeden, eşitlikçi ve bireyselleşen bir kuşaktır. Kendisi dışındaki farklı görüşteki kişileri dinleme ve anlamada zorlanan İ-nesli zorlandığı her noktada üst otoriteye başvurmakta ve çok az alanda bağımsız hareket etmektedir. Bu kuşak fiziksel bakımdan en güvenli kuşakken, zihinsel ve bilişsel açıdan en kırılgan ve en zayıf kuşaktır. Bu nesil; din, sosyalleşme, siyaset, cinsellik, davranış vb. birçok konuda kendinden önceki kuşaklardan oldukça farklıdır. Özellikle ekonomik açıdan geleceklerinden korkan, güvensiz, eşitsizliğe asla müsamaha göstermeyen bir nesil olup bu nesli tanımlayan 10 özellik bulunmaktadır: Güvensiz, dinsiz(Dini inançta meydana gelen gerileme), acelesi yok(yavaş yavaş büyümek), internet, yan yana değil (yüz yüze iletişimin azalması), yalıtılmış ama iç güdümlü değil, gelir güvensizliği, bağımsız, kapsayıcı(onaylama, özgürlük, eşitlik görüşleri), tanımsız(cinsellik, çocuk sahibi konusunda yeni ve farklı tutumlar). Özellikle Y kuşağı kendinden öncekilerden farklı olarak dünyaya farklı bakışları, toplumsal normları önemsemek yerine kendilerine önem vermeleri onların “Ben Nesli” olarak tanımlanmasına neden olmuştu. İ-neslini diğerlerinden ayıran en başat fark diğerlerinden farklı olarak zaman geçirme biçimleriydi. Gündelik hayat deneyimleri diğerlerinden tamamen farklıydı ve kökten bir değişimin içine girmişlerdi. Kaygı, depresyon ve intihar oranları özellikle 2011’den sonra artmıştır. Küresel çapta sinsi, tehlikeli ve dalgadan tsunamiye verilen bu süreç artık tehlike arz ettiğinden bu gençliği kurtarmak için durum tespitinin yapıp acil önlemlerin alınması elzemdir. İnsanlık artık var olma yani hayatta kalma mücadelesi vermektedir (Twenge, 2018, 21-36). İ-nesli, dijital dönemde yaşadığından diğer kuşaklardan farklı olarak içinde yaşadığı çağın gereklerine uyarak sokak eylemleri yerine sanal eylemlere yönelerek varlığını ve düşüncelerini ortaya koymaktadır. Sokaktaki birçok riske karşı güvenli olan evinde şikâyetlerini ve isteklerini “akıllı” bir şekilde sanal ortamda sanal eylemler ile dile getirmeyi daha uygun görmektedir. Artık insanlar evlerinden dışarı çıkmalarına gerek kalmadan birer “e-insan”a dönüşmüş ve bir tıkla her istediğini başkalarına aldırarak güvenli olan evlerinden çıkmayı göze almamaktadırlar.

1.2.2. Z Kuşığı

Z kuşığı("Akıllı Telefon Kuşığı, Sosyal Medya Kuşığı, Dijital Yerliler, Sanal Kuşak, AVM Kuşığı" 2000/2020+); gerçek manada dijital bir dünyanın tam merkezine doğan, tablet ve akıllı telefon ile oynayıp büyüyen, yaşam biçimleri bilişim teknolojileri olan, savaş-göç- terör olayları-mali ve ekonomik krizlerin olduğu ortamda yaşayan bu kuşağın dünya genelinde 2 milyardan fazla mensubu/üyesi bulunmaktadır. Kişiselliği ön plana çıkararak bu kuşak, beklemekten hoşlanmayan sabırsız bir nesildir. Gözetim toplumunun en merkezi konumunda bulunan bu kuşığı, aileleri sürekli (özellikle sosyal medyada) takip etmektedir.(Bu yüzden bu ebeveynlere "Helikopter ebeveynler" denilmiştir) Tüketici profil yerine üretici bir imaj çizmek isteyen bu kuşak, yaşam boyu öğrenmek istemektedir. Y nesli için "Ben Nesli" ifadesini kullanan Twenge, Z kuşığı için de "İ Nesli" tabirini kullanmıştır. Akıllı cep telefonları ve interneti elinden düşürmeyen bu kuşak dijitalleşmenin en yoğun yaşandığı çağda dünyaya gelmiştir. Dijital çağ ve internet öncesini hatırlamayan bu nesil, internetsiz ve akıllı telefonun olmadığı dünyada yaşamayı düşünmek bile istemezler. Güvenlik konusunda hassas olan ve ekonomik olarak gelecekte korkan bu neslin en tahammül etmediği kavramlar; adaletsizlik ve eşitsizliktir. Bu nesil arasında ergenlikte intihar oranları(özellikle internet bağımlılığı sebebiyle) oldukça yüksektir. Sosyal medyadaki çeşitli uygulamalarda hesap sahibi olan bu neslin birden çok kişiliği de bulunmaktadır. Hangisinin gerçek olduğu problem teşkil etmektedir.(Sanal kişilik, gerçek kişilik, olmayı istediği kişilik vb.). Gerçek yaşantısından farklı olarak cilalı ve kırılmış bir yaşamı lanse eden bu nesil için yaşamak yerine yaşıyor gibi görünmek önemlidir. Gerçek yaşamda cesaret edemedikleri tüm şeyleri sosyal medya aracılığıyla göstermeye çalışabilirler. Kendini başkalarına sunmak için adeta paketlenmiş bir kişilik ve profil ortaya koyabilmektedirler(Benlik paketlemesi). Her birey içinde yaşadığı çevrenin ve çağın sosyal kodlarını taşır ve kendinden sonraki nesle aktarır. Çok boyutlu bir varlık olan insan her 20-25 yıllık zaman diliminde değişen ve dönüşen çağın aynasıdır. Kuşak tanımlamalarında da hemen hemen her 20-25 yıllık zaman diliminde bir başka bir tanımlama yapılmıştır.(Bu tanımlamalar, ABD'nin sosyolojik analizlerine göre yapılmaktadır). Kuşaklar, benzer ve tamama farklı özelliklere sahip olabilmektedir. İnternet ve sosyal medya aracılığıyla artan küreselleşme dünyanın çeşitli yerlerinde olan kişilerin benzer kültürel kodları taşıma olasılığını da artırmaktadır. Sosyal ve kültürel benzerliğin fazla olduğu son iki kuşağın bu özelliğini internet ve sosyal medya etkilemiştir. Küresel gençlik tabiri de bundan dolayı ortaya çıkmıştır(Bayhan, 2019, 39-44).

Aynı tarihsel devirlerde hayatını idame ettiren, benzer olgu ve olaylarla muhatap olmuş ve

aynı sosyal kimliği taşıyan birey ve gruplara kuşak denilmiştir. Teknolojik ilerleme ve gelişimlerin çılgın bir şekilde sürdüğü günümüzde Z Kuşağı için bu gelişimleri takip etmek zor olmamaktadır. Her nesil genelde önceki nesillerin birikim ve ilerlemeleri üzerine kurulu olduğundan gitgide daha da artan ve yükselen bilgi düzeyinin birikiminin son meyvesini yiyen Z kuşağı en çok gelişmiş ve ilerlemiş zaman diliminde doğmuştur. Z neslini diğerlerinden farklılaştıran etmen internet ve teknolojik gelişmelerin tavan yaptığı dönemde doğmalarıdır. Teknolojisiz, internetsiz ve özellikle telefonsuz bir yaşamı hayal bile etmek istemezler(Taş, Demir Döğmez, & Küçüköğlü, 2017, 1031-1034). Z kuşağının baskın kişilik özellikleri; sevecen, iyi niyetli, yardımsever, hoşgörülü ve içten olmalarıdır (Şimşek, 2019, 62-68).

Z kuşağı denince ilk gündeme gelen kesim kuşkusuz 21. yüzyılın en şekillendirici ve yönlendirici gücü akla gelmektedir. Bu kuşağın nasıl bir kuşak olduğu ve özelliklerini anlamamız için öncelikle bu yüzyılda neler olduğu ve etkili olan faktörleri iyi analiz etmek gerekmektedir. Orta Çağ ve öncesi devire bakılırsa; tarım toplumu olduklarından dolayı feodal sistem hâkimdi ve toplum sınıflara ayrılmıştı. Bu dönemin en etkili faktörleri tarım toplumuyla birlikte tek tanrılı dinler ve imparatorlukların meydana gelmiş olmasıdır. Sanayi devrimiyle toplumda çok köklü ve etkili değişimler meydana gelmiştir. Sanayi toplumunun doğuşuyla ulus milletler, aydınlanma hareketleri, kent toplumu vb. oluşumları da kendisiyle beraber getirmiştir. Endüstri devrimiyle birlikte toplumda meydana gelen hızlı değişim ve dönüşümler 19. yy ile en üst seviyesine gelmiştir. 19. yüzyıl felsefe, bilgi ve buluşların doruk noktasına ulaştığı bir yüzyıl olmuştur. Kapitalizmi ve sermaye yarışını beraberinde getiren sanayi devrimi ham madde ihtiyacı sonucu savaş ve emperyalizmi de beraberinde getirmiş oluyordu. Bu durum 20. Yüzyılın ekonomik, siyasi, toplumsal vb. açıdan şekillenmesine de etkili olmuştur. Akıl almaz şekilde ve hızlı bir değişimin yaşandığı ve bilimin doruk noktasına ulaşmasıyla beraber bu yüzyılda Z kuşağı için “hız” ve “öğrenme” kuşağı olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Sosyo- ekonomik olarak bu kuşak bazı sınıflara ayrılmıştı: işçi sınıfı, köylüler, askerler, sanatçılar, burjuvazi ve siyasiler. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin neticesinde en belirgin farklılıkların yaşandığı sınıf işçi sınıfı ve burjuvazidir. 20. yüzyılın şekillendirici güçlerine bakılırsa ikinci dünya savaşı, soğuk savaş ve tedhiş hareketleri(şiddet, terör, mobing vb.) gibi faktörler etkili olmuştur. Bu faktörler neticesinde mikro ve makro düzeyde dünya kuşaklarını etkileyip kuşakların şekillenmesine neden olmuştur. Z Kuşağı; 21. yüzyılın ilk kuşağı olan Z kuşağını tanımlamak için “Milenyum Çağı Kuşağı”, “Dijital Kuşak” ve “İnternet Çocukları” gibi tanımlamalarda da bulunulmuştur. Teknolojik ilerlemenin en yüksek seviyesine ulaştığı dönemde doğan bu

kuşağı şekillendiren en belirgin güç; küreselleşmenin doruk noktasına ulaşması, teknolojik ilerlemeler, köklü değişimler, yenilikler ve internettir. Bu kuşağa çok dikkat edilip iyi analiz edilmezse bu kuşak adından da bilindiği üzere alfabenin son harfi olan “Z” son harfle kalmayıp bu kuşak “son insanlar” olabilme ihtimalini taşımaktadır. Son insanlar olabilme nedenleri; idealist değerlerden uzak olmaları, narsist ve pragmatist oluşları, sorgulayan bir nesil olmamalarıdır. Eğer bu kuşak uyanıp var olan çelişkileri sorgulamazsa son insan olmayı kanıksamış olduklarını ve artık tarihin devam etmesini istemediklerini bizlere gösterecektir. Yaşadığımız çağ yeni ve çok farklı bir dünyayı meydana getirmiştir. Hız artık bu çağda önemden ziyade artık bizlere dayatılmış bir zorunluluk halini almaktadır. Bu dönem birçok paradoksu da beraberinde getirmektedir. Küreselleşmenin ve iletişim araçlarının bu kadar artması beraberinde beklenmedik şekilde bireyselliği, gruplardan kopuşu ve küçülmeyi getirmektedir. Sanki kurgulanmış/planlanmış bir yaşam insan varlığını çelişkisiz ve mutlu bir köle olan son insana götürmeye zorlamaktadır. Bu düzene isyan edip karşı koyanlar da kimlik ve kültürlerini var güçleriyle muhafaza etmek için mücadeleye girişmiştir. Yaşanılan bu çağda yani “Yeni Dünya”da hayatta kalmak ve yaşamak için zekâmızı ve kapasitemizi sonuna kadar kullanmaya mecbur bırakılmışız(Senbir, 2004, 17-35). İnsanlık tarihinin en son kuşağı(şimdilik) olan Z kuşağının küreselleşmenin/globalleşmenin en çok arttığı, internet ve iletişim araçlarının en çok geliştiği ve bilgiye erişmenin çok kolaylaştığı 21. yy.’de doğması bu kuşak için birçok avantaj ve dezavantajı beraberinde getirmiştir. Teknoloji ve iletişim araçlarını en sık kullanan kuşak olan Z neslinin kendinden önceki kuşaklardan bazı noktalardan etkilenmişken bazı noktalarda da farklılaşmıştır. İnternete ve teknolojiye erişimi kolay olan bu jenerasyon bu kanallar aracılığıyla sosyalleşmeye çalışmaktadır. En çok bireyselleşen, en bencil, en egoist ve narsist kuşak olan Z kuşağının en çok anlaşmazlık yaşadığı ve çatıştığı kuşak X kuşağıdır. Y kuşağı, X kuşağının mirasçısı ve Z kuşağının atası olması sebebiyle X ve Z kuşakları arasındaki çatışmanın sebeplerini çok iyi bildiğinden bu çatışmayı çoğu kez bitiren ve sonlandıran taraf olmuştur. Z kuşağı değişim ve yeniliklere en elverişli ve açık olan kuşaktır. Hızlı yaşamı ve tüketimi hayatının merkezine yerleştiren bu kuşak geleneksel olandan uzaklaşıp değişim ve dönüşümün daima talepkarı olmuştur.

Z kuşağı için sosyal medya, kültürlerarası iletişim ve etkileşimi sağlayan bir aygıt olup artık bu sayede dünyanın küresel köy olması hasebiyle de kozmopolitleşmenin de etkisiyle bireyler birer dünya vatandaşı konumuna gelmişlerdir. Bu kuşak, iletişim teknolojilerinin de gelişmesiyle her an dünyanın öbür ucuyla iletişime geçebilmektedir. Sanal ortamda gençlere paylaşım yapma, dünyadan haberdar olma, yaratma, eğlenme, keşfetme vb. olanaklar

sunmaktadır(Çakın, 2020, 45-46).

Z kuşağı mensupları şatafat ve teknolojiyle aşırı haşır neşir olan bir kuşaktır. Hayatlarının odak noktası genel olarak teknoloji ve lüks yaşamdır. Bu kuşak yokluk nedir bilmediğinden ebeveynlerinin onlara yokluğu anlatması çok zordur. Onlar için şuan her şey ulaşılabilir ve elde edilebilirdir. Onlar için geleneksel aile değerleri ve kültürel teamülleri benimsemek kolay değildir. Bundan dolayı kuşaklar arası çatışmalar çoğu kez kaçınılmaz olmuştur. Sosyalleşme alanları çoğunlukla sosyal medya ve sanal ortamdır. Teknolojiyi aşırı kullanan ve hedonist bir yapıya da sahip olan bir kuşaktır. Onlar için en vazgeçilmez değerlerden hemen hemen en önemlileri adalet ve eşitlik kavramlarıdır. Bu kuşağın genel olarak olumlu yönleri: Ne istediğini bilen, bağımsız, bireysel yönü gelişmiş, kendilerini çok akıcı şekilde ifade edebilen, girişimci, hiyerarşisi az olan işleri tercih eden nesildir. Olumsuz yönleri: işlerine ve işyerlerine karşı sadakatsiz, egoist, sürekli yenilik yanlısı olduklarından sabit ve standart olan işlerden çabuk sıkılıp bıkan, aceleci ve sabırsız bir kuşaktır(Durmaz, 2020, 48-51).

Bir kuşağı anlamış olmak, aslında bir dönemi etraflıca anlamış olmak demektir. Yaşanılan çağı ve dönemi anlamış olmak da paradigmanın sıkışmışlığı ve kısılcından kurtulmak demektir. Bunu yaptığınız takdirde sizin gibi/sizden olmayanları sübjektif ön yargılarla değil gerçek durumu(onların gerçekliğini) görmemiz kolaylaşacaktır. Bunu görmemiz halinde bireysel, kurumsal ve toplumsal olarak dönüşürsünüz. 15-20 yıllık zaman dilimleri halinde kuşaklar analiz edilebilir ve kuşakları kıstas olarak analiz etmek için bu zaman dilimi yeterli olabilir. Her yeni kuşağa bakılarak sosyal, iktisadi ve teknolojik yenilik ve ilerlemelerin neler olduğu öğrenilebilir ve değişim/dönüşümlerin olup olmadığı gerçeği saptanabilir. Kuşaklar üzerinde çalışmamın yararları: Bu sayede farklı kuşakların konuştukları farklı dil ve retorikleri anlayabiliyorum, gerçekleşen demografik devrimi fark edebiliyorum, geleceğe yönelik kendimi ve ailemi hazırlayabiliyorum, beni büyütenlerle barışıyor ve yetiştirdiğim çocuğumu anlamakta zorlanmıyorum, robotlar geliyor gibi distopyalardan korkmuyorum, fütürist kâbuslar görmüyorum, kuşağımın ve yaşadığım çağın mükemmeliyetçi beklentisi altında ezilip diğerlerini yargılamıyorum, daha da hoşgörülüyüm, daha çok sevip daha kolay öğreniyorum, geçmişini anladığım için gelecekte korkmuyorum. Jenerasyon yani kuşak fenomenini belki de ilk ortaya atan kişi “Kuşaklar Sorunu” makalesinde ortaya koyan Karl Mannheim olabilir. Ona göre, kişiler ebeveynlerine daha çok benzediğinden yaşadıkları çağa ve zamana daha çok benzerler. Kuşakların döngüsellikleriyle ilgilenmeyip sosyal

olayların ve tarihin nesiller üzerinde bıraktığı izi/tesiri dillendirmiştir. Z kuşağını en çok etkileyen faktörlerden bazıları şunlardır; ekonomik krizler, bitcoin, küresel terör olayları, bulut teknolojileri, genç işsizliği, yeteneklerin giderek sınırlanması/yetenek kıtlığı... Dünyada nüfusun %33,7'si ve Türkiye'de ise nüfusun %31'i Z kuşağına mensuptur. Bu da Türkiye'de 25 milyondan daha fazla kişinin 19 yaş ve altında bireyin olduğunu göstermektedir. Bu kuşak daha fazla eşyaya değil, daha anlamlı deneyime sahip olmak istemektedir. Yaşadıkları çağın da gerektirdiği gibi daha çok görsel öğrenici profindedirler. Mesajlarını iletmede de görselliğe önem verip kullanmaktadırlar. Y kuşağının aksine dijital ortamda mahremiyetlerine oldukça önem vermektedirler. Dikkat sorunu yaşamaktadırlar; çünkü çevrimiçi ve çevrimdışı ortamlarda mesajlara oldukça fazla maruz kalmaktadırlar. Bu kuşak kendini sınırlı ve tek bir yolla tanımlamak istemiyor. Daha az çatışma yanlısı, aktif ve dâhil edilme yanlısı, diyalog kanalları çok açık ve pragmatist bir kuşaktır. Onları “Küresel köyün kaygılı çocukları” olarak tanımlamak doğru olacaktır. Dünyada doğal ve diğer kaynakların hunharca ve hoyratça tüketiliyor oluşu bu kuşağı daha duyarlı, hassasiyeti yüksek ve çevresel temalara önem veren bir kuşak haline getirmiştir. Her jenerasyon, yaşadığı zamanda popüler kültürünü yansıtmakta ve müzik bu kültürün en önemli temsilcisi konumunda olduğundan onu anlamamıza yardım etmektedir. Z kuşağı temsilcileri boş zamanlarında Rap ve Arabesk müziği dinlemeyi tercih ederken yüksek gelir grubu Z kuşağı temsilcileri ise boş zamanlarında Rock ve Pop müzik dinlemeyi tercih ettiğini söylemektedir. Z kuşağının arka mahalle gençlerinin %5'i boş zamanlarında kitap okuyorken yüksek gelir grubu Z kuşağı gençlerinde bu oran %10'dur. Bu kuşağın en hassas olduğu nokta eşitlik ve adalet kavramlarıdır. Elinizde sihirli değnek olsa neyi değiştirmek istersiniz sorusuna eşitsizlik ve adaletsizlik cevaplarını vermişlerdir. Sosyal medyada çoğunlukla sahte kimlik, gerçek koşullarımızla çelişen, çok eğlendiğimizi gösteren postlar(gönderi) paylaşıyoruz. Bunun tersini Tiktok uygulamasında görüyoruz. Genel olarak Z kuşağını da kapsayan alt gelir mensubu kişilerin, işsizlerin, öğrencilerin, gençlerin; filtrelemeden, süper sofralar kurmadan, iyi ve temiz kıyafet giyemeden olduğu gibi video paylaşması bizi gerçekliklere yaklaştırmaktadır. Gerçeği birebir “temiz” videolar yoluyla paylaşan bu kişilerde sosyal durumu kabulleniş vardır ve bu kabulleniş çoğunlukla uzmanlarca tehlikeli olarak ifade edilmiştir. Dünya genelinde 4,4 milyar ve ülkemizde ise 59,3 milyon sosyal medya ve internet kullanıcısı mevcuttur. Bunların çoğu gençlerden olduğundan bizlerin “İnsani teknoloji çağı”na girdiğimizi göstermektedir. Özellikle internet ve sosyal medyanın tehlikelerinden bihaber olan genç ve çocuklarımızı korumamız gerektiğinin bazı nedenleri; sosyal medya özgür irademizi yitirmemize neden olur, çağımızın en büyük deliliği olan sosyal medyaya direnmenin en iyi yolu sosyal medya ve interneti

bırakmak, sosyal medya bizleri çoğunlukla aptallaştırmakta, gerçeğin altını oymakta, mütemadiyen söylediklerimiz anlamsızlaştırmakta, empati kapasitemize zarar vermekte, bizleri mutsuz kılmakta, ekonomik saygınlığa sahip olmamızı engellemekte, siyaseti imkânsız duruma getirmekte(Bir illüzyon yaratıp en akıllı kişiler bile dünyayı değiştirebilme ütopyasına kapılmakta; ama bu durumdan istifade edenler eğitimsiz, zalim ve bencil muktedirler/tahakküm kuranlar olmaktadır), sosyal medya ruhumuzdan nefret etmekte(Gerçeği kavrama ve dünyayı anlamamızın önüne geçmektedir). Teknoloji ve internetin insanı kullandığı değil, insanın teknolojiyi kullanıp yönlendirdiği bir bilince sahip olmamız elzemdir. Z kuşağı; gözü dışarıda, girişimci, uyumlu, kariyerçi, idealist, avcı, lider olmak isteyen ve çok ulusçu/kozmpolit bir bilince sahiptir. Türkiye gençleri; çok ulusçu, kariyerçi ve girişimci profilleri açısından dünyanın eğitim kalitesi ve küresel rekabette en başarılı olan ülkelerinden Finlandiya, Güney Kore, Kanada ve Singapur'dan daha iyi durumda iken; 21. yüzyılın en değer verilen ve en yetkin değerlerinden olan takım çalışması ve iş birliği noktasında maalesef geri kalmışız ve kısa vadede bu durumu değiştirmek pek kolay değildir. Bu noktada eğitime önem verilmeli ve dünya standartlar yakalanmalıdır. Bu kuşağın fijital bir kuşak olduğunu söyleyebiliriz. Fijital kavramı, fiziksel ve dijital kavramlarının birleşmesinden peyda olmuştur. Yani üzerinde fiziksel iz/emare taşıyan fiziksel bir deneyimi ifade etmektedir. Misal vermek gerekirse eskiden durağa bizzat gidip çağırdığımız taksiyi artık akıllı telefonumuza yüklediğimiz uygulama sayesinde bir tıkla çağırabiliyoruz. Akıllı telefon kullandıklarından çok boyutlu bir hayat tecrübeleri bulunmaktadır(Kuran, 2019, 19- 28). Z kuşağı mensupları artık kendisine miras bırakılan değer, kültür, din vb. olguları olduğu gibi kabul etmemekte; yaşanan çağın gerçekliğine uygun değiştirip dönüştürmek istemektedir. Hem seküler hem de muhafazakâr Z kuşağı temsilcileri kendisine dayatılan geleneksel değerleri kabul etmeyip kaderini değiştirmeye soyunmuştur. Günümüzde Z kuşağı temsilcileri gelecekte alacaklı ve geleceği değiştirmeye başlamıştır. Dünya genelinde bu kuşak; var olan siyasi, sosyal, ekonomik vb. çelişiklere, doğa katliamlarına vb. konularda kendini söz sahibi görmekte ve kendisine kötü miras bırakan atalarını fırsat bulduğu her ortamda dile getirmektedir.(Özellikle sosyal medya platformlarında). Dünyada karbon salınımını ve ozon tabakasının incelmelerini 2019'da protesto eden ve tüm dünyada yankı uyandıran 17 yaşındaki İsveçli kızın(Greta Thunberg) "Benim çocukluğumu çaldınız" çıkışı sonrası BM, küresel iklim zirvesi yapmıştır.

Z kuşağı daha önce hiç çalışma platformunda bulunmadığından bu kuşağı nasıl işe alacağımız, işte nasıl devamlılığını sağlayacağımız ve aktif tutmamız kolay görünmemektedir.

Bana göre bu kuşak milenyum kuşağı değil, milenyum çağı artık yetişkin. Z kuşağı artık yavaş yavaş çalışma hayatına atılmaya başlamıştır. Çalışma hayatına atılmış Z kuşağı mensuplarına bakılırsa; akli karışık, şaşkın, kızgın ve yorgun görünmelerinin yanında heyecanlı ve meraklılar. Bu kuşak yeni yeni dünyayı değiştirip dönüştürmeye başlamıştır. Bu durum da ileride bu kuşak arasında büyük çatışmaları tetikleme ihtimalini taşımaktadır. Bence Z kuşağı ile milenyum kuşağı(Y Kuşağı) arasında oldukça farklı özellikler mevcuttur. Bunu sahada yaptığım çalışmalarla da kanıtladım. Z kuşağı, milenyuma nazaran işte çalışmaya oldukça heveslidir. Bu kuşağın düşüncesi ve hedefi kariyer yapmaktır. İşverenler bu kuşağı dikkate almamakta ve potansiyellerini hafife almaktadır. Tarihte bir ilke tanık olmaktadır; çocuklar ve ebeveynler kıyafet paylaşmakta, şarkı listelerini beraber düzenlemekte ve hobiler yaratmaktadır. Bu kuşak, aynı zamanda dijital bir kuşaktır. Dijital dünyada doğan ilk nesildir. Onlar için sanal dünya yalnızca bir gerçeklikten ibarettir. Bu kuşak, aşırı kişiselleşen bir kuşaktır. Hemen hemen her şeyi kişiselleştirebilen bir potansiyele sahiptir. Gerçekçi ve hırslı olan bu nesil, çok kısa bir sürede her şeyi aynı anda yaşamak için can atmaktadır. Çok ciddi olarak bir şeyleri kaçırma ve günceli tam olarak yakalayıp yaşayamama korkusu taşımaktadır. Eşitlikçi olan bu kuşak için paylaşma önemli olduğundan “biz” duygusunu da öne çıkararak adil bir sistemin getirmenin talepkarıdır. Hiç kimseye ihtiyaç duymadan her şeyi kendi başına yapabileceğini düşünen bu kuşak için “kendin yapçı” tabiri kullanılmaktadır. Bu kuşak Twitter ve Snapchat gibi uygulamalarda zaman geçirmekte ve interneti aktif şekilde kullanmaktadır. İdealist, paylaşımcı, sürekli iletişim kuran, bağımsız ve işbirlikçi olan Z kuşağı için her yer “iş yeri”dir. Bu kuşak için kullanılan tabirlerden biri de “Dijital yerliler”dir. Bu kuşak, milenyumculular(Y Kuşağı) gibi dünyanın geleceğine oldukça duyarlı; ama milenyumdan farklı olarak gerçekçi, somut çözümler talep edip üreten bir nesildir. Bu kuşak 7 ana özellik ile ifade edilmektedir: hırslı, kendin yapçı, biz ekonomisi, gerçekçi, kaçırma ve kaybetme korkusu olan, aşırı kişiselci ve dijitaldir(Stillman, & Stillman, 2018, 17-33). “Carpe Diem” retoriğini kendine diskur edinen bu kuşak için gündelik hayatta anı yaşamak çok önemlidir. İmkânları ve ekonomik bağımsızlıklarının elverdiğince tüm iyi şeyleri yaşamaktan geri durmamaktadırlar. Az bir zaman diliminde çok şeyi hatta popüler olan her şeyi yaşamak istediklerinden sabırsız bir kuşaktır.

1.3. Literatür Taraması

Tez çalışmasında konu hakkında yapılmış literatür taramasında yararlanılan belli başlı kaynak ve araştırmalar; Google, TDK, kitap, makale, dergi ve YÖK Tez Tarama(Ulusal Tez Merkezi)

Gündelik hayat daima ilgi çekici olmuştur. Her ne kadar kendini fark ettirmeden varlığını devam ettirse de gündelik yaşam tüm eylemlerimizi, duygularımızı ve varlığımızı kendi içinde barındırır. Gündelik hayat demek aslında her şey demektir. Kuşaklar belli zaman dilimleri esas alınarak dönemsel konjonktör ve şartlar neticesinde benzer özellikleri yansıtan insan topluluklarını tarif etmek için kullanılan bir kavramdır. Z kuşağı da tarif edilen mevcut tüm kuşak tanımlarının en sonuncusu olarak üzerinde araştırma yapılan yeni bir alan olagelmıştır. Genel olarak 2000 yılı ve sonrasında doğan kişileri tarif etmek için Z kuşağı tabiri kullanılmış olsa da Z kuşağının mensupları günümüzün hızlı değişim çağında kendi içinde farklılaşarak varlığını ortaya koymaktadır. Z kuşağı üzerine daha çok Avrupa ve ABD’de araştırmalar yoğunlaştırılmış olup Türkiye’de bu alanda yapılan çalışmalar bir elin parmağını geçmemektedir. Bu çalışmada daha önce bu alanda yapılan araştırmalardan farklı olarak kendi içinde çeşitli noktalarda farklılaşan Z kuşağı mensuplarının hangi konularda benzeştikleri ya da farklılaştıkları ele alınmıştır. Bu araştırmayı önemli kılan husus daha önce Z kuşağının kendi içinde gündelik yaşantılarında ve boş zaman değerlendirmeleri konusunda hangi noktalarda benzeştiği ya da farklılaştığı üzerinden önceki araştırmalarda hiç ele alınmamış olmasıdır. Z kuşağının boş zaman değerlendirmesi, gündelik hayatlarındaki aksiyonları ve rekreasyonları üzerine sınırlı sayıda da olsa yapılmış olan çalışmalara da değinilecektir.

Araştırmanın kavramsal çerçeve ve literatür çalışması 3 ana başlıktan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Bunların ilki “Gündelik Hayat Sosyolojisi” olgusu üzerinde durmaktadır. Gündelik hayat konusunda Michel De Certeau “Gündelik Hayatın Keşfi” kitaplarında gündelik hayatta güçsüzlerin daima güçsüz ve zayıfları ezdiğini ve güçsüzlerin buna karşı “evrim”leşmesi yani direniş göstermesi gerektiğini belirtir. Ancak bu yolla taktik ve stratejiler geliştirerek hayatta kalabileceklerini dile getirmiştir. Henri Lefebvre ise bu konuda “Modern Dünyada Gündelik hayat” ve “Gündelik Hayatın Eleştirisi” eserlerinde güçsüzlerin güç erkini elinde bulunduran tahakkümlere karşı haklar elde etmek ve hayatta kalmak için “devrim”i yani başkaldırmayı önermiştir. Ona göre başkaldırı olmazsa bu ezilmişlik hiçbir zaman bitmeyecektir. Bunların yanında Michael Gardiner, Andy Bennett ve Paul Ginsborg da gündelik hayat, gündelik hayatın eleştirisi ve gündelik hayat politikaları üzerinde çalışmalarda bulunmuştur. Gündelik hayat konusunda Türk sosyolojisinde ise; Ali Esgin, Ensar Çetin, Necdet Subaşı gibi araştırmacılar bu alanda önemli çalışmalar ortaya koymuşlardır.

İkinci başlıkta “Kuşaklar Sosyolojisi” ele alınmıştır. Kuşaklar sosyolojisi; “İşte Z Kuşağı”

çalışmasıyla David Stillman ve Jonah Stillman, “İ Nesli” ve “Ben Nesli” çalışmalarıyla Jean M. Twenge, “M Nesli: Yeni Müslüman gençlik” çalışmasıyla Shelina Zahra Janmohammed, Karl Mannheim gibi isimlerin araştırmaları ele alınıp incelenmişlerdir. Kuşaklar sosyolojisi konusunda Türk sosyolojisinde ise; Başta Sosyoloji Divanının bir çalışması olan “Kuşaklar Sosyolojisi” (Sosyoloji Divanının 13. Sayısı) olmak üzere, Hakan Senbir, Evrim Kuran gibi araştırmacılar da bu konuda çalışmalar ortaya koymuşlardır.

Son başlık olan üçüncü başlıkta ise “Boş Zamanlar Sosyolojisi” üzerinde durulmaktadır. Zaman, boş zaman, serbest zaman, iş zamanı, ders zamanı, aylaklık, tembellik gibi kavramlardan hareketle Herbert Applebaum, Paul Lafargue, Karl Marx, Thorstein Veblen, Pyotr Kropotkin, Bertrand Russell gibi isimler bu alanlarda eserler ortaya koyup çalışmışlardır. Bu araştırmacı ve filozofların görüş ve eserlerinden hareketle boş zaman sosyolojisi literatürü yazılmaktadır. Zaman ve boş zamanlar konusunda Türk sosyolojisinde ise; iş zamanı, boş zamanlar ve rekreasyon alanında en önemli çalışmaları ortaya koyan kişi kuşkusuz Mahmut Tezcan’dır. Mahmut Tezcan’ın “Boş Zamanlar Sosyolojisi” ve “Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi” eserleri araştırma için önem teşkil etmektedir.

Mahmut Tezcan (1977), (1982) “Boş Zamanlar Sosyolojisi” alanında Türkiye’de en önemli eserleri ortaya koymuştur. Zaman, iş zamanı ve serbest yani boş zamanın tanımı, önemi ve tarihsel süreçteki seyrine değinmiştir. Türkiye’de boş zamanların seyri, boş zamanlara ulaşma ve yasal olarak boş zamana ulaşma hakkı çağdaşı olduğumuz gelişmiş toplumlardan farklı olarak seyretmiş ve boş zamana verilen önemde çok geç kalınmıştır. Özellikle cumhuriyet dönemiyle birlikte çalışma ve boş zamanlar alanında da çeşitli devrimlere imza atılmış ve boş zamanlara ulaşmak artık hiç olmadığı kadar kolaylaşmıştır.

Nilüfer Göle’ye göre (1991), (2017) artık seküler ile dinsel olan arasında keskin ve radikal ayrımlar yapmak akılcı değildir. Modernleşmeyle birlikte gelen sekülerizm dinsel karşılaşma alanı olan kamusal alanda çarpışmış; bu çarpışma yeni birleşimleri ve uzlaşmaları beraberinde getirmiştir. Türkiye’deki İslam Avrupalılaştıran İslama nazaran daha homojen ve yekpare bir yapıdadır. Ortadoğunun geleneksel İslamı Müslümanlar üzerinde etkisini hala gösterse de baskısını günden güne kaybetmektedir. İslam artık modern zamanlarda meydana gelen türbülansların öznesi yani yaratıcısı olmuştur. Örtünme, kadınlara komün bir kimlik kazandırmanın yanında ümmet kavramını da evrensel şekilde yeniden

kurgulanmaktadır. Kadınların birlik halinde ve akıllıca hareket etmesiyle birlikte özellikle son yıllarda kendilerine dayatılan norm ve kalıpları kırarak istedikleri hakları bilhassa kamusal alanda elde etmeye başlamışlardır. Türkiye'nin yüzünü tamamen Batıya döndüğü yıllarda kadınlar iki seçenekle karşı karşıya kalmıştı: Kültürel açıdan Batılı ya da Müslüman olmak. Zaman içinde bunun böyle olmayacağını ortaya çıkan yeni kimlikle kadınlar gösterecekti. Başta laik kadın modeli her ne kadar "üst statü"yü temsil etmişse de yıllar içinde bu durum değişecekti. İslamcılık kavramı, Müslüman kimliğine yeni bir soluk katarak günümüz modern dünyasında yeniden ortaya koymaktadır. Örtünme her ne kadar akla kadın mahremiyetini getirirse de kadınlar zaman içinde kendilerini tarif ettikleri modernizm ya da İslamcılık sayesinde kamusal alanda daha görünür olup erkeklerle aynı mekan, bürokrasi, eğitim vs. paylaşmaya başlamışlardır.

Henri Lefebvre (1998), (2012), (2013) gündelik hayatın özelliklerine, ne olduğuna, tarihsel süreç içindeki yerine ve gündelik hayatın eleştirisine değinilerek gündelik hayat taktik ve strateji kavramlarıyla ele alınmıştır. İktidar ilişkilerine de değinilerek gündelik hayatta var olmak ve haklar elde etmek isteyen zayıfın güçlüye karşı devrimler gerçekleştirmesinin zorunluluğuna değinmiştir. Michel De Certeau, zayıfın güçlüye karşı haklar elde etmek için evrimleşmesi gerektiğini yani içinde bulunduğu şartlara uygun taktik geliştirmesi gerektiğini belirtmesine karşın Lefebvre kesinlikle devrim olması gerektiğini belirtmiştir.

Necdet Subaşı (2002), (2007) Konya'da gündelik hayatın hangi dinamikler eşliğinde şekillendiğini, Konya'nın tarihsel süreçteki rolünün gündelik yaşamına olan etkisi; Konya yapısı, konumu ve tarihsel değeri gereği kozmopolit bir kent oluşunu ele almıştır. Konya, içinde her türlü etnik grubu, farklılığı ve zenginliği barındırmaktadır. Alevi, Sünni, Hristiyan gibi farklı inanç gruplarının yanında farklı etnik grupları, farklı ülke vatandaşlarını da baskılamadan ve görmezden gelmeden kendi içinde harmanlamaktadır. Bu durum onun mazisinde olduğu gibi dindarlığına ve muhafazakarlığına zarar vermemekte; aksine dindarlığını ve muhafazakarlığını pekiştirmektedir. Batılılaşmanın getirmiş olduğu yenilikleri Türkiye'nin modernleşmesine yakışır şekilde değişime ayak uydurmuştur. Değişim ve dönüşümü dinini, değerlerini ve kültürünü göz ardı etmeden gerçekleştirmiştir. Tarihsel süreç içindeki inkar edilemez coğrafi ve siyasi konumu Konya'nın gündelik yaşantısını ve pratiklerini oldukça geliştirmiştir. Diğer kentlerde olduğu gibi Konya gündelik yaşantısı da giderek sekülerleşmektedir. Konya her ne kadar değişimin talepkarı olsa da değişim ve dönüşüm, modernleşme ve sekülerleşme belli sınırlar dahilinde seyretmektedir. Modernite ve seküler düşünce, Türkiye'de din ve dindarlık tipolojilerinin değişip dönüşmesine neden

olmuştur. Modernleşme, Türkiye’de kendine has değişimler sergileyerek özel ve kamusal alanda görünür hale gelmiştir. Batılılaşma fikri Türkiye’deki dinselliği dönüştürmüştür. Dindarlığı, modernliğin inançta yarattığı din algısı değiştirmiştir. Dünyevileşme çabası, dini gündelik yaşamın gerçekliğine adapte etme çabası dindarlığın görünümünü köklü olarak değiştirmiştir. Geleneksel dindarlık ve İslam, kentleşme sürecinde yeni kurumsal ilişkiler, kurallar ve değerlerle işlevsellik kazanmış ve kendini yeniden üretim döngüsü içine koymuştur.

Ümit Yetiş (2008) ortaöğretim öğrencilerinin boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerine ilişkin yapılan çalışmada öğrenciler; cinsiyet, yaş, ailelerinin yaşadıkları yer, anne-babalarının mesleki ve eğitim durumları, ailelerinin gelir durumu, öğrencilerin gelir durumu ve harçlıklarını en çok nereye harcadıkları gibi alanlarda da incelemiştir. Toplamda 1567 öğrenciye anket yoluyla yönlendirilen sorular neticesinde öğrencilerin çoğunluğu ulaşabildikleri boş zamanları yetersiz görmektedir. Öğrenciler gelirlerini en çok sırasıyla yiyecek-içecek, kitap-dergi, giyecek, sosyal-kültürel etkinlikler, sportif faaliyetler, eğlence-hobi ve internet kafede harcadıkları tespit edilmiştir. 790 öğrenci yani çoğunluk okul dışında ulaştıkları boş zamanlarında herhangi bir etkinliğe katılmadığını ifade etmiştir.

Michel De Certeau (2008), (2009), (2015) gündelik hayatın ne olup ne olmadığına, bizler için ne ifade ettiğine, önemine ve tarihsel süreçteki seyrine değinilerek gündelik hayatın işleyişi taktik ve strateji üzerinden ele alınmıştır. Taktik genel olarak gündelik hayatta zayıf olanın güçlü olana karşı kullandığı bir araç iken strateji ise güçlü olanın gücünü artırmak ve zayıfı himayesinde tutmak için kullandığı bir araçtır. Strateji güçlünün sahasında hazırlanıp icra edilirken taktik ise güçlünün sahasında zayıf olanın var olmak ve haklarını korumak için geliştirdiği planıdır.

Koçyiğit, M., & Eğmir, E. (2015) üniversiteli öğrencilerin neden üniversite okumayı tercih ettikleri, üniversite okudukları ilden ve üniversitelerinden memnuniyetleri, okudukları bölümü niçin tercih ettikleri ve bölümden memnuniyetleri, lisedeyken üniversiteden beklentileri nelerdi ve beklentileri karşılandı mı gibi soruların sorulduğu araştırmada farklı bölümlerde okuyan 87 kişilik bir üniversite hazırlık grubuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; 46 öğrenci okuduğu bölümden memnun olduğunu, 31’i memnun olmadığını dile getirmiştir. Üniversiteyi neden okudukları sorusuna 32’si meslek edinme, 15’i eğitim ve kendini geliştirme, 11’i üniversite yaşantısını tecrübe etme, 9’u toplumsal baskı, 6 öğrenci kariyer yapma, 5’i ekonomik özgürlüğünü kazanma, 4’ü sosyal sorumluluk, 2’si ailenin

yönlendirmesi, 2 öğrenci merak ve 1 öğrenci zorunlu eğitim cevabını vermiştir. Şimdi okudukları bölümü tercih verme nedenlerinin sorulduğu soruya 20 öğrenci üniversiteye giriş sınavında puanlarının bu bölüme yettiği, 18'i bölümün özellikleri, 12'si bölümün sağladığı iş imkanları, 9'u bu bölümü sevdiği, 6'sı sosyal çevre faktörü ve 4 öğrenci de ailenin yönlendirmesi cevabını vermiştir. Sadece 3 öğrenci üniversiteden beklentilerinin tam olarak karşılandığını dile getirmiştir.

David Stillman ve Jonah Stillman (2017) Z kuşağının özellikleri, kendinden önceki kuşaklardan farkları, gelecek hedefleri, istekleri ve iş hayatına olası etkileri ele alınmıştır. Z kuşağı genel olarak bu çalışmada "Dijital Yerliler" olarak ifade edilmiş ve Z kuşağının karakteristik özelliklerine değinilmiştir.

Jean M. Twenge (2018) "Ben Nesli" ve "İ Nesli" eserlerinde özellikle Y ve Z jenerasyona mensup bireylerin interneti çok kullandıklarını, kendinden önceki kuşaklara oranlara daha bireysel olduklarını özellikle Z kuşağının daha narsist olduğunu ortaya koymuştur. Y kuşağını ifade etmek için "İ Nesli" ve Z kuşağını tarif etmek için de "Ben Nesli" ve "İ Nesli" tabirini kullanmıştır. Jean M. Twenge ayrıca Z kuşağının dini anlayışını ele aldığı eserlerinde kıtalararası kıyas yapmaktadır. Çalışma sonuçlarına göre Amerika'daki gençler her ne kadar dinden Avrupadaki gençler kadar kopmamışlarsa da gelecekte bu durumun kaçınılmaz son olacağına değinmiştir.

Mehmet Bakay (2018) ortaöğretim öğrencilerinin boş zaman değerlendirmesine yönelik yapılan çalışmada Batman İlindeki çeşitli liselerde öğrenim gören 216 erkek ve 193 kız olmak üzere toplamda 409 öğrenciye nicel araştırma gereği anket uygulanmıştır. Çalışmada zaman, boş zaman ve rekreasyon kavramlarına da değinilmiştir. Toplumsal, demografik ve ekonomik faktörlerin rekreatif faaliyetlere katılımı etkilediği tespit edilmiştir. Rekreatif faaliyetlere katılımın sosyal, psikolojik ve fiziki yarar sağladığı görülmüştür.

Ayşegül Yücekök (2019) Z kuşağının sosyal medya ile ilişkisi, sosyal medyayı kullanım alışkanlıkları ve kültürel etkisinin araştırıldığı çalışmasında sosyal medya ve tüm iletişim araçlarının olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkilerinin de olduğunu gözler önüne sermiştir. Araştırmacı 245 kadın ve 156 erkek olmak üzere toplamda 401 katılımcıya anket çalışması yapılarak veri elde edilmiştir. Özellikle genç ve çocukların iletişim araçlarını kullanmalarının birçok faydası olmakla birlikte iletişim araçları bazen de tehdit unsuru barındırmaktadır. Kitle iletişim araçları bireylerin mahrem algısının değişiminde de rol oynayabilmektedir. Özellikle son yıllarda kişisel ses, fotoğraf, video vb. dataların bu mecrada

paylaşılması kişisel mahremiyeti tehdit etmektedir. Bireylerin sosyal medya ve internet uygulamalarını kullanmalarının en büyük nedenlerinin başında kuşkusuz kendini ifade etme, düşüncesi ve ideolojisini yayma olduğu anlaşılmıştır. Gençlerin sosyal medyada en çok vakit geçirdikleri uygulamanın İnstagram olduğu bunu sırasıyla Youtube, Facebook, Twitter ve Tiktok uygulamalarının takip ettiği tespit edilmiştir.

Bayhan, & Nacak ve Çil (2019) Sosyoloji Divanının düzenli olarak çıkardığı dergilerin 13. sayısında “Kuşaklar Sosyolojisi”ne değinilerek mevcut tüm kuşakların tanımları yapılmış, kuşakların hangi yönleriyle birbirinden farklılaştıkları ya da benzeştiklerine değinilmiştir. Son nesil olan Z kuşağının kendinden önceki kuşaklardan nasıl farklılaştığı ve en çok hangi kuşakla sorun yaşadığına değinilmiştir. Z kuşağının en çok sorun yaşadığı kuşak olan X kuşağıyla arasını yapan ve daima aracı olan Y kuşağı olmuştur. Y kuşağı X kuşağının mirasçısı ve Z kuşağının da atası olmasından dolayı iki kuşak arasında köprü görevi görmüştür. Dergide ayrıca M nesli ve İ nesline de değinerek bunların karakteristik özelliklerinin yanında tarihsel süreçteki seyrine de değinilmiştir.

Dursun Can Coşkun (2019) Z kuşağının sosyal medyayı kullanım alışkanlıkları, sosyal medyayı kullanma amaçları ve ne kadar süreyi sosyal medyaya ayırdıkları üzerine yaptığı çalışmada toplamda 20 sorudan oluşan anket çalışması Z kuşağına mensup 450 öğrenciye uygulanmıştır. Z kuşağı mensuplarının iletişim araçlarını özellikle sosyal medyayı yoğun olarak kullandıkları görülmüştür. Sosyal medyanın onlar için vazgeçilmez olduğu, genel olarak yüz yüze değil de sosyal medya üzerinden iletişim kurdukları ve sosyal medyayı aşırı önemsedikleri belirlenmiştir. Sosyal medya, zaman ve mekan olgularını rafa kaldırmakta olup bireyler bu mecrada eğlenmekte ve doyuma ulaşmaktadır. Z kuşağı mensupları geleneksel medya araçlarını, gazate, dergi vb.(Tercih eden azınlık ise fiziki değil de sanal mecrada okuma alışkanlığına sahiptir) tercih etmemektedir.

Gülşen Şimşek (2019) Z kuşağının kişilik özelliklerinin ve kariyer değerlerinin ele alındığı çalışmada Beykent Üniversitesi özelinde toplamda 300 öğrenciye anket uygulanarak nicel araştırma neticesinde veriler elde edilmiştir. Çalışmada katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir durumları, ailelerinin gelir-egitim ve mesleki durumları, kaldıkları yer vb. demografik bulgulara ulaşılmıştır. Katılımcıların baskın kişilik özellikleri olarak sevecen, iyi niyetli, yadımsever, hoşgörülü ve içten olarak ortaya çıkmıştır. Baskın kişilik özelliklerine göre kariyer değerlerinin değişkenlik gösterdiği ortaya konulmuştur. Aylık gelirini yeterli bulan 290 kişi olup 25 öğrenci sadece çalışarak gelirini sağlarken 275

kişi de gelirini ya bur alarak ya da ailesinden destek alarak sağladığı görülmüştür.

Merve Saraç Ekmen (2019) ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin boş zaman etkinlikleri üzerine yapılan çalışmada İstanbul İlinde ilkokul 4. sınıfta öğrenim gören toplam 303 öğrenciye anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Öğrencilerin en çok ilgilendikleri alanlar sırasıyla Futbol, voleybol, basketbol, jimnastik, tenis, buz pateni ve yüzmeye ilgilendikleri görülmüştür. Öğrencilerin en çok dinledikleri müzikler ise sırasıyla pop müzik, rap, yabancı müzik, Türk sanat müziği, özgün müzik, Türk halk müziği ve arabesk olduğu görülmüştür.

Özge Açıkgöz (2019) Adana İli özelinde Z kuşağına mensup kişiler üzerine yaptığı çalışmada 4 farklı ilçede toplamda 880 kişiye anket çalışması yapılarak veri elde edilmiştir. Çalışmada Z kuşağı mensuplarının neden müzik dinledikleri, günde ne kadar süre müzik dinledikleri, müziğin onlar için ne ifade ettiği, kimleri dinledikleri, nasıl dinledikleri ve ne şekilde dinledikleri üzerinde durulmuştur. Çalışma sonuçlarına göre Z kuşağı bireylerinin en çok sırasıyla pop müzik, arabesk, rap, yabancı müzik, Türk Halk müziği, rock ve dini müzik dinledikleri tespit edilmiştir. Gençler en çok dinlenmek ve rahatlamak için müzik dinlediklerini ifade etmişlerdir. Yanı sıra eğlenmek, boş zamanlarını iyi şekilde değerlendirmek ve sosyalleşmek için müzik dinlediklerini ifade etmişlerdir. Gençlerin en çok cep telefonlarından müzik dinledikleri görülmüştür.

Selim Uysal (2019) Z kuşağının iş hayatından ne tür beklentilerinin olduğunu araştırdığı çalışmada mevcut tüm kuşakların tanımları yapılmıştır. Z kuşağının hayata bakış açısı, gelecekte ve çalışma hayatından beklentileri ve çalışma hayatına olan etkisi incelenmiştir. Z kuşağına mensup toplamda 20 üniversite öğrencisiyle nitel araştırma şeklinde görüşme yapılarak veriler elde edilmiştir. Gençlik ülkemizin geleceği olduğu için çalışma hayatının yanı sıra gündelik hayat da gençleri göz ardı etmeyecek şekilde organize edilmeli ve gençlere yol gösterilmelidir. Çalışma hayatına yeni dahil olan Z kuşağı gençliğinin genç yaşlarından beklenenin aksine gelecekte ve içinde buldukları şartlardan oldukça şikayetçi ve karamsar oldukları görülmüştür. Z kuşağı gençliğinin teknolojiyi sadece “Dijital Ekranlar”dan(Telefon, bilgisayar vb.) ibaret görmesi oldukça düşündürücü ve endişe vericidir. Teknoloji ve sosyal medya mecralarını bağımlılık düzeyinde sık kullandıkları tespit edilmiştir. Z kuşağı teknolojiyi hızlı ve etkili kullanmasının yanında dünya ölçeğinde çalışma alanına girmesiyle geleceğin şekillendirici gücü olacaktır.

Ebru Ardıç ve Adnan Altun (2020) dijital çağın yeni öğreneni olan Z kuşağının özelliklerinin ve kendinden önceki kuşakların ele alındığı çalışmada kuşakların tarihsel

geçmişinin yanı sıra kendileriyle hangi noktalarda benzeştikleri ya da farklılaştıkları ele alınmıştır. Z kuşağı için genel olarak dijital yerli, çekirge zihin, net kuşağı, oyun kuşağı, binyılın öğrencileri ve zaplayan nesil tabirleri kullanılmıştır. Nitel araştırmanın kullanıldığı bu çalışmada Z kuşağına ilişkin kullanılan tabirlere yönelik önceki araştırmalar örneklem olarak kullanılmıştır.

Merve Alıcı (2020) Z kuşağının gündelik hayatlarında mekan tercihlerinin incelendiği çalışmada tüm kuşakların tanımlarının yanı sıra kullanılan ortak alanlara da değinilmiştir. İş ortamı, ortak alan ve mekanlar, esnek mesai, çalışma mekanları çalışma hayatına yeni dahil olan Z kuşağına uygun şekilde dizayn edilmelidir. Çalışma ortamında yeni olan Z kuşağı artık iş ortamında işlerini bitirme yerine homeofis tarzı hatta yeni şekilde yani çalışılabilir alan hazırlayan kafe ve mekanlar hem iş hem de dinlenme amaçlı daha çok tercih edilmektedir. Mekanlar artık Z kuşağının talep ve beklentileri doğrultusunda şekillendirilmeli ve organize edilmelidir. Organize edilecek mekanlar Z kuşağı internet nesli olduğundan ve sürekli sosyal medyada zaman geçirdiğinden şarj ve internet hizmetleri de sunmalıdır. Bu nesil genel olarak çalışma mekanlarını eğlenme ve dinlenme mekanlarıyla birleştirmektedir.

Murat Selvi (2020) sosyal medya, medya araçları ve internetin Z kuşağının siyasi seçimlerine etkisinin araştırıldığı çalışmada Z kuşağına mensup 746 kişiye anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Çalışmada Z kuşağının karakteristik özellikleri, Z kuşağının kendinden önceki kuşaklardan hangi noktalarda farklılaştığı, siyasal katılım davranışları, günlük internet kullanım süreleri, en çok kullandıkları sosyal medya platformları ve sosyal medya ile olan ilişkileri irdelenmiştir. Z kuşağı interneti günde; 0-2 saat arasında kullanan kişi sayısı 91, 2-4 saat arasında kullanan 207, 4-6 saat arasında kullanan 231, 6-8 saat arasında kullanan 103, 8 saat ve üzerinde kullanan kişi sayısının da 112 olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların en çok kullandığı sosyal medya platformları sırasıyla Instagram, Youtube, Twitter, Whatsapp, Facebook ve Tiktoktur. Katılımcıların en çok tercih ettikleri kitle iletişim araçları sırasıyla sosyal medya, internet ve televizyondur. Sosyal medyayı kullanım sıklıklarına bakılacak olursa ayda bir kez kullanım diyen 16 kişi, gün içinde sıklıkla kullanım diyen 353 kişi, günde birkaç kez kullanım diyen 306 kişi, haftada birkaç kez kullanım diyen 51 kişi, yılda birkaç kez veya daha az diyen 20 kişidir. Z kuşağı mensuplarının siyasete katılım düzeyleri ve ilgisine bakılacak olursa hiç ilgi duymuyorum diyen 22 kişi, çok az ilgi duyarım diyen 148 kişi, ilgi duyarım diyen 251 kişi, zamanımın çoğunu buna ayırıyorum diyen 289 kişi ve zamanımın tümünü buna ayırıyorum diyen 35 kişidir.

Neslihan Bulur (2020) gözetim toplumunda Z kuşağının ve yeni iletişim teknolojileriyle ilişkisinin ele alındığı çalışmada; Z kuşağının karakteristik özellikleri, bilgi toplumu ve dijital devrim, dijital gözetim ve mahremiyet, medya ve dijital kültür de ele alınmıştır. Araştırmada 8 erkek ve 8 kadın ile toplamda 16 kişiyle nitel araştırma gereği olan derinlemesine görüşme yapılarak veriler elde edilmiştir. Z kuşağının dijital medya pratiklerinin araştırıldığı çalışmada genel olarak Z kuşağının dijital gözetim karşısında nasıl stratejiler geliştirip uyguladıkları ve bir karşı gözetimi nasıl hayata geçirdikleri konusu ele alınmıştır. Zaman mevhumuna çok önem veren ve zamana karşı yarışan Z kuşağı mensupları geleneksel medya araçları yerine dijital medya araçlarını tercih etmektedir. Bu durum onlara hem avanaj hem de dezavantaj getirebilmektedir. Z kuşağı artık geleneksel medyayı dijital medyadaki bazı platformlar aracılığıyla tüketmektedirler: Spotify, Netflix gibi dijital medya platformları. Z kuşağı dijital medyayı kişisel gelişim, haberleşme, gündelik rutin işler, yol tarifi, kişisel ihtiyaç, alışveriş vb. şeyler için kullanmaktadırlar. Katılımcılar için dijital medya artık çok nadir olarak gözetim alanı olarak kabul edilmekte olup mahrem olarak kabul ettikleri çok az durumlarda ise öğrenilmiş çaresizlik yoluyla bu mecrayı tamamen özgürlük alanı değil de buna uygun davranış geliştirip karşıt strateji geliştirmeye çalışmışlardır.

Nida Aydın (2020) Z kuşağının din algıları, din algılarını etkileyen unsurlar, dini tutum ve davranışlarının analiz edildiği çalışmada Z kuşağının dini duygu ve değerlerinin olgunlaşmasına etki eden faktörlerin belirlenmesi ana hedefdir. Bu çalışmada Z kuşağına mensup 14-20 yaş arası toplamda 22 (12 kız ve 10 erkek) gençle birebir yani yüz yüze görüşme gerçekleştirilerek verilere ulaşılmıştır. Çalışmada kuşak olgusuna ve var olan tüm kuşakların spesifik özelliklerine de değinilmiştir. Dünya genelinde kuşakların dinle olan ilişkileri hakkında yapılan çalışmada Sessiz kuşaktan Y kuşağına doğru dini kurallara uyma ve dinle olan ilişkilerin kademeli olarak azaldığı görülmüştür. Gençlerin dindarlığını etkileyen unsurlar aile, dini eğitim, okul, arkadaşlar, teknoloji, çeşitli sosyal mecralar ve “liberallik” çerçevesinde ele alınan eş cinsellik, erkek-kadın eşitliği, özgürlük vb. kavramların olduğu görülmüştür. Z kuşağının genel olarak inançların sorgulanmasından ziyade gündelik yaşamlarında dini değerlerinin gereklerini yerine getirme ve uygulama safhasında problem yaşadıkları tespit edilmiştir. Genel olarak Z kuşağının dindarlığının şekillenmesi etik değerler üzerinden olmuş ve onlar için ahlaki yükümlülük dini pratiklerden bağımsız şekillenmiştir. Onların bu noktada bireysel özgürlüklerini hiçbir mekanizmaya bağlamadan sınırsız yaşamak istedikleri tespit edilmiştir.

Soner Akgün ve Mehmet Çebi (2020) Samsun İlinde 100 kız ve 100 erkeğe toplam 200 ortaokul öğrencisi üzerinde yürütülen çalışmada ortaokul öğrencilerinin boş zamanlara katılımlarını engelleyen faktörleri analiz etmek için faktör analizi ve “Boş zaman engelleri ölçeği-18” kullanılarak veriler analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre öğrencilerin boş zamanlarını etkili ve verimli değerlendirmelerinin önündeki engellerin sırasıyla birey psikolojisi, bilgi eksikliği, tesis ve arkadaş eksikliği olduğu tespit edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

Bu çalışmanın metodoloji kısmında; araştırmanın modeli, problemi, amacı, önemi, örneklem grubu, verileri toplama teknikleri ve araçları ve çalışma takvimi ele alınmıştır. Bu araştırmanın konusu ve problemine uygun sosyal gerçekliğin tam olarak aktarılabilmesi için nitel araştırmanın ve örneklem olarak da amaçlı/amaçsal örneklemin kullanılması uygun görülmüştür.

Nitel veri analizi, çalışma ve araştırma yapılan konu hakkında elde edilen verilerden anlam üretmek ve veri setinde nelerin temsil edildiği konusunda açıklama yapmak maksatlı yapılan sınıflandırma ve yorumlama süreci olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanında bu süreç rutin ve pratik uygulamalardaki yapı, süreç veya alan problemlerini tanımlamak ve keşfetmek amacıyla izlenen bir yöntemdir(Creswell, 2013; Flick, 2013; aktaran Çelik & Baykal & Memur, 2020). Araştırmanın çerçevesi önceden hazırlanıp çizildiğinden bu çalışma için betimsel analizin yapılması uygun görülmüştür. Verilerin önceden belirlendiği betimsel analizde temaların özetleri çıkarılır ve yorumları yapıp analizleri tamamlanır. Verilerin yorumlanması için yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılarak temalar oluşturulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu bizzat araştırmacı tarafından katılımcılara uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilen veriler araştırmacı tarafından çözümlenmiş olup verilerin analizi ve yorumu gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulandığı esnada ses kaydı da tutularak deşifre yöntemiyle de elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak sonuca gidilmiştir. Tutulan ses kayıtlarının dökümü toplamda 134 sayfa tutmuş ve bu doğrultuda elde edilen verilerden yola çıkılarak temalar belirlenmiş ve orantılı olarak veriler temaların altına 11 punto ve italik yazı stiliyle aktarılmıştır. Araştırmacı, elde edilen tüm verileri ses kayıtları da dâhil olmak üzere birçok kez okumuştur. Her bir katılımcı ile 30-120 dk. arası görüşme gerçekleştirilmiştir.

Veri analizinin çerçevesini çizmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bundan yola çıkılarak temalar düzenlenerek sunulmuştur. Katılımcılardan edinilen ve bilgisayar ortamına aktarılan verilerin birinci ağızdan alıntıları direkt bu tez çalışmasının sonucuna aktarılarak sonuca gidilmiş, verilerin analiz ve hermenötiği yapılmıştır.

Katılımcıların verdiği cevaplara hiçbir müdahale edilmeden özgür iradeleriyle ve hiçbir baskı altında bırakılmadan şeffaf şekilde ulaşılmıştır. Elde edilen veri ve bulgular doğrultusunda çerçeve hazırlanmış ve araştırmacı tarafından verilerin analizleri ve yorumları yapılmıştır.

2.1. Araştırmanın Problemi

Necmettin Erbakan Üniversitesi; Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi ve Eğitim Fakültesi öğrencilerinin boş zamanlarında ortaya çıkan spesifik olarak belli başlı kişisel, sosyal, mali vs. yapı ve özelliklerinin neler olduğu, boş zaman rekreasyonların tespiti, kamusal kurumların ve buldukları üniversitenin öğrencilere sunduğu sosyal ve sportif faaliyetlerin yeterliliğinin tespiti, üniversitenin boş zaman konusunda öğrencilerine eğitim verip vermediği, öğrencilerin eğitim hayatı süresince nerede barındıkları, geçimlerini nasıl sağladıkları, gündelik hayatlarını ve boş zamanlarını nasıl organize ettikleri, boş zamanlardan ne anladıkları, boş zamanlarını en çok kimlerle ve hangi mekânlarda geçirdikleri, dünya görüşlerinin boş zaman değerlendirmelerine etkisi, öğrencilerin boş zamanlara sahip olup olmadıkları, boş zamanlara katılım düzeyleri, internet ve yeni iletişim araçlarıyla ilişkileri, internet ve sosyal medyayı kullanım süreleri ve amaçları, dinledikleri müzik tarzları, Z kuşağının bazı konularda kendi içinde nasıl farklılaştıkları, herhangi bir parti/vakıf/dernek gibi STK ya da kamusal kuruluşlara üye olup olmadıkları, boş zamanda edindikleri hobiler ve katıldıkları faaliyetler nelerdir gibi sorulara cevap aranacaktır. Araştırmanın asıl nedeni ise Z kuşağı gençliğinin gündelik hayat işleyişi, dünya görüşlerinin interneti kullanım amaçlarına, müzik tarzlarına ve boş zaman değerlendirmelerine etkisinin yanı sıra boş zaman değerlendirmesi açısından kendi içinde ne gibi benzerlik ya da farklılıklarının olduğunu tespit etmektir.

2.2. Araştırmanın Amacı

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi ve Eğitim Fakültesi öğrencilerinin boş zamanlarını geçirebilecekleri sosyal ve sportif imkânlarla sahip olup olmadıkları, boş zamanlarında hangi faaliyet ve etkinliklere katıldıkları, kiminle ve hangi mekânlarda zaman geçirdikleri, boş zaman eğitiminin boş zamana katılıma olan katkısının olup olmadığı gibi soruların sorulması neticesinde Z kuşağı mensuplarının gündelik yaşam ve boş zaman değerlendirmesini etkileyen faktörler ve farklılıklarının tespitinin yanında öğrencilerin boş zamanlarında yaşadıkları problemlerin tespiti, problemlere öneri ve çözümlerin geliştirilmesi bu araştırmanın asıl

amacını oluşturmaktadır. Amaçların hayata geçirilebilmesi için öncelikle;

- 1- Öğrencilerin öncelikle kişisel bilgilerinin tespitini yapmak; medeni durumları, okudukları fakülte ve bölümleri, bölümü ve üniversiteyi okuma nedenleri, nerede kaldıkları, barınma, geçim kaynakları gibi ekonomik durumları ele alınarak sosyal nitelikleri de çalışmaya dâhil etmek
- 2- Öğrencilerin boş zaman olgusundan ne anladıkları ve boş zamanlara sağlıklı bir şekilde katılıp katılmama nedenlerini araştırmak
- 3- Üniversite öğrencilerinin yaşadıkları genel sıkıntılar ve boş zamanlarını değerlendirmede karşılaşılan zorlukların tespitini yapmak
- 4- Üniversite öğrencilerinin boş zamanlarını etkili ve verimli değerlendirmeleri için ilgili kamu kuruluşları ve STK'lerden beklentilerini tespit etmek ve gereğini yapmak
- 5- Boş zamanlarında hangi hobiler edindikleri, üye oldukları toplulukların hangileri olduğu, boş zamanlara zaman ayırıp ayıramadıkları, ekonomik ve sosyal özelliklerinin boş zamanlarına ne şekilde ettiğini araştırmak
- 6- Boş zamanı değerlendirme konusunda sportif ve sosyal imkânların kamu ilgili kurumları ve üniversitelerinin boş zaman eğitimi, yeterli olanak ve desteği verip vermediğini etraflıca irdelemek
- 7- Z kuşağı mensuplarının gündelik hayat işleyişinde nelerin etkili olduğu, dinledikleri müzik tarzları, sosyal medyayla ilişkileri, dünya görüşlerinin gündelik hayatlarına ve boş zaman değerlendirmelerine etkisi, STK'lere katılım düzeyi ve boş zaman değerlendirmesi açısından nasıl benzeştikleri ya da farklılaştıklarını ortaya koymak gerekmektedir.

Bu çalışmasının ele alınmasının amacı; sayıları günden güne artan ve yakın gelecekte muhtemel en etkin nesil olacak olan Z kuşağının üzerine Türkiye'de yapılan çalışmalar yeterli düzeyde olmamasından dolayı bu konuda sosyoloji literatürüne katkı sağlamak amaçlamaktadır. Fütürizm, internet devrimi, globalleşme, sanayi devriminin sonrasında gelen endüstri 4.0 ve ötesinin getirdiği değişimlerden en çok etkilenen nesil olan Z jenerasyonu konusunun araştırmalara konu olması gerekmektedir. Z kuşağının gündelik hayatta sergiledikleri davranış ve eylemlerin ivedilikle ele alınmasının gerekliliği, internet ve milenyum nesli olan Z kuşağının kendinden öncekilerden çok farklı özelliklere sahip oluşu, gündelik hayatın işleyişi ve boş zaman değerlendirmesinde kendi içinde farklılaşması, kendisine dayatılan klişe ve değerleri kabul etmeyip özgürlüğüne aşırı düşkün olarak asi duruşları gibi etmenlerin yanında Z kuşağının boş zamanları hakkında

yapılan çalışmaların yetersiz oluşu bu çalışmanın yapılmasını cazip hale getirmiştir. Necmettin Erbakan Üniversitesi özelinde yeni yeni üniversite öğrencisi olmaya başlayan Z kuşağının ele alınması önem arz etmektedir. Z kuşağı hemen hemen her konuda kendini gelecekte alacaklı olarak görmekte olup daha önceki klişeleri kanıksamayarak mevcut değerleri değiştirip dönüştürdüğünden sosyoloji disiplini için bu çalışma yapılmaya değer görülmüştür. Bu çalışma sonucunda; Z kuşağı hakkındaki genel özellik ve bilgilerin neler olduğu, gündelik hayattaki tutum ve eylemleri, boş zaman faaliyetleri ve etkinlikleri, Z kuşağının sorunları, dünya görüşlerinin gündelik hayat işleyişlerine ve boş zaman değerlendirmelerine etkisi, kendi içinde hangi noktalarda farklılaştıkları, gelecekte ve kurumlardan/yetkililerden beklentileri hakkında detaylı bilgilere ulaşılması amaçlanmıştır.

2.3. Araştırmanın Önemi

Amaçlarda da bahsedildiği üzere öğrencilerin kişisel özelliklerin yanında ekonomik ve sosyal niteliklerinin boş zaman rekreasyonlarıyla herhangi bir ilgisinin olup olmadığı, bu nitelik ve niceliksel özelliklerin boş zaman faaliyetlerini etkileyip etkilemediği, dünya görüşlerinin gündelik hayat işleyişi ve boş zaman değerlendirmesine etkisi, Z kuşağının kendi içinde gündelik hayat ve boş zaman değerlendirmesi açısından benzerlik ya da farklılıklarının olup olmadığı gibi sorulara yanıt aranacaktır.

Bu çalışmanın bitirilmesi halinde özellikle Z kuşağı mensuplarının sosyal ve sportif olanaklarını sağlayıp geliştirmek isteyen STK'ler veya ilgili kamu kurumları olursa bu çalışmadaki nitel verileri de göz önünde bulundurarak hizmetlerini daha etkin şekilde öğrencilere ulaştırabilirler. Yanı sıra Z kuşağına mensup bireylerin kendi içinde müzik tarzları, gündelik hayat işleyişi, dünya görüşü, boş zaman değerlendirmesi, internetle olan ilişkisi ve interneti kullanma amaçlarının farklılığı göz önüne serilecektir.

Z kuşağı üzerine yetersiz olan literatür ve kaynaklara yol gösterici kaynaklardan biri olabilme özelliği taşıyan bu araştırma, bu konuda çeşitli kaynakların oluşturulmasına uygundur. Z kuşağını odak noktası olarak yürütülen araştırmada; bu neslin boş zaman değerlendirmesini etkileyen etmenlerin ne olduğu, öğrencilerin gündelik hayattaki boş zamanlarının nitel ve nicel bilgilerine göre mi şekillendiği, gündelik hayat işleyişi ve boş zaman değerlendirmesinde Z kuşağının kendi içinde benzerlik ya da farklılıklarının olup olmadığı gibi soruların sorulması bu konudaki literatürü zenginleştirecektir.

2.4. Verileri Toplama Tekniği ve Araçları

Dolaylı kaynakların nerelerde bulunduğu, bunlardan nasıl yararlanılacağı konusunda bilgi sahibi olunması gerekir. Araştırmanın kaynak taramasına daha düşünce aşamasındayken başlanır. İlk taramada konu ile ilgili yeterli yayımlanmış kaynak bulunduğuna inanıldıktan sonra araştırmanın diğer aşamasına geçilir. Kaynakların nerelerde bulunacağı ön araştırma ile saptanabilir. Kaynağın güvenilirliği son derece önemlidir. Kaynak araştırmasında araştırmanın içindekiler kısmına bakılır ve eğer buradaki başlık konu ile uyumlu ise değerlendirilir(Aziz, 2018, 74-75).

Sosyal olguların içinde yer aldığı ortamda bilgi, gözlem, belgeleri değerlendirme, görüşme vb. ve bağlı olduğu ve ulaşılan dataların analizi sonucunda bir kuramın geliştirilmesi ile sonuçlanan araştırmalara nitel araştırmalar diyoruz(İslamoğlu, & Alınacıık, 2013: 2004- 206). Nitel yaklaşım; kültürel anlamlar inşa eder, etkileşim içindeki süreçlere ve olaylara odaklanır, gerçekçilik en önemli noktadır, değerler üzerinde inşa edilmekte ve bu değerler apaçık görünmektedir, kuram ve veriler iç içe geçip kaynaşmıştır, durumla sınırlıdır, çok az miktarda olay ve özne mevzu bahistir, tema analizine ihtiyaç duyar, araştırmacı tamamen ilişkinin içinde bulunmaktadır(Neuman, 2007, 21-22).

Görüşme(interview) tekniği, belirlenen bir konunun araştırılması için belirlenen kişilere sorular sorup bilgi alma yöntemidir. Araştırmanın amacına bağlı olarak örneklemin kaç kişiden oluşacağı, konunun ne olacağı belirlenerek sonuca ulaşılır. Bu teknikte bir konu hakkında etraflıca ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştiğinden sorunların tespitinin daha başarılı ortaya konulacağı açıktır. Bu teknik yoğun gözlem tekniği içerisinde de uygulanabilir. Araştırmacının bu tekniği verimli uygulaması için bilgi ve becerilere sahip olmasının yanı sıra iyi bir iletişimci olması da gerekmektedir(Aziz, 2018, 85-86).

Nitel veriler genel olarak doğal şekilde meydana gelen gündelik olaylara odaklandığından gerçek hayata yönelik bir portre çizer. Bu özellik nitel araştırmaların en güçlü yanlarından birisidir. Araştırmacı genel olarak bir olaya ve duruma odaklanır ve durum ele alınırken lokal ve spesifik özellikler de göz önünde bulundurulur. Nitel araştırmalar karmaşık ilişki ve durumları barındırması sebebiyle oldukça zengin ve komün bir içeriği barındırır. Nitel araştırmalar yapılırken belli bir zaman kesiti/dilimi esas alınır. Bundan dolayı olayların hangi konjonktürel ortamda gerçekleştiği ve durumun nedenlerinin anlaşılması bakımından yarar

sağlar. Nitel araştırmalarda ulaşılan ve elde edilen dataların ivedi şekilde analizinden önce verilerin işlenmesi gerekmektedir. Ulaşılan veriler dzenlenip dzenilmeli ve son olarak da kaydedilmelidir. Sahada tutulan notlar ve ses kaydı gibi datalar zaman kaybedilmeden elle ya da bilgisayar ortamında metin şeklinde dzenlenip dnuştürülmeli ve son olarak da doğrulukları teyit/kontrol edilmelidir. Nitel veri analizi yapılırken genel olarak şu 3 yol takip edilir: Dataların olabildiğince azaltılması, verilerin gösterimi ve son olarak da sonuçların ortaya konularak doğrulama işleminin nihayete erdirilmesidir (Miles & Huberman, 2019, 9- 10).

Araştırmanın türüne, yapısına ve geręeklięine uygun olarak sosyal geręeklięin en uygun biçimde sağlanması ve aktarılabilmesi için nitel araştırma yönteminin kullanılması uygun görülmüştür. Araştırma, amaçsal olmasının yanı sıra belirli bir dönemde sahada uygulandığından yapısı itibariyle kesitseldir. Elde edilen verilerin yorumlanması itibariyle de betimsel araştırma türüne girmektedir. Çoğu araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın da belli sınırlılıkları bulunmaktadır(Sınırlı zamanda sınırlı sayıda kişiye uygulanmıştır).

Araştırma toplamda üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm literatür taramasından elde edilen veriler ve teorik hermenötiklerini içermektedir. İkinci bölüm araştırmanın teknik ve yöntemlerini ele alan metodoloji; üçüncü bölüm de yarı yapılandırılmış görüşme formlarının katılımcılara uygulanmasıyla elde edilen verilerin yorumu ve raporlama safhasından oluşmaktadır.

2.5. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme Grubu

Her araştırmanın bir evreni vardır. Bu evren geręek olabildiği gibi kuramsal da olabilir. Evren genellikle verilerin kaynağını oluşturur. Evrenin büyüklüğü ya da küçüklüğü araştırma konusuna, araştırmanın amacına, genellemelerin neleri kapsayacağına bağlıdır. Bir araştırma için uygun olan bir evren bir başka araştırma için uygun olmayabilir. Araştırmanın evreni çok geniş olduğundan buradaki birey ve objelerin tümünü gözlemek kolay olmayacağı için evrenden bir kesit(örnek) alınarak bu kesit üzerinde çalışılır. Eğer evren çok genişse ve araştırmacı evrenin tümüne ulaşamıyorsa üzerinde çalıştığı birey ve objeleri gözlemlediği evrene “çalışma evreni”; bir araştırmada asıl evreni temsil eden geręekçi bir evren niteliğindedir ve bu kesit(örnekleme), üzerinde doğrudan gözlem yapılan çalışma alanıdır. Bu kesit üzerinde yapılacak araştırma sonuçlarının genelleneceği evren ise, “araştırma evreni” olarak adlandırılır (Aziz, 2011, 31-32).

Araştırmanın evrenini; 2019-2020 eğitim ve öğretim döneminde Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde öğrenim gören Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi ile Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır.

Örneklem grubu; Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde örneklem içindeki öğrencilerin olduğu 4 farklı fakülteden (Her fakültede 10 öğrenci ile görüşme yapılmış olup 10 kişilik grubun 5'i kadın ve 5'i erkeklerden oluşmaktadır.) seçilerek 20 kadın 20 erkek olacak şekilde planlanmış olup toplam 40 kişilik bir örneklem grubu ile derinlemesine görüşme (mülakat) yapılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda hazırlanan sorulara lise ve altında öğrenim gören Z kuşağı mensuplarının bilgi, birikim ve eğitim düzeyleri de göz önünde bulundurulduğunda soruların zorluğunu da katacak olursak hazırlanan sorulara sağlıklı cevap vermeleri ve sosyal gerçekliğin ortaya konulması zor görüldüğünden örneklem seçiminin Z kuşağına mensup üniversite öğrencilerinden oluşturulmasının daha doğru olacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda Necmettin Erbakan Üniversitesi'ne bağlı 4 ayrı fakülteden 1. sınıflarda öğrenim gören toplamda 40 öğrenciye yaklaşık 30-120 dk. aralığında yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak veriler elde edilmiştir. Amaçlı/amaçsal örneklem kullanılarak Z kuşağına mensup bireyler örnekleme dahil edilmiştir.

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bir araştırma her ne kadar geniş tutulup üzerinde titiz çalışılsa da daima belli bir sınırı vardır. Dikkatlerden kaçan veya ulaşılmaya ulaşılmaya erişemediğimiz noktalar muhakkak vardır.

- 1- Ele alınan çalışmada örneklem; Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi ile Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Ele alınan çalışmanın kapsam ve içeriği zenginleştirilerek hem diğer üniversitedeki öğrencilere hem de yeni olan Z kuşağının tüm mensuplarına uygulanabilecek bir alan haline getirilebilir.
- 2- Bu tez araştırmasında örnekleme yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanacaktır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu nicelik ve nitelik olarak

zenginleştirilerek Z kuşağının olduğu başka örneklemelere de uygulanabilir.

- 3- Ele alınan tezin örneklemini 40 kişilik(20 kadın, 20 erkek) rneklem grubundan oluşmakta olup bunun 10 kişisi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi ğrencileri, 10 kişi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi ğrencileri, 10 kişi Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi ğrencileri ve diğer 10 kişi ise Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi ğrencileri oluşturmaktadır. Bu tez çalışmasının konusu belirlenen zaman diliminde ve belirli örnekleme uygulanarak ilgili problemin aktarılması ve sosyal gerçekliğin sağlanması amaçlanarak çalışmanın nihayete erdirilmesi öngörülmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Necmettin Erbakan Üniversitesi bünyesinde Z kuşağına mensup 40 öğrenci üzerinde yapılan araştırma sonuçlarının analiz ve yorumlamasına değinilmiştir. Gözlem, mülakat, betimsel analiz teknikleri kullanılarak elde edilen verilerin analiz ve hermenötiği yapılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formuna katılan katılımcıları ifade etmek ve çeşitli yönleriyle betimlemek için bazı demografik verileri ele alınmıştır. Demografik bulgulardan sonra oluşturulan temalar ve elde edilen veriler doğrultusunda Z kuşağının yaş, cinsiyet, medeni durum, ailelerinin eğitim ve çalışma durumları, hangi bölüm ve fakültede okudukları, ailelerinin bulunduğu yerleşim birimleri, dünya görüşlerinin boş zaman değerlendirmelerine etkileri, kendi içinde hangi noktalarda farklılaştıkları, dinledikleri müzik tarzları, boş zamanlarını nasıl planlayıp değerlendirdikleri, sosyal medyayla ilişkileri ve sosyal medyayı kullanma amaçları, boş zamanlarını en çok kiminle/kimlerle ve hangi mekân/mekânlarda geçirdikleri, boş zamanlarını değerlendirirken karşılaştıkları problemler, ihtiyaçları, ilgili kurum ve kişilerden beklentileri gibi konularda ulaşılan veri ve bulgulara yer verilerek yorum ve analizleri yapılmıştır.

Saha araştırması, birçok araştırmacıya sahada faal olarak küçük insan gruplarıyla görüşme ve örnek olay incelemesi yapma olanağı sağlar. Araştırmacı, önce fikir ve başlık seçer ve inceleme yapmak için toplumsal grup veya yer seçimi yapar. Grup veya yer belirlendikten sonra toplumsal bir rol belirlenir ve gözleme çıkılır. Araştırmacı belli bir zaman diliminde sahada gözlem yapar ve kişi veya gruplarla temasta bulunur ve çalışmayı sonlandırarak sahayı terk eder. Araştırmacı daha sonra sahadan elde ettiği verileri; temalara ve kavramlara ayırarak kategorize eder. Nitel araştırmalarda kodlamaların yarı anlam ve rolleri bulunur. Nitel kodlamalar; araştırmacı tarafından kavramsal kategorilere, kavramlara ve kodlamalara ayrılır. Nitel kodlamalar, veri analizi için hayati öneme sahiptir. Kodlamalar, hatırlatmalar için not yazımı ve çıkıntı arama teknikleri nitel araştırmaların veri analizlerine has yaklaşımlar olarak bilinir. Nitel veri analizleri için belirlenen stratejiler; ideal tip, ardışık yaklaşma, örnekleyici yöntem, alan analizi, analitik karşılaştırma, anlatı analizi ve olumsuz örnek olay yöntemi olarak belirlenmiştir(Neuman, 2007, 70,673). Üzerinde çalışılan konu için en iyi araştırma tekniği olarak nitel araştırmanın yapılması uygun görülmüştür.

Etik Konusu Hakkında

Araştırmaya katılan katılımcılar tamamen özgür iradeleri doğrultusunda görüşlerini belirtmiş ve görüşlerini ifade ederlerken hiçbir yönlendirmeye ve baskıya maruz bırakılmamışlardır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları katılımcılara uygulanırken ses kayıtlarının tutulacağı kendilerine hem görüşme formunda yazılı olarak hem de sözlü olarak bildirilmiş ve izin alınarak veriler elde edilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen katılımcıların görüşlerine müdahale edilmemiş ve elde edilen veriler objektif şekilde çözümlenip şifrelenerek bilgisayar ortamına aktarılmış ve ifade ettikleri düşünceleri sonrasında doğrudan alıntılama ile araştırmanın yorumlama ve analiz kısmına aktarılmıştır. Soru formunda yer alan bazı kavramları ve soruları anlamadığı ifade eden katılımcılara soru ve kavramlar tek tek açıklanmış; gerçekçi verilere ulaşmak ve sosyal gerçekliği aktarmak için özenle araştırmanın üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Yapıldığı Zaman Dilimi ve Olanakları

Araştırmanın literatür taraması, kavramsal çerçevenin oluşturulması ve veri toplama araçlarının geliştirilmesi süreci 2020 Ocak-Şubat arası zaman diliminde tamamlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlamak için alan yazın tarama ve pilot uygulama için yasal izinlere başvurma, yarı yapılandırılmış görüşme formu için madde kılavuzu oluşturma, uzman görüşlerinin alınması ve pilot olarak uygulanması 2020 Şubat-Nisan arası zaman diliminde bitirilmiştir. Bu aşamada Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde okuyan Z kuşağına mensup 40 öğrenciyle yarı yapılandırılmış görüşme formu eşliğinde derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma sonuçlarının analiz edilmesi, yarı yapılandırılmış görüşme formuna geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılarak son şeklinin verilmesi ve uygulamanın yapılması 2020 Mayıs-Haziran arası süreçte yapılmıştır. 2020 Temmuz-Ekim arası zaman diliminde verilerin kodlanması, verilerin analiz edilmesi, bulguların yorumlanması ve araştırma raporunun yazılmasından sonra tez sunulmaya hazır hale getirilmiştir.

Tez çalışması için uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formları 5 Şubat 2020-14 Mart 2020 arası zaman diliminde katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak görüşmeler yapılmıştır. Araştırma formları Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde 4 farklı fakültede okuyan 40 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış

görüşme formları araştırmacı tarafından katılımcılara tek tek uygulanmış ve araştırma için gerekli tüm maliyet ve masraflar tamamen araştırmacı tarafından kendi imkânları çerçevesinde karşılanmıştır.

Bulgular kısmında; yarı yapılandırılmış görüşme formuna katılım sağlayan Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde okuyan Z kuşağına mensup 40 kişinin yaş, cinsiyet, üniversite ve okudukları fakülte, bölüm, ailelerinin ikamet ettikleri şehirler ve yerleşim birimleri, öğrenimleri sırasında nerede kaldıkları/barındıkları, anne ve babalarının eğitim ve iş/çalışma durumları, geçimlerini nasıl sağladıkları(KYK-Vakıf-Özel burs/Çalışma/aile desteği) vb. hakkında data ve bulgulara sayısal olarak değinilmiştir. Katılımcıların tümünün medeni durumlarının bekâr olduğu bilgisine de ulaşılmıştır.

Katılımcılara ulaşmak için her fakültede belirli bir sayı belirlenerek toplamda 4 ayrı fakültede(Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi) 10'ar katılımcıya ulaşılmış ve amaçlı/amaçsal örneklem yoluyla örnekleme giren katılımcılarla birebir görüşme yani yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ulaşılırken Z kuşağı içine girmeyen ve amaçlı/amaçsal örnekleme uymayan katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmamıştır.

Araştırmaya katılanlardan 16'sı Konya İlinde İkamet etmekte iken; 24 kişi ise Gaziantep, Kayseri, Hakkâri, Adana, İstanbul, Tekirdağ, Ankara, Afyon, Ordu, Van ve çeşitli ülkelerden gelen 5 yabancı öğrenci Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde okumaktadır.

Alan çalışmalarında örnekleme dahil olan kişilerin demografik özelliklerinin evrenin içinde aynı kategorilerde olan herkesi yansıtması gerekmektedir. Sahadan elde edilen verilerin araştırmada karşılaştırma yapmak için oldukça önemli değişkenler sunması gerekmektedir. Katılımcılardan elde edilen sosyo-demografik veriler örneklemin özelliklerini yansıtması açısından önem arz etmektedir. Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde öğrenim gören Z kuşağına mensup toplamda 40 öğrenci üzerinde yürütülen çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formunun 1. sorusu "*Kendinizi bize tanıtır mısınız?*" ve 2. sorusundan "*Hangi bölümde/fakültede okuyorsunuz? Neden bu bölümü tercih ettiniz? Üniversite okuma nedeniniz?*" yola çıkılarak bazı verilere ulaşılmış ve veri çıktıları analiz edilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu 20 erkek ve 20 kadın olmak üzere toplam 40 öğrenciye uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanan öğrencilerin

yaşlarının 19 ve 20 olduğu ve yaşlarının ortalamasının 19,9 olduğu ortaya çıkmıştır. 6 kadın ve 7 erkeğin 19 yaşında; 14 kadın ve 13 erkek 20 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Örnekleme dahil olan katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında 20 yaşında olanların yani 2000 doğumlu olanların sayının çoğunlukta olduğu görülecektir. Örnekleme dahil olan katılımcıların hepsinin medeni durumunun bekar olduğunun sonucuna da ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan kadınların anne ve babalarının eğitim ve çalışma durumuna bakacak olursak; 2 kadın öğrencinin annesinin okuma yazması yokken, 14 kadın öğrencinin annesi ilköğretim mezunuyken, 2'sinin annesi lise ve 2 kişinin annesi ise üniversite mezunudur. Araştırmaya katılan kadınların annelerinin çalışma durumuna bakacak olursak; 19 kişinin annesi ev hanımı iken sadece 1 kişinin annesi çalışmaktadır. Araştırmaya katılan kadınların babalarının eğitim durumuna bakacak olursak; 12 kişinin babası ilköğretim mezunuyken, 4 kişinin babası lise ve 4 kişinin babası ise üniversite mezunudur. Araştırmaya katılan kadınların babalarının çalışma durumuna bakacak olursak; 1 kişinin babası işsizken 19 kişinin babası ise çeşitli işlerde çalışmaktadır. Elde edilen verilere bakıldığında katılımcıların babalarının eğitim durumunun annelerine oranla daha yüksek olduğu (Daha eğitilmiş) ve babalarının çalışma oranlarının da yine annelerine oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan erkeklerin anne ve babalarının eğitim ve çalışma durumuna bakacak olursak; 1 erkek öğrencinin annesinin okuma-yazması yokken/okumadı, 14 kişinin annesi ilköğretim mezunu, 4 kişinin annesi lise mezunu ve 1 kişinin de annesi üniversite mezunudur. Araştırmaya katılan erkeklerin annelerinin çalışma durumuna bakacak olursak; 18 kişinin annesi çalışmıyor yani ev hanımı iken sadece 2 erkek öğrencinin annesi çalışmaktadır. Araştırmaya katılan erkeklerin babalarının eğitim durumuna bakacak olursak; 14 ilköğretim mezunuyken 2 kişinin babası lise mezunu ve 4 kişinin babası ise üniversite mezunudur. Araştırmaya katılan erkeklerin babalarının çalışma durumuna bakacak olursak; 2 kişinin babası emekli, 5 kişinin babası işsiz ve 13 kişinin babası da çeşitli işlerde çalışmaktadır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanan öğrenciler, Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde 4 farklı fakültede eğitim görmektedir. Araştırmanın katılımcı seçimi için; Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde 5 kadın ve 5 erkek, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi'nde 5 kadın ve 5 erkek, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi'nde 5 kadın ve 5 erkek ile Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi'nde 5 kadın ve 5 erkek olmak üzere 4 ayrı fakültede 20 kadın ve 20 erkek olmak üzere toplamda 40 öğrenciye yarı yapılandırılmış görüşme formu

uygulanarak veriler elde edilmiştir. Cinsiyetlerin de orantılı seçilmesi sosyal gerçekliğin tam olarak aktarılması ve öğrencilerin araştırmaya konu olan sorunlarının tespiti için önem arz etmektedir. Araştırmanın katılımcı seçimi için belirlenen 4 ayrı fakültede sorun tespiti ve çalışmanın zenginliği için olabildiğince farklı bölümlerde okuyan kişilere görüşme formu uygulanmıştır.

4 ayrı fakülteden toplam 20 erkek ve 20 kadın Z kuşağı mensubuna ulaşılarak veri analizi ve yorumu bölümü için gerekli veriler elde edilerek bulgulara ulaşılmıştır. Z kuşağı mensuplarının farklı bölüm ve fakültelerden seçilmesi sosyal gerçekliğin tam olarak aktarılması ve araştırma zenginliği için oldukça önemlidir.

Görüşme formu uygulanan 40 öğrenciden; 9 kadın ve 14 erkek sadece KYK/Özel/Vakıf burslarından birini alarak geçimini sağlarken 5 kadın ve 1 erkek öğrenci sadece ailesinin verdiği harçlıkla yetinmekte, 5 kadın ve 4 erkek hem burslardan birini alıp hem de ailesinden destek almakta, 1 kadın ve 1 erkek hem çalışmakta hem de ailesinden destek alarak geçimini sağlamaktadır. İstatiksel olarak üniversite öğrenimi sırasında/boyunca ailelerinden kadınlar erkeklerden daha çok destek görmektedir. Şemalarda belirtilen “burs” kavramı, aslında burs ya da krediden(geri ödemesi olan burs/destek) birini alanları belirtmek için kullanılmıştır.

KYK Burs başvurusunu herkes yapmamış olup burs başvurusu yapanlar da KYK kredili bursu; yani geri ödemesi olan burs çıkınca bursu almaktan vazgeçtiği görülmüştür. Bunun nedenleri sorulduğunda ise genelde eğitim hayatı bittiğinde kredinin geri ödemesinin olmasındandır. Z kuşağı mensupları öğrenim döneminde gelirlerini nasıl sağladıklarını, paralarını en çok neye harcadıklarını ve hayatlarını nasıl idame ettiklerini genel olarak şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Sadece ailemden destek alarak geçimimi sağlıyorum. Aslında burs başvurusu yaptım; ama KYK kredisi yani geri ödemesi olan burs çıktığında üniversiteyi bitirdiğimde borçlu mezun olmamak için ailemin de onayını alarak kredi almamayı tercih ettim. Üniversite okuyan hemen hemen herkes mezun olur olmaz işsiz kaldığından bir de KYK kredi borcuna girmemek için kredi almayı reddettim. Ben elektrik ve elektronik mühendisliği okuyorum ve benim bölümümde mezuniyetten sonra özellikle kamusal alanda iş bulmak imkansız gibi bir şey. İş bulsam bile özel sektörde de deneyimsiz olacağım için aylık alacağım para çok düşük olacağından o parayla hem geçimimi sağlamak hem KYK borcu vermek çok zor olacaktır. Ailemin desteğiyle geçimimi sağlıyorum, aldığım paranın çoğunu yiyeceğe ve kültürel faaliyetime harcıyorum.” (K40, K, 20)

“Ben geçimimi öğrenim döneminde üniversitede sadece ailemden aldığım harçlıkla sağlıyorum. Devletin verdiği bursa başvurdum; ama bana geri ödemeli burs yani kredi çıkmasına rağmen yinede çeşitli sebeplerle aileme de danışarak kredili bursu almamaya karar verdim. Ebeveynlerimden aldığım paranın büyük kısmını giyecek ve yiyeceğe harcıyorum.” (K31, E, 20)

Görüşme gerçekleştirilen öğrencilerden; 1 kadın ve 2 erkek öğrenci evinde, 10 kadın ve 2 erkek ailesinin yanında, 5 kadın ve 12 erkek KYK yurtlarında, 4 kadın ve 4 erkek Özel/Vakıf yurtlarında kalmayı tercih etmişlerdir. Konya il merkezinde ve merkez ilçelerinde kalan kişiler genelde ailesinin yanında kalırken diğerlerinin ekseriyeti de (İl dışından gelenler, ailesi Konya'nın merkez olmayan ilçelerinde ve köyde ikamet edenler, yurt dışından gelen yabancı öğrenciler) öğrenci evlerini ya da yurtlarda kalmayı tercih etmiştir. Z kuşağı mensupları öğrenim döneminde nerede kaldıklarını/barındıklarını şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Konyalıyım, ailem burada ikamet ediyor. Ailem Konya'nın merkezinde olduğundan ailemin yanında kalıyorum ve bu durum ekonomik olarak da bana avantaj sağlıyor. Bunun yanında annemin sağlıklı yemekleri, evin temiz oluşu ve ailemin yanında olmanın getirdiği güven duygusu beni oldukça mutlu etmektedir.” (K26, K, 21)

“Ailem Konya'nın dışında ikamet ettiğinden ve kimseyi de tanımadığımdan Necmettin Erbakan Üniversitesi'ni kazandığımda KYK yurt başvurusu yapmıştım. Şansım var ki bana yurt çıktı ve tanıdıklarım da burada olmadığından kalacak yer bulduğum için çok rahatladım. İyi ki yurttta kaldım, bu konuda şanslı olduğumu söyleyebilirim.” (K40, K, 20)

Ailesi dindar olup Konya dışında ikamet eden Z kuşağı mensupları ailelerinin telkini ve yönlendirmesiyle vakıf ya da cemaat yurtlarında kalmaktadırlar. Bundan da anlaşılacağı üzere dünya görüşü bireylerin kaldıkları yeri belirlemeye bile etki etmektedir. Şehir dışından Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi'ne okumaya gelen Z kuşağı mensuplarının sadece iki seçeneği bulunmaktadır: ya bekar/öğrenci evinde kalmak ya da yurtlarda kalmak. Vakıf ya da cemaat yurtlarında kalanlar, neden buraları tercih ettiğini şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Ailemin önerisi ve yönlendirmesiyle TÜRGEV'in Konya şubesindeki kız yurdunda kalıyorum. Benim birçok üniversite okuyan arkadaşım da vakıf ya da cemaat yurtlarında kalmaktadır. Ailemin beni cemaat yurduna göndermesinin nedeni kendileri de dindar olmalarından dolayı aslında belki burada din eğitimi alabilmemi ve dini vecibelerimi aksatmamamı istemelerindedir.” (K29, K, 21)

Z kuşağı mensuplarının büyük çoğunluğu KYK yurtlarında kalmaktadır. Bunda il dışından gelip kimseyi tanımadıklarından dolayı yer konusunda sıkıntı yaşamama ve bekar/öğrenci evi kiralarının pahalı olmasındandır. Z kuşağı mensuplarının büyük bir kısmı KYK yurtlarında kaldığını ve buranın kendileri için en uygun yer olduğunu şöyle dile getirmişlerdir:

“KYK yurdunda kalmaktayım. Hakkâriliyim yani il dışından geldiğimden Konya’da tanıdığım olmadığından ve maddi durumum da çok iyi olmadığından(sadece 550 TL KYK bursu alıyorum) KYK yurt tercihi verdim ve bana yurt çıktı. Şimdilik benim için en uygun yer KYK yurdu. Ev kiraları ve faturalar Konya’da çok yüksek olduğundan KYK yurtlarını tercih etmek zorunda kaldım.” (K4, E, 20)

“Konyalı olmamam ve tanıdığımın da burada hiç olmaması beni KYK yurt tercihi verme zorunda bırakmıştı. Eğer ailem Konya’da ikamet etseydi kuşkusuz onların yanında aile evinde kalırdım; ama KYK yurduna gelip buradaki düzeni ve oda arkadaşlarımı gördükten sonra iyi ki yurttta kalıyorum diyorum. Şuan KYK yurdunda gayet rahatım ve mutluyum.” (K14, E, 20)

Araştırmaya katılan Z kuşağı mensuplarından 16 kişinin ailesi Konya’da ikamet ederken 19 kişi Konya’nın dışındaki illerden ve 5 kişi farklı ülkelerden gelmektedir. Konya’da ikamet eden 16 kişiden; 6 kadın ve 5 erkeğin ailesi il merkezinde ikamet ederken, 2 kadın ve 2 erkeğin ailesi ilçede ve 1 erkeğin ailesi de köyde kalmaktadır. Konya dışından gelenlere bakıldığında; Türkmenistan’dan; Afganistan, Endonezya, Yemen ve Senegal’den 1’er erkek olup diğer 18 kişi de Gaziantep, Kayseri, Hakkâri, Adana, İstanbul, Tekirdağ, Ankara, Afyon, Ordu ve Van illerinde ikamet etmektedir. Konya’nın dışındaki illerden gelen; 9 kadın ve 6 erkeğin aileleri il merkezlerinde ikamet etmekte iken, 2 kadın ve 3 erkeğin ailesi ilçede, 1 kadın ve 2 erkeğin ailesi de köyde ikamet etmektedir. Konya’da ikamet edenlerin 2’sinin ailesi köyde 4 kişinin ailesi ilçede ve 10 kişinin ise ailesi il merkezinde bulunmaktadır. Ailesi Konya’nın dışında ikamet eden öğrencilerin 3’ü köyde, 5’i ilçede ve 16’sı da ilde ikamet etmektedir.

3.1. Üniversite Okuma Nedenleri ve Meslek Seçimleri

Üniversite öğrencilerinin genel olarak; işsiz kalmamak, bilgili ve entelektüel olmak, kendini anlamak ve gerçekleştirmek, geleceğini garantiye almak ve önünü görmek, maddi özgürlüğünü elde etmek, kız öğrenciler için kendini bir erkeğe maddi olarak bağlamamak/esir etmemek, gelecek kaygısı, kendini üniversite okumak zorunda hissetmek, iş bulmak, meslek sahibi olmak, farklı bir ortam görmek, üniversite ortamını merak ettiklerinden, ülkesine ve

şehrine hizmet etmek, yeteneklerine uygun alanda kendini geliştirmek gibi nedenlerden dolayı üniversite okudukları ve bölüm tercihi yaptıkları ortaya çıkmıştır. Z kuşağı mensupları üniversiteyi okuma nedenlerini ve bölüm/meslek seçimlerinde etkili olan faktörleri şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Kitap, şiir okumayı ve yazmayı sevdiğimden Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü tercih ettim. Ben hayatım boyunca maddi sıkıntı çektim. Ailemin maddi durumu da iyi olmadığından gelecek kaygısı da taşıdığımdan üniversite okumaya karar verdim. Üniversite okuma nedenim de yine ayağımın üzerinde durmak ve gelecekte meslek sahibi olmaktır.” (K20, K, 20)

“Dinimi iyi öğrenmek ve öğretmek için ilahiyat bölümünü okuyorum. Küçüklüğümde beri din konusu ilgimi çekiyor ve önceden aldığım din eğitimimi tamamlamak için ilahiyat okumaya karar verdim. İlahiyat eğitimimi tamamladığım taktirde şuanın Türkiye’sinde hem kolay iş bulabilirim hem de topluma din eğitimi verme konusunda yardımcı olabilirim. Yanı sıra ekonomik özgürlüğümü kazanmak ve meslek sahibi olmak için üniversite okumaya karar verdim.” (K24, E, 19)

Üniversite eğitimi bireylerin gelişimleri için hayati önem arz etmektedir. Farklı amaç, hedef ve nedenle tercih edilen eğitim basamağının en üstünde olan üniversiteler birçok avantaj sağlamaktadır. Z kuşağına mensup kadınların üniversite okuma nedeni genel olarak iş bulmak ve maddi/ekonomik özgürlüğünü elde etmenin yanında bir erkeğin insafına ve vicdanına kendini bırakmamak olarak ifade etmişlerdir:

“Eğitim Fakültesi’nde İlköğretim matematik öğretmenliği bölümünü okuyorum. Maddi olarak rahat olmak için özellikle öğretmenlik mesleği ek ders de aldığımdan bu bölümü seçmeme neden oldu. Üniversite okumamın nedeni ise bir erkeğe bağlı kalma ve gelecek korkusudur diyebilirim. Hiç kimsenin insafına ve merhametine kendimi bırakmak istemediğimden okumaya karar verdim. Aslında sadece evleneceğim kişiye bağlanma korkusu tek değil aynı zamanda aileme ve çevremdekilere özellikle maddi olarak yük olmamak için kendimi üniversite okumak zorunda hissettim. Son zamanlarda özellikle evlenen çiftler arasında yaşanan şiddetin kaynağını maddi neden olarak tahmin ediyorum ve bu durumun benim başıma gelemsini asla istemem. Bana göre ev hanımlığı bir meslek değildir. Annem ve yakın çevremde işi olmayan özellikle evli kadınların maddi olarak özgür olamadıklarına dolayısıyla da bir erkeğe ekonomik olarak bağlı olduklarına şahit oldum; bu durum tüm hayatlarını etkilediğinden ben de bu durumu yaşamak istemiyorum. Bundan dolayı özellikle üniversite okumaya karar verdim.” (K8, K, 19)

“Bir erkeğin inisiyatifine ve vicdanına kendimi bırakmak istemediğimden ve geleceğimi garanti altına almak için üniversite okumaya karar verdim. Özellikle kadına yönelik şiddete bakıldığında şiddete uğrayanların büyük çoğunluğu düzenli bir işi olmayan ev hanımlarının olduğunu biliyorum. Hayatımı bir kişiye bağlı kalarak sürdürmek ve onun kölesi olmak istemiyorum. Tüm bu yaşananları bilip okumadan ve iş sahibi olmadan evlenirsem kendime ihanet etmiş olurum.” (K38, K, 21)

Egemenin düzeni içinde var olmak ve varlığını devam ettirmek, egemenin alanında yeniden bir üretim sürecinden geçip yeni taktik ve stratejiler geliştirmekle olabilir. Parçalı, görünmez ve uyanık olan bu üretim kendini belli etmeden her yere sızabilme potansiyeline sahiptir. İstediklerini kurnazlık ve hile yoluyla yapabilen bu üretimin varlığını başka türlü devam ettirebilmesi mümkün değildir. Egemen sisteme karşı oyun ve hileler yoluyla bu düzenin mağduru olmamak için düzeni reddedip terk etmeden kendilerine göre uyarlamışlardır(Certeau, 2008, 45-46). M. De Certeau'nün de üzerinde durduğu üzere zayıf pozisyonda olan kişiler egemen sisteme ayak uydurmak ya da uydurmuş gibi yapmak için çeşitli taktik geliştirirler. Bunu Z kuşağı mensuplarının bölüm/meslek seçimlerinde görmek de mümkündür. Güncel olarak iş bulmanın ve atanmanın en kolay olduğu bölümleri seçtiklerini görmekteyiz. Bu duruma birçok faktör etki etmektedir. Bunlardan birkaçı şu şekildedir: İşsiz kalmamak, çevresinde mezun olan işsiz arkadaşlarının bölümlerini seçmemek, hayat şartlarının giderek zorlaşması, kendi ayaklarının üzerinde durmak ve maddi özgürlüklerini elde etmek. Yeni yeni üniversiteli olmaya başlayan Z kuşağı mensupları hayalindeki işi yapmak, meslek edinmek, ekonomik olarak özgür olmak gibi nedenlerden dolayı üniversite ve bölüm tercihi yapmaktadır. Z kuşağı mensuplarının meslek ve bölüm seçimlerinde en çok etkili olan faktörlerin iş bulma, maddi olarak özgür olma ve gelecekte işsiz kalma korkusu olduğu ortaya çıkmıştır:

“Temel eğitim bölümünü okuyorum. Maddi olarak yani ekonomik özgürlüğü elde etmek için üniversite okumaya karar verdim. İşsizlik zaten Türkiye'nin birkaç önemli probleminden biri olduğundan üniversite okumayanlara oranla iş bulma ihtimalim artsın diye de üniversite okuyorum. Bu bölümü/mesleği seçmemin en önemli nedeni atamasının rahat olmasındandır. Türkiye her geçen gün nüfusu artan bir ülke; bunun etkisiyle iş bulmak ve mevcut iş pozisyonlarına kabul edilmek için diğerlerinden farkım olmasını istediğimden üniversite okumaya karar verdim. Bölüm seçimi yaparken üniversite tercih sürecinde bölümlerin yani mesleklerin KPSS atama puanlarını ve çevremdeki işsiz üniversite mezunlarının hangi meslekleri okuduklarını detaylı olarak inceledim ve bu bölümü tercih etmek durumunda kaldım.” (K7, K, 19)

“İş sahibi olmak için elektrik ve elektronik mühendisliği tercih verdim. Bu bölüm hem sevdiğim hem de iş bulmanın rahat olduğu bir alan olduğundan tercih etmemde etkili oldu. Ayaklarımın üzerinde durmak ve entelektüel olmak için üniversite okuyorum. Bana göre, artık günümüz koşullarında üniversite okumamak çok büyük eksiklik ve okumayanlar çok mağdur olacaktır. Gelinen noktada artık üniversite okumak da yetmiyor; iş bulma kriterleri gitgide arttığından artık birçok dil bilip o alanda çok yetkin olmak lazım.” (K40, K, 20)

“Gıda mühendisliği bölümünü okuyorum, bu bölümü isteyerek tamamen hür irademle tercih ettim. Konya şehrinden çok okuduğum bölüm tercih vermemde etkili oldu. Ben sayısalcı olduğumdan benim için iş bulabileceğim en güzel alan kuşkusuz gıda mühendisliğiydi; o yüzden bu mesleği seçmeye karar vermek hiç de zor olmadı.” (K34, E, 20)

“Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi’nde iç mimarlık bölümünü okuyorum. Bu bölümü seçmemin nedeni mimarlığa zaten önceden ilgim vardı ve bu bölümü seviyordum. Son yıllarda iş sahası baya genişlediğinden ve özel sektörde bu bölüme çok ihtiyaç olduğundan bu bölümü tercih ettim. Üniversite okumamın nedeni ise daha iyi bir gelecek inşa etmek ve maddi olarak aileme yardım etmektir. Konya’ya gelip okuyacağımı tahmin etmiyordum. Konya’nın havası temiz olmamasına rağmen bu bölümü çok sevdiğimden Konya tercihlerimden biri oldu ve burası nasip oldu. Benim için üniversite okuduğum şehir değil de meslek sahibi olmak önemlidir.” (K31, E, 20)

Bazı Z kuşağı mensuplarının babalarının veya annelerinin mesleğine uygun meslek seçtiği görülmüştür. Bunda ebeveynlerinin yönlendirmesi ve işsiz kalma korkusunun en belirleyici faktör olduğu görülmüştür. Son yıllarda üniversitelerde mezunların giderek artması, birçok kamu ve özel/vakıf üniversitelerinin açılması her ne kadar ülkenin eğitim seviyesine katkı sağlamış olsa da hayatın gerçeği olan iş bulma ve kendi mezun olduğu mesleğinde iş bulmayı giderek güçleştirmektedir. Bu durum Z kuşağını ebeveynlerinin mesleğine uygun bölüm seçimi yapmaya itmiştir. Ailesinin iş sahasına uygun bölüm/meslek seçen Z kuşağı mensupları bu durumu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Gıda mühendisliği bölümünü okuyorum. Ayağımın üzerinde durmak ve maddi/ekonomik özgürlüğümü kazanmak için üniversite okuyorum. Babamın yemek şirketinin olması bu bölümü seçmemde etkili oldu. Bu durum işsiz kalmamı önleyecek ve babamın yanında güvenli bir ortamda çalışmamı sağlayacaktır. Küçük yaşlardan beri babamın yanında özellikle iş yerinde zaman geçirdim ve bu durum bu mesleğe yönelmeme kısmen de olsa neden oldu. Babamın kanatları altında çalışmak bana özgüven veriyor ve asla mağdur olmamamı sağlıyor.

Burada hem emeğimin karşılığını alıyorum hem de işimi çok sahipleniyorum.” (K36, K, 20)

“Babam inşaatlarda taşeron olarak çalışıyor. İnşaat mühendisliğini hem seviyordum hem de babamın bana iş bulması kolay olmasından dolayı bu bölümü tercih ettim. Babamla birlikte inşaat işlerinde çalışmak için bana avantaj sağlayacak ve işsiz kalma ihtimalim çok düşük olmasından dolayı bu bölümü seçtim. Bu mesleği seçmemede babamın etkili olmasının yanında küçüklükten gelen bir ilgimin olmasındandır. Bu ilginin oluşmasında kuşkusuz en büyük aktör yine babamdır diyebilirim.” (K35, E, 20)

Bazı Z kuşağı mensuplarının okudukları bölümleri seçme nedenlerine bakıldığında; okudukları bölümü sevdiklerinden, ilgi alanları olduğundan ve o alanda yetenekleri olduğundan seçmişlerdir. Z kuşağı mensupları bu noktada meslek seçimlerinde etkili olan faktörleri şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Eğitim Fakültesi’nde Güzel Sanatlar Eğitimi bölümünü okuyorum. Müzik kulağım ve yeteneğim olduğu için bu bölümü seçtim. Hem müzik yapıyorum hem de dinliyorum. Üniversiteyi ve öğretmenliği sevdiğim için bu mesleği yapmak istediğimden okuyorum. Küçüklükten beri müzisyen olmayı hayal ettim ve bu hayalimi gerçekleştirmek için en büyük adım olan akademide bu alanda tercihte bulundum. Bana göre hayaller asla tutarsız olmamalı; yani geleceğe yönelik büyük istekler gerçekleşme potansiyeli taşınmalı ve olanaklar elverdiği ölçüde insanlar hayal edebilmelidir. Benim de bu alanda yeteneğim olduğundan hayalimi de yeteneğime göre kısıtladım, kendime bu doğrultuda hedefler koydum”(K1, E, 20)

“Beden eğitimi ve spor bölümünü okuyorum, yeteneğim ve ilgi alanım spor olduğundan beden eğitimi öğretmenliğini tercih ettim. Spor benim yaşam felsefem ve hem mutlu olmak hem de sağlıklı kalmak için spor alanını tercih ettim. Hayatım boyunca hep sporcu olma ümidiyle beslenmeme dikkat ettim ve bunun için birçok fedakarlıklarda bulundum. Özellikle futbol oynamayı çok seviyorum ve kendimi bu alanda yetiştirmek için gerekli tüm diplomaları almak için kendimi sürekli motive ediyorum. Spor benim için büyük bir tutku; hem bu alanda meslek edinip geçimimi sağlamak hem de sağlıklı kalmak için güzel bir meslek için iyi bir yolda olduğumu düşünüyorum.” (K3, E, 21)

“Güzel sanatlar eğitimi bölümü okuyorum müziğe aşığım ve yeteneğimin bu alanda olmasından dolayı bu bölümü tercih ettim. Çocukluğumdan beri müziğe ilgim vardı ve müziği hem dinlemeyi hem de söylemeyi severim. Boş zamanlarımda vakit buldukça hem müzik yaparım hem de müzik dinlerim. Kendimi bu alanda yetiştirmek ve iyi bir yol almak için

sadece üniversite eğitimi ile kendimi kısıtlamıyorum aynı zamanda hem müzik kurslarına gidiyorum hem de bu konuda eğitim veren sosyal medya mecralarını kullanıyorum. Özellikle Youtube ve Instagram bu konuda yararlandığım alanlardan en önemlileri.” (K6, K, 21)

Birçok kişi çeşitli nedenlerle üniversite okumak istemekte ya da kendini üniversite okumak zorunda hissetmektedir. Değişen hayat şartları birçok kişiyi üniversite okumaya zorunlu hale getirmektedir. Özellikle postmodern günümüzde artık üniversite diplomasına sahip olmadan iş bulmak imkansız hale gelmiştir; hatta tek diploma ve tek yabancı dil bilmek bile yeterli olarak görülmemeye başlanmıştır. Bu durum özellikle iş hayatına yeni dahil olan ya da olacak Z kuşağı mensuplarını üniversite okumaya mecbur bırakmıştır. Z kuşağı mensuplarının üniversite okuma nedenlerine genel olarak bilgili, entelektüel ve kültürlü olma gibi faktörlerin etkili olduğu görülmüştür:

“Gıda mühendisliği bölümünü İsteyerek ve severek seçtim. Yaşamımın daha iyi ve kaliteli geçmesi için üniversite okuyorum. Günümüz şartlarında üniversite okumak artık bir zorunluluk bana göre; bunun yanında kendimi kişisel geliştirmek ve birikimimi artırmak için de üniversite okuyorum diyebilirim. Üniversite ortamının havası bile kendimi kişisel olarak geliştirmek için büyük bir ilham kaynağı oluyor. Üniversitedeki özellikle akademisyenlerin kendini kişisel olarak geliştirmiş olmalarını gördükçe ve bize hayat konusundaki telkinlerine mazhar oldukça üniversiteye gelmekte ne kadar doğru karar verdiğimi bir kez daha anlamış oluyorum. Ben sadece iş bulmak ve geçimimi sağlamak için üniversiteye gelmedim; üniversiteden sonra yıllarca işsiz kalsam da burada edindiğim tecrübeler neticesinde asla pişman olmayacağımı biliyorum. Bilgi ve entelektüel olmak asla parayla satın alınamayacak şeyler olduğundan özellikle üniversite ortamına herkesin gelmesi ve buradaki havayı soluması gerektiğini düşünüyorum.” (K39, K, 19)

“Eğitim Fakültesi’nde Özel Eğitim Öğretmenliği okuyorum. Bu bölümü sevdiğim ve istediğim için okuyorum. Üniversite okuma nedenim ise kendimi geliştirmek, kültürlü olmak ve düzenli bir iş sahibi olmak içindir. Üniversite ortamından gayet memnunum. Hem meslek edinmeme olarak sağlayacak olmasından hem de kişisel gelişimime katkıda bulunacağını düşündüğümünden üniversitede bulunduğumdan dolayı mutluyum.” (K4, E, 20)

Z kuşağı mensuplarından okudukları bölümü istemeden ve sevmeden seçen ya da seçmek zorunda kalan 7 kişinin olduğu görülmüştür. Bu kişiler başkalarının yönlendirmesi sonucu bölüm seçimi yapmış ya da puanlarının yettiği bölümü seçmek zorunda kalmışlardır. Bunun

nedeni ise girdikleri TYT ve AYT sınavlarından aldıkları puanlar doğrultusunda ilk tercih verdikleri ve okumayı istedikleri bölümlerin gelmemesi neticesinde son tercihlerinin gelmesi olarak anlaşılmıştır. Z kuşağına mensup bazıları da istemedikleri bölümü okuduklarını, üniversiteye girişte girdikleri sınavdan aldıkları puanların ancak bu bölüme yettiğini ya da başkasının yönlendirmesiyle o bölümleri tercih ettiklerini belirtmiştir. Bu durumdaki kişilerin mutsuz oldukları ve sevmedikleri bölümde okuduklarından geleceğe de karamsar baktıkları görülmüştür. İnsanların yaptıkları işi sevmesi ve gündelik hayatın ritmi içinde bir rutin şeklinde sürekli o işe bağlı olması fiziksel, zihinsel ve bilişsel sağlığımız ve mutluluğumuz için oldukça önemlidir. Mühendis, mimar, öğretmen vb. adayları olan Z kuşağı mensupları sevdiği bölümü tercih etmesi ve yeteneklerine göre meslek seçimi yapması için önlerindeki puan engellerinin kaldırılmasını talep etmektedirler. Z kuşağı mensuplarından bazıları istediği bölümü neden seçemediğine ve okuyamadığına şu cümlelerle açıklık getirmiştir:

“Okuduğum bölümü istemeden lise öğretmenimin tavsiyesiyle seçtim; ama gerçekte Milli Savunma Üniversitesi’nde subaylık okumak istiyordum. Bunun için AYT ve TYT sınavlarına yeniden hazırlanıyorum. Pişmanım bu bölümü okuduğum için. Sürekli hayıflanmaktan psikolojim bozuldu diyebilirim. Keşke kimseyi dinlemeden bir yıl daha sınava hazırlanıp öyle tercih verseydim. Kendimi büyük bir boşlukta hissediyorum ve istemsiz derslere gidiyorum. Hayallerim farklı; ama içind bulunduğum durum beni hayallerime ulaşmaktan uzaklaştırıyor. Küçüklüğümden beri asker olmak istemişimdir; o yüzden son yıllarda açılan Milli Savunma Üniversitesi beni asker olmam konusunda cezbediyor.” (K2, E, 20)

“Temel eğitim bölümünü okuyorum. TYT ve AYT puanım bu bölüme yetti; ama başka bölümlere tercih vermişim ve o bölümler gelmedi. Şuan okuduğum bölümün iş bulma potansiyeli de az olmasından dolayı açıkçası gelecekte pek de ümitli değilim.” (K9, K, 20)

“Uçak mühendisliği bölümünü okuyorum. Ben normalde ODTÜ veya İTÜ’de bilgisayar mühendisliği okumak istiyordum; ama bu bölüme puanım yetti. Aslında ilk tercihlerimi saydığım üniversite bilgisayar mühendisliği bölümüne yaptım ama son tercihlerim geldi. İş sahibi olmak ve önümü görmek yani geleceğimi garantiye almak için üniversite okuyorum. İstedğim bölümün –bilgisayar mühendisliği- gelme ihtimalini çok düşük gördüğümünden başka üniversitelerden mezun olan arkadaşlarımdan tavsiyesiyle uçak mühendisliğini tercih verdim. Derslerime giderken çok hevesli gittiğim söylenemez.” (K32, E, 21)

Bazı mesleklerin maskülen bazı mesleklerin de feminen bir yapısı vardır. Anaç bir yapıda olan kadınların yapabileceği işler ile erkeklerin yapabileceği işler arasında çok az da olsa nüanslar olabilmektedir. Örneğin daha çok fiziki güç isteyen inşaat işçiliği gibi meslekleri kadınların yapması zor iken feminen yapıda olan çocuk bakıcılığı, ana sınıfı öğretmenliği gibi meslekleri erkeklerin çocukla tam olarak ilgilenememe fitratları ve doğaları gereği yapmaları oldukça zordur. Bunun dışında hemcinslerine özellikle dini eğitim vermek isteyen Z kuşağının kadın mensuplarının bu doğrultuda meslek ve bölüm seçtikleri de görülmüştür. Z kuşağı mensuplarının cinsiyetlerine uygun şekilde meslek ve bölüm seçimi yaptıkları görülmüştür:

“Eğitim Fakültesi’nde Temel Eğitim bölümü okuyorum. Bu bölümü seçmemin nedeni bir kız olduğum için ve her kadında annelik içgüdüsünün var olmasından dolayı bu bölüm kızların seçebileceği en iyi mesleklerden birisidir diye düşünmemden kaynaklı. Bence her kadın ve her erkek her mesleği yapamaz; belki zorlarsa yapabilir ama çok yıpranacaktır. Söz gelimi şoförlük, kepçe operatörleri, inşaat işçileri vb. işler kol gücüne ve maskülen yapıya sahip olduğundan kadınların bu meslekleri yapması olası değildir. Yine ana sınıfı öğretmenliği, özel eğitim vb. meslekleri de kadınların yapması daha mantıklıdır. Kadın içgüdüğü ve şefkatin fazla olması, özel ilgi istemesi gibi özelliklerden dolayı kadınların bu bölümleri seçmesi bence daha iyidir.”
(K7, K, 19)

“İlahiyat bölümünü dine ve değerlerime ilgi duyduğum ve önemsedğim için seçtim. Bunun yanında kadın olduğumdan kadınlarımıza dini anlamda hizmet eden kadınların sayısının yetersiz olmasından dolayı kadınların bu alanda yetkin olması ve sayısının artmasını istediğimden de seçtim. Günümüzde camii ve Kuran kurslarının genel olarak erkek mekanlarıymış gibi dizayn edildiğini görüyoruz. Bu mekanlarda kız çocuklarının da din eğitimi almasını teşvik etmeli ve öncü olmalıyız. Ben bu mesleği seçtiğim için çok mutluyum; çünkü çocukluktan beri gördüğüm bir eksikliği bir nebze de olsa gidermek beni iyi hissettirecektir. Nasip olursa mesleğimde yükselirsem elimden geldiğince kız çocuklarının da benim alanımda eğitim görmesi için gerekli çabayı sarf edeceğim. Sadece kız çocuklarının değil lise hatta üniversitelerdeki kız öğrencilerinin ayrı olarak din eğitimi alması yani ayrı yerlerde ders görmesi gerektiğini düşündüğümünden ilahiyat ve din kültürü okuyan kız öğrencilerin sayısının artması gerektiğini düşünüyorum.” (K26, K, 21)

Tarih boyunca bazı meslekler içinde bulunulan çağın şartları gereği değer kazanmakta iken bazı meslekler de zaman içinde değer kaybetmekte hatta yok olmaktadır. Bunda birçok faktör etkili olmaktadır. Z kuşağına mensup bazı kişiler iş bulma ve atanma derdiyle içinde bulunulan çağa ve konjonktüre uygun bölüm tercihi yaptığını dile getirmiştir:

“Türkmenistanlıyım ve özel eğitim öğretmenliğine Türkmenistan’da çok ihtiyaç olduğundan bu bölümü tercih ettim. Ülkemde bu meslek dalı günden güne değer kazandığından ve iş bulması kolay olduğundan seçmemde etkili oldu. Ben buradan mezun olursam hemen ülkeme gitmeyi düşünüyorum; çünkü burada kalırsam bu alanda hem dil sorunu yaşıyorum hem de vatandaşlığım olmadığından işsiz kalacağımı düşünüyorum; ama ülkeme gidersem hemen iş bulabilirim. Ailem de Türkmenistan’da olduğundan oraya gidersem çok daha iyi olur benim için.” (K10, K, 21)

“Afganistanlıyım, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği bölümünü okuyorum. Üniversite okuma nedenim ülkeme gittiğimde bölümümle ilgili ülkeme faydalı olmak istiyorum. Bölümü sevdiğimden ve ülkemde bu alanda meslek elemanı sıkıntısı olduğundan tercih ettim. Bu meslek dalı ülkemde en kolay iş bulunan dallardan biridir ve tercih etmemde etkili oldu. Okuduğum bölümden Türkiye’de iş bulmak gerçekten zor. Mezun olan arkadaşların hikayesini duyduğuma göre özellikle erkek mezunlar bu alanda iş bulamadığından ya polis yada asker olmayı tercih ediyorlar. Afganistan’da edebiyat alanında iş bulmam diğer sözel bölümlere göre daha kolay olduğundan bu bölümü okumaya karar verdim.” (K11, E, 19)

“Özel eğitim bölümünü okuyorum. Bu bölümü açıkçası ataması da çok iyi olduğundan seçmeme neden oldu. Özel eğitim, Türkiye’de daha yeni önem gören, ortaya çıkan bir meslek dalı olduğundan ve KPSS atama puanı düşük olmasından dolayı seçtim. Son yıllarda atanma puanı en düşük meslekler içinde özel eğitim de olduğundan bu durum özellikle gelecekte kaygılı ve iş bulmak isteyen kişileri cezbetmiş. Ben bu alanda sorunu olan kişilere yardımcı olmak istiyorum; yani özel ilgiye muhtaç kişilerle özellikle çocuklarla uğraşmayı seviyorum.” (K5, E, 20)

3.2. Boş Zamanları Değerlendirme Biçimi

İnsanların toplumsallaşması süreci, kazanım olarak sosyalleşmeyi de beraberinde getirmektedir. Aile, dost ve arkadaş grubu, okul ve iş/çalışma hayatı vb.’nda gelişen ilişki ve ağlar sayesinde sosyal kazanımlar elde ederiz. Serbest zaman, çalışma ve eğitim dışındaki zamanlarımızı ifade etmektedir. Modern zaman ve toplumlarda boş zamanların önemi giderek artmakta; planlı, üzerinde durulan, önemsenen ve organize edilen boyuta varmıştır. Gençlerin boş zamanlarını etkili ve verimli geçirmelerinin önündeki en büyük engellerden biri iletişim teknolojileridir(Telefon, bilgisayar, internet, TV vb.). Toplum ve bireylerin günümüzde boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri onların gelişmişlik seviyelerini gösterir ve yaptıkları faaliyetler, organizasyonlar vb. rekreatif eylemler sosyal gelişmişliğin ölçütü olmuştur. 19.

yüzyılda meydana gelen endüstri devrimi sosyal, kültürel, siyasi vb. unsurları kökten değiştirmiş ve bu durum toplumun gündelik yaşamına ve boş zamanlarına da sirayet etmiştir. Tarım toplumlarındaki mevsimlere bağlı olan döngüsel zaman algısı değişip yerini tekrarı olmayan doğrusal bir algıya bırakmıştır. Geleneksel ve teolojik anlam oluşturma süreci yerini üretim ve tüketim ekseninde gelişen ve bireylerce kontrol altına alınan bir zemine bırakmıştır. Bunun neticesinde çalışma saatleri dışında boş zamanlar ortaya çıkmış, eğitim ilişkisi ve serbest zaman bu döngü etrafında biçimlenmiştir. Serbest zamanların yerel bazda değerlendirilip rekreatif faaliyetler yürütülmesi yeterli olmayıp bunu ulusal düzeye çıkarmak planlı, sistematik ve bir program dâhilinde organize etmek oldukça önem arz etmektedir(Çelik, 2018: 77-89).

Konya yapısı, konumu ve tarihsel değeri gereği kozmopolit bir kenttir. İçinde her türlü etnik grubu, farklılığı ve zenginliği barındırmaktadır. Gündelik hayat pratiklerine bakıldığında Konya, her türlü zenginliği barındırmaktadır. Alevi, Sünni, Hristiyan gibi farklı inanç gruplarının yanında farklı etnik grupları, farklı ülke vatandaşlarını da baskılamadan ve görmezden gelmeden kendi içinde harmanlamaktadır. Bu durum onun mazisinde olduğu gibi dindarlığına ve muhafazakarlığına zarar vermemekte; aksine dindarlığını ve muhafazakarlığını pekiştirmektedir. Batılılaşmanın getirmiş olduğu yenilikleri Türkiye'nin modernleşmesine yakışır şekilde değişime ayak uydurmuştur. Değişim ve dönüşümü dinini, değerlerini ve kültürünü göz ardı etmeden gerçekleştirmiştir. Tarihsel süreç içindeki inkar edilemez coğrafi konumu ve politik duruşu Konya'nın gündelik yaşantısını ve pratiklerini oldukça geliştirmiştir. Diğer kentlerde olduğu gibi Konya'nın gündelik yaşantısı da giderek sekülerleşmektedir. Konya her ne kadar değişimin talepkarı olsa da değişim ve dönüşüm, modernleşme ve sekülerleşme belli sınırlar dahilinde seyretmektedir (Subaşı, 2007, 15-22). Konya, Şerif Mardin'in sosyolojik olarak kullandığı çevre-merkez kavramı ilişkisinin siyasi- dini açıdan en güzel örneğini sergilemektedir. Merkeze daima yakın olmaya çalışmış; dindar ve muhafazakar kent olmanın getirdiği özellik onunla aynı yapıda olan Anadolu kentlerinin temsilcisi haline gelmesine olanak sağlamıştır. Konya modernleşmesi dini ve kültürel değerlerine uygun gerçekleşmiştir. Konya; modernleşmeye tam manada uymamış, modernleşme ve yeniliği özüne uygun hale getirmiştir. Örnek vermek gerekirse Konya'da bulunan birkaç plaza modernleşmenin mimari anlamda en önemli göstergelerinden biri olan gökdelenlerin ve plazaların göğe doğru dimdik yükselmesinin aksine mimari dine uygun şekilde temsil edilmiş ve plazalar tahiyata duran insan tezahüründe/şeklinde yapılmıştır. Bu duruma bile tek başına bakıldığında Konya'nın modernleşmeye yanılmadığını; ancak

modernleşmeden de kopuk olmadığını bizlere göstermektedir. Necdet Subaşı'nın da bahsettiği üzere Konya çeşitli görüşte ve etnik grupta olan kişilerin bir araya geldiği bir kenttir. Bu durum etkisini Konya'nın gündelik hayatında hissettirmekte ve göstermektedir. Bunu Z kuşağı mensuplarında da görmek mümkündür. Z kuşağı kendi içinde homojen bir yapıya sahip değildir. Farklı görüş ve etnik unsurdan bireylerin oluşturduğu Z kuşağının dindar ve seküler bireylerinin Konya'da gündelik hayat işleyişi aynı değildir. Gündelik hayatın akışı içinde yaptıkları pratikler, gittikleri mekanlar, müzik tarzları, interneti/sosyal medyayı kullanma amaçları, birlikte zaman geçirdikleri kişiler gibi noktalarda kendi içinde farklılaştıkları görülmüştür.

3.2.1. Hafta içi Boş Zaman

Gündelik hayat; bizi biz yapan, tüm eylem ve davranışlarımızı sergilediğimiz alan olma özelliği taşıyan, dışarıdan bakan gözlerin bizim hakkımızda hemen hemen her türlü bilgiyi öğrenebildiği bir mecradır. Gündelik hayat, bazen görünür olan bazen de gerektiği anda kendini gizleyebilen bir alandır. Gündelik hayatın gerçeklerinden kaçmak imkânsız olup burada herkes kendine uygun statüde rollerini sergilemek zorundadır. Gündelik hayat, her toplum için aynı şekilde sürdürülmemektedir. Genel olarak içinde yaşanılan çağın şartları; o toplumda var olan sosyal, ekonomik vb. faktörler etkilidir(Bennett, 2013, 5-13). Çalışma yani iş zamanlarının getirmiş olduğu yorgunluk ve stresi atmamıza yarayan boş vakitler; bizleri rahatlatır, dinlendirir, yeteneklerimize uygun hobiler edinmemizi sağlar. Gündelik hayatımız iş ve boş zaman döngüsü içinde şekillenmektedir. Boş zamanlar gündelik yaşama sağlıklı bir yeniden dönüş için hayati önem arz etmektedir (Lefebvre, 2012, 34-40). Lefebvre'nin de üzerinde durduğu üzere boş zamanlar insanı dinlendirme, eğlendirme ve kendini geliştirme dışında olumsuz özellik barındırmamalıdır. İş zamanlarında Marks'ın da bahsettiği gibi özellikle sanayi devriminden sonra kendisinden ve toplumdaki soyutlanıp yabancılaşan bireyler için boş zamanlar oldukça önemlidir. Boş zamanlar işçi sınıfı ve çalışma hayatına yeni dahil olmaya başlayan Z kuşağı mensupları için oldukça önemlidir. Boş zamanlar kendimizi gerçekleştirdiğimiz, eğlendiğimiz, sağlıklı bir yeniden dönüş yapmamıza olanak tanıyan ve dinlenebildiğimiz zaman dilimleridir.

Öğrenim döneminde hafta içi; Erkekler, hafta içi çoğunlukla üniversitede kafeteryalarda zaman geçirmekte, PES, FİFA, okey gibi sanal oyunları oynamakta, kurslara

gitmekte(İngilizce, yabancı kişiler için Türkçe, bilgisayar vb.), internet kafeye gitmekte, üniversite ve halk kütüphanesine gitmekte, film-dizi izlemekte, müzik dinlemekte ve enstrüman çalmayı bilenler müzik aletlerini çalıp bu alandaki becerilerini geliştirmektedir.

Z kuşağına mensup kadınlar da üniversite derslerinden sonra kafe ve kafeteryalarda zaman geçirmekte, üniversite ve halk kütüphanesine uğramakta, müzik dinlemekte, meslek edindirmedil vb. kurslara gitmekte, müzik dinlemekte ve enstrüman çalmayı bilenler müzik aletlerini çalıp bu alandaki becerilerini geliştirmektedir. Bunun yanında film-dizi ve sinema izlemektedir. Z kuşağına mensup kişilerin hafta içi en çok zaman geçirdikleri mekânların sırasıyla; üniversite, kaldıkları yer(Ev, yurt vb.), kafe, AVM, kütüphaneler, spor salonları ve halı saha(erkekler), dil ve meslek edindirme kursları olduğu ortaya çıkmıştır:

“Endonezyalıyım, KONDİL(Necmettin Erbakan Üniversitesi Dil Öğrenim Merkezi)’de Türkçe öğreniyorum. Derslerden sonraki boş zamanlarımın büyük çoğunluğunu dil kursunda geçiriyorum. Yine Türkçeyi iyi öğrenmek için Diriliş Ertuğrul, Kuruluş Osman gibi dizileri izleyip öğrendiklerimi pekiştiriyorum. Hemen hemen hafta içi tüm rutinim bu şekildedir. Genel olarak bu aralar türkçemi pekiştirmek için hem gramer kitaplarına bakıyorum hem de türkçe dizi ve film izliyorum.” (K22, E, 21)

“Üniversite ders saatleri dışında kalan zamanlarımda arkadaşlarımla dışarıda geçiriyorum. Arkadaşlarımla sohbet eder, dertleşir ve iyi zaman geçirmeye çalışırım. Bazen üniversite kafeteryasında çay içip sohbet eder bazen de birlikte yerleşke dışında çoğunlukla da çarşı merkezinde vakit geçirmeye çalışırım. Genelde samimi olduğum ve birlikte vakit geçermekten keyif aldığım arkadaşlarımla ders dışındaki boş zamanlarımı değerlendiririm.” (K32, E, 21)

“Dersten sonra kalan zamanlarımda fitnessa giderim ve spor yaparım. Bu zamanlarımda genel olarak tek başıma takılırım. Benim için sağlıklı ve fit olmak çok önemli olduğundan hafta içi boş zamanlarımın büyük kısmını spora ayırırım. Ders saatleri dışındaki boş zamanlarımda kendimle ilgilenirim. Yalnız olmayı severim ve boş zamanlarımı kişisel gelişimime ayırırım.” (K33, E, 21)

Veblen’e göre (1997) ev işlerini yapan kadınlar için her ne kadar yaptıkları işler iş zamanları içinde ele alınmayıp boş zamanlara dahil ediliyor olsa da ev işleri insanı yorar. Ne iş ne de boş zamanlar içinde değerlendirmese de bu zamanlar sahte zamanlar olarak ifade edilmektedir(s).

29-38). Ailesi Konya’da ikamet eden Z kuşağının bilhassa kadın mensupları ev işlerinde, yemek yapmada, çocuk bakmada(kardeşlerine) ve alışverişte evin büyük sorumluluklarını yüklenmektedir. Özellikle hafta içi ders zamanlarında yorulan Z kuşağının kadın mensupları bunun yanında aile evindeki hemen hemen tüm işleri yaptığını dile getirmektedir:

“Hafta içi genelde tüm gün derslerde oluyorum. Dersler çok yorucu ve ulaşım da eklenince gerçekten fiziksel ve mental olarak çok yoruluyorum. Derslerden sonra üniversitede fazla kalmadan eve gidip anneme ev işlerinde yardım ediyorum, yemek ve temizlik yapıyorum. Kalan zamanlarımda ise ders çalışırım, kitap okurum ve dizi izlerim. Bu durum sadece hafta içi değil genel olarak tüm rutinim bu şekilde oluyor. Tabi ders saatlerinden sonra hemen eve gelmemin birçok nedeni var. Bunlardan birkaçını söylemem gerekirse en başında samimi olduğum arkadaşlarımdan olmamasıdır. 1. Sınıf öğrencisiyim ve daha ortamı yeni yeni tanıdığımdan samimiyetim yok kimseyle. Bunun yanında ailem de Konya’da ikamet ettiğinden onların yanında kalıyorum; ders saatlerimin başlangıç ve bitiş saatlerini bildiklerinden eve geç gitme lüksüm pek olmuyor o yüzden ders bitiminden sonra hemen eve gidiyorum.” (K38, K, 21)

“Ailem Konya’da ikamet ettiğinden eğitim dönemi içinde de onların yanında kalıyorum. Evin genel temizliğini yaparım, özellikle hafta sonları yemekleri ben yaparım, 3 yaşında bir kardeşim var onunla ilgileniyorum, genelde annemle birlikte bazen de tek başıma evin mutfak alışverişine gideriz. Ders zamanlarımda özellikle hafta içi bilhassa vize ve final haftasında oldukça yoruluyorum.”(K40, K, 20).

Boş zamanlar eski çağlarda sadece ayrıcalıklı sınıfların yararlandığı ve elit kişilere has zaman dilimleri iken bu durum zamanla değişmiş ve herkes için zorunlu bir hak olarak görülmeye başlanmıştır. Boş zamanların bizleri dinlendirme ve eğlendirme yönü de bulunmaktadır. Sadece işçi sınıfının değil gelecekte işçi sınıfı olması da muhtemel Z kuşağı mensuplarının da boş zamanlara ihtiyacı bulunmaktadır. Boş zamanların neden gerekli olduğunu ve bizlere olan faydalarını Z kuşağı mensupları şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

“Hafta içi derslerden sonra kalan zamanlarımda internet kafeye gidiyorum, PES ve FIFA oynarım bazen de gitarımı alıp yeni notalar çalışıyorum. Dersler genelde beni yıpratıyor ve boş zamanlarımı hem eğlenmek hem de dinlenmek için harcarım. Boş zamanlarımda stres atıyorum, kendimle ve arkadaşlarımla çok iyi zaman geçiriyorum. Ders zamanlarında biriken negatif enerjiyi atmasam ve deşarj olmasam kendimi çok kötü hissediyorum ve hayattan hiçbir zevk alamıyorum.” (K1, E, 20)

“Hafta içi derslere giderim ve ortalama 5-6 saat boş zamanım olduğundan kalan boş zamanımı ise kütüphanede ve arkadaşlarımla birlikte kafede geçiririm. Üniversite kütüphanesi ve kafeteryası boş zamanlarımı geçirdiğim mekânlarımdır. Hafta içi sürekli buralarda zamanlarımı geçiririm. Boş zamanlarım sayesinde dinlenirim, sosyalleşirim. Boş zamanlarımda hem kişisel olarak kendimi geliştirmemde hem de kendime zaman ayırmamda bana çok yardımcı oluyor.” (K7, K, 19)

Z kuşağına mensup bazı kişiler de hafta içi yeterince boş zamanlarının olmadığını dile getirmektedir. Bunda üniversitenin kaldıkları yerden uzak olması sonucu zamanlarının çoğunun ulaşımında geçmesi ve sahte boş zamanlar olarak da ifade edilen zorunlu işlerini yapmak zorunda olmalarıdır. Zorunlu işler de her ne kadar boş zamanlardan sayılsa da aslında bu zaman diliminde dinlenip eğlenemiyoruz. Z kuşağı mensuplarının hafta içi boş zamana yeterince ulaşamamalarının nedenleri genel olarak şöyledir:

“Hafta içi 5 gün okuldayım, ders dışında kitap okuyorum ve arkadaşlarımla kantinde oturup çay içip sohbet ediyorum. Hafta içi sürekli derslerim olduğu için boş zamanlarım fazla bulunmuyor. Dersten sonraki zamanlarıma da boş zaman pek diyemem; çünkü o zamanlarım otobüs ve tramvayda geçiyor ve zorunlu işlerimi yapmaya çalışıyorum. Akşamları da çok yorgun olduğumdan film veya dizi izleyip yatarım. Hafta içine oranla genel olarak hafta sonları boş zamanlara sahip olduğumu düşünüyorum. Bu zamanlarda spor yapar, gezer, film izler ve sevdiğilerimle hoş vakit geçiririm.” (K4, E, 20)

“Hafta içi ders saatleri dışında tahmini 3-4 saat boş vaktim var ve bunu üniversite kantininde ve KYK yurdunda gidip internette ve dinlenerek değerlendiririm. Hafta içi en çok üniversitede bulunuyorum ve boş zamanlarımda da çoğunluğu burada geçmektedir. Ayrıca ibadetimi ifa etmek için üniversitede bulunan mescide giderim ve cuma günleri de cumaya giderim. Hafta içi akşama kadar pek boş vaktim olmuyor. Derslerin çok yorucu olmasının yanında üniversite yerleşkesinin şehirden uzak olması boş zamanlarımda özellikle hafta içi yolda geçmesine neden oluyor. Ders döneminde hafta içi dersten sonra ulaştığım zamanlara boş zaman ya da tamamen özgür olduğum zaman diyemem; çünkü bu zaman dilimlerinde zorunlu işlerimi yapmam gerekiyor.” (K5, E, 20)

Z kuşağı mensuplarının çoğunluğu hafta içi boş zamanlarını üniversitede geçirirken kalanı da ders bittikten sonra boş zamanlarını üniversite dışında ve kaldıkları yerlerde geçirmektedirler.

Üniversite içinde olanak ve aktivitelerin yeterli bulunmadığını ifade eden çoğu kişi ders sonrası hemen üniversiteden ayrılmaktadırlar. Z kuşağı mensupları hafta içi boş zamanlarını hangi mekanlarda daha çok geçirdiklerini şu cümlelerle dile getirmişlerdir:

“Dersten sonra üniversitede pek bulunmak istemem; çünkü olanaklar ve aktiviteler çok yetersiz. Yapabildiğimiz tek etkinlik arkadaşlarımızla kafeteryada çay içip sohbet etmek. Yurda gidip dinlenirim ve yatarım. Bazen de vakit buldukça AVM ve şehir merkezinde gezerim, kitap okurum ve bilgisayar oyunları oynarım. Üniversite yerleşkesinde özellikle spor yapabileceğimiz ve eğlenebileceğimiz mekanların olmayışı bizleri boş zamanlarımızı yerleşke dışında değerlendirmeye itmektir. Ben samimi olduğum arkadaşlarımla genelde üniversite yerleşkesinde zaman geçirmek istiyorum; ama mevcut imkanlar bizleri üniversite dışında boş zamanlarımızı değerlendirmeye yönlendiriyor.” (K15, E, 20)

“Hafta içi dersten sonra boş zamanlarımda yine ders çalışırım ve KOMEK’te işaret dili kursuna giderim. Konuşamayan veya duyamayan kişilere yardım etmek için kendimi bu alanda geliştirmek istiyorum. Boş zamanlarımı genelde üniversite yerleşkesi dışında geçiririm. Çünkü üniversite yerleşkesi içinde boş zamanımı değerlendireceğim yer ve olanaklar çok kısıtlıdır. Üniversite yerleşkesinde özellikle okuduğumuz bölümle alakalı kurslar ve konferanslar olsaydı boş zamanlarımda kesinlikle bu alanda değerlendirirdim.” (K16, K, 20)

“Hafta içi ortalama 7 saat boş vaktim var. Hafta içi genelde okulda olurum ve ders dışı vaktim yerleşke dışında geçmektedir. Dersten sonra üniversite fazla kalmadan KYK yurduna gelip dinlenirim, sonrasında film izlerim. Üniversitenin öğrencilere sunduğu hobi ve boş zaman değerlendirme olanakları yetersiz olduğundan dersten sonrası genelde boş zamanlarımı üniversite dışında değerlendiririm. Üniversitede hobilerime uygun dersten sonra etkinlik ve faaliyetlerin olmasını çok isterdim.” (K31, E, 20)

3.2.2. Hafta sonu Boş Zaman

Öğrenim döneminde hafta sonu; Z kuşağı mensupları hafta sonları AVM ve kafelere gitmekte, spor salonları ve sinemaya gitmekte, Konya’da ve şehir dışında gezmekte, bunlardan farklı olarak erkekler halı saha maçları yapmakta ve kiraathane veya sanal ortamda okey ve sanal oyunlar oynamaktadır. Bunun dışında Z kuşağı mensupları meslek edindirme ve dil kurslarına da gitmektedir. Z kuşağına mensup kişilerin hafta sonu en çok zaman geçirdikleri mekânlar sırasıyla; kaldıkları yer(Ev, yurt vb.), kafe, AVM, kütüphaneler, spor salonları ve halı saha(erkekler), dil ve meslek edindirme kurslarıdır. Z kuşağına mensup kadınların bazıları da

bunlardan farklı olarak dikiş, dil öğrenme ve işaret dili kurslarına gitmektedirler.

Z kuşağına mensup kişilerin bazısı hafta sonlarını dışarı çıkmadan kaldıkları yerlerde geçirmektedir. Bu kişiler boş zamanlarını değerlendirme noktasında pasif kalmaktadır. İçerde boş zamanlarını geçiren Z kuşağı mensuplarının bazısı dışarı çıkmak ve boş zamanlarını aktif geçirmek için gerekli maddi imkâna sahip değilken bazıları da hafta içi sürekli dışarda olduğunu ve hafta sonlarını dinlenmek için değerlendirdiklerini dile getirmiştir. Z kuşağının Konya’da ikamet eden özellikle kadın mensupları hafta sonları annelerine yardımcı olduklarını ve evlerinden pek dışarı çıkma fırsatı yakalayamadıklarını ifade etmişlerdir:

“Hafta sonu telefonda video izlerim, Konyalıyım ve ailemin evinde kaldığımdan anneme yardım ederim, evde çocuk da bakıyorum. Dışarı çıkmaya pek fırsat bulamıyorum. Annemin işleri çok yoğun olduğundan pek dışarı çıkma fırsatı yakalayamıyorum. Genel olarak anneme evin temizliği, yemek ve çocuk işlerinde yardımcı olurum. Ailem dindar ve kız olmamdan dolayı tek başıma dışarı çıkmama sıcak bakmıyorlar. O yüzden ders zamanlarında olduğu gibi hafta sonlarında da sahip olduğum boş zamanlarımı evde geçirmek zorunda kalıyorum.” (K19, K, 19)

“Hafta sonları 12 saat falan boş vaktim var diyebilirim. Boş zamanlarımda yurtda film izlerim, kitap okurum, ibadetlerimi yerine getirmeye çalışırım ve hafta sonlarımı dinlenme amaçlı değerlendiririm. Boş zamanlarımda dışarı pek çıkmıyorum; bunda birçok faktör etkili olmasına rağmen en önemlisi ekonomik durumum diyebilirim. Geçimimi sadece KYK kredisi olarak sağladığımdan aldığım kredinin çoğu kaldığım yurtda ve ulaşımına gittiğinden boş zamanlarımı pasif geçirmemde kesinlikle çok etkili oluyor.” (K8, K, 19)

“Hafta sonu kitap okurum, Konyalıyım ve ailemin yanında zaman geçiririm, evde video montaj işini yaparım, fotoğraf ve video montaj işleriyle uğraşırım ve bu bende bir tutku haline geldi. Hafta sonları arkadaş çevrem pek olmadığından genel olarak boş zamanlarımı evde ve tek başıma değerlendirmemde etkili oluyor. Bir yandan tek başıma olduğum için mutluym; çünkü boş zamanlarımda video montaj konusunda kendimi bayağı geliştirmeme katkı sağlıyor.” (K24, E, 19)

“Hafta sonları KYK yurdundayım ve bazen Konya Halk Eğitim kütüphanesine gidip ders çalışıyorum ve kitap okuyorum. Akşamları da dizi-film izliyorum ve bazen kitap okuyorum. Geleceğe yönelik hedeflerimi gerçekleştirim için ders zamanlarımda olduğu gibi boş zamanlarımda da sürekli çalışmam gerektiğini bildiğimden sürekli her fırsat bulduğumda ders

çalışırım. Aşırı yorduğumda ise dizi ya da film arası verip kendimi dinlendiririm.” (K2, E, 20)

“Hafta sonları boş zamanlarımı genel olarak yurttan dinleniyorum. Boş zamanlarımı maddi durumum elverdiğince aktif yani dışarda ve para harcanan alanlarda değerlendiririm. Yurttan öğlene kadar dinlenme ve uyumayla geçiririm; kalan zamanımda da dizi ve film izlerim. Bunun dışında bazen sinemaya giderim. Maddi durumum pek iyi olmadığından hobilerimi ve boş zamanı değerlendirilmemi de maddi durumuma uygun şekillendiririm.” (K32, E, 21)

Z kuşağı mensuplarından genelde maddi durumu iyi olanlar hafta içi boş zamanlarında sürekli dışarda geçirmektedir. Bunun yanında belediyenin ücretsiz sağladığı halı saha ve spor salonlarından faydalanmak isteyenler de genelde hafta sonlarını dışarıda değerlendirmektedir. Dışarı çıkanlar içinde azımsanmayacak sayıda olanlar da hafta sonları çeşitli kurslara gitmektedir. Herhangi bir işte çalışan Z kuşağı mensupları da boş zamanlarını hafta sonları da dışarıda yani iş yerinde geçirdiklerini dile getirmişlerdir:

“Hafta sonu genelde boş zamanlarımda üniversite kütüphanesine giderek bölümle alakalı araştırma için geçiriyorum. Onun dışında kitap okurum, dizi ve film izlerim. Sürekli bölümüm ve ilgi alanıma uygun kitap satın alarak okurum ve kendimi geliştirmemde kitap okumak çok etkili oluyor. Pek evcimen bir insan olmadığımdan kendimi kötü ve stresli hissettiğim her an Konya’da hatta yakın illerde sürekli gezer ve alışveriş yaparım.” (K27, K, 21)

“Hafta sonu genelde saat 12.00’ye kadar yatarım ve sonrasında ise yurt arkadaşlarımla belediyenin açtığı halı sahada futbol maçı yaparız. Kalan zamanlarımda da hafta sonları Türkcül Süper Lig ve Premier Lig maçları olduğundan akşamları yurt televizyonundan futbol maçı izlerim. Hafta sonları en çok yaptığımız hobi yurt arkadaşlarımla belediyeye ait halı sahada futbol oynamaktır.” (K31, E, 20)

“Hafta sonları babamın dükkânında çalışıyorum. Bilgisayar oyunlarını oynarım, babamın tekstil dükkânında abimle birlikte çalışıyoruz. Boş zamanlarımın çoğunu bir sosyal medya platformu olan Twitchte geçiririm. Eve gittiğimde de genelde yorulduğumdan yemek yiyip yatarım. Boş zamanlara çok kolay ulaşamıyorum; çünkü babamın dükkanında sadece babam çalıştığından kendimi ona yardım etmek zorunda hissediyorum. Babamdan çok nadir izin aldığım zamanlarda ise bol bol gezer ve alışveriş yaparım.” (K23, E, 19)

“Hafta sonları kafe ya da AVM’ye arkadaşlarımla gidip eğlenirim, zaman geçiririm ve onlarla sinemaya giderim. Genelde hafta sonları da aktifim ve içeride pek kalmam. Boş zamanlarımda her fırsatta gezerim ve stres atabileceğim mekanlara giderim. Akşamları kitap okurum, film ve dizi izlerim. Her hafta sonu sevgilimle buluşur onunla boş zamanlarımı değerlendiririm.” (K29, K, 21)

Boş zamanların birçok faydası bulunmaktadır. İnsanlar özellikle iş zamanlarında aşırı yorulduğundan boş yani serbest zamanlarını genel olarak dinlenme amaçlı kullanırlar. Boş zamanlar insanların kendilerini gerçekleştirme, yeteneklerini fark etme ve yeni hobiler edinmelerine olanak tanımaktadır. Z kuşağı mensuplarının hafta sonlarında yeteneklerini geliştirmek ve yeni bir şey öğrenmek için kurslara ve çeşitli mesleki kulüplere gittikleri ortaya çıkmıştır:

“Hafta sonları Arapça ve Osmanlıcaya ilğim olduğundan KOMEK’te Arapça ve Osmanlıca kurslarına gidip bu konuda kendimi geliştirmeye çalışıyorum. Daha önceleri sadece Arapça ve Osmanlıcaya ilğim vardı, ama kendimi çok yetersiz görüyordum. Kursa gittiğimden beri çok iyi bir ilerleme kaydettim ve kendime iyi ki boş zamanlarımda böyle kurslara gittim diyorum. Konya Büyükşehir Belediyesi’ne böyle kurslar açtığı için minnettarım. Onlar sayesinde ilgi alanımda kendimi geliştirebiliyorum.” (K13, E, 19)

“Hafta sonları Konyaspor altyapı takımında amatör futbol oynuyorum. Futbol benim için bir tutuku ve yeteneğim de olduğundan geleceğe yönelik hedeflerimi gerçekleştirmek için bu doğrultuda boş zamanlarımı organize ediyorum. Afganistan’dan Konya’ya geldim ve arkadaşlarım sayesinde yeteneğim de olduğundan Konyaspor altyapı takımında futbol oynama fırsatı buldum. KYK yurdunda kalıyorum ve kalan zamanımın çoğu burada geçtiğinden film ve dizi izlerim, bazen de sinemaya gidiyorum. Her hafta sonları 2 gün altyapıya gidip idman ve antrenman yapıyor, kendimi geliştiriyorum.” (K11, E, 19)

3.2.3. Yazın ve Sömestride Boş Zaman

Konya’da ikamet eden Z kuşağı mensupları yazın ve sömestride genel olarak aileleri, arkadaşları ve akrabalarıyla vakit geçirirken; il dışından ve yurt dışından gelen kişiler ailelerinin yanına gidip memleketteki arkadaş ve akrabalarıyla zaman geçirmektedir. Yurt dışından gelen yabancı kişiler de bilhassa yazın ülkelerine dönüp aileleriyle ve ülkelerindeki arkadaşlarıyla boş zamanlarını geçirmektedir. Yazın ve sömestride; Z kuşağı mensuplarının çoğunluğu bu zaman dilimlerinde aileleriyle ve memleketlerindeki arkadaş ve akrabalarıyla zaman geçirmekte, değişik işlerde veya babalarının işyerlerinde çalışmakta, tatil yapmakta, dizi/film izlemekte, spor salonlarına gitmekte ve gezmektedirler.

Yurt dışından Konya'ya eğitim görmeye gelen Z kuşağına mensup yabancı kişiler sömestr ve yazın genelde ülkelerine ailelerinin yanına gitmektedirler. Z kuşağı mensuplarının boş zamanlarında spor yaptıkları, dinlendikleri, aileleriyle ve ülkelerindeki arkadaşlarıyla vakit geçirdikleri, dini vecibelerini yerine getirdikleri, Türkçelerini geliştirecek aktiviteler yaptıkları(film ve dizi izleme, Türk arkadaşlarıyla sanal ortamda iletişim kurma gibi) dizi ve film izledikleri görülmüştür:

“5 yıldır Türkiye’deyim ve liseyi de Türkiye’de okudum. Yazın ve sömestrde çoğunlukla Afganistan’a yani ailemin yanına gidiyorum. Boş zamanlarımda da Afganistan’da spor yaparım, futbol oynarım, dinlenirim, ailemle zaman geçiririm ve tatil yaparım. Yazın genel olarak ülkemde arkadaşlarımla boş zamanlarımı değerlendiriyorum. Bunun dışında Türkçem çok iyi olmadığından Türkçemi geliştirmek için Türk arkadaşlarımla sanal ortamda sürekli iletişim kuruyorum ki Türkçeyi unutmayayım. Sömestrde genel olarak ülkeme gitmiyorum; Konya, İzmir ya da İstanbulda bol bol gezerim. ” (K11, E, 19)

“Yazın ülkeme -Endonezya’ya- yani ailemin yanına gidiyorum. Annem ve babam ülkemdeki diyanette memur olduğundan onlardan din eğitimi alırım, gezerim, Türkçe öğrenmek için boş zamanlarımda Türkçe dizi-film izlerim ve ibadetlerimi ifa ederim. Sömestrde ise ülkeme pek gitmem, Konya’da kalıp yalnız başıma boş zamanlarımı değerlendiririm.” (K22, E, 21)

“Senegalliyim, yazın ailemin yanına giderim, boş zamanlarım namazım ve dini vecibelerim etrafında şekillenir, gezerim, arkadaşlarımla zaman geçiririm, eğlenirim ve tatilimi dolu dolu geçiririm. Türk dili bana göre biraz zor; o yüzden yazın bile Türkçeyi tam öğrenmek için gramer çalışıyorum ve Türk dizilerini izliyorum. Sömestrde çok masraflı olduğundan ülkeme gidemiyorum. Konya’da kalıp boş zamanlarımı gezmek, kitap okumak ve dini görevlerimi yerine getirmek için değerlendiririm.” (K25, E, 21)

Z kuşağı mensuplarının en çok boş zamanlara ulaştıkları zaman dilimleri kuşkusuz yazın ve sömestr vakitleridir. Bu zaman dilimlerini verimli şekilde değerlendirebilmeleri onların mental, fiziki ve ruhsal sağlıkları açısından önem arz etmektedir. Üniversite okumaya; hatta iş hayatına atılmaya başlayan Z kuşağı kendilerini geliştirdikleri, dinlendikleri, hobiler edindikleri ve eğlendikleri boş zamanlara daima ulaşmayı arzu etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup Konya’da ikamet etmeyen kişiler(İl dışından gelenler) yazın ve sömestrde memleketlerine gidip boş zamanlarını ailesiyle, memleketteki akrabalarıyla ve arkadaşlarıyla değerlendirdiklerini şu cümlelerle ifade edilmiştir:

“Orduluyum, yazın ve sömestrde ailemin yanına giderim, futbol oynarım, kitap okurum ve her gün yüzerim. Her fırsat bulduğumda memleketime gider, ailem ve arkadaşlarımla boş zamanlarımı değerlendirmeye çalışırım. Ders zamanlarındaki stresi yazın ve sömestrde üzerimden atmak için boş zamanlarımı çok planlı yürütürüm. Eğlendiğim, sevdiğim ve kendimi geliştirmeme olanak sağlayan genelde her türlü etkinliğe katılırım.” (K21, E, 19)

“Karadenizliyim, yazın memlekete yani ailemin yanına giderim, anneme ev işlerinde yardımcı olurum, gezerim, kitap okurum ve fındık bahçemiz olduğundan hasat döneminde ailemle beraber fındık toplarım. Yazın boş vakitlerimin çoğunu fındık bahçesinde geçiririm. Aileme sadece fındık bahçesinde değil ev işlerinde de yardım ederim. Sömestrde de yine ailemin yanına gidip ailemle ve kuzenlerimle boş zamanlarımı değerlendiririm.” (K37, K, 20)

“Adanalıyım, sömestrde ve yazın köyüme gidip boş zamanlarımı orada değerlendiriyorum. Ailemle ve yaşıt akrabalarımla boş zamanlarımı geçiriyorum, bunun yanında bahçe işleriyle ilgilenirim, doğaya çıkıp gezerim ve köyümüzün yakınındaki dağlara çıkıp kekik, kantron otu ve dağ nanesi toplarım. Çoğu zamanlar da bisiklete binip gezerim. Akşamları ise kitap okurum, film ve dizi izlerim.” (K5, E, 20)

“Sömestr ve yaz tatillerinde İstanbul’a gidip ailemle ve arkadaşlarımla vakit geçiriyorum. İstanbul’u geziyorum, film izlerim ve dinlenerek boş zamanımı değerlendirmeye çalışırım. Ev işlerinde de anneme yardımcı olmaya çalışırım.” (K8, K, 19)

“Ailemin yanına yazın memlekete gidip ailem çiftçi olduğundan tarla işlerinde yardımcı olurum, ev işlerinde anneme yardım ederim, kalan boş zamanlarımda da televizyon izleyip kitap okurum. Yazın ve sömestrde sürekli eve gider köyde stresimi atarım, gezerim, ailem ve arkadaşlarımla bol bol vakit geçiririm. Özellikle yazın tarla işlerimiz çok olduğundan ailemle sürekli tarlada çalışıyoruz.” (K18, K, 21)

Boş zamanlar, herkes için olduğu gibi Z kuşağı mensupları için de hayati önem arz etmektedir. Z kuşağı mensupları; boş zamanlarını yalnız başına, aileleriyle, “sevgilileriyle”(Özellikle seküler dünya görüşüne sahip olanlar), arkadaşlarıyla ya da akrabalarıyla geçirmektedir. Konya’da ikamet eden Z kuşağı mensuplarının yazın ve sömestrde boş zamanlarını aileleriyle, arkadaşlarıyla ya da internette/sosyal medyada geçirdikleri ortaya çıkmıştır:

“Konyalıyım, yazın ve sömestrde babamın iş yerinde çalışıyorum, boş zamanım pek yok; ama boş zaman yakaladığımda genelde gezerim. İşten sonra da yorulduğumdan dinlenirim ve

sosyal medyada zaman geçiririm. Sürekli babamın iş yerinde babamla birlikte zaman geçiririm. Babamın tek çocuğu olduğumdan onun yanında da çalışanı olmadığından boş zamanlarımla sürekli onun iş yerine giderim ve ona dinlenme imkanı sağlarım. İş yerinde ise boş zamanlarımın çoğu Twitchte geçmektedir.” (K13, E, 19)

“Konyalıyım. Yazın tatil yapıyorum, evlenen akrabaların düğünlerine ailemle gidiyorum. Tüm zamanlarımda ailemin yanındayım, ev işlerinde anneme yardım ederim. Arkadaş çevrem pek olmadığından genel olarak yazın ve sömestrde boş zamanlarımı evde değerlendirmeye çalışırım. Özellikle internette dizi izlerim ve okul arkadaşlarımla sosyal medyada iletişim kurup sohbet eder etkinlik yaparım. Sosyal medyada kız grubumuz var ve yaptığımız hemen hemen her şeyde etkileşim kurarız.” (K36, K, 20)

“Konyalıyım; yazın gezerim, ailemle akraba ziyaretlerine giderim, tarihi yer ve mekânları ziyaret ederim. Annemle zamanlarımı geçiririm, alışverişe onunla çıkarım ve ev işlerinde anneme yardımcı olurum. En çok vakit geçirdiğim kişi annem oluyor. Haliyle boş zamanlarımı değerlendirmede annemle birlikte plan yapar ona uygun hareket ederiz.” (K28, K, 20)

Özellikle kendisine burs çıkmayan ve geri ödemeli(kredili) burs almak istemeyen ya da maddi durumu iyi olmayan Z kuşağı mensupları her fırsatta kendi ayakları üzerinde durmak için öğrenim döneminde ya da tatillerde herhangi bir işte çalışmaktadırlar. Z kuşağının özellikle eğitim-öğretim döneminden sonra bilhassa yazın otel, kafe, bar gibi yerlerde çalıştıkları gözlemlenmiştir. Z kuşağına mensup bazı kişiler de bilhassa erkekler yazın ailelerinden ayrılıp turistik mekânlar, kafeler, bar gibi yerlerdeki işlerde çalıştıklarını şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

“Yazın otellerde ve turistik mekânlarda garsonluk yaparak zamanımı iş ve geçim odaklı değerlendiriyorum; arta kalan zamanlarımda da dinleniyorum ve dizi-film izliyorum. Sömestrde ise memleketime gidip ailemle zaman geçiriyorum. Yazın özellikle turistik mekanlarda çalışmam gerekiyor; çünkü ders zamanlarımda gelirim bana yetmiyor ve yazın çalışmakta dolayı biriktirdiğim parayı ders zamanlarımda kendi geçimimde kullanıyorum. Sadece yazın değil sömesterde de kısa vadeli iş bulduğumda 20-30 günlük işlerde çalışır yine paramı biriktirmeye çalışırım. Benim için şimdilik boş zamanlar ders zamanlarımda geçimi sağlamak için çalışmam gereken zamanlardır.” (K2, E, 20)

“Yaz tatilinde genelde takılıyorum ve bir işte çalışarak boş zamanlarımı değerlendiriyorum. Bu durum kimseye maddi olarak yük olmayıp hem ayaklarım üzerinde durmamı hem de farklı

ortamları görmemi sağlıyor. Ekseriyetle turistik kafe, bar ya da otellerde çalışırım. Gelirim bana yetmediği için sömestr bilhassa yazın kesinlikle herhangi bir işte çalışmam gerekiyor. Kalan boş zamanlarımda dinlenirim ve tatil günlerimde gezerim.” (K4, E, 20)

“Yazın ve sömestrde boş zamanlarımı işlerde çalışarak geçiririm, maddi durumum çok iyi olmadığından çalışmak zorundayım; ama bu durumdan şikâyetçi değilim sonuçta kendi ayaklarım üzerinde durmak beni mutlu ediyor ve topladığım parayla boş zamanlarımı dolu dolu geçirmemi sağlıyor. Gelirimi hiçbir zaman yeterli görmedim; çünkü sadece KYK bursu alıyorum. Aldığım bu para evde kaldığımdan sadece kirama yetmiyor. Yazın işlerde çalışmasam okulumu bitirmem çok zor olacaktır. O yüzden boş zamanlarım genel olarak işte geçiyor.” (K31, E, 20)

3.3. Dünya Görüşlerinin Boş Zaman Değerlendirmesine Etkisi

Sosyal gerçekliğin bir parçası olan gündelik yaşam; hayat çeşitliliği, kültürlenme, iktidar ve devletlerce etkilenmeye uğrasa da bunlardan bağımsız olan gündelik yaşam kendi içinde doğallık, uyum ve çoğulculuğu barındırmaktadır. Modernlik ve değişim Türkiye’de en çok kendini gündelik hayatta hissettirmiştir. Moderni oluşturan öğeler ile toplumsal özellikle var olan gündelik hayatı etkilemektedir. Gündelik yaşam aslında toplumsal tecrübelerin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Modern dönemde gündelik yaşam; çelişki, kaos ve karmaşıklıkları betimlemektedir. Bireylerin dünya görüşleri onların en çok gündelik hayat işleyişlerini etkilemektedir. Kamusal ve özel alanda farklı roller sergileyen bireyler dünya görüşleri doğrultusunda gündelik yaşamlarını organize etmektedirler. Gündelik yaşamda direnç, değişim ve dönüşüm yoluyla bireysel ya da toplumsal beklentiler karşılanır. Mekan, zaman ve toplum değişkenlerine bağlı olarak gündelik yaşam; ekonomik, kültürel ve dinsel pratikler yoluyla görünür hale gelmektedir. Modernleşme ile birlikte din artık kendine gündelik hayatta yer bulma noktasında zorlanmaktadır. Bu noktada gelenekselin ve dinin yeniden inşasına bir ihtiyaç duyulmaktadır. Modernleşmenin getirdiği değişim ve dönüşüm kendini en çok gündelik yaşamda göstermektedir (Subaşı, 2001, 239-267). Z kuşağı mensuplarının gündelik hayatta pratiklerini ortaya koyma, görüşlerini ifade etme ve özellikle kamusal alanda görünür olma noktasında çok cesur olduklarını görmekteyiz. Modernleşmeden olumlu anlamda katkı sağlayan Konya’nın kozmopolit yapısı gündelik hayat işleyişine de etki etmiştir. Konya bünyesinde barındırdığı etnik, dini vb. grupları sindirmemiş; aksine birbiri içinde harmanlamış ve bu durum hoşgörü iklimini tesis etmiştir. Konya’nın gündelik yaşantısında değişik dünya görüşüne sahip Z kuşağı mensupları için Konya’nın mozaik olan demografik yapısı bu kuşağa pozitif anlamda katkı sağlamıştır.

Birçok dine ve etnik yapıya ev sahipliği yapan Konya’da Z kuşağı mensupları dünya görüşleri doğrultusunda gündelik hayatında ve boş zaman değerlendirmelerinde özgürce yaşamaktadır.

Dünya görüşlerinin/yaşam tarzlarının boş zaman değerlendirmesine etkisi;

Z kuşağına mensup kişilerin dünya görüşlerinin de araştırıldığı çalışmada kendilerini Müslüman ve dindar olarak tanımlayanların çoğunluğunun “ama, fakat, lakin, keşke” gibi ön koşullarının olduğu tespit edilmiştir. *“Müslümanım; ama dini teamüller beni ve gündelik yaşantımı etkilemiyor”, “Orta-iyi halli-dengeli-ıımlı dindarım-muhafazakârım- sağcıyım; ama din ve değer eksenli hareket ve eylemlerde bulunan vakıf, dernek, cemaat, tüm STK’lerin görüş ve çizgisinde değilim ve onlardan asla olmak istemem ve de ismimin onlarla birlikte yan yana gelmesine bile tahammülüm yok”* düşüncesini ve ön koşulunu söylemeye kendini zorunlu ve mecbur görmektedir. Ekseriyetinin, ama ve keşkeleri bulunmakta; korku ve endişeleri onları herhangi bir STK’ye üye olmaktan ve faaliyetlerine katılmaktan uzaklaştırmaktadır. Kendilerini radikal dindar ve muhafazakâr olarak görenlerin ise dini, gündelik hayatlarının hemen hemen her noktasını etkilemekte ve dini teamül ve normları her dk. ve sn.’lerini bile buna göre(gündelik hayatlarını) dizayn etmektedirler. Bu kişilerin, ama ve keşkelerinin olmadığı görülmüştür. Kendilerini liberal, sosyalist, seküler, laik, Atatürkçü ya da solcu(dini boyutu) olarak tanımlayanların ise gündelik yaşamlarını ekseriyeti evrensel değerlere, bazıları da kültürlerini ve gelenek-göreneklerini ön plana çıkarıp eylemlerde bulduklarını ifade etmektedir. Z kuşağını mensup 15 kişi hiçbir değer ve normu benimsemeden yaşadıklarını ve yeni bir arayışta olduklarını dile getirmiştir. Dünya görüşlerinin olmadığını ve yeni bir arayışta olduğunu ifade edenlerin derin bir boşluk ve kaygı içinde olduklarının da tespiti yapılmıştır. Bu kişiler genelde kendilerini ait hissedebilecekleri ve görüşleri doğrultusunda modern günümüzde hiçbir ideolojinin olmadığını ifade etmişlerdir. Kendilerini hem dindar hem Atatürkçü, hem muhafazakâr hem de Atatürkçü, Hem ülkücü hem Laik, hem sağcı hem de Atatürkçü, biraz seküler biraz dindar, biraz laik biraz muhafazakâr olarak ifade edenler de mevcuttur.

Her insan yaşayış tarzı, din, gelenek, kültür, örf-adet vb. olgular çerçevesinde belirli bir ideoloji ve düşünceye sahiptir. Kimisi milliyetçi kimliğini kimisi dini değerlerini, kimisi kültürünü, örf-adetlerini vb. ön plana çıkarıp gündelik hayatını ona göre dizayn eder. Sadece boş zamanlarımızın bize ait olduğunu düşüncecek olursak bizim aslında “biz” olduğumuz ve kendimizi yansıttığımız yegâne zamanlar boş zamanlar olduğundan dışarıdan bakan göz için kim olduğumuz, hangi düşüncelere sahip olduğumuz, hangi parti, dernek vb. sivil toplum

kuruluşlarına üye olduğumuz bilhassa yakın çevremizde olanlarca bilinmektedir. Söz gelimi gündelik hayatın rutini içinde camiye, STK'lere vb. giden ve faaliyette/eylemde bulunanların aidiyet ve ideolojilerini gündelik yaşantıları ele vermektedir. Gündelik hayatımız; bizleri ele veren, bizleri yansıtan ve ideolojilerimize/düşüncelerimize uygun eylemlerde bulunduğumuz alandır.

Karl Mannheim'e göre (2018), bilgi ele alınırken o dönemki sosyal ve siyasal konjonktür hesaba katılmalıdır. Dönemsel şartlar bilginin değerine yön vermektedir. Dönemsel siyasal ve sosyal yapı eylem, kültür ve bilginin değerinin belirlenmesinde etkilidir. Düşünce ve dönemsel entelektüel akımlar, farklı dünya görüşleri kendi kendine var olup gelişmezler. Bunu geliştiren ve büyüten insanın kendisidir. Bilginin şekil ve içeriği yine toplum tarafından belirlenir ve bilginin değeri toplumsal zeminden etkilenir. Politik kararlar dönemsel olarak bilginin işleyişine etki eder ve işleyişini fark etmek elbette mümkündür. Bireyler mensubu oldukları grup ve topluluktan etkilendiğinden tüm düşünce, tutum ve eylemleri mensubu olduğu topluluğun özelliklerini yansıtmaktadır. Bilginin ve düşüncenin üretildiği tarihsel ve toplumsal ortam bilginin şekil ve içeriğinin belirlenmesinde hayati rol oynamaktadır. Karl Mannheim'in de dediği gibi dünya görüşleri, bilginin değeri ve kültür her dönem değişmekte ve ona dönemsel anlam katan onu değiştirip dönüştüren yine o çağda yaşayan insan topluluğudur.

Kendini ileri, radikal ve çok dindar, muhafazakâr ve sağcı(dini boyutu) olarak gören Z kuşağı mensupları dünya görüşlerinin ve benimsedikleri değerlerin gündelik yaşantılarına ve boş zamanlarına tamamen yön verdiğini dile getirmiştir. Shelina Zahra Janmohamed'in de bahsettiği üzere (2018) dünya genelinde hem dindar hem de yeniliği aşırı isteyen bir kuşak doğmaktadır. Bu kuşağın yeni bir tanıma ihtiyacının olduğu düşünülerek bu kuşak için "Yeni Müslüman Gençlik" tabiri kullanılarak genel olarak bu kuşağa M kuşağı denilmiştir(s. 17-25). Bu kuşak her ne kadar Y kuşağının içinden çıkıp adını duyurmuşsa da son yıllarda Z kuşağı içinde de mensupları oluşmaya başlamıştır. M kuşağı kendinden önceki tüm kuşaklardan farklı özelliklere sahip olarak yenilik ve kendilerine bırakılan miras değerlerin harmonisini oluşturup bir arada yaşatmıştır. Bu kuşak değer ve dinlerine aykırı olmayan tüm yeniliklere açık olmuştur. Kendilerine bırakılan mirası sorgusuz sualsiz kabul etmeyip o değerleri kendi süzgeçlerinden geçirerek mevcut değerlere yeni bir anlam katıp hayatlarına uygulamışlardır. Günümüz ve çağımız yakalamak isteyen M kuşağının geçmişlerinden de vazgeçme niyetinde olmadığı görülmüştür:

“Kendimi çok dindar ve muhafazakâr olarak ifade edebilirim. Bu durum hayatımın hemen hemen her noktasını etkiliyor. Gündelik yaşantımı ve boş zaman değerlendirmemi sorumluluklarım etkiliyor ve beş vakit namaz üzerinden şekillendirip organize ediyorum. Bir eylemde bulunurken en büyük kriterim o eylemin dine uygun olup olmamasıdır. Onun dışında takıldığım bir nokta bulunmamaktadır. Dinime ve değerlerime aykırı olmayan tüm yeniliklere de açığımdır. Günceli ve modernini de değerlerime uydurarak kendi değerlerime uygun dönüştürüyorum diyebilirim.” (K11, E, 19)

Genç Müslümanları yani M neslini bir arada toplayan en önemli argüman kuşkusuz inanç ve modernliği barıştırıp bir arada yaşamayı başarmalarıydı. Hem inançlarının gereğini yerine getiriyor hem de Batıyı ve modernliği takip edip onlardan geri kalmıyorlar. Bu yolla topluma hizmet etmeyi amaç edinen bu nesil, yeni bir İslami kimliğin inşasının ortaya konulması noktasında yeni bir soluk getirmek istemişlerdir. Otoritelere karşı aşırı itaat eden ve değerlerine sıkıca tutunan gelenekselcilere oranla M nesli; radikal olan değerleri yumuşatıp modernizmle entegre eden, otoriteyi pek önemsemeyen, eğitilmiş, teknolojiye bilgili ve kültürel olarak birikimli, tatile gidebilen(helal yer olması şartıyla), lüks mekânlarda yemek yiyebilen(Helal gıda olması kaydıyla), plajlarda yüzebilen(tesettür ve yüzme kıyafetlerinin uygun olması kaydıyla) vs. bir Müslüman hayat görüşüne sahiptirler(Janmohamed, 2018, 17- 29).

“Dünya görüşüm ve hayata bakış açım dini manada sağcı yani muhafazakar olmamdır. Benim için milli kimliğime ve dinime aykırı olmayan hemen hemen her şey mubahtır. Günlük yaşantımda ve boş zaman değerlendirmelerimde eylemlerimin benimsediğim değerlere aykırı olmaması benim için çok önemlidir. Benim tek vazgeçilmezim dinim olduğundan dini değerlerim her eylemimin genelde odak noktası oluyor. Gündelik yaşantımda 5 vakit namazıma oldukça dikkat ederim, eylemde bulunurken, müzik dinlerken bunların dinime ve geleneklerime aykırı olmamasına özen gösteririm. Bunu yaparken aynı zamanda modernini de takip etmeyi ve yeniliklere ayak uydurmayı da göz ardı etmiyorum. Dinime aykırı olmamak kaydıyla tatilimi yapıyorum, film izliyorum, internette zaman geçiriyorum, helal olması kaydıyla yeni tatlar deniyorum(içecek ve yiyecek).” (K15, E, 20)

“Dünya görüşü olarak kendimi dindar ve muhafazakâr olarak görüyorum. Yaptığım en ufak işin bile etik değerlerime ve dinime aykırı olmaması benim için hayati düzeyde önemlidir. Karşı cinsle iletişim kurma noktasında bile oldukça hassasım ve zorunlu olmadıkça konuşmamı uzun tutmamaya çalışırım. Yiyecek, içecek, giyim kuşam gibi her şeyde dinime azami önem vererek hayatımı sürdürüyorum. Dinime aykırı olmamak kaydıyla modern ferace, pardüsü, bluz, tunik, eşarp, baş örtüsü gibi yeniliklere de açığımdır.” (K26, K, 21)

Aydın'ın (2020) dünya genelinde kuşakların dinle olan ilişkileri hakkında yaptığı çalışmada Sessiz kuşaktan Y kuşağına doğru dini kurallara uyma ve dinle olan ilişkilerin kademeli olarak azaldığı dile getirilmiştir. Gençlerin dindarlığını etkileyen unsurlar aile, dini eğitim, okul, arkadaşlar, teknoloji, çeşitli sosyal mecralar ve "liberallik" çerçevesinde ele alınan eş cinsellik, erkek-kadın eşitliği, özgürlük vb. kavramların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Z kuşağına mensup özellikle seküler kişilerin benimsediği dünya görüşleri onların gündelik hayatlarını ve boş zaman planlamasını etkilememektedir. Hiçbir dünya görüşüne sahip olmayan ve herhangi bir ideoloji ya da dünya görüşü arayışında olan Z kuşağı mensupları da kendilerini etkileyen ve boş zamanlarına yön veren herhangi bir değer ve görüşün olmadığını şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

"Dünya görüşümün ne olduğunu net olarak söyleyemem; ama görüşümü illaki bir kavram olarak ifade etmem gerekirse liberal ve dinsel manada sol çerçeveden dünyaya bakarım ve ona göre eylemde bulunurum. Dünya görüşüm günlük hayatımda ve boş zamanlarımı değerlendirmemde çok fazla etkili değildir; zaten katı ve radikal düşüncelerim olmadığından gündelik hayatımı ve boş zamanlarımı etkileyip yön veren düzeyde de değildir. Ben herhangi bir görüşe körü körüne hiçbir zaman bağlı olmadım; a yüzden hayatım boyunca beni kısıtlayan ve ayağıma pranga vuran bir ideolojim olmadı." (K31, E, 20)

"Ben liberal ve özgürlükçüyüm; din benim gündelik yaşantıma pek fazla etki etmemektedir. Dünya görüşüm doğrultusunda kendimi yetiştiriyorum ve günlük hayatımı ona uygun sürdürüyorum. Gündelik yaşantımda ve boş zamanlarımda beni aşırı etkileyen ve hayatıma yön veren dini ve siyasi görüşüm yok; ama dünya geneli benimsenen evrensel değerleri kabul edip ona uymaya çalışırım. İmmanuel Kant'ın ödev ahlaki beni hep etkilemiştir. Yani bu felsefeye göre bir şey iyi olduğu için iyidir. İyi ve güzel şeyleri illa Tanrıya bağlamaya gerek olmadığını söylüyor. Bir insana yardım ederken sevap olsun diye değil de insan olmanın gereklerini yerine getirmeye ve insanlığa bir ödev olduğu için yapılmasının gerekliliğine vurgu yapıyor. Bu felsefe beni etkilemiştir. Dünya genelinde genel geçer doğrular aynıdır; tüm din ve teamüller bu doğrultuda şekillenmiştir. Ezcümle gündelik hayatıma yön veren tanrısal bir değer olduğunu düşünmüyorum." (K38, K, 21)

"100 yıl önceki ya da 1000 yıllık düşünce ve fikirlere bağlı kalmak bana çok saçma geliyor, dünya sürekli değişip dönüştüğünden fikirlerim de değişebilir, ayrıca yeni bir fikir için arayıştayım ve yeni olmak kaydıyla tüm fikir ve ideolojilere de açığım. Şuan için hiçbir görüş ve değer hayatıma yön vermiyor. Günlük yaşamımı ve boş zamanlarımı o anki ruh halimin

nasıl olduğuna ve ne yapıp yapmamak istediğime göre organize etmeye çalışıyorum. Bu durumdan çok memnunum; çünkü tamamen özgür olduğumu düşünüyorum. Bazen çok büyük bir boşluğun içindeymişim gibi hissetsem de genel olarak içinde bulunduğum durumdan şikayetçi olduğum söylenemez.” (K32, E, 21)

“Kendimi sekülerliğin en üst noktasında görüyorum. Beni kısıtlayan, engelleyen, bana yön veren bir ideolojim yok. Hiçbir değer, din ve normu takmıyorum diyebilirim. O yüzden gündelik hayatımı ve boş zaman değerlendirmelerimi etkileyen hiçbir aktör ve norm bulunmuyor. İstedğim her yere gidiyorum, istediğim tüm duyguları korkusuzca ve umarsızca yaşıyorum. Hayatımdan hiçbir zaman şikayet etmedim. Her ne kadar mevcut bazı otoriteler benim gibi düşünenleri kısıtlamaya çalışsa da yine de istediğim gibi yaşantımı sürdürebiliyorum.” (K6, K, 21)

Her kuşakta olduğu gibi Z kuşağının da içinde dindar, muhafazakar, seküler, liberal, sosyalist gibi düşüncede olanlar elbette ki mevcuttur. İnsanlığın var oluşundan beri hiçbir toplum ve kuşak kendi içinde tamamen homojen bir yapıda olmamıştır. Her kuşak kendi içinde dini, siyasi, kültürel gibi açılardan ayrılmış, bölünmüş; hatta bazen çatışmışlardır. Z kuşağına mensup özellikle uçlarda yaşayan kişiler de kendini marjinal ve mevcut tüm sistemlerin karşıtı olarak ifade etmektedir:

“Apolitik olarak kendimi görüyorum. Dünya üzerinde mevcut var olan tüm sistemlere karşıyım; çünkü istismar üzerine kurulu ve pragmatik olduklarını düşünüyorum. Marjinalim ve mevcut hiçbir otoriteyi benimsemiyorum. Hiçbir ideoloji bana hitap etmiyor ve beni etkilemiyor. Dünyada insanlığın var oluşundan beri çeşitli ideolojiler o dönemin dini ve siyasi zeki liderleri tarafından ortaya atılmış ve çıkarlarına uygun insanlar yönlendirilmiştir. Var olan tüm ideolojilere bakıldığında tamamen saf olan ve çıkar barındırmayan hiçbir ideoloji göremezsiniz.” (K32, E, 21)

M nesli yeni bir içerik, yeni bir kültür ve yeni bir kimliğin inşası için çabalamaktadır. M nesli kendini iyi anlatmak ve doğru ifade etmek için kullandığı dile dikkat ederek yeni ve muzip bir retorik ortaya koyarak; var olan olumsuz klişeleri ve anlam yüklemeleri düzelterek dindarlıktan ziyade değerler dilini öne çıkartarak anlamsal bağlamından koparılan bazı kelimeleri(İslamcı, cihat, cihatçı, İslami terörizm, İslam'i fundamentalizm, fetva, zekât, ümmet, İslamcılık, şeriat vb.) yeniden dönüştürerek anlamlandırmışlardır(Janmohamed, 2018, 16-29). Shelina Janmohamed'in de bahsettiği üzere Z kuşağı geleneği ve var olan retorikleri

olduğu gibi kabul etmemektedir. Yaşadıkları çağın şartlarına uygun dinle modernizmi harmanlamış ve yeni bir dilin inşası için mücadele etmişlerdir. İslami tabir ve kavramlara yeni bir soluk getirmek istemiş; özellikle yanlış kullanılan ve kötü manaya gelen kavramları şekilsel ve içeriksel olarak değiştirmek istemişlerdir. Kendilerini dünya görüşü olarak orta, dengeli ve ılımlı dindar, muhafazakâr veya sağcı(dini boyutu) olarak ifade eden Z kuşağı mensuplarının dünya görüşleri her ne kadar boş zamanlarına kısmi olarak etki etse de yaşanan geçmiş olaylardan dolayı Z kuşağı kendilerini dünya görüşü olarak ifade ederken çekindiklerini ifade etmektedir. Bu kişilerin Müslümanım, dindarım, sağcıyım vb. kelimelerinden sonra “*ama, fakat lakin, keşke*” vb. eklentileri de bulunduğu görülmüştür:

“Dindar olduğumu tam olarak söyleyemem. Dindar olmaya çalışan bir yapım vardır; ama bu durum fîliyatta kendini maalesef göstermiyor. Eylemlerimde dini tam olarak yaşadığım söylenemez. Günlük yaşantımda yaptığım eylemlerimin dine aykırı olmamasını önemserim; ama dinin gerektirdiği kuralları hayatıma uygulamada pasif kalıyorum. Yani namaz kıl(a)mıyorum ama hırsızlık da yapmıyorum.” (K7, K, 19)

“Dünya görüşü olarak ne muhafazakârım ne sekülerim. Kendimi orta ve dengeli olarak görüyorum. Her iki dünya görüşü de beni tam manada yansıtmamaktadır. Kendimi Müslüman olarak görüyorum; ama İslam dininin gerektirdiği beş şartı da yerine getirdiğim söylenemez. Keşke fîliyatta da etkin olabilseydim bu konuda; ama şartlar maalesef el vermiyor. Benim en büyük korkum yaftalanmak. Son yıllarda İslam dini adına bazı cemaat, grup ve kişiler çok kötü işlere imza attığından kimse artık İslam dinini anlatamaz duruma gelmiştir. Bir arkadaş grubunda biri dini sohbet etmeye başladı mı DEAŞ ya da başka örgütlerin mensubu olmakla suçlanır dereceye bile gelebilmektedir. Bu durum her ne kadar Avrupa ve Amerika’daki kadar şiddetli değilse de yine kendimi muhafazakar ya da dindar olarak ifade etmekten çekiniyorum. Sürekli cümle kurarken ama, fakat gibi bağlaçları da kullanma gereği duyuyorum.” (K3, E, 21)

Nilüfer Göle’ye göre (2017), artık seküler ile dinsel olan arasında keskin ve radikal ayrımlar yapmak pek akılcı değildir. Modernleşmeyle birlikte gelen sekülerizm dinselle karşılaşma alanı olan kamusal alanda çarpışmış; bu çarpışma yeni birleşimleri ve uzlaşmaları beraberinde getirmiştir. Türkiye’deki İslam Avrupalılaştıran İslama nazaran daha homojen ve yekpare bir yapıdadır. Ortadoğunun geleneksel İslamı Müslümanlar üzerinde etkisini hala gösterse de baskısını günden güne kaybetmektedir. İslam artık modern zamanlarda meydana gelen türbülansların öznesi yani yaratıcısı olmuştur. Modernlik hevesine kapılan Müslümanlar her

ne kadar nefeslerini şımartıysalar da yeni tüketim metaları moda, mekanlar oluşturup modernliğe yeni bir kültürel alan açıp yeni soluk kazandırmıştır(s. 129-135). Göle'nin de üzerinde durduğu şekilde artık kavramlar, kültürler, dinsel ve seküler olan çoğu şey değişim ve dönüşüme uğramış; bunun sonucunda dinsel ve seküler olanın kamusal alandaki keskin sınırları aşınmıştır. Son kuşak olan Z kuşağı geleneksel ve radikal olanı olduğu gibi kabul etmemekte; modern ve geleneği harmanlayarak yeni bir retorik ortaya koymaktadır. İslami kavramları ve geleneksel teamüllerini kendi filtre ve süzgeçlerinden geçirerek İslami değerlere yeni bir soluk kazandırmışlardır. Bunu yapmalarına birçok faktör etki etmektedir. Bunlardan birkaçı: İslamın Avrupada terörle anılması, özellikle Avrupada giderek yükselen İslamofobi, moderne olan talep, geleneği olduğu gibi kabul etmeyi mantıksız ve ilkel görmeleri... Bu durum sadece Avrupa'da değil Türkiye'nin bagajının da bu anlamda dolu olması ve geçmişinde dini anlamda birçok yanlış pratiğin var olması Z kuşağını temkinli olma noktasında uyarmaktadır.

“Muhafazakârım ama radikal değilim. Yani dinimi kendi içimde yaşıyorum. Bunun yanında evrensel ahlak kuralları ve etiğini esas alıp eylemde bulunuyorum. Kendimi rahat bir şekilde Müslüman olarak ifade edemem açıkçası. Bunun birçok nedeni olmakla birlikte özellikle FETÖ ve Adnan Oktar gibi yapılanmaların dini suistimal etmesi beni dindarım demekten uzaklaştırmıştır. Dini normları harfi harfine getirmenin yanında tüm modern ve güncel yeniliklere de dinime aykırı olmamak şartıyla uymaya çalışan bir yapım da vardır.” (K4, E, 20)

“Kendimi orta halli muhafazakâr olarak görüyorum; ama belli grup ve zümrelerin kavramsallaştırdıkları şekliyle değil tabii. Benim muhafazakârlığım ve dindarlığım istismara dayalı olmayan bir tarzdadır. Din ve milli duygular istismara açık zeminde olmamalıdır. Özellikle son yıllarda istismara en açık alanlardanbiri de din olmuştur. Bu yüzden dini terimleri kullanan STK, siyasi parti ya da kişileri gördükçe bin defa düşünüyorum acaba bunda ne çıkar sağlamaya çalışıyor diye. Keşke olmasaydı; ama çok çekincelerim var.” (K12, E, 19)

“Türkiye'nin geçmişinde yaşanan ve hafızalarımızda hala taze olan FETÖ ve Adnan Oktar gibi yapı ve gruplar din ve milli duygu ve olguları istismar ettiğinden kendimi sadece Müslüman olarak görüyorum. Bunlar ve Avrupa'da ortaya çıkmaya başlayan İslamofobi yüzünden dini görüşümü tam olarak ifade etmeye çekiniyorum.” (K25, E, 21)

3.3.1. Dünya Görüşlerinin Müzik Türüne etkisi

Kalyoncu'ya göre (2020); müzik, kültürümüzün ve gündelik hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır. Günümüzde teknoloji ve aletlerin de gelişmesi ve çeşitli olanaklar sunması neticesinde artık hayatımızdan çekip atılması neredeyse imkânsız bir hale gelmiştir. Müzik, sosyal bağlamın ve gündelik yaşantımızın vazgeçilmez unsurlarından biridir. Hayatımız için çeşitli roller üstlenen müziğin bizleri motive eden, dinlendiren, rahatlatan ve eğlendiren yönü bulunmaktadır.

Sağır ve Öztürk'e göre (2015); müzik, kişilerin estetik kaygılarını yansıtan ve zevklerine hitap eden bir alandır. Bunun yanında pratik, toplumsal kimlik ve toplumsal pratikleri yansıtan toplumsal bir aynadır. Müzik, insanların kendilerini ifade eden, sosyal kimliklerini yansıtan, düşünce ve fikirlerini; hatta ideolojilerini dışa vuran ve sosyolojik olarak ki ve toplumu betimleyen bir alandır. Gelir düzeyi, ahlaki ve kültürel değerler gibi birçok sosyal olgu müziğin içeriği ve algısını ele vermektedir.

Zihniyet ve yaşam tarzlarının dinledikleri müzik tarzlarına etkisi;

Kendilerini dindar, muhafazakâr ve sağcı(dini boyutu) olarak gören Z kuşağı mensupları genelde dünya görüşleri ve dinlerine aykırı olmayan müzikleri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. İçerik olarak dini ve kültürel değerlere hakaret eden müzik tarzlarını dinlemediklerini belirtmişlerdir. Bunun yanında ilahi, ney ve bendir dinletisi, akustik, slow, arabesk(bilhassa erkekler), Türkü, Türk sanat ve Türk halk müziği ve kendilerini iyi hissettirecek müzik dinlediklerini belirtmişlerdir. Seküler, laik, Atatürkçü vb. görüşte olanlar ise RMB, blues, pop, rock, metal, arabesk, slow, Türkü, Türk sanat ve halk müziği dinledikleri ortaya çıkmıştır. Hiçbir dünya görüşüne sahip olmadığını belirten kişiler de hoşlarına giden ve kendilerini iyi hissettiren her türlü müziği dinlediklerini belirtmişlerdir. Bir ideolojiye sahip olan kişiler kendi dünya görüşleri ve ideolojileri ile örtüşen müzikleri dinledikleri ve bazı kişilerin de sistem ve ideoloji karşıtı müzikleri de dinledikleri ortaya çıkmıştır.

Seküler, laik, liberal, sol, sosyalist, hiçbir görüşe sahip olmayan vb. görüşte olan Z kuşağı mensuplarının dinledikleri müzik tarzları genel olarak şöyledir; RMB, pop, rock, blues, slow, metal, arabesk, türkü vb. iken; kendini dindar, sağcı, muhafazakâr(dini boyutu) vb. görüşte olanlarsa genelde; ilahi, ney, slow, türkü, arabesk vb. müzik tarzını dinlemektedir. Bu düşüncede olan Z kuşağı mensupları; dinledikleri müziklerin dine uygun olup olmadığı, etik

değerlere ve kültürlerine hakaret unsurunu taşıyıp taşımadığına dikkat etmektedir. Kendilerini orta-dengeli-ılımlı dindar veya muhafazakâr olarak görenler hoşlarına giden, eğlenceli hemen hemen her türlü müziği dinlediklerini belirtmişlerdir. Bilhassa RMB, pop, rap, slow, türkü, blues, rock vb. müzik tarzlarını dinlediklerini ifade etmektedirler.

Kendilerini seküler, laik, solcu, liberali demokrat ve sosyalist olarak tanımlayan kişiler dinledikleri müzik tarzını etkileyen hiçbir değer ve otoritenin olmadığını; hoşlarına giden, eğlendiren ve zevk veren müzikleri dinlediklerini ifade etmişlerdir. Bu kişiler pop, rap, hip-pop, RMB, blues, rock vb. müzik tarzlarını dinledikleri ortaya çıkmıştır:

“Dünya görüşü olarak kendimi seküler görüyorum. Dünya görüşüm aslında müzik tarzımı etkilemiyor. Hoşuma giden ve o an ki ruh halimi yansıtan müzikleri dinlemeyi daha çok tercih ediyorum. Genel olarak RMB, Pop ve slow müzik dinlerim. Benimsediğim değer ve normlar müzik tarzımı hiçbir şekilde etkilememektedir. Sadece hoşuma giden müzikleri dinlerim.” (K21, E, 19)

“Kendimi liberal ve çok rahat görüyorum. Dini ya da farklı ideolojiler müzik tarzıma hiçbir şekilde etki etmemektedir. Hoşuma giden her türlü müzik dinlerim. Türkü, pop, slow gibi hoşuma giden hemen hemen her tarz müzik dinlerim. Benim karakterime ve psikolojime uygun müzik dinlerim.” (K38, K, 21)

“Müslümanım; ama gündelik hayattaki eylemlerimde dinin gereklerini yerine getirdiğim söylenemez. Hoşuma giden her türlü müzik dinlerim. Müslüman olarak kendimi görüyorum; ama bu durum benim sosyal yaşantıma ve seçimlerime pek etki ettiği söylenemez. Genel olarak Pop, rap, slow tarzı müzik dinlemeyi daha çok tercih ediyorum. Müzik seçimimde muhafazakâr değerlerimin pek etkisi yoktur.” (K10, K, 21)

“Hiçbir dünya görüşüm yok; ama yeni bir görüşe açığım. Her türlü müzik tarzını dinlerim; hoşuma gitmesi kaydıyla. Türkü, pop, slow gibi müzik tarzlarını genelde dinlerim. Hiçbir değer ve görüşün müzik tarzını belirlemede etkili olduğunu düşünmüyorum. Sürekli dinlediğim müzik tarzı değişiyor. Yani bir gün hüzünlü iken Türkü dinlersem başka gün de keyifli olduğumda pop ya da slow müzik dinleyebiliyorum.” (K9, K, 20)

Her kuşakta olduğu gibi Z kuşağının içinde de uçlarda yaşayan birçok kişi mevcuttur. Bu kişiler marjinal ideolojilerini gündelik yaşamlarına ve boş zaman değerlendirmelerine de yansıtmaktadır. Z kuşağına mensup bazı kişiler de sistem karşıtı, marjinal ve apolitik müzik

tarzlarını daha çok dinlediklerini şu ifadelerle belirtmektedirler:

“Apolitik olarak kendimi görüyorum. Rock, metal ve blues tarzı müzik dinlerim. Bu müzik tarzlarını seçmemin nedeni mevcut sistemleri eleştirip sistem karşıtı sözleri içermesinden dolayıdır. Var olan hemen hemen tüm sistemlerin insanları kısıtladığını ve sömürdüğünü düşünüyorum. İnsan doğası gereği özgür bırakılmalıdır. Özellikle adaletsizlik ve eşitsizliklerin oluşu beni derinden etkilemiştir hep. Ben sürekli isyan ediyorum ve bu durumu değiştirmek için konsolide olup bir devrimin gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (K32, E, 21)

Kendini aşırı ve radikal dindar, sağcı veya muhafazakâr(dini açıdan) gören Z kuşağı mensupları dinledikleri müziklerin dine uygun olmasına ve etik değerlerine aykırı olmamasına azami özen gösterdiğini ifade etmektedirler. Bu kişiler daha çok ilahi, bendir ve ney dinletisi, slow, türkü, akustik müzik ve arabesk dinlediklerini şu şekilde belirtmişlerdir:

“Dindarım. Dinime aykırı olmayan ve benimsediğim etik değerlerime hakaret etmeyen müzik tarzlarını tercih ederim. İlahi, slow, türkü ve arabesk dinlerim. Mesela Gökhan Özen’in müziğinde geçen ‘Kader utansın’, Nükhet Duru’nun ‘Sen gördüğüm en son İlahsın’, Selami Şahin’in ‘Tapılacak kadınsın’ ya da Müslüm Gürses’in ‘Yıkılsın minareler açılınsın meyhaneler, isyanım var benim kadere’ gibi sözler insanı farkında olmadan dinden çıkaran cinsten müzik sözleri. Ben müzik sözlerine çok dikkat ederim. Her türlü yeniliğe açığım; ama dini ve toplumsal değerlerime aykırı olmamasına da azami önem veririm.” (K24, E, 19)

“Muhafazakâr olduğumu düşünüyorum. Dinimle örtüşen her türden müziği dinlerim. Genelde hit, pop ve ilahi müzik tarzını dinlerim. Geleneğime ve dinime hakaret etmeyen her türlü müzik tarzını dinleyebilirim. Ben arabesk müzik dinlemeyi pek sevmiyorum; ama bir ortamda Orhan Gencebay’ın şarkı sözünde geçen bir cümle beni gerçekten incitti. ‘Kaderin böylesine yazıklar olsun’ sözünü çok sorumsuzca kullanılmış görüyorum; ama en acıklısı özellikle küçük yaşta gençlere hatta çocuklara ünlüler tarafından bu tarz sözlerin kötü örnek olmasıdır.” (K8, K, 19)

“Radikal dindarım ve muhafazakârım diyebilirim. Bu durum benim müzik anlayışımı ve tarzımı da kuşkusuz etkiliyor. Genel olarak özel dini günlerde organize edilen yerlerde bendir ve ney dinletisine giderim, ilahi dinlerim ve bazen de türkü dinlerim. Ben müzik anlayışımı dini yaşantım ve değerlerim çerçevesinde belirliyorum. Bu tarz ses ve müzikler dini açıdan motivasyonumu daha artırıyor ve beni dinime daha da ısındırıyor.” (K26, K, 21)

3.3.2. Dünya Görüşlerinin Davranış ve Özgürlük Algısına Etkisi

Karl Mannheim, “İdeoloji ve ütopya” kitabında (2002, 153-164) toplumsal yapılanmanın ve dönemsel koşulların düşünce biçimine olan etkisi üzerinde durmuştur. Ona göre; ideoloji, egemenin(burjuva) statükosunun sürdürülmesini temsil ederken ütopya kavramı ise bağımlı toplumsal kategorilerin dünya görüşlerini(bakış açılarını) ve düşüncelerini oluşturmak amaçlı meydana gelen bütüncül düşünce örüntüleridir. Ütopya genel olarak toplumsal değişim ve dönüşümü ideoloji kavramı ise kendi egemenliğini ve statükosunu sürdürmek isteyen düşünce ve zihniyeti temsil eder. Düşünce ve dünya görüşleri toplumsal belirlenimle oluşmaktadır. Ona göre, dönemsel şartlar ve o an ki toplumsal zemin dünya görüşlerinin belirlenmesinde oldukça etkilidir.

İki tür sekülerleşme mevcuttur: Anglosakson liberal modeli ve Fransız siyasal Laicitesi'dir. Bu iki sekülerizm çeşidini kendi içinde genişletecek olursak ulusal, kültürel ve dinsel sekülerizm çeşitleri de mevcuttur. Türkiye'deki sekülerizm uygulamaları daha çok Fransız Laisizmini andırmaktadır. Ulus devlet olan Türkiye'nin kuruluş felsefesi sekülerizm üzerine inşa edilmiştir. Bu durum Osmanlı'daki çoğulcu etnisite ve dinsel geleneğin aksine tektipçi bir güzergahta seyretmiştir. Sekülerizmin iki boyutu mevcuttur. Bunlardan birincisi devlet idaresinde olanı yani laiklik de denilebilir diğeri ise kişinin kendine dönük boyutunu teşkil etmektedir. Seküler benlik de denen ikinci boyut kamusal alanda yerine getirilmesi elzem bedensel pratikler, kadın-erkeğin kamusal alanda birlikte sosyalleşmesi, giyim-kuşam şekline tekabül etmektedir. Özellikle son yıllarda yoğun güç alan Avrupa ülkelerinde camilerdeki minareler, okul, yüzme alanları, mezarlık, hastane gibi seküler-dinsel farklılığın bir arada olduğu alanlar kamusal, devlet ve benlik çatışmalarına sebebiyet vermiş; bunun yanında yeni toplumsal birleşimlere kapı aralamıştır. İslam artık reddedilemeyecek düzeyde küresel bir mecraya oturmuştur. İslamın Avrupadaki varlığı seküler modernizme bir meydan okumadır. Kamusal alanda İslamın varlığı dinsel ve seküler arasındaki keskin hatları aşındırmaktadır. İslam dini özellikle son 20 yıl içerisinde Avrupalı ve Müslüman toplumlarda kamusal alanda giderek görünürlük kazanmaktadır. Özellikle Avrupada kamusal alandaki keskin seküler sınırlar ile Müslümanların yeni bedensel ritüeller, yeni retorikler, kavramlar, dilsel biçimler(üslup) ve yeni mekanlar keşfetmesi ve kullanmasıyla aşınmaktadır. Avrupada son yıllarda Müslümanların başardıklarına bakılırsa kamusal alanda ciddi kültürel dönüşümler yaşanmıştır. Avrupa ve İslam arasındaki ilişki çarpışma, çatışma ve etkileşim şeklinde gerçekleşmiş; sonuç olarak iki kültür birbirinden birçok şeyi ödünç almış ve iki kültür de yavaş yavaş dönüşüme uğramıştır. Özellikle kamusal alanda seküler modernizm etkileşim ve

iç içe geçmelerle etkisini giderek kaybetmiştir. Artık seküler ve dinsel arasında keskin hatlar çizmek mantık dışıdır; çünkü ikisi arasında hem çatışma hem de birleşmeler mevcuttur. İslam, Avrupada yurt tutarak Avrupalılaştı ve gündelik hayatta gündelik pratiklerin ayrılmaz parçası haline gelmiştir. Türkiye’deki İslam Avrupalılaştı İslama nazaran daha homojen ve yekpare bir yapıdadır. Ortadoğunun geleneksel İslamı Müslümanlar üzerinde etkisini hala gösterse de baskısını günden güne kaybetmektedir. İslam artık modern zamanlarda meydana gelen türbülansların öznesi yani yaratıcısı olmuştur. Modernlik hevesine kapılan Müslümanlar her ne kadar nefeslerini şımartılsalar da yeni tüketim metaları moda, mekanlar oluşturup modernliğe yeni bir kültürel alan açıp yeni soluk kazandırmıştır(Göle, 2017, 129-142). Bu değişim ve dönüşümü en güzel Y kuşağının içinde doğup büyümüş ve Z kuşağında da temsilcileri olmaya başlayan M neslinde daha net şekilde görmekteyiz. M nesli geleneksel ve radikal sınırları aşındıran ve gündelik hayata yeni bir soluk getiren kuşakların başında gelmektedir.

Araştırmaya konu olan Z kuşağı mensuplarının ekseriyeti kendilerini kısıtlayan hiçbir otorite, aktör, kişi vb. olmadığını, her istediklerini yapabildiklerini ve tamamen özgür olduklarını dile getirmişlerdir. Liberal, sol, seküler, laik, demokrat ve sosyalist olarak dünya görüşlerini ifade eden Z kuşağı mensuplarının daha özgür olduklarını ve dünya görüşlerinin boş zamanlarındaki özgürlüklerine pek de engel olmadığını aksine özgürlüklerini artırdığını ifade etmektedirler. Aynı şekilde hiçbir dünya görüşüne sahip olmadığını ifade edenler de tamamen özgür olduklarını şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Kendimi sekülerliğin en üst boyutunda görüyorum. Dünya görüşüm sayesinde dilediğim her şeyi yapabiliyorum ve tamamen özgürüm. Beni etkileyen ve kısıtlayan hiçbir otorite ve güç yok. Çok çok özgürüm. Gündelik hayatımda ve boş zamanlarımda beni kısıtlayan ve yaşantıma yön veren hiçbir otorite ve ideoloji yok. Bu yüzden kendimi olabildiğince özgür hissediyorum.” (K6, K, 21)

“Dünya görüşüm yok ve yeni bir görüşe açığım. Dünya görüşüm olmadığı için gündelik hayatımı ve boş zamanlarımı etkiliyor ya da etkilemiyor diyemem. Dilediğim her şeyi yapabiliyorum ve tamamen özgürüm diyebilirim. Şimdilik benim eylem ve seçimlerime etki eden hiçbir ideolojim yok; ama gelecekte kendime uygun bir ideoloji ya da din vb. olgular seçer miyim açıkçası bilmiyorum.” (K9, K, 20)

Z kuşağı, gündelik hayatını ve boş zaman değerlendirmesini dünya görüşü doğrultusunda organize etmektedir. Z kuşağı kendi içinde birçok noktada farklılaşmaktadır. Kendilerini sadece Müslüman, orta, dengeli ve ılımlı dindar olarak ifade eden kişilerin ekseriyeti de tamamen özgür olduklarını şu cümlelerle dile getirmişlerdir:

“Kendimi orta ve ılımlı muhafazakâr görüyorum. Boş zamanlarımda tamamen özgürüm. Benimsediğim yaşam tarzım özgürlüğüme engel değildir. Dini değerlerimi önemsiyorum ve Müslümanım; ama eylemde dinimin gereklerini yerine getirmediğim için biraz daha rahat ya da sorumsuz davrandığımı ifade edebilirim. Yanlış anlaşılmasın dinin gereklerini fiiliyatta yerine getirmekten kaçınmak asla özgür olmama neden olmuyor.” (K22, E, 21)

“Kendimi sadece Müslüman olarak görüyorum. Özgürlüğümü engelleyen hiçbir faktör yoktur. Dünya görüşüm boş zamanlarımda özgürlüğümü kısıtlamıyor; aksine daha özgür olmamı sağlıyor. Günlük yaşantımda davranışlarımı sergilerken kendimi çok rahat hissediyorum. Beni kısıtlayan herhangi bir ideoloji ya da otoritenin olduğunu düşünmüyorum.” (K25, E, 21)

“Kendimi ılımlı muhafazakâr olarak görüyorum. Kendimi her konuda özgür hissediyorum. İlimli ve dengeli bir insan olduğumdan dünya görüşüm beni hiç kısıtlamıyor ve kesinlikle özgürlüğüme ket vurmuyor. Sadece boş zaman değerlendirmemde değil hayatımın tüm noktalarında özgür olduğumu düşünüyorum ve dilediğim şekilde hareket edebiliyorum.” (K27, K, 21)

Goffman’a göre (2009) özel ya da kamusal alanda bir tiyatro sahnesi olan gündelik hayatta hepimiz rollerimize uygun performanslar sergileriz. Performanslar gerçek ve düzmece performans olarak ikiye ayrılmaktadır. Performans, gündelik hayatın akışı içinde gerçekleştirdiğimiz eylem ve faaliyetlerdir. Vitrin ise sahnede performans sergileyen kişinin standart ifade donanımını ifade etmektedir. Set genellikle görsel ifade aracı olarak kullanılmaktadır. Bireylerin kişisel vitrinleri imaj, jest, kilo, yaş, boy, mimik gibi ifade araçlarıdır. Bu tiyatro sahnesinde herkes ya samimi ya da taktik geliştirerek karşıdakine benliğimizi sunarız. Bu durum sahne önü, sahne arkası, set ya da vitrinlerde hiç değişmeksizin varlığını devam ettirmektedir. (s. 29-36). Kişisel benlik; düşünce, dünya görüşü ve kendimize has dünyayı anlama yani değerlendirmelerimizi kapsamaktadır. Her kuşakta olduğu gibi Z kuşağı mensuplarının da gündelik hayatlarının işleyişine etki eden faktörler mevcuttur. Z kuşağı mensupları dünya görüşleri doğrultusunda gündelik yaşantılarına ve boş zaman değerlendirmelerine yön vermektedirler. Kendisini kısmen özgür olarak gören ya da hiç özgür

olmadığını dile getiren Z kuşağının bazı mensupları buna etki eden faktörlerin dini değerleri, kültürleri, çevresel ve toplumsal faktörlerin etki ettiğini dile getirmişlerdir. Z kuşağı dini değerlerinin gereklerine karşı içten ve samimi gerçek performanslar sergilerken genellikle diğer faktörlere karşı taktik ve yöntem belirleyerek düzmece performanslar sergilemektedir.

Bazı kişiler de kısmen özgür olduğunu hatta hiç özgür olmadığını ifade etmiştir. Bunda dini norm ve teamüller, geleneklerinin, var olan iktisadi ve siyasi sistemlerin ortaya çıkardığı sorunlar, kaldıkları yurt kurallarının, maddi yetersizliklerin hatta ailelerinin tamamen özgür olmalarının önüne geçtiğini dile getirmiştir:

“Boş zamanlarımda tamamen özgürüm diyemem. Belki kullanılacak en doğru tabir kısmen özgürüm. Sonuçta kaldığım yurdun kurallarına ve dinimin gereklerine aykırı davranıp boş zamanımı fütursuzca ve sorumsuzca değerlendiremem. Dini vecibeleri yerine getirme, derslerimin yükümlülüklerini taşıma sorumluluklarım olduğundan istediğim her şeyi yapamam. Dini değerlerim dışında beni kısıtlayan siyasi, toplumsal, çevresel birçok faktör de var; ama bunların beni kısıtlamadığı düşünüyorum. Çünkü kendime has yöntemlerimle istediğim şekilde özgür bir kişisel alan yarattım diyebilirim. Bunu nasıl başarabiliriz diyecek olursanız; siyasi, çevresel ve toplumsal baskılardan uzak duruyorum, toplum içinde sahte yüzle dolaşıyorum” (K8, K, 19)

“Kendime tamamen özgürüm diyemem dini kuralları yerine getirmem ve norm dışına çıkmamam gerekiyor. Tamamen özgürüm diyecek kadar sorumsuz biri değilim. Kendini tamamen özgür hissedenler ya da öyleymiş gibi gösterenler bana göre manevi duyguları eksik ve sorumsuzdurlar. Dini ve kültürel faktörler dışında beni kısıtlayan bir norm bulunmamaktadır. Dini değerlerin beni kısıtladığını söylemek doğru olmaz; çünkü Müslüman olduğum için ben kendimi gönüllü olarak kısıtlıyorum diyebilirim.” (K26, K, 21)

“Maddi durumum çok iyi değil; o yüzden boş zamanlarımı dilediğim şekilde aktif değerlendiremiyorum. Maddi durumum özgürlüğümü kısıtlıyor. Siyasi ve toplumsal baskılardan dolayı da kendimi özgür hissedemiyorum. Gündelik yaşantımda eylemde bulunurken 40 kere düşünmek deyimi vardır ben de 40 kere düşünüp hareket etmek zorunda hissediyorum kendimi. Toplumda yerleşik olan geleneksel, yerleşik ve radikal normlardan dolayı kendimi bir kere psikolojik olarak rahat hissedemiyorum. Suç teşkil etmeyen yaptığım eylemlerde birçok kez çevrem ve tanımadığım birçok kişi ve grup tarafından baskıyla ve damgalamayla karşılaştım. Buna karşı bulduğum çözüm de artık özellikle görünür ortak alanlarda sahte roller sergiliyorum. Kendim gibi davranıp dışlanacağıma ve ayıplanacağıma toplumun ve sistemin benden beklentilerine uygun davranmak zorunda kalıyorum; ama özel alanımda tabii ki yine ben benim.” (K34, E, 20)

Modernite ve seküler düşünce, Türkiye’de din ve dindarlık tipolojilerinin değişip dönüşmesine neden olmuştur. Modernleşme, Türkiye’de kendine has değişimler sergileyerek özel ve kamusal alanda görünür hale gelmiştir. Osmanlı’nın kendine has dinselliği Cumhuriyet Dönemiyle beraber sekteye uğramış, geleneksel dinsellik ulus devletlerin inşasıyla birlikte yeni bir yola girerek dönüşüme uğramıştır. Gündelik yaşamda modernite, dinsel ve seküleri karşılıklı dönüştürmüştür. Türkiye’nin kendine özgü dindarlık tipolojisi farklı olmuş, Avrupa toplumlarına nazaran Türkiye’de dindarlık daha homojen şekilde gerçekleşmiştir. Modernite, geleneksel dindarlığı dönüştürerek gündelik hayatta özellikle kamusal alanda yeniden bir üretim sonucu farklı şekilde yansımaya neden olmuştur. Modern toplumlarda artık din gündelik hayata yansımaya müsade edilemeyecek hale getirilerek pasifize edilmiştir. Bu durum çoğu kez uyumsuzluğa ve kamusal alanda çatışmaya sebebiyet vermiştir. Batılılaşma fikri Türkiye’deki dinselliği dönüştürmüştür. Dindarlığı, modernliğin inançta yarattığı din algısı değiştirmiştir. Türkiye’nin modernleşme ve sekülerleşme sürecinde din ve İslam paradoks ve çatışmalarla karşı karşıya bırakılmıştır. Dünyevileşme çabası, dini gündelik yaşamın gerçekliğine adapte etme çabası dindarlığın görünümünü köklü olarak değiştirmiştir. Geleneksel dindarlık ve İslam, kentleşme sürecinde yeni kurumsal ilişkiler, kurallar ve değerlerle işlevsellik kazanmış ve kendini yeniden üretim döngüsü içine koymuştur. Türkiye’nin modernleşme süreci, din anlayışında olduğu gibi dindarlık tipolojisinde de köklü değişimlerin ve dönüşümlerin meydana gelmesine neden olmuştur(Subaşı, 2002, 20-32).

“Dünya görüşüm ve benimsediğim en önemli ideoloji kuşkusuz Müslüman olmam ve İslam dinine göre yaşantımı sürdürmemdir. İslam dinine aykırı olan her şeye temkinli yaklaşıyorum; ama yeni olan, modern ve popüler değişime de açık olduğumu söylemeliyim. Dinime ve kültürel değerlerime aykırı olmaması kaydıyla değişim ve dönüşümü hep istemişimdir. Yetiştığım çevre biraz daha geleneksel ve katı kuralları benimserken ben medya ve internetin de bende bıraktığı etkiyle yenilikleri takip etmek; hatta modern ve popüler olanı hayatıma uygulamak istiyorum.”
(K4, E, 20)

“Kendimi muhafazakar ve dindar olarak görüyorum; zaten günlük hayatımın tümünü bu görüşüm doğrultusunda şekillendiriyorum. Ebeveynlerime ve büyüklerime nazaran dinime zıt olmayan modern kıyafetleri giyerim, lüks ve turistik mekanlarda tatil yapmaya çalışırım, helal olması kaydıyla her türlü tadı modern ve popüler mekanlarda denerim. Sosyal medyada Müslüman olan popüler kişilerin modern giyinmesi, pahalı mekanlarda takılması, popüler ve güncele uygun hareket etmesi bu konuda daha cesur hareket etmemi sağlıyor.” (K40, K, 20)

3.4. İnternet ve Sosyal Medyayla İlişkileri

1995'te ortaya çıkan İ-Nesli; anneleriyle AVM'ye giden, akıllı telefonla iletişim kurmaya çalışan, kısa süreliğine fotoğraf paylaşmak için Snapchat gibi uygulamaları sıklıkla kullanan, arkadaşlarına çirkin veya kötü çıkan fotoğrafları üzerinden dalga geçip şantaj yapabilen, ipad ve telefon gibi iletişim ve teknolojik araçlar olmadan yaşaması hemen hemen "imkânsız" olan, cep telefonları ile büyüyen, telefon ve iletişim araçlarını insanlardan daha çok önemseyen ve seven, cep telefonlarıyla büyüyen, internet devri öncesini hatırlamayan, liseye gitmeden önce bile İnstagram gibi uygulamalarda kişisel hesabı olan, çoğunlukla kendini Apple/İphone almak zorunda hisseden, akıllı telefon gibi araçların himayesine girip bağımlısı olan, interneti sürekli kullanan ve daimi olarak aktif kullanan ilk kuşaktır. Bu neslin en çok üzerinde durduğu nokta, "sosyal medya ve internet güvenli mi?" sorusu sorulmaktadır. Kızlar sosyal medyayı genelde fark edilme, ilgi ve beğeni için daha çok kullanmaktayken erkekler ise oyun oynamayı tercih etmektedir. Bu nesil, ortalama günde 80 kez telefonunu kontrol etse de bu nesli tanımlayan ve şekillendiren tek faktör tabii ki de teknoloji değildir. Geleneksel kültürü reddeden, eşitlikçi ve bireyselleşen bir kuşaktır. Kendisi dışındaki farklı görüşteki kişileri dinleme ve anlamada zorlanan İ-nesli zorlandığı her noktada üst otoriteye başvurmakta ve çok az alanda bağımsız hareket etmektedir. Bu kuşak fiziksel bakımdan en güvenli kuşakken, zihinsel ve bilişsel açıdan en kırılgan ve en zayıf kuşaktır(Twenge, 2018, 21-30). İ-nesli, dijital dönemde yaşadığından diğer kuşaklardan farklı olarak içinde yaşadığı çağın gereklerine uyarak sokak eylemleri yerine sanal eylemlere yönelerek varlığını ve düşüncelerini ortaya koymaktadır. Sokaktaki birçok riske karşı güvenli olan evinde şikâyetlerini ve isteklerini "akıllı" bir şekilde sanal ortamda sanal eylemler ile dile getirmeyi daha uygun görmektedir. Artık insanlar evlerinden dışarı çıkmalarına gerek kalmadan birer "e-insan"a dönüşmüş ve bir tıkla her istediğini başkalarına aldırarak güvenli olan evlerinden çıkmayı göze almamaktadırlar.

Bilişim sistemleri, internet ve sosyal medya hayatımızın vazgeçilmez birkaç olgusundan biridir. Öyle ki gelinen noktada su ve hava gibi gündelik yaşantımızda vazgeçilmez ve hayati birer ihtiyaç haline gelmiştir. Bilişim teknolojilerini, interneti ve sosyal medyayı en çok kullanan gruplardan biri de Z kuşağı mensuplarıdır. Muhafazakâr, dindar, sağcı, solcu, seküler vb. ideolojilere sahip hemen hemen herkes artık internet ve sosyal medyayı kullanmaktadır. Kimileri ideolojilerini yaymak kimisi araştırma yapmak kimileri sosyalleşmek ve iletişim kurmak kimisi de film ve dizi izlemek için interneti ve sosyal medyayı kullanmaktadırlar. Sosyal medyada/internette en çok hangi uygulamaları kullandıkları ve kullanım amaçları da araştırmada ele alınmıştır.

Z kuşağı mensuplarının en çok kullandıkları uygulamalar sırasıyla Whatsapp, Youtube, Tiktok, Instagram, Facebook, Twitter, Bip ve Snapchat'tir. İnternet ve sosyal medyayı; araştırma yapmak(genelde okudukları bölüm hakkında), film ve dizi izlemek, sanal ortamda gazete ve kitap okumak, haber edinmek ve dünyadan haberdar olmak, arkadaş ve akrabalarını takip etmek ve iletişim kurmak, fotoğraf ve bilgi paylaşımı yapmak, entelektüel olmak ve sosyalleşmek, sanal oyun oynamak, program geliştirmek vb. Z kuşağına mensup olup kendini dindar olarak ifade eden kişiler interneti dini filmlerden geçirerek kullandıklarını ifade etmişlerdir. Yani dini değerlerine aykırı olan alan ve sitelerden uzak durduklarını ve sosyal medyayı dinini öğrenmek ve yaymak amaçlı kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında bilgi edinmek, haber takip etmek, oyun oynamak, ideolojisi hakkında bilgi edinmek ve ideolojisini yaymak, arkadaşlarıyla iletişim kurmak, film ve dizi izlemek için de internet ve sosyal medyayı kullandıkları görülmüştür.

Z kuşağı, çeşitli boyutlarıyla kendinden önceki kuşaklardan çok farklıdır. İletişim araçlarının değişip çeşitlenmesi, internetin akıl almaz ilerleyişi, globalleşme gibi radikal değişimlerin meydana gelmesi Z kuşağını doğal olarak diğer nesillerden farklı kılmaktadır(Stillman, & Stillman, 2018, 6-13).

✓ Öğrenim döneminde hafta içi;

Öğrenim süresi içinde hafta içi genel olarak Z kuşağı mensuplarının; günlük internet kullanımı 1-3 saat aralığında olanların sayısı 19 kişi, 4-6 saat aralığında olanlar 13 kişi, 7 saat ve üzerinde olanların da 8 kişi olduğu görülmüştür. Z kuşağının farklı dünya görüşlerine sahip mensuplarının hafta içi, hafta sonu, yazın ve sömestrde interneti kullanım süreleri arasında dünya görüşlerine bağlı olarak belirleyici bir fark bulunmamaktadır. Z kuşağı mensuplarının hafta içi internet ve sosyal medyayı en çok kullanma amaçları genel olarak arkadaşlarıyla iletişim kurmak, sosyalleşmek, gündemi takip etmek, film ya da dizi izlemek, bilgi edinmek, derslerine uygun araştırma yapmak olarak şu cümlelerle dile getirilmiştir:

“Sosyal medya ve internette genel olarak hafta içi 3-4 saat geçiriyorum. Ekseriyetle bilgi edinmek, araştırma yapmak ve film izlemek için interneti kullandığımı söyleyebilirim. Sosyal medya ve interneti sosyalleşmek ve arkadaşlarımla iletişimde kalmak için de kullanıyorum. Daha çok hafta sonu internette uzun zamanlar geçiriyorum; çünkü hafta içi genelde dersler olur ve çok yorulduğumdan ders dışındaki boş zamanlarımda da yorgun olduğumdan dinlenerek boş zamanlarımı değerlendiririm.” (K2, E, 20)

“Hafta içi internet ve sosyal medyayı ortalama 2 saat civarında kullanıyorum. En çok kullandığım aplikasyon Whatsapp ve Youtube. Film izlemek ve araştırma yapmak için internet ve sosyal medyayı kullanıyorum. Whatsapp’i arkadaşlarımla ve ailemle iletişim kurmak ve Youtube’u da video ve film izlemek için kullanıyorum.” (K3, E, 21)

“İnternette genel olarak hafta içi 4 saat vaktimi değerlendiriyorum. En çok kullandığım aplikasyon Facebooktur. Facebookta bilgi paylaşmak ve arkadaşlarımı takip etmek için hesap açtım. Sosyalleşmek ve araştırma yapmak için interneti ve sosyal medyayı kullanıyorum. İnternet ve sosyal medyada gezinirken kendimce planladığım dini filmler kullanarak bu mecrlardan faydalanmaya çalışıyorum. Kendimi dindar olarak görüyorum ve internette yararlanırken değerlerime ve dinime aykırı olmayan yerlerden ve sitelerden yararlanıyorum. Bunun yanında İstagram da kullanıyorum. Burada fotoğraf paylaşım arkadaşlarımı takip ediyorum; ama fotoğraf atarken yüzümü göstermemeye de özen gösteriyorum. Kendimce uygun görmediğimden ve dinin uygun olmadığından yüzümü göstermeden ya da yümün olduğu yeri karpıp öyle paylaşıyorum. Bazen de yüzümün çok az bir kısmını gösteren fotolar paylaşıyorum. Ayrıca Facebook ve İstagramda dini bilgi paylaşan sayfaları takip ederim ve tesettürlü olan fenomen kadın sayfalarını da takip ederim. Hem değerlerime uygun hareket edip hem de dinime aykırı olmayan gelişmeleri takip ederim ve gelişime daima açığımdır.” (K29, K, 21)

“İnternette ve sosyal medyada günde ortalama hafta içi 1-2 saat geçirdiğimi söyleyebilirim. İnterneti en çok boş vaktimi değerlendirmek için kullanıyorum. Bunun dışında bilgi edinme ve araştırma amaçlı da sosyal medya ve interneti kullanıyorum. En fazla kullandığım aplikasyon Whatsapp ve Youtube. Whatsapp’i mesajlaşmak ve Youtube’u da en çok film izlemek ve kişisel gelişim videoları izlemek için kullanıyorum.” (K4, E, 20)

Z kuşağının dindar mensupları ki bunlara M nesli de denilmektedir; sosyal medya ve interneti dinini tam manada öğrenmek hatta dinini ve dünya görüşlerini yaymak için internet ve sosyal medyadan yararlandıklarını görmekteyiz. Bu manada Z kuşağının mensuplarının internet ve sosyal medyadan aynı amaçlarla faydalanmadıklarını; yani M nesli de denilen Z kuşağı içindeki grubun seküler dünya görüşüne sahip kişilerden bu noktadan farklılaştıklarına şahit olmaktadır.

“Gündelik hayatımda ve boş zamanlarımda internet ve sosyal medyadan yararlanırken dini yani etik değerlerime uygun kendimce filtreler kullanıyorum. İnterneti genel olarak dini araştırmalar

yapmak ve boş zamanlarımı eğlenceli geçirmek için kullanıyorum. Sosyal medya hesaplarımdan Whatsapp, Twitter, Instagram gibi uygulamalar üzerinden dini paylaşımlar yapıyorum.” (K26, K, 21)

“Sosyal medyadan birçok anlamda yararlanıyorum; oyun oynuyorum, arkadaşlarımla iletişim kuruyorum, dini ve ders konusunda araştırmalar yapıyorum. Sosyal medya hesaplarım üzerinde özellikle özel dini günlerde dini paylaşımlarda bulunuyorum.” (K40, K, 20)

Goffman’a göre (2009) özel(sahne arkası) ya da kamusal alanda(sahne önü) bir tiyatro sahnesi olan gündelik hayatta kişisel benliğimize uygun roller sergiliyoruz. Bireylerin kişisel vitrinleri imaj, jest, kilo, yaş, boy, mimik gibi ifade araçlarıdır. Gündelik yaşantımızda gerçekleştirdiğimiz eylemler olan performanslar gerçek ve düzmece performans olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu tiyatro sahnesinde herkes ya samimi ya da taktik geliştirerek karşdakine benliğini sunar. Kişi performans sergilerken izleyici kitlesinin tiyatro sahnesinde kendisini takip ettiğinin farkındadır. Bu yüzden rollerini gündelik yaşamda sergilerken izleyici kitlesini ya etkiler ya da onlardan etkilenerek performanslar sergiler(s. 13-21). Goffman’ın gündelik hayatta düzmece performanslar sergileme kuramını K5 ve K8 katılımcılarının internet ortamındaki varlıklarında da görebiliriz. Katılımcıların gerçek kimliklerini sanal ortama aktaramamasının birçok nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı: onay bekleme, korku, beğenilme ve kabul görme isteğidir. Katılımcıların gerçek yaşamdaki benlik sunumları ile sanal ortamdaki benlik sunumları farklılık göstermektedir:

“Hafta içi ortalama internette 3-4 saat vakit geçiririm. İnternet ve sosyal medyayı genel olarak haber edinmek, bölümümle ilgili araştırmak yapmak amaçlı kullandığım söylenebilir. En çok kullandığım uygulamalar ise Youtube, Whatsapp ve Instagram’dır. Instagram’ı fotoğraf atıp arkadaşlarımla takip etmek ve Youtube’u da genel olarak müzik dinlemek için kullanıyorum. Sosyal medya platformlarını kullanırken farkında olmadan sanal ortama aktardığım yazı, düşünce, fotoğraf, video gibi araçların beni gerçek manada temsil etmediğinin farkına vardım. Örneğin okumadığım kitabı Instagram’da ya da fikirlerime aykırı olduğunu sonradan anladığım yazıları Whatsapp’ta paylaşıyorum. Sevdiğim insanların düşüncelerine uygun profil hesaplarımı düzenliyorum ve onları mutlu edecek paylaşımlar yapmaya çalışıyorum; ama gerçekte hesabımdaki bilgiler ve paylaşımlarım beni tam manada temsil etmiyor; hatta bazen benimle tamamen zıt özellikte olan bilgileri paylaştığının farkına sonradan varıyorum. Sanal ortamda gerçek kişiliğimi yansıtan paylaşımları yapmaya cesaret

edemiyorum; çünkü dışlanma ve ötekileştirmeye uğrama korkum var. O yüzden arkadaş ve çevremın düşüncelerine uygun paylaşımlar yapıyorum.” (K5, E, 20)

“Hafta içi tahmini 1-2 saat internete zaman ayırıyorum. En çok kullandığım uygulama Whatsapp ve Twitter’dir. Whatsapp’ı ailemle ve arkadaşlarımla sohbet amaçlı kullanıyorum. İnterneti ayrıca dizi izlemek için de kullanıyorum. Googleden ücretsiz dizi ve film sitelerine girip dizi ve film izlemek için kullanırım. Twitter’da düşüncelerimi ifade eden yazılar paylaştığımda genelde iktidara ve çevreme aykırı yazılar paylaşmamaya özen gösteriyorum. Twitter’da takip ettiğim popüler kişiler ve sayfaları benim düşünceme tamamen aykırı fikirde olmalarına rağmen yine de takip ediyorum. Twitter’ı sahte hesap üzerinden açtım ve o şekilde kullanıyorum. Profilimdeki bilgiler, paylaştığım yazılar ve takip ettiğim kişilerin beni temsil etmediğini bildiğim halde yine de gündemi takip etmek için fake hesap açtım. Sahte hesap açmamın nedeni sanal medyaya güvenemem ve çeşitli korkularımın olmasındandır. Ailem ve samimi olduğum çevremın de kullanıcısı olduğu sosyal medya platformlarında gerçek kimliğimle bulunmaya cesaret edemiyorum.” (K8, K, 19)

✓ **Öğrenim döneminde hafta sonu;**

Üniversite gençliği ders ve iş zamanlarının dışında kalan zamanlarındaki boş zamanlarını verimli geçirmeleri için imkânların sağlanması zaruridir. Bu olanakların olmaması üniversite gençliğini olumsuz etkilemekle birlikte çeşitli faktörler de öğrencilerin zamanlarını başarılı geçirmesi önünde engel olabilmektedir: Maddi sıkıntılar, ders zamanı ile boş zamanda düzenlenen etkinliklerin çakışması, arkadaşların ilgisiz veya hiç olmaması gibi faktörler boş zaman değerlendirilmesini olumsuz etkiler. Gençleri sadece mesleğe hazırlamak değil aynı zamanda boş zamanların nasıl değerlendirileceği ve boş zaman rekreatif faaliyetlerini düzenleyecek kurum kuşkusuz üniversitelerdir (Yerlisu Lapa & Ardahan, 2009, 139-143).

Öğrenim süresi içinde hafta sonu genel olarak Z kuşağı gençlerinin; günlük internet kullanımı 1-3 saat aralığında olanlar 10 kişi, 4-6 saat aralığında olanlar 21 kişi, 7 saat ve üzerinde olanların da 9 kişi olduğu görülmüştür. Z kuşağı hafta içlerine nazaran hafta sonları internet ve sosyal medyada daha fazla zaman geçirdiğini dile getirmektedir. Hafta içi yoğun ders temposunun bu durumda en belirleyici faktör olduğu şu cümlelerde olduğu üzere anlaşılmıştır:

“Hafta sonu değişmekle birlikte tahmini 4-10 saat arasında boş zamanım oluyor ve çoğunluğunu internette ve sosyal medyada boş zamanlarımı değerlendiriyorum. En çok kullandığım uygulama Whatsapp olup bunu ailemle ve arkadaşlarımla sohbet amaçlı kullanıyorum. İnterneti en çok dizi izlemek ve iletişim kurmak için kullanıyorum.” (K8, K, 19)

“Hafta sonu ortalama 3-4 saat interneti kullanırım boş zamanlarımı sosyal medyada da geçiriyorum. En çok vaktimi değerlendirmek için interneti kullanıyorum ve bunun dışında bilgi edinme ve araştırma amaçlı sosyal medya mecralarını kullanıyorum. En fazla kullandığım aplikasyon Whatsapp ve Youtube. Bu aplikasyonları da en çok haberleşmek, film izlemek ve kişisel gelişim videoları izlemek için kullanıyorum.” (K4, E, 20)

“Hafta sonu genel olarak 5-6 saat vaktimi internet ve sosyal medyada geçiriyorum. İnternet ve sosyal medyayı genel olarak haber edinmek, bölümümle ilgili araştırmak yapmak amaçlı kullandığım söylenebilir. En çok kullandığım aplikasyonlar ise Tiktok, Youtube ve İstagramdır. İstagramı sosyalleşmek ve Youtube’u da müzik dinlemek için kullanıyorum. Tiktok’u ise komik video ve vine izlemek için kullanırım.” (K5, E, 20)

“Hafta sonu ortalama olarak internette 4 saat civarında boş zamanlarımı geçiririm diyebilirim. İnternet ve sosyal medyayı haber almak, arkadaşlarımla sohbet etmek ve film izleme amaçlı kullanırım. En çok kullandığım uygulama Whatsapp ve Youtube’dur. Whatsapp’i iletişim için Youtube da video izlemek için kullanırım.” (K31, E, 20)

✓ **Yazın ve sömestrde;**

Yazın ve sömestrde genel olarak Z kuşağı gençlerinin; günlük internet kullanımını 1-3 saat aralığında olan 6 kişi, 4-6 saat aralığında olan 27 kişi, 7 saat ve üzerinde olanların sayısının da 7 kişi olduğu görülmüştür. Farklı dünya görüşlerine sahip Z kuşağı mensuplarının internet kullanım sürelerine dünya görüşleri etki etmemekte ve interneti/sosyal medyayı kullanım süreleri benzerlik göstermektedir.

Z kuşağı mensuplarının en çok boş zamana sahip oldukları zaman dilimleri kuşkusuz sömestr ve yaz aylarıdır. Bu zaman dilimlerinde bu kişiler yeni bir dil öğrenebilme, spor ve fitness yapma, ailesiyle iyi vakit geçirme ve akrabalarını ziyaret etme, meslek edindirme ve kişisel gelişim kurslarına gitme, kitap ve roman okuma, gezme ve tatil yapma, dizi ve film izleme, gelecek öğrenim döneminde maddi olarak sıkıntı yaşamamak için çeşitli işlerde çalışma ve yeni enstrüman öğrenme fırsatı yakalamaktadırlar. Ders döneminde yıpranan ve yorulan Z

kuşağı mensupları ayrıca sömestr ve yazın dinlenme ve eğlenme fırsatını bol bol yakalamaktadırlar. Bu zaman dilimlerinde Z kuşağı mensupları kamp kurabilir, gezebilir, rafting, trekking, hiking vb. sporlarla da ilgilenebilirler.

Bulur (2020) zaman mevhumuna çok önem veren ve zamana karşı yarışan Z kuşağı mensuplarının geleneksel medya araçları yerine dijital medya araçlarını tercih ettiğini ifade etmektedir. Bu durum Z kuşağına hem avantaj hem de dezavantaj getirebilmektedir. Z kuşağı, artık geleneksel medyayı dijital medyadaki bazı platformlar aracılığıyla tüketmektedirler: Spotify, Netflix gibi dijital medya platformları. Z kuşağı dijital medyayı kişisel gelişim, haberleşme, gündelik rutin işler, yol tarifi, kişisel ihtiyaç, alışveriş vb. şeyler için kullanmaktadırlar. Z kuşağı için dijital medya artık çok nadir olarak gözetim alanı olarak kabul edilmekte olup mahrem olarak kabul ettikleri çok az durumlarda ise öğrenilmiş çaresizlik yoluyla (Bu durumu özellikle K17, K20 ve K21 kodlu katılımcılarda görmek mümkündür) bu mecrayı tamamen özgürlük alanı değil de buna uygun davranış geliştirip karşıt strateji geliştirmeye çalıştıkları şu ifadelerde görülmüştür:

“Sömestr ve yazın en çok kullandığım uygulamalar Tiktok, Instagram ve Youtube'dur. Genel olarak internette 3-4 saat geçiririm ve en çok video izlemek ve ders amaçlı kullanırım. Tiktok'ta saçma ve komik videolar izlerim, Instagram'ı fotoğraf paylaşmak ve Youtube'u da eğlenceli ve komik videolar izlemek için kullanırım. Sosyal medyada gezinirken kendimi hiç güvende hissetmiyorum. Şirketler ve kişiler tarafından internet ortamının gizlilik ilkeleri ihlal edildiği gerçeğine her ne kadar komplo teorisi denilip geçiştirilmeye çalışılsa da isteyen kişi bizi sanal ortamda dinleyebilir; hatta istemsiz görüntülerimize de ulaşabilir. Bu yüzden bilgisayarımın kamerasını bantla kapatıp o şekilde kullanıyorum. Bu sadece kendimce çaresizce bulduğum bir çözüm.” (K17, K, 19)

“Sömestr ve yazın internette genel olarak 4-5 saat vakit geçiririm. En çok kullandığım uygulama Youtube ve Instagramdır. İnternet ve uygulamaları en çok video izlemek ve arkadaşlarımı takip etmek için kullanırım. En çok boş zamana sahip olduğum dönem yazın olduğundan geniş vaktimi kendimi geliştirmek, dil öğrenmek ve eğlenmek için kullanırım. Bunun için en çok internet ve sosyal medya platformlarından yararlanırım. Özellikle Youtube ve Instagramda kişisel gelişim ve İngilizce sayfalarını takip edip videolarını izlerim. Sosyal medya platformlarını her ne kadar güvenilir bulmasam da yine de kendimi bu uygulamaları kullanmaya mecbur hissediyorum; çünkü arkadaş çevrem ve ailemle burada iletişim kurarım ve zaman geçiririm. Biriyle iletişim kurarken dinlendiğimi de düşündüğümünden cümlelerimi

seçerek konuşuyorum; iktidara, ideolojilere ve kişilere hakaret içerici konuşmalardan kaçınarak iletişimimi sürdürüyorum.” (K20, K, 20)

Bu durumu daha da iyi ifade etmek için; mevcut toplumsal yapıyı ifade etmek için kullanılan “Enformasyon Toplumu”ndan “Gözetim Toplumu”na artık geçildiğini ifade eden David Lyon’a göre (1997), kendimize ait kişisel alanımızın da gizliliğinin enformasyon teknolojileri, internet ve iletişim araçlarının gelişmesi sonucu pek kalmamıştır. Artık özel ve kamusal alanımızı ilgilendiren çoğu şey sanal ortama taşındığından insanlar bir denetim ve gözetim sürecinden geçmektedir. Bu ortamda ve şartlarda özgürlük artık mahremiyeti ihlal etmeye başlamıştır. Egemen güçler enformasyon teknolojilerini istedikleri şekilde organize edebilmektedir. Bu durum çoğunlukla özel bilgilerin ve kişisel mahremiyetin ihlalini beraberinde getirmektedir.

“Sömestr ve yazın sosyal medyada çoğunlukla 3-4 saat geçiriyorum. En çok kullandığım aplikasyon Twitter’dır. İnterneti en çok kullanma nedenim iyi vakit geçirmek ve gündemi takip etmek. Twitter kuşkusuz bu amacım için en uygun aplikasyon. Bu sayede hem Türkiye’den hem de dünyadan anlık olarak haberdar oluyorum. Sosyal medyayı her ne kadar sıklıkla kullansam da bu mecrayı kuran ve yöneten kişilerin reklam, siyasi amaç ya da başka bir şeyde kullanılmak üzere bilgilerimi iznim olmadan başka bir platformda kullanabileceğini düşünüyorum; bu yüzden sosyal medyada gezinirken rahat iletişim kuramıyorum ve kendimi güvende hissedemiyorum. ABD’de Facebook uygulamasının kullanıcılarının bilgilerini siyasi amaç ve reklam için sattığı haberini gördüğümde beri Facebook uygulamasını kullanmamaya başladım; ama diğer uygulamaların da bu tür amaçlarla bilgilerimizi satmayacağına garantisiz maalesef bulunmamaktadır.” (K21, E, 19)

3.5. Gündelik Hayatta Boş Zamanların Önemi

Boş zamanlar doyum, zevk ve rahatlama sağlarken iş zamanları gerginliğe ve tükenmişliğe neden olmaktadır. Bir amaca yönelik olan iş zamanları hayatta kalmak için zorunluluk arz ederken boş zamanlar dinlenme, eğlenme ve niteliksel olarak hayat kalitesinin artırılması için vardır. İş zamanlarında bireyler diğerleri için emek verip zamanını tüketirken boş zamanlarını yalnızca kendisi için harcamaktadır. Toplum yararı ve toplumsal mecburiyet için var olan iş zamanına karşın boş zamanlar ise bireylerin kendine sağladığı bir ödül olup kendisini tatmin eden zamandır. Tekdüze ve rutin olan iş zamanlarına rağmen boş zamanlar etkinlik, tatil ve özgürleşme zamanlarını ifade eder. Boş zamanlar; bireylerin patronlarından, işinden ve sistematize olmuş programlardan kurtulduğu zamanlardır (Applebaum, 1997, 47-52).

Boş zamanların bizlere sunduğu avantajlar genel olarak; rahatlama, hoşlanma ve arzuların tatmini, zihinsel ve duygusal deneyim, sağlıklı ve fit olma, doyum ve hazzın gerçekleşmesi, eğlenme ve kendini bulma zamanlarıdır. Boş zamanların etkili ve verimli değerlendirilmesinin faydaları ve işlevi: sosyalleşme ve dayanışmayı artırır, tören ihtiyacını karşılar, demokrasiyi güçlendirir, çocuk suçluluğunun önlenmesini sağlar, sağlık ve huzurun sağlanmasında rol oynar, üretici fonksiyonlarımızı artırır (Tezcan, 1977, 10,21).

Boş zamanlar Z kuşağı mensupları için farklı anlamlar taşımakta ve boş zaman denilince her birinin aklına farklı bir şey gelmektedir. Bazıları şunlardır; “Boş zaman denince aklıma telefon geliyor”, “Uyumak”, “Özgürlük”, “Aylaklık”, “Zorunlu işlerimi yaptığım zaman”, “Benim boş zamanım yok”, “Spor”, “Sorumluluklarım”, “Bisiklet”, “Yüzme”, “Halı saha”... Z kuşağı mensupları hafta içi genelde sınıf arkadaşları ve “sevgili”siyle boş zamanlarını üniversite yerleşkesinde ve kafeteryasında geçirirken, hafta sonları da ev, yurt vb. arkadaşlarıyla, aileleriyle(Konya’da ikamet eden kişiler), “sevgili”leriyle evde, yurttan, AVM’lerde, kafelerde, halı saha ve spor salonlarında zamanlarını geçirmektedir. Hem üniversitede hem de üniversite dışında boş zamanlarını yalnız geçiren 8 kişi bulunmaktadır. Yazın ve sömestrde Z kuşağı mensupları aileleriyle, akraba ve memleketlerindeki arkadaşlarıyla boş zamanlarını değerlendirmektedir. Boş zamanların Z kuşağı mensupları için faydalarının dinlenmek, sorumluluklarını yerine getirmek, kendini bulmak, kendini gerçekleştirmek, spor yapmaya olanak bulmak, hobi edinmek, dil ve meslek öğrenmek, müzik dinlemek ve enstrüman öğrenip çalmak olduğu görülmüştür:

“Boş zamanlar ders zamanlarımızda yorulduğumuzda dinlenmemizi sağlayan ve benim için eğlence zamanlarıdır. Boş zamanlar sayesinde kendimizi buluruz ve kendimizi gerçekleştirmeye olanak tanıyan zamanlardır. Ders zamanlarında birçok sorumluluğumuz var ve bu sorumlulukların gereğini yerine getirirken çoğu kez strese gireriz. Boş zaman benim için genel olarak kendimi bulduğum ve yeniden hayata döndüğüm zamanlardır.” (K4, E, 20)

“Boş zaman benim için telefon ve bilgisayarla uğraştığım zamandır. Boş zamanların bana sağladığı en önemli fayda; araştırma yapmama, bilgi edinme fırsatı yakalamama ve kendimi kişisel olarak geliştirmeme katkı sağlamasıdır. Telefon ve bilgisayarda genel olarak film ve dizi izlerim.” (K5, E, 20)

“Boş zaman denilince benim aklıma kitap okumak geliyor. Hem kitap okurum hem de dinlenirim. Kendimi kişisel olarak geliştirmek için kişisel gelişim kitapları ve okuduğum

bölümle alakalı kitaplar okurum. Bu sayede hem entelektüel olurum hem de derslerdeki başarımlarım gitgide artmaya başlar ki başladı da.” (K8, K, 19)

“Boş zamanlar benim için özgürlüğü ifade etmektedir. İstedğim zamanda istediğim her şeyi yaptığımdan özgürüm. Boş zamanlar, kendimi geliştirmeme ve dinlenmeme yardımcı oluyor. Ders zamanlarında zorunlu olarak kendimi gitmeye hissettiğim ve aşırı yorulduğum zamanlar olduğundan boş zaman yakaladığımda aklıma ilk gelen şey şimdi özgürüm ve hiçbir sorumluluğum yok diyorum.” (K22, E, 21)

“Boş zaman benim için spor zamanıdır. Boş zamanlarımların büyük kısmını spor yaparak geçiririm. Ders dışındaki hemen hemen tüm zamanlarımda sporla uğraşırım. Okul zamanları spor salonlarına gidip çalışırken yazın ve sömestrde de park ve boş alanlarda koşarım ve bisiklet sürerim.” (K25, E, 21)

“Ders dışında kalan tüm zamanlar benim için boş zamanlardır. Benim için derslerin olmadığı ve derslerle uğraşmadığım tüm zamanlar dinlenme ve eğlenme amaçlı kullandığım boş zamanlardır. Boş zamanlar benim için derslerin olmadığı zamanlardır. Bu zamanlarımda kendimi geliştiren kurslara giderim, eğlenirim ve bol bol gezerim.” (K31, E, 20)

“Bana göre boş zaman yoktur; dolu geçirilemeyen zamanlar vardır. İnsanlar ne yapacaklarını bilmedikleri zaman dilimine boş zamanlar diyor. Özellikle planlı olmayan kişilerin boş zamanları vardır. Boş zaman denince aklıma genelde boşa geçirilen ve israf edilen zaman dilimleri geliyor.” (K32, E, 21)

Z kuşağına mensup bazı kişiler boş zamanlarında sorumlulukları yüzünden istedikleri şekilde davranmamakta ve boş zamanlarını dinlenme, eğlenme vb. amaçlı kullanmamaktadır. K16, K23 ve K26 kodlu katılımcılar da boş zamana sahip olmadıklarını şu cümlelerle ifade etmektedirler:

“Boş zamanlar denince ders çalışmak gelir aklıma. Sorumluluklarım boş zamanlarımda da ders çalışmama neden oluyor; o yüzden dilediğim şekilde boş zamanlarımlarımı değerlendiremiyorum. Derslerim ve bölümüm zor olduğundan dersten sonraki zamanlarda da ders çalışmak zorunda kalıyorum.” (K16, K, 20)

“Derslerden sonra ve hafta sonları da babamın iş yerinde çalıştığımdan boş zamanlarımlarım pek yoktur. Bazen bilgisayar başında vakit geçiririm ona da boş zamanlar diyemem. Arkadaşlarımlarım

ve çevrem sürekli ders dışındaki zamanlarda kafe ve mekanlara gidip zaman geçirirken ben babamın dükkanında çalışmak zorunda kalıyorum. Hiçbir boş vaktim yok desem yeridir. Üzgünüm; ama tek çocuk olduğumdan başka kimse de babama yardım etmediğinden kendimi yardım etmek zorunda hissediyorum.” (K23, E, 19)

“Boş zamanlarımda ibadetlerimi ifa ederim, sorumluluklarım var ve boş şeyler için boş zamanlarımı heba edemem. Dini okumalar yaparım, Arapça kursuna giderim ve anneme ev işlerinde yardım ederim. Benim için boş zamanlar aslında yoktur. Tüm zamanlarım iş ve sorumluluklarımla doludur.” (K26, K, 21)

3.5.1. Boş zaman Eğitiminin Önemi

Farklı kuşağa mensup bireylerin Türkiye’de serbest ve boş zamanların değerlendirilmesi noktasında eğitim almadıklarından ve yönlendirilmediklerinden dolayı bu bireylerin boş zamanlarını değerlendirme ve rekreasyon konusunda pasif ve etkisiz kaldığı gerçeği yadsınamaz. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ortak problemini oluşturan boş zamanların değerlendirilmesinde ülkemizde eğitim sisteminin de yetersiz olmasından dolayı yetişkin ve gençlerimiz çok problem yaşamaktadır. Gençlerin ve çocukların boş zamanlar konusunda eğitilmesi ve yönlendirilmesinde birinci kurum aile ve sonrasında ise okul gelmektedir (Tezcan, 1977, 87-93). Boş zaman eğitimi almayan Z kuşağı gençleri genelde boş zamanlarında ne yapacaklarına karar verememekte; bu kararsızlık da boş zamanlarının verimli geçirmelerinin önündeki engellerden biridir. Z kuşağının bazı mensupları da boş zaman değerlendirmelerinde bazen planlı bazen de plansız olduklarını aşağıdaki cümlelerde ifade etmişlerdir:

“Boş zaman eğitimi almadım; o yüzden boş zamanlarımda ne yapacağımı bilmiyorum ve boş zamanlarımı planlı değerlendiremiyorum. Genel olarak o anki ve gün ki ruh halime ve canımın ne istediğine göre hareket ediyorum. Hüzünlü ve stresli isem içime kapanır yatağında dinlenerek boş zamanlarımı geçiririm. Enerjik ve keyfim yerinde olduğunda ise genelde dışarıya dolaşmaya çıkarım, arkadaşlarımla keyifli vakit geçiririm.” (K7, K, 19)

“Boş zamanlarımda bazen planlıyım bazen de plansızım. Yerine göre yapacağım işin önemine göre değişiyor bu durum; fakat çoğunlukla boş zamanlarımı plansız geçiriyorum. Ne yapacağıma daha çok ders vakitlerinde arkadaşlarım yazın ve sömestrde de ailem karar verir. Onlara uyarım ben.” (K6, K, 21)

“Boş zaman eğitimi hiç almadım. Boş zamanlarımda ne yapacağıma çoğu kez karar veremiyorum. O yüzden o an ki ruh haline göre canımın ne istediğine göre rastgele bir şeyler yapmaya çalışıyorum. Kendimi boş zamanlarımda büyük bir boşlukta hissediyorum. Neler yapacağıma o kadar kararsız kalıyorum ki sersemce ortada kalıyorum çoğu kez.” (K40, K, 20)

Farklı dünya görüşlerine sahip olan Z kuşağının seküler ve dindar mensuplarıyla yapılan mülakat sonucunda dünya görüşlerinin gündelik hayatlarında ve boş zaman değerlendirmelerinde planlı olup olmamaya etki etmediği gözlemlenmiştir. Boş zamanlarında planlı hareket ettiğini ifade eden K26 ve K28 kodlu katılımcılar, boş zaman eğitimi almadıklarını; fakat hayatlarının bir bölümünde anne, baba, öğretmen vb. kişilerden boş zamanlarını değerlendirmek için bazı telkin ve yönlendirmeler aldıklarını şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Boş zaman eğitimi hiç almadım; ama gündelik hayatımda ve boş zaman değerlendirmelerimde genelde planlıyım. Ailemden ve bazı öğretmenlerimden boş zamanlarımda nasıl davranacağım ve neler yapmam gerektiği konusunda telkinler alıyorum. Ailem bana faydası olan ve beni geliştirecek aktiviteler öneriyor. Önermekle kalmıyorlar; özellikle yazın ve sömestrde onların yanına her gittiğimde boş zamanlarımızda neler yapabiliriz diye ortak karar alıyoruz ve birlikte hareket ediyoruz.” (K26, K, 21)

“Boş zamanlarımı genel olarak planlı değerlendiriyorum. Boş zamanlarımda annem beni yönlendirir ve ne yapmam gerektiği noktasında ondan nasihatler alıyorum. Annemle birlikte sürekli günlük hayatımızda nasıl hareket edip neler yapabiliriz diye sürekli birbirimizle diyalog halindeyiz. Annemle vakit geçirmeyi çok seviyorum. Onunla akraba ziyaretine, alışverişe, düğüne vb. hemen hemen her yere gideriz.” (K28, K, 20)

3.6. Mekân ve Kişi Seçiminin Boş Zaman Değerlendirmesine Etkisi

Alıcı'ya göre (2020) iş ortamı, ortak alan ve mekanlar, esnek mesai, çalışma mekanları çalışma hayatına yeni dahil olan Z kuşağına uygun şekilde dizayn edilmelidir. Çalışma ortamında yeni olan Z kuşağı artık iş ortamında işlerini bitirme yerine homeofis tarzı hatta yeni şekilde yani çalışılabilir alan hazırlayan kafe ve mekanlar hem iş hem de dinlenme amaçlı daha çok tercih edilmektedir. Mekanlar artık Z kuşağının talep ve beklentileri doğrultusunda şekillendirilmeli ve organize edilmelidir. Organize edilecek mekanlar Z

kuşağı internet nesli olduğundan ve sürekli sosyal medyada zaman geçirdiğinden şarj ve internet hizmetleri de sunmalıdır. Bu nesil genel olarak çalışma mekanlarını eğlenme ve dinlenme mekanlarıyla birleştirmektedir.

✓ **Boş zamanlarda en çok kim/kimlerle zaman geçirdikleri;**

Konya’da ikamet eden ve ailelerinin yanında kalan Z kuşağı mensupları hafta içi genelde yalnız başına, aileleriyle, üniversite arkadaşlarıyla veya “sevgili”si olanlar “sevgili”leriyle(genelde seküler dünya görüşünde olanlar) boş zamanlarını değerlendirirken; hafta sonları da bilhassa Z kuşağının kadın mensupları aileleriyle ya da yalnız başına boş zamanlarını değerlendirdikleri görülmüştür:

“Boş zamanlarımı hafta içi en çok üniversitede kız arkadaşarımla ve hafta sonu da ailemle evde geçiririm. Hafta içleri genel olarak sürekli üniversitede oluyorum ve ders saatleri dışında birkaç arkadaşarımla üniversite kafeteryasında çay, kave içip sonra eve geçerim. Hafta sonları ise pek dışarı çıktığım söylenemez. Ailemden izin alıp çıkabilirim; ama ne yapacağım konusunda kararsız kalırım eğer dışarı çıkarsam. Evde annemle boş vakitlerimi değerlendiririm, film izlerim, kitap okurum vb.” (K26, K, 21)

“Hafta içi boş zamanlarımı sınıf arkadaşarımla hafta sonu da annem ve babamla geçiririm. Üniversitedeyken yani ders zamanlarında hafta içi pek boş zamana sahip değilim. Sadece ders aralarında yani teneffüslerde arkadaşarımla bir şeyler içip sohbet ederiz. Dersten sonra ise çoğunlukla hemen eve giderim; çünkü ailem ders saatlerimi biliyor ve beni merak ediyor geç gidersem. Hafta sonu da evde olurum ve yalnız geçiririm boş zamanlarımı.” (K36, K, 20)

“Boş zamanlarımı hafta içi sevgilimle ve hafta sonları da hem ailemle hem de sevgilimle ayrı ayrı geçiririm. Genelde hafta içi hep dersim olur ve ders bitiminden sonra çok yorgun değilsem sevgilimle bir plan yapıp AVM, sinema ya da kafeye gideriz. Sevgilim olduğu için boş zaman planlamasını genelde o yapar ve ben de ona uyarım. Dolu dolu geçer boş zamanlarım ve hafta sonu da bazen ailemle bazen de yine sevgilimle plan yapar boş zamanlarımı etkin şekilde değerlendiririm. Yazın ve sömestrde ise sevgilim memleketine gittiği için arkadaşarımla ve ailemle boş zamanlarımı değerlendiririm.” (K19, K, 19)

“Boş zamanlarımda yalnız vakit geçiririm; çok nadir de hafta içi üniversite arkadaşarımla geçiririm. Genelde kimseyle fazla samimi olmadığımından hafta içi ve hafta sonu kendi başıma boş zamanlarımı değerlendiririm. Kendimi yalnız hissediyorum ve bu yüzden canım tek başına bir şeyler yapmak istemiyor. Hafta sonu odama çekilir kitap okurum, ders çalışırım ve film izlerim.” (K34, E, 20)

Konya’da ikamet etmeyen; öğrenci evinde ya da yurtlarda kalan Z kuşağı mensupları da hafta içi üniversite arkadaşlarıyla, “sevgili”leriyle boş zamanlarını geçirirken hafta sonları da yalnız başına, “sevgili”leriyle, ev veya yurt arkadaşlarıyla boş zamanlarını değerlendirmektedir. Sömestr ve yazın da Z kuşağı mensupları memleketlerine gidip aileleriyle, akrabalarıyla ve memleketlerindeki arkadaşlarıyla boş zamanlarını değerlendirdiklerini şu cümlelerle dile getirmişlerdir:

“Boş zamanlarımı beraber geçirdiğim kişiler kesinlikle yurt ve üniversitedeki arkadaşlarım. Hafta içi üniversite arkadaşlarımla ve hafta sonları da yurt arkadaşlarımla değerlendiririm. Sömestr ve yazın da memleketime gidip ailem ve memleketteki arkadaşlarıma boş zamanlarımı geçiririm.” (K1, E, 20)

“Boş zamanlarımı ders dönemlerinde en çok sınıf arkadaşlarımla hafta sonu da vakıf yurdundaki kız arkadaşlarımla, yazın ve sömestrde ise ailem ve yaşıt akrabalarımla geçiririm.” (K7, K, 19)

“Üniversite yerleşkesinde hafta içi boş zamanlarımda tamamen yalnızım; hafta sonları ise yurt arkadaşlarımla değerlendiriyorum. Yurt arkadaşlarımla sürekli pijama partisi yapar, eğlenir, sohbet ederiz ve birlikte aktivitelerde bulunuruz.” (K8, K, 19)

“Hafta içi boş zamanlarımı sevgilimle geçiriyorum. Hafta sonu da bazen öğrenci evindeki kız arkadaşlarımla bazen de sevgilimle zamanımı geçiririm. Tatillerde de memlekete gidip ailem ve akrabalarımla boş zamanlarımı geçiririm.” (K9, K, 20)

“Boş zamanlarımı tamamen yalnız başıma değerlendiririm. Tatillerde de boş zamanlarımı memlekete gidip ailemle geçiririm. Üniversitede ve Konya ilinde samimi olduğum kimse olmadığından çok yalnızım ve boş zamanlarımı yalnız başıma geçiririm.” (K35, E, 20)

✓ **Boş zamanlarda en çok hangi mekân/mekânlarda zaman geçirdikleri;** Konya’da ikamet edip ailesinin yanında kalan Z kuşağı mensupları hafta içi genelde aile evinde, üniversitede kafeteryası ve kütüphanesinde, kafe ve AVM’de değerlendirirken; hafta sonları da aile evinde, kafe ve AVM’de boş zamanlarını değerlendirmektedir. Z kuşağının gündelik hayatlarında ve boş zaman değerlendirmesinde gittiği mekanlarda partnerleri, arkadaşları ya da yakın çevrelerinin belirleyici faktör olduğu görülmüştür:

“Genel olarak erkek arkadaşlarımla birlikte zaman geçirmeye çalışıyorum. Ben yapım itibariyle utangaç biriyim diyebilirim. Üniversitede ve normal günlük yaşantımda pek kız arkadaşlarım yok. Benim yetiştirildiğim ortam beni sonraki yaşantımda da bu konuda baya etkiledi. Kız olan kuzenlerim ya da akrabalarımla da konuşmak bizim ortamda ve kültürde ayıp karşılar. Dini hassasiyetlerimin de oluşu daha da pekiştirdi sanırım bu durumu.” (K11, E, 19)

“Boş zamanlarımı geçirdiğim mekânlar; hafta içi derslerim hep olduğundan üniversitede geçirirken dersten sonra ise ailemin evinde geçiririm. Hafta sonu da genelde sinema, evimde ve AVM’de geçiririm. Yalnız olduğum için gittiğim gideceğim mekanlar da buna göre şekilleniyor.” (K6, K, 21)

“Hafta içi ev ve üniversitede hafta sonu da genelde evde boş zamanlarımı geçiririm. Ailem hafta içi dersten sonra hemen eve gelmemi ister; bu yüzden ders saatleri dışında genelde evde gidip zamanımı orda geçiririm. Hafta sonları da hep evde olurum. Çok nadir de annemle alışverişe çıkarım.” (K20, K, 20)

“Hafta içi boş zamanlarımı üniversite ve evde boş zamanlarımı değerlendirirken hafta sonları da fitness ve spor salonunda geçiririm. Derslerden sonra arkadaşlarımla bir yerlere gider onlarla keyifli vakit geçiririm. Kafe ya da AVM’lere gideriz. Hafta sonu da spor salonunda olurum hep.” (K33, E, 21)

“Hafta içi üniversitede olurum ve boş zamanlarımı burada değerlendiririm. Hafta sonları da genelde Meram Bağları, park ve mesire alanlarında yani sakin yerlere giderim ve boş zamanlarımı değerlendiririm. Ailemle genelde giderim, burada piknik yapar, eğlenir ve hoş vakit geçiririz. Gündelik hayatımda ve boş zamanlarımda hemcinslerimle zaman geçirmeyi tercih ediyorum. Bunda birçok faktör etkili olmakla birlikte en önemlisi ailemin beden bu yönde beklentilerinin olması ve dini hassasiyete sahip olmamandır.” (K28, K, 20)

Konya’da ikamet etmeyen Z kuşağı mensupları da hafta içi genelde öğrenci evinde, üniversitede kafeteryası ve kütüphanesinde, kafe ve AVM’de değerlendirirken; hafta sonları da öğrenci evinde, kafe ve AVM’de boş zamanlarımı değerlendirdikleri şu cümlelerden anlaşılmaktadır:

“Hafta içi boş zamanlarımı üniversite ve öğrenci evinde arkadaşlarımla geçirirken hafta sonu da çoğunlukla boş zamanlarımı evde geçiririm. Üniversitedeyken üniversite arkadaşlarımla

kafede ve dışarıda geçiririm, dersten sonra da ev arkadaşlarımla bir şeyler yapmaya çalışırız ve genelde evde oluruz.” (K9, K, 20)

“Hafta içi genel olarak zaman geçirdiğim mekânlar üniversite ve KYK yurduyken hafta sonu da AVM ve KYK yurdu oluyor. Derslerden sonra üniversitede pek kaldığım söylenemez. Üniversite yerleşkesinden çıkıp arkadaşlarımla bir yerlere gideriz. Kafe ya da AVM'ye gider eğleniriz ve sohbet ederiz.” (K21, E, 19)

“Hafta içi boş zamanlarım KYK yurdu ve üniversite kütüphanesinde geçirirken hafta sonları da Kültür Park'ta geçiyor. Hep Kültür Park'a gitmem bazen de hafta sonu arkadaşlarımla kafe, sinama ya da başka yerlere gideriz.” (K22, E, 21)

“Hafta içi genel olarak KYK yurdu ve üniversitede boş zamanlarım geçerken hafta sonları da yine KYK yurdu ve halı sahada boş zamanlarımı değerlendiriyorum.” (K11, E, 19)

“Üniversite yerleşkesinde hafta içi kütüphane veya banklarda oturup zamanımı kitap okuyarak değerlendiriyorum. Hafta sonları ise kaldığım vakıf yurdunda zamanımı değerlendiririm. Hafta sonu vakıf yurdunda oda arkadaşlarımla plan yapar birlikte dışarı gideriz. Alışverişe ya da AVM'ye gideriz.” (K8, K, 19)

3.7. Boş Zaman Değerlendirmesini Etkileyen Faktörler

21. yüzyıl gündelik hayatı genel olarak şunlar üzerinden şekillenmektedir; Duygular, ev, zaman, yemek yeme, sağlık, alışveriş ve eğlence/boş zaman; ama bunlara ekleme yapılabilir. Gündelik yaşam, paradokslarla doludur bu yüzden olumlu ya da olumsuz tüm oluşumları aynı anda ve aynı yerde içerebilir (Scott, 2009, 12-17).

Z kuşağı mensuplarının boş zaman değerlendirmesini etkileyen faktörler genel olarak maddi durumları, kariyer, hedef, eğlenme ve mutlu olma, sosyalleşmek, sorumlulukları, çevreleri, aile-akademisyen ve arkadaşları, kaldıkları yurt-ev gibi yerlerin kuralları ve “sevgili”leridir. Kendini dünya görüşü olarak muhafazakâr, sağcı veya dindar olarak ifade edenler de buna ek olarak sorumluluklar, din, kültür ve değerlerinin boş zaman değerlendirmesine etki ettiğini belirtmiştir. Kendini seküler, laik, liberal, demokrat veya sosyalist olarak gören kişiler de boş zaman değerlendirmelerini etkileyen faktörleri genel olarak eğlenmek, mutlu olmak, ders çalışmak, sorumlulukları, kariyer, hedef vb. şeklinde izah etmişlerdir:

“Akademisyenlerin yönlendirmesi, ailemin nasihatleri ve arkadaşlarımın isteği boş zamanlarımda nasıl davranmam konusunda beni etkiliyor. Bunun yanında maddi durumuma göre hareket edip ekonomik imkânlarımı aşmayan aktiviteler yapmaya çalışıyorum. Ders zamanlarımda yani öğrenim döneminde genel olarak hocalarımla ve arkadaşlarımla boş zaman değerlendirilmede etkili olduğunu söyleyebilirim. Yazın ve sömestrde de ailem ve memleketteki arkadaşlarımla boş zamanlarımla nasıl değerlendirmem konusunda en belirleyici faktör olduğu açık.” (K3, E, 21)

“Boş zamanlarımla nasıl değerlendireceğim noktasında en belirleyici olan faktörler sosyalleşme amacımdır. Üniversitede beni boş zamanlarımda yönlendiren ve etkileyen kişi yok; ama memleketime gittiğimde yeğenim neler yapacağım konusunda belirleyici faktör oluyor. Bunun yanında çok istediğim şeyleri maddi gücüm yetmediğinden yapamıyorum. En belirleyici faktörlerden biri de ekonomi kuşkusuz.” (K5, E, 20)

“Boş zamanlarımla nasıl değerlendireceğim noktasında birlikte zaman geçirdiğim arkadaşlarımla etkili oluyor. Boş zamanlarımla nasıl değerlendireceğim noktasında üniversitedeki akademisyenlerden bazıları da öneride bulunmakta ve onların önerilerini de dikkate alıp boş zamanlarımla değerlendirmeye çalışıyorum.” (K7, K, 19)

“Müslüman tamamen özgür olamaz bana göre; çünkü sorumlulukları var ve dini teamüllere uymak zorundadır. Üniversitenin, kaldığım yurdun ve dini teamüllerin bana yüklediği sorumlulukları yerine getirmem gerektiği için tamamen sorumsuz davranıp özgür davranmam. Bu yüzden boş zamanlarımda en belirleyici faktör dindir. Bunun yanında kaldığım yurdun kuralları, ekonomik durumum da bariz şekilde etkilidir.” (K8, K, 19)

“Boş zamanlarımla nasıl değerlendirmem konusunda kültürüm ve değerlerim etkili. Yani değerlerime ve kültürüme aykırı olmayan ve çelişmeyen yerlere gidip o doğrultuda eylemlerde bulunurum. Özellikle bir günü 5 zaman dilimine ayırıp geri kalan zamana boş zaman diyorum. Yani 5 vakit namazıma göre hem gündelik hayatımı hem de boş zaman değerlendirmemi planlıyorum.” (K10, K, 21)

“Boş zamanlarımda beni etkileyen ve yön veren faktörler annem, babam ve dinimdir. Yazın ve sömestrde annem ve babam genelde beni yönlendirir ve bana iyi gelecek etkinlik önerirlerken öğrenim döneminde de genelde yalnız olduğumdan ne yapmam konusunda çoğunlukla kararsız kalıyorum. Boş zamanlarımda yaptığım eylemlerimin ve gerçekleştirdiğim etkinliklerin dinime aykırı olmaması düşüncesi de bir nevi boş zaman değerlendirmemi etkiliyor.” (K12, E, 19)

“Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğim noktasında en belirleyici ve boş zamanlarıma yön veren faktör sevgilimdir. Öğrenim döneminde üniversitede hafta içi ya da hafta sonu fark edilmeksizin sürekli beni etkileyen ve hayatıma yön veren tek kişi sevgilimdir. Onun yönlendirmesi ve önerilerini genelde dikkate alıp ona uyarım. Onun istediği zamanda istediği mekanlara gidip birlikte zamanımızı değerlendiririz.” (K15, E, 20)

“Kültürüm ve arkadaş çevrem boş zamanlarımı nasıl değerlendirmem gerektiği noktasında etkili faktörlerdir. Özellikle bir eylemde bulunurken çevreden tepki alıp alamayacağım beni çok etkiliyor. Toplumda ayıp olarak kabul edilen faaliyet ve etkinliklere asla katılmak istemem. Ben dışlanmaktan korktuğum için aykırı bir şeyler yapmam boş zamanlarımda ve tüm hayatımda. Özellikle arkadaş çevremde ne zaman buluşup bir eylemde bulunsak genelde onlar son kararı verir ve ben onlara uyarım.” (K31, E, 20)

3.8. Z Kuşağının Sorunları, İhtiyaçları ve Beklentileri

Çeşitli boş zaman etkinlikleri ve programları: tiyatro, müzik, el sanatları, spor vs. Ülkemizde gençliğe boş zaman eğitimi sağlayan kuruluşlar: Gençlik ve Spor Bakanlığı, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Kızılay, Halk evleri vb. Yetişkin ve gençler boş zamanda ne yapmalıdır: bilgi-görgüsünü geliştirecek eğitim/öğretim rekreasyonlarını faal hale getirmeli, dinlenme ve eğlenmesine olanak tanıyan alanlar yaratmalı, bireyi hayata yeniden entegre etmeli, üretime yeniden katılımını sağlamalı ve çeşitli etkinlikleri hazırlamalıdır (Tezcan, 1982, 134-142). Z kuşağı mensupları son nesil olmasının getirdiği zorlukların yanında içinde buldukları konjonktöre bağlı olarak birçok sorun yaşamaktadır. Z kuşağı gündelik hayatını idame etmede ve boş zamanlarını değerlendirme noktasında birçok sorun yaşamaktadır. Boş zaman değerlendirmelerinde ebeveynlerinden, sivil toplum kuruluşlarından ve okullarından boş zaman eğitimi almadıklarını dile getirmişlerdir. Boş zaman eğitimi almayan Z kuşağı gençlerinden boş zamanlarında planlı davranmaları ve boş zamanlarını verimli değerlendirmeleri beklenemez. Z kuşağı mensupları, boş zamanlarını değerlendirememelerinin önündeki en büyük engelin ilgi ve tesis eksikliği olduğunu dile getirmiştir.

3.8.1. Z Kuşağının Boş zamanlarda Yaşadığı Problemler ve İhtiyaçları

Araştırmaya katılan Z kuşağı mensuplarından hiçbirisinin aile, okul ve üniversite gibi yerlerde boş zaman eğitimi almadıkları gerçeğine ulaşılmıştır. Üniversitede bazı akademisyenler Z kuşağı mensuplarını boş zamanlarda neler yapmaları gerektiği noktasında

yönlendirirken bazılarının da bu konuda hiçbir sorumluluk almadıkları ortaya çıkmıştır. Boş zamanlarında Z kuşağı mensuplarından çok az bir kısmı dışında genelde plansız davrandıkları ve boş zaman planlamasında yetersiz ve kararsız olduklarının da tespiti yapılmıştır. Z kuşağı mensuplarının büyük bir kampüse sahip olmadıkları, spor yapabilecekleri herhangi bir salonun olmadığı, sosyalleşebilecekleri mekân ve imkânların yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Birbirinden oldukça uzak olan yerleşkelerden oluşan üniversitede yerleşkeler şehir merkezinden ve birbirinden uzak olduğundan Z kuşağı mensuplarının ulaşım sorunu da yaşadıkları görülmektedir. Bölümleri ve ilgi alanlarıyla ilgili konferans ve konuşmacıları yetersiz gören kişilerin sayısı da oldukça fazladır. Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde okuyan kişiler dersliklerin yetersiz kalmasından dolayı çoğu kez derslerinin bu sorundan dolayı ertelendiğini ve mağdur olduklarını dile getirmişlerdir. Yeni bir üniversite olmasından dolayı yeşil alanların az, fakülte yerleşkelerinin dar ve rekreatif faaliyetlerin yetersizliğinden yakınan Z kuşağı mensupları bu konuda üniversite yönetimi, Spor Bakanlığı ve STK'lerin, ilgi alanlarına ve boş zaman değerlendirmelerine yönelik faaliyet yürütmelerini, oyun ve spor alanları açmalarını, konferans sayısını artırılmasını, gezi kulüplerinin oluşturulup ülke içi ve dışı turlar düzenlemelerini, konser etkinliklerini, öğrenci kulüplerinin açılmasını, turnuvalar düzenlenmesini vb. sosyal hizmetleri bekledikleri şu cümlelerden anlaşılmıştır:

“Üniversite içinde oyun ve spor alanları yok; ilgi alanımda üniversite çapında turnuvaların olmasını isterdim. Yerleşke içinde stres atabileceğimiz, eğlenebileceğimiz ve hobi edinebileceğimiz mekanlar çok az olduğundan boş zaman değerlendirmesi konusunda özellikle hafta içi pasif kalıyoruz. Örneğin bilardo ya da tenis oynatabileceğimiz alanlarının olması çok iyi olurdu.” (K12, E, 19)

“Üniversitede gezi kulüplerinin olmaması büyük eksiklik; ayrıca gezi turları düzenlenmeliydi; bilhassa hiçbir konser etkinliğinin yapılmaması çok büyük bir eksiklik. Bunu kimin ya da kimlerin yapabileceğini bilmiyorum; ama yurt içi ya da yurt dışı gezi turlarının düzenlenmesi çok iyi olurdu. Ben hepsine katılmak için başvururdum.” (K13, E, 19)

“Boş zamanlarımı bir plan dâhilinde maalesef yürütmüyorum. Bunda boş zaman eğitimi almadığım için olabilir. Hiçbir eğitim kurumundan ve öğretmenden boş zaman eğitimi alamadım. Üniversitede de sadece bazı hocalar bizlere boş zamanlarımızı nasıl değerlendireceğimiz konusunda bizleri yönlendiriyor. Üniversite yani bölüm bazında konferans ve konuşmacıların eksikliğinden de şikâyetçiyim. Yeterli düzeyde konferanslar düzenlenmiyor.” (K16, K, 20)

“Boş zamanlarımı değerlendirme noktasında çok planlı olduğum söylenemez. Üniversite bazında sanat merkezleri, KOMEK gibi mesleki eğitim veren yerlerin ve kursların üniversite yerleşkesinde olmaması bana göre bir eksiklikler.” (K20, K, 20)

Bulunduğu ülkeden farklı bir ülkeye eğitim, iş, siyasi sığınma gibi nedenlerle giden kişiler gittikleri ülkede dil problemi başta olmak üzere çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Yurt dışından gelip Türkiye’de eğitim gören Z kuşağı mensuplarının uyum sorunları yaşadıkları şu cümlelerden anlaşılmaktadır:

“Senegalliyim, ailemi özliyorum. Konya’ya ilk geldiğimde çok büyük problemler yaşadım; özellikle dil öğrenme ve uyum problemi yaşadım. Türkiye’de yurt dışından gelen öğrencilere yönelik uyum programlarının düzenlenmesi beni yavaş buraya alıştırdı ve kısmen de olsa üzerimdeki yabancılığı atmaya yardımcı oldu. Uyum programlarının artırılmasına yönelik daha çok faaliyet gerçekleştirilirse bizim için çok iyi olacaktır. Ayrıca üniversitede yeterli faaliyet maalesef yok, spor salonu yapmalarını istiyorum.” (K25, E, 21)

“Afganistanlıyım ve 19 yaşındayım. Türkiye’ye ilk geldiğimde buraya alışamadım. Hala da uyum sorunu yaşıyorum. Spor ile uğraşarak bu sorunumu bir nebze de olsa aştım. Üniversitede ayrıca halı saha ve spor salonunun olmayışı beni hayal kırıklığına uğrattı. Eğer üniversite sınırlarında spor alanları olsaydı dersten sonraki boş zamanlarımda kesinlikle sürekli spor yapardım.” (K11, E, 19)

Boş zaman değerlendirmesinin verimli şekilde organize edilmesi için aktivite/etkinlik alanlarına ve tesislere ihtiyaç duyulmaktadır. Spor yapmak, boş zamanlarını etkili değerlendirmek ve sevdikleri kişilerle güzel vakit geçirmek isteyen kişilerin en çok ihtiyaç duyduğu şeylerden biri de hobi alanları ve işlevsel mekanlardır. Eğitim döneminde yorulan, strese giren ve yıpranan Z kuşağı; stresini atmak ve gündelik hayatına yeniden sağlıklı bir dönüş yapmak için kuşkusuz modern ve işlevsel mekanlara ihtiyaç duymaktadır. Z kuşağının boş zaman değerlendirmesinin önündeki en büyük problemlerin tesis ve ilgi eksikliği olduğu görülmüştür:

“Üniversite yerleşkesinde spor salonunun olmaması benim açımdan çok büyük handikap. Üniversiteden spor salonu yapmalarını istiyorum ve bekliyorum. Ben hayatım boyunca hep sporla uğraştım ve sürekli stresimi bu yolla dışarı attım diyebilirim. Tamam üniversite dışında bazı tesis ve spor alanları var;ama üniversite yerleşkesinde de olsaydı bizim için hafta içleri güzel bir opsiyon olurdu.” (K1, E, 20)

“Üniversitede spor salonu, bilardo ve tenis alanı yok. Üniversitenin öğrencilerin boş zamanlarını yerleşke içinde değerlendirmeleri için sunduğu olanaklar kesinlikle yetersiz. Eğlence ve etkinlik düzenlenebilir; ayrıca boş zamanlarımızda bizi yönlendiren ve ilgi gösteren kişi ve STK yok.” (K3, E, 21)

“Boş zamanlarımı bir plan dâhilinde değerlendirmiyorum. Boş zamanlarım eğer kısıtlı ise genelde anın keyfini çıkararak değerlendiriyorum. Üniversite ve ilgili kamu kuruluşlarının boş zamanlarımı değerlendirmem için yeterli olanağı sağladığını düşünüyorum. Özellikle Konya Büyükşehir Belediyesi'nin bulunduğu yerde açtığı halı saha sayesinde boş zamanlarımı özellikle hafta sonları burada futbol oynayarak değerlendirmemi sağlıyor; ama üniversite yerleşkesinde bu tür tesisler yok.” (K4, E, 20)

“Üniversite yönetiminin ve ilgili kamu kuruluşların üniversite öğrencilerinin boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğim konusunda yeterli olanak sunduğunu düşünmüyorum. Özellikle üniversitede bölümümle ilgili etkinlik yapılmasını istiyorum; ayrıca üniversitemizde hangi tür gezi turları, etkinlik ve faaliyetlerin olduğunu pek bilmiyorum ve bu konuda bizlerin bilgilendirilmesi lazım. Akademisyenlerin bazıları boş zamanlarımızı nasıl değerlendirmemiz konusunda bizlere öneride bulunuyor; ama çoğu akademisyen bizlere bu konuda destek olmuyor.” (K5, E, 20)

Eğitim döneminde Z kuşağının yaşadığı en büyük sorunlardan biri de kuşkusuz ulaşımdır. K5, K10, K34 ve K40 kodlu katılımcılar kaldıkları yerin üniversiteye çok uzak olduğunu ve zamanlarının ekseriyetinin ulaşımda geçtiğini şu şekilde dile getirmiştir:

“Kaldığım yurt ile üniversite arasındaki mesafe de uzun olduğu için uzak yol beni yoruyor. Özellikle hafta içi günde gidiş gelişi hesaplırsak 3-4 saatim sadece ulaşımda geçiyor ve bu durum beni çok yoruyor. Üniversiteye gidişte yol uzun olduğundan ve otobüsler kalabalık olduğundan üniversiteye yetişene kadar aşırı yoruluyorum ve derse gidince kendimi yorgun hissediyorum. Aynı şekilde dersten sonra da ders yorgunluğunun üstüne bir de dönüşteki yolun yorgunluğu eklenince hafta içi yurda gidip sadece dinlenmekle geçiriyorum.” (K5, E, 20)

“Üniversitede fakülteler birbirinden çok uzak. Her bir fakülte Konya şehrinin ayrı bir yerinde inşa edilmiş ve diğer fakültelerdeki arkadaşlarımla iletişimde sorun yaşıyorum ve onlarla zaman geçirmeme bazen engel teşkil ediyor; ayrıca ulaşım sorunu da yaşıyorum. Hem kaldığım yer üniversiteye uzak hem de fakülteler arası ulaşım sorunu da bulunmaktadır.” (K10, K, 21)

“Üniversitede ve yerleşke dışında ulaşım sorunumuz var. Sosyal aktivite alanları hem üniversiteden hem de kaldığım yurttan çok uzak olduğundan gidip tesislerden faydalanma fırsatı bulamıyorum.” (K34, E, 20)

“Üniversite kaldığım yere çok uzak ve bu durumdan şikâyetçiyim. Ulaşım çok yorucu ve derse gidince yorulduğumdan uyukum geliyor ve konsantr olamıyorum. Keşke daha iyi bir seçenek olsaydı üniversiteye ulaşmak için. Fakültem benim kaldığım yerden baya uzak olduğundan bayağı yoruluyrum; ama ne yapalım çekecez artık bu çileyi.” (K40, K, 20)

Yukarıda sayılan problemler dışında; maddi durumu yetersiz olan Z kuşağı mensupları boş zamanlarına yeterli düzeyde katılım sağlayamamaktadır. Ayrıca Konya dışından ve yurt dışından gelen Z kuşağı mensupları da bu konuda sorun yaşadığını dile getirmiştir. Bundan en çok hazırlık ve 1. sınıfta öğrenim gören kişiler etkilenmektedir. Yaşanan sorunlar genel olarak şu şeklide ifade edilmektedir:

“Boş zamanlarımı planlı değerlendirdiğimi düşünmüyorum. Üniversite ve ilgili kamu kuruluşlarının öğrencilerin boş zamanlarını etkili ve verimli geçirmeleri noktasında yeterli imkânı sağlamıyorlar. Bunun yanında maddi olarak imkânlarım yeterli olmadığından dolayı boş zamanlarımı dolu dolu geçiremiyorum.” (K7, K, 19)

“Kendimi toplumdan soyutlanmış ve izole hissediyorum. Boş zamanlarımda üniversite 1. Sınıf olduğum ve ailem Konya dışında bulunduğu için çok yalnızlık çekiyorum. Benim üniversitede ders gördüğüm sınıfta herkes gruplaşma içinde ve bu beni etkiliyor; çünkü herkes kurduğu grup dışında kimseyle konuşmuyor ve zamanlarını sadece onlarla geçiriyor. Sınıfta konuştuğum çok az sayıda kız var ve bunlar da Konyalı olduğu için dersten hemen sonra eve gittiğinden üniversitede vakit geçireceğim hiç kimse bulamıyorum. Üniversitede herhangi bir etkinlik var mı yok mu bilemiyorum; varsa bile bizi bilgilendiren ve haber veren bir muhatap bulamıyorum. Aslında etkinlik olsa bile katılacağımı şimdilik zannetmiyorum; çünkü yaşım küçük korkuyorum katılmaya ve arkadaşlarım olmadan (ki şuan için yok diyebilirim) yalnız katılmak istemiyorum.” (K8, K, 19)

“Üniversite bünyesinde tiyatro, gösteri vb. aktivitelerin üniversitede olmasını çok isterim. Kitap okuma salonları, kafe gibi mekânlar çoğaltılmalı.” (K17, K, 19)

“KYK yurdunda kalıyorum. Her odada 4'er öğrenci kalıyor. Hiç kimsenin mahremiyeti yok bu yüzden. Odalar çok küçük ve en fazla iki kişilik odalar. Odalar çok kalabalık ve bizleri bu

durum çok rahatsız ediyor. Yurtta; yemek, çamaşır, hijyen gibi birçok sorun yaşıyoruz. Gece saat 23.00'ten sonra yurttan dışarı çıkma yasağı bulunduğundan bazen işim çıktığında dışarı çıkamıyorum.” (K4, E, 20)

“Konya’da ailemin evinde kalıyorum. Evde olduğum için hijyen, yemek, vb. sorunlar yaşamıyorum. Ailemin evinde olduğumdan çok mutluyum. Kendime ait odam var ve huzurluyum.” (K26, K, 21)

“KYK yurdunda kalıyorum. Odalar çok kalabalık ve kendime ait alanım olmadığından özel hayatım da yok diyebilirim. Yurdun birçok sorunu var ve bunlardan bazıları da yemek, hijyen ve çamaşır sırasındır. Oda arkadaşlarım odayı çok kirletiyor ve temizlik çok yetersiz.” (K31, E, 20)

“Boş zamanlarımı değerlendirmede bazen planlıyım bazen de plansızım. Üniversite yerleşkesinde öğrencilere sunulan aktivite ve etkinlikler çok az olduğundan Konya merkezindeki alanlarda boş zamanımızı değerlendirmeye çalışıyoruz. Üniversite, boş zamanlarımızı değerlendirmemiz açısından hemen hemen hiçbir hizmet sunmuyor.” (K10, K, 21)

“Halı saha ve spor salonu yapılması bizim aktif olmamız ve boş zamanlarımızı iyi değerlendirmemiz için önemlidir. Üniversitede spor tesislerinin olmaması boş zamanlarımda özellikle hafta içi beni çok etkiliyor. Benim tek ilgi alanım futbol ve üniversitede futbol oynayabileceğim yer yok. Bu yüzden üniversite dışındaki alanlarda futbol alanı bulduğumda oynarım.” (K11, E, 19)

“Üniversitemizde Selçuklu Üniversitesi’nde olan Gökkuşluğu AVM gibi AVM ve kafe tarzı mekânlar maalesef yok; bundan dolayı boş zamanlarımı üniversite dışındaki mekânlarda geçiriyorum.” (K33, E, 21)

Maddi durumun Z kuşağı mensuplarının boş zamanlarını etkili ve verimli değerlendirememelerinin önündeki en büyük engellerden olduğu şu cümlelerden anlaşılmaktadır:

“Boş zamanlarımı dolu dolu geçiremediğimden pişmanlık duyuyorum. Boş zamanlarımda plan dâhilinde hareket ediyorum. Maddi problemim de olduğundan her istediğim yere gidip gönülmce eğlenemiyorum. Dışarı çıkıp arkadaşlarımla gezmeye gittiğimizde fazla param

gidiyor; bu yüzden çoğu zaman boş zamanlarımı verimli geçirme noktasında pasif kalıyorum.”
(K32, E, 21)

“Hiçbir yerden burs veya kredi almıyorum. Sadece ailemin verdiği harçlıkla geçimimi sağlamaya çalışıyorum. Ailemin verdiği parayı kaldığım yere, ulaşım ve yemeğe yani zorunlu ihtiyaçlarıma harcıyorum. Boş zamanlarımı değerlendirmem için harcayabileceğim param yok o yüzden çoğunlukla dışarı çıkmadan boş zamanlarımı değerlendirmeye çalışıyorum.” (K40, K, 20)

“Genelde boş zamanlarımda babamın dükkânında çalıştığım için babam bunun karşılığında bana istediğim kadar para veriyor. Babam Konya’da tekstil dükkânı işletiyor ve aylık ortalama 50.000 TL para kazanıyor. Bu sayede ben ve ailem hiçbir konuda maddi sorun yaşamıyoruz. Aldığım parayı gezmede ve arkadaşlarımla eğlenmede harcarım.” (K23, E, 19)

3.8.2. Z Kuşağının Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarından beklentileri

Boş zaman genellikle iki farklı biçimde ele alınmıştır: işsizlik sorunundan meydana gelen boş zaman ve çalışma yani iş zamanından doğan eğlenme ve dinlenme zamanı. Boş zamanların ve rekreasyonun başarılı şekilde değerlendirilmesi için çeşitli aktörlerin eğitilmesi ve eğitim vermesi gerekmektedir. Kuşkusuz bunun başında aile gelmekte sonrasında okul, devletin ilgili kurumları ve STK’ler bu konuda sorumluluğu üzerine almalıdırlar. Serbest/boş zaman ve rekreasyonun değerlendirilme sorunu; gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerin ortak problemini teşkil eder. Bunun nedeni her iki toplumda da modernleşme ve ileri teknolojinin çalışma süresini kısıtlaması ve boş zamanların süresini artırmasıdır. Boş zamanın hiçbir şey yapılmayan ve hiçbir işe yaramayıp aylıklığın yapıldığı zaman olarak göstermek doğru olmayacaktır. Ana problem bu zamanların nasıl ve ne şekilde rekreasyonun da yönlendirilmesiyle doldurulması gerektiğidir (Tezcan, 1982, 1-17).

Z kuşağı mensupları; aile, okul hatta üniversitede bile boş zaman eğitimi almadığı için boş zamanlarını organize edememekte ve Z kuşağının büyük bir bölümü bu yüzden planlı hareket edememektedir. Z kuşağına mensup kişiler bu problemlerini atlatmak ve boş zamanlarını verimli geçirmek için boş zaman eğitimi talep ettiklerini şu cümlelerde ifade etmişlerdir:

“Boş zamanlarımda maalesef plansız hareket ediyorum. Hayatımda hiç boş zaman eğitimi almadım ve kimse ne yapmam gerektiği konusunda beni yönlendirmiyor. Aslında boş zaman

eğitimi almak isterdim; belki bu durum boş zamanlarımdaki kararsızlığımın ve plansızlığımın önüne geçebilirdi.” (K14, E, 20)

“Hayatımda eylem ve aktivitede bulunurken çok planlı değilim. Genelde kararsız kalıyorum; keşke beni yönlendiren bir uzman olsaydı. Ailemden ve ilkokuldan üniversiteye kadar ki eğitimimde hiç boş zaman eğitimi almadım.” (K20, K, 20)

“Boş zamanlarımda yaptığım veya yapacağım hemen hemen her şeyde kararsız kalıyorum. O yüzden o anki ruh halime göre davranıyorum. Birinin beni yönlendirmesini ve destek olmasını isterdim. Çoğunlukla boş zamanlarımı gerçekten de boşuna geçirdiğimi yani faydasız geçirdiğimi düşünüyorum. Benim bu zaman dilimlerimde bir program ve plan dahilinde hareket edip kendimi özellikle yeteneğimin olduğu bir alanda geliştirmem gerekirken maalesef böyle olmuyor. Bu zaman dilimlerinde bir enstrüman öğrenmem ya da dil öğrenmem çok iyi olurdu.” (K29, K, 21)

Z kuşaağı mensupları aktif olduklarından enerjilerinin deşarj edilme gereksinimlerinin karşılanması öncelikle üniversite yönetimi sonrasında Spor Bakanlığı ve STK’lerden spor tesisi vs. salonları, etkinlik odaları, faaliyet ve aktivite gibi rekreasyonları yapmalarını istediklerini ve bekleediklerini şu şekilde belirtmişlerdir:

“Üniversiteden spor salonu yapmalarını istiyorum ve çoğu arkadaşımın da beklentileri bu yöndedir. Özellikle hafta içi derslerin yoğun olmasının getirdiği stresi atmamız için sınıf arkadaşlarımla langırt, tenis, playstation, bilardo vb. aktivitelerin olmasını çok isterdim. Bu durum hem arkadaşlarımızla kaynaşmamızı sağladı hem de stresimizi atmamıza yardımcı olurdu.” (K1, E, 20)

“Üniversite yönetiminin ve ilgili kamu kuruluşların üniversite öğrencilerinin boş zamanlarını nasıl değerlendireceği konusunda yeterli olanak sunduğunu düşünmüyorum. Özellikle üniversitede bölümümle ilgili etkinlik yapılmasını istiyorum; ayrıca üniversitemizde hangi tür gezi turları, etkinlik ve faaliyetlerin olduğunu pek bilmiyorum ve bu konuda bizlerin bilgilendirilmesi lazım.” (K5, E, 20)

“Üniversitede düşünce ve felsefe kulüpleri gibi öğrencileri kaynaştıran ve zamanlarını verimli geçirebilecekleri kulüpler kurulabilir. Bu sayede insanlar daha analitik düşünebilir ve hem derslerinde daha derin olmalarına hem de dünya görüşlerinin genişlemesine katkı sağlayacağını düşünüyorum. Özellikle üniversite eğitimin nirvanası olduğundan buraya gelen

öğrencilerin sadece kendi alanlarında değil herkesin bilmesi gerektiğini düşündüğüm analitik düşünme ve mantık alanında da kendini geliştirmesi gerektiğini düşünüyorum.” (K6, K, 21)

“Üniversitedeki kafeteryamız çok küçük ve büyük bir kafeterya istiyoruz. Bunun yanında üniversite içinde üniversitenin öğrencilere sunabileceği internetten yararlanmak isterim. Selçuk Üniversitesi ile kıyaslandığında Necmettin Erbakan Üniversitesi'nin 2 tane handikabı olduğunu düşünüyorum. Bunlardan biri yerleşke ve fakültelerin birbirinden çok uzak olması diğeri ise küçük kafelerinin olması. Örneğin Selçuk Üniversitesi kampüsündeki Gökkuşluğu AVM gibi büyük kafe ve alışveriş mekanları yerleşke içinde kurulabilir.” (K38, K, 21)

“Özellikle Konya Büyükşehir Belediyesi'nin bulunduğu yerde açtığı halı saha sayesinde boş zamanlarımı özellikle hafta sonları burada futbol oynayarak değerlendirmemi sağlıyor. Bu tür tesislerin üniversite yerleşkesinde de olması gerekiyor. Yerleşkelerin içinde spor yapabileceğimiz ve kendimizi geliştirebileceğimiz ne mekan ne de kurslar var.” (K4, E, 20)

“Üniversite içinde spor salonlarının açılmasını isterim; ayrıca tesettürlü kızlar için de ayrı spor imkânları oluşturulmalıdır. Yani karşı cinsten ayrı spor alanlarının açılmasını isterim. Eğer ortak mekanlar özellikle spor salonları açılrsa dahi ben gidip erkeklerin içinde spor yapabileceğimi pek sanmıyorum. Cinsiyete bağlı ayrı spor ve hobi alanlarının açılması çok iyi olacaktır.” (K9, K, 20)

“Üniversite yerleşkesinde tiyatro, gösteri vb. aktivitelerin olmasını çok isterim; ayrıca kitap salonlarının çoğaltılması, kafe gibi mekânların sayısının artırılmasını talep ediyorum. Yerleşkelerin içinde tiyatro kulüpleri gibi hobi ve kendi yeteneklerimizi keşfedebileceğimiz kurs gibi mekanların ve hizmetlerin sunulmasını arzu ederim.” (K17, K, 19)

Z kuşağı mensupları üniversitede tertip edilen konferansları ve konuşmacıları yetersiz görmekte; bilhassa alan ve bölümleriyle ilgili konferansların artırılmasını şu cümlelerle görüldüğü üzere talep etmektedir:

“Üniversitede yeterli şartların olmadığını düşünüyorum. Özellikle alanımla ve bölümümle ilgili yok denecek kadar konferans yapılıyor. İlgi alanıma ve bilhassa bölümüme yönelik konferansların yapılmasını ve üniversitemize daha çok konuşmacı getirilmesini talep ediyorum.” (K30, K, 21)

“Üniversitede konferans ve konuşmacıların artırılmasını istiyorum. Mevcut durumdaki konferansları yetersiz görüyorum. Çok nadir şekilde konferanslar gerçekleştiriliyor ve genelde de ders saatlerinde bu konferansların gerçekleştirildiğini görüyoruz. Bu nedenle çoğu konferansa katılamıyoruz. ” (K14, E, 20)

“Alanımla ilgili düzenlenen konferanslar bence yetersiz ve farklı üniversitelerden de alanımla ilgili yetkin hocaların konferans vermesini isterim. Bu sayede alanımla ilgili daha farklı perspektiften bakma ve kendimi daha da geliştirmek için motivasyonumun artacağını biliyorum.” (K4, E, 20)

Z kuşağı mensuplarının büyük bir kısmı üniversitedeki mevcut (varsa) gezi, öğrenci vb. grup ve kulüplerden haberdar olduklarını, kendilerini bu konuda kimsenin bilgilendirmediğini dile getirmektedir. Z kuşağı mensupları üniversite içinde ya da Spor Bakanlığı ve STK'lerin üniversite dışında gençlere yönelik yaptıkları etkinlik ve faaliyetlerden haberdar olmak istemekte; kendilerini hem sanal ortamda hem de panolara bildiri şeklinde dönüt almak istediklerini şu cümlelerde belirtmişlerdir:

“Üniversitede belli etkinlik ve faaliyetler yapılıyor olabilir; ama bu konuda bizleri bilgilendiren ve haberdar eden hiç kimse yok. Bir sosyal mecra da bildiri panolarında üniversitemizin gerçekleştirdiği ya da gerçekleştireceği etkinliklerden haberdar olmak isterim. Zaten Konya ili üniversite öğrencilerinin faaliyette bulunması için yetersiz olduğundan üniversite de bizleri muhattap almadığında boş zamanlarımızın etkili ve verimli geçirilmesi beklenmemelidir.” (K31, E, 20)

“Boş zamanlarımı spontane yaşıyorum. Üniversite yerleşkesinde üniversite öğrencilerinin boş zamanlarını geçirebileceği etkinlik ve faaliyet var mı pek bilmiyorum; ayrıca varsa üniversitenin bizleri bilgilendirmesi gerekmez mi? Benim bildiğim bilgilendirme yok; o yüzden hangi etkinlik ve faaliyetlerin olduğunu bilmiyorum.” (K36, K, 20)

Çalışma hayatına yeni atılan ya da atılacak olan Z kuşağı mensupları eğitim gördükleri alanda yetkin olmak, iş bulmak ve kendini geliştirmek için kaliteli eğitim talep etmekte; yanı sıra eğitim verecek akademisyenlerin de kendini geliştirmesini ve bildiklerini kendilerine en ince ayrıntısına kadar yansıtmasını beklemektedirler. Z kuşağına mensup bazı kişiler derslerin akademisyenlerce yüzeysel anlatılmasından ya da derslik sayısının az olması nedeniyle çoğu kez derslerinin ertelenmesinden şikâyetçi olduklarını dile getirmişlerdir:

“Derslerimle ilgili akademisyenler yüzeysel bilgi veriyor; üniversiteden daha derin ve etkili bilgi verilmesi dışında talebim ve beklentim yok. Hocalarımız istediğimiz şekilde dersleri derinlemesine anlatmıyor. Ben buraya sadece bir kağıt parçası olan diplomamı almak için asla gelmedim. Buradan yetkin bir şekilde mezun olup mesleğimin hakkını vermek istiyorum. Hocalarımın derslere gelmeden önce ders vereceği alanda önce kendilerini tam olarak geliştirmesini ve bunu bizlere de aktarmasını beklerim.” (K26, K, 21)

“Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi’nde derslikler yetersiz olduğundan ders görecektir sınıf bulamıyoruz; bundan dolayı derslerimiz çoğu kez iptal oluyor veya erteleniyor. Sürekli başka bölümlerin sınıflarında ders görmek zorunda kalıyoruz. Bazen bir sınıfa geçip ders işlediğimiz sınıfta derslerin tam ortasında diğer bölümler bu saatte bizim bu sınıfta dersimiz var diyor ve sınıfı terk etmek zorunda kalıyoruz.” (K40, K, 20)

Yurt dışından Türkiye’ye eğitim görmeye gelen Z kuşağı mensup uluslararası öğrenciler, Türkiye’nin birçok iline çeşitli programlar aracılığıyla gelip önlisans, lisans, yüksek lisans; hatta doktora düzeyinde eğitim görmektedirler. Konya da eğitim konusunda pilot illerden olmasından dolayı Afrika ülkeleri başta olmak üzere, Irak, Afganistan, Pakistan, Azerbaycan gibi birçok ülkeden öğrenci Konya’daki üniversiteleri tercih etmektedir. Bunların içinde üniversite ve çalışma alanında yavaş yavaş görünmeye başlayan Z kuşağı mensupları da mevcuttur. Yurt dışından gelip Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi’nde okuyan yabancı kişiler uyum sorunları yaşamaktadırlar. Türkiye’ye ve Konya’ya alışmaları ve yabancılık çekmemeleri için uyum programlarının artırılmasını talep etmektedirler:

“Senegalliyim, farklı bir ülkede okuduğumdan dolayı ailemi özliyorum. Türkiye’ye ilk geldiğimde çok sorun yaşadım. Buraya alışmak için çok süre geçmesi gerekiyordu. Türkiye’ye ve Konya’ya alışmamız için burada bizlere uyum programları düzenleniyor. Bu programlar ve arkadaş ortamı sayesinde üzerimdeki yabancılık duygusunu üzerimden attım. Uyum programları artırılması yabancı öğrencilerin Türkiye’ye alışmalarını daha da kolaylaştıracaktır.” (K25, E, 21)

“Afganistanlıyım, hem yaşıma küçük hem de yabancı bir yerde yani ailemden çok uzakta okuduğumdan birçok problemim oldu. İlk geldiğimde çok sıkıntı çektim; ama şimdi uyum sorununu atlattım diyebilirim. Türkler bana çok yardımcı oldu ondan dolayı mevcut uyum programlarından memnunum; umarım bu tür programlar artar. Bu uyum programları sayesinde hem aynı ortamda farklı insanlarla etkileşime geçiyoruz hem de hocalarımız bizlere çok yardımcı oluyor.” (K11, E, 19)

Z kuşağı mensuplarının büyük kısmı boş zaman etkinliklerine harcayacak çok paralarının olmadığını ve kendilerine verilen KYK bursunun çok yetersiz kaldığını belirtmiştir. Z kuşağı mensupları burs/kredi miktarının artırılmasını talep etmektedirler:

“KYK bursu alarak geçimimi sağlıyorum. Aylık 550 TL KYK bursu alıyorum, 340 TL’sini KYK yurduna aylık kalma ücreti olarak veriyorum. Ulaşım için de aylık 90 TL abonman alıyorum ve geriye 70 TL kalıyor. Ben bu parayla hiçbir şey yapamam. Bazen ailemden çok az destek alırım; ama çok nadiren alırım. Elde ettiğim gelir bırakın sosyal aktivite ve etkinliklere hayati düzeydeki ihtiyaçlarımı karşılamaya yetmiyor. KYK bursunun gerçeğe uygun artırılmasını istiyorum.” (K31, E, 20)

“Maddi olarak imkânlarım yeterli olmadığından dolayı boş zamanlarımı dolu dolu geçiremiyorum. KYK bursu çok az ve kesinlikle bu bursun artırılmasını istiyorum. Verilen bursla bırakın boş zamanlarımda iyi vakit geçirmek en önemli ihtiyaçlarımı da karşılayamıyorum. Bana verilen burs en geç 10 gün içinde bitiyor. Ailem bana biraz destek çıkmasa emin olun eğitimimi yarıda bırakıp eve geri gitmek zorunda kalacağım.” (K7, K, 19)

Gündelik dediğimiz olgu aslında yine, yeni ve yeniden bizlere sunulan, bazen bizleri daraltan, sıkıştıran bazen de baskılayan olmuştur. Gündelik; hiç durmadan devam eden, her gün yeniden bizlere verilen, bizi yöneten ve boyunduruğu altına alandır. Gündelik hayat; isteğimiz ve yetkimiz dışında var olan, durdurulması ya da ara verilmesi mümkün olmayan çoğunlukla da bütüncül sistemi içinde dezavantajlı olduğumuz ve bizlere daima yön verilen bir alandır(Certau , Giard, & Mayol, 2015, 1-9). M. De Certeau’ye göre (2009), gündelik hayatta türlü zorluklarla karşılaşan bireyler kendi isteklerini yaptırmak, mücadele güçlerinin olmadığı genel sistemde var olmak ve isteklerini bir nebze de olsa kabul ettirmek için çeşitli taktikler gerçekleştirirler. Taktikler rakibin sahasında yani genel sistemin olmasını istediği ya da olağan düzenine karşı geliştirilmek zorunda olduğundan çok kurnaz olmak zorundadır. Zayıfın kendine ait bir mekanının bile olmayışı da ona hareketlilik kazandırmaktadır (113- 127). Yeni yeni üniversite öğrencisi olmaya başlayan Z kuşağı mensupları boş zamanlarını etkil ve verimli değerlendirmek için ilgili kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarından bu konuda destek beklemektedirler. İhtiyaçlarının karşılanması ve boş zamanlarını etkili değerlendirebilecekleri mekanlar açılması için M. De Certeau’nun da belirttiği üzere taktik geliştirme ihtiyacı hissetmişlerdir. Birlikte hareket etmek için özellikle okudukları üniversitede ya kendileri bir harekete başlayacaklarını ya da bu konuda yapılacak bir harekete katılmayı arzu ettiklerini şu cümlelerle dile getirmişleridir:

“Üniversite yerleşkesinde boş zamanlarımızı etkili ve verimli değerlendirebileceğimiz özellikle mekan hiç yok gibi. Derslerden sonra hobi alanları, spor salonları gibi mekanların olmayışı Necmettin Erbakan Üniversitesi için handikap. Bu alanda özellikle öğrenci temsilcilerinin üniversite yönetimine topyekün bir baskı yapmasını ya da imza toplamasını isterdim. Bu yolla isteklerimizi kabul ettirebilirdik. Ben de boş zamanlarımızı aktif geçirebileceğimiz mekan ve alanların açılması için üzerime düşen sorumluluk neyse yapmak isterim; ama tek başıma bir şeyleri değiştirebileceğimi sanmıyorum.” (K28, K, 20)

Goffman’a göre (2009) dramaturjik sadakat, takım üyelerinin birlikte hareketlerini ve etik olarak bağlılıklarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Takım üyeleri, dramaturjik disipline sahip olmalıdırlar. Özdenetim sağlayan dramaturjik disiplinin yanında dramaturjik tedbir de oldukça önem arz etmektedir. Sadakat, dayanışma ve disiplin tedbirle birleştirildiğinde takım üyelerinin gündelik hayatta başaramayacakları hiçbir şey yoktur. Tiyatro sahnesinde özellikle sahne önünde taktik ve yöntemlere başvurulur(s. 220-232). Goffman’ın da üzerinde durduğu üzere bir tiyatro sahnesi olan gündelik yaşamda isteklerini kabul ettirmek için takım üyeleri taktik ve yöntemlere başvurur; disiplin, sadakat ve dayanışma neticesinde takım üyeleri istedikleri hemen hemen her şeye ulaşabilmektedirler. Son nesil olan Z kuşağının gündelik yaşamda ve boş zaman değerlendirmesinde isteklerini yaptırmak ve kabul ettirmek için kendi içinde örgütlenmeye ihtiyaç duymaktadır.

“Necmettin Erbakan Üniversitesi yerleşkeleri içinde yeterli düzeyde kafe, çay bahçesi, oyun alanları, spor salonları yok. Sosyal medya üzerinde örgütlenerek isteklerimizi üniversiteye kabul ettirip yeterli mekan açılmasını sağlayabiliriz. Bizi bu konuda örgütleyecek ya da teşvik edecek kimse yok maalesef. Ben öğrenci temsilcisi olsaydım kesinlikle öğrencilerden de tam destek alarak böyle bir hareket başlatırdım. Aslında bizlere bırakılmadan üniversite öğrencilerinin nasıl stres atabileceğine yönelik düşüncede olmalarını beklerdim; ama gördüğüm kadarıyla bu durumla ilgilenen kimse yok; zaten üniversitede akademisyenlerden de boş zamanlarımızı nasıl değerlendirebileceğimize yönelik teşvik ve yönlendirme de hiç olmuyor.” (K5, E, 20)

3.9. Z Kuşağının Sivil Toplum Kuruluşlarına Katılım Düzeyleri

Araştırmaya konu olan Z kuşağına mensup 5 kişi TEMA Vakfı’na, 1 kişi LÖSEV’e, 1 kişi HAYSEV’e, 2 kişi KIZILAY’a, 2 kişi İlim Yayma Cemiyetine, 2 kişi TÜGVA’ya, 1 kişi İHH’ye, 2 kişi Ülkücü Ocaklarına, 1 kişi Adalet Değerleri Topluluğuna, 4 kişi AK Parti’ye, 1 kişi Endonezya kişi Topluluğu’na üye olduğunu söylemiştir. Herhangi bir derneğe, kulübe, vâkıfa, siyasi partiye, cemaate ve gruba üye olmadığını söyleyenlerin sayısı çok fazladır.

Üye olmama gerekçeleri ise Türkiye'nin grup ve cemaat geçmiş bavalunun dolu olmasından ve şeffaf olmamasından dolayı korku, güven eksikliği, kaygı ve çekincelere sahip oldukları tespit edilmiştir. FETÖ, Adnan Oktar Cemaati vb. oluşum ve grupların yaptıkları faaliyetler kişileri bir STK'ye üye olmaktan ve faaliyetlerine katılmaktan uzaklaştırmaktadır. Bunun yanında kendini birikim olarak yetersiz gören bazı kişiler de bilgilerinin yetersiz olmasından dolayı yine bir STK'ye katılmayı istememektedir; çünkü kullanılacağını ve amiyane tabirle harcanacaklarını düşünmektedirler. Herhangi bir STK'ye üye olmayı hiç düşünmeyen, gereksiz gören ve çıkarlarına uygun görmeyenler de bulunmaktadır.

Z kuşağına mensup bazı kişiler STK'lere üye olduklarını belirtmiş ve üye olma nedenlerine gelecek olursak; aktif olmak, hayırsever STK'lere üye olmak, çevreye duyarlı olmak, bilgilenmek, toplumu bilgilendirmek, siyasi partilerde yer alma isteği ve toplum yararına yürütülen projelerde yer almak istedikleri için katıldıkları ortaya çıkmıştır:

“LÖSEV ve HAYSEV'e üyeliğim bulunuyor ve vakit buldukça katılım sağlamaya çalışıyorum. Toplum yararına yürütülen tüm çalışmalara katılmak istiyorum. Benim çevremde de bu konuda çok kişi çeşitli rahatsızlıkları olduğundan bu tür sivil kuruluşlara katılmaya kendimi bir nevi mecbur hissediyorum. HAYSEV'e katılmak isteyiş nedenim de sokakta kalan sahipsiz hayvanlara üzülduğümünden onlara yardımım olsun diye katılmak istedim. Hayvanları seviyorum ve aşırı duyarlılığım var.” (K6, K, 21)

“İlim Yayma Cemiyeti'ne üyeyim ve aktif katılım sağlıyorum. Bilgilenmek ve toplumu bilgilendirmek için üye oldum. Asıl amacı manevi ve milli değerleri muhafaza etmek olduğundan ilgimi çeken vakıf ve cemiyetlerden biri oldu. Asıl hedeflerinden en önemlisi imam hatip okullarını açmak ve burada okuyan muhtaç öğrencilere burs vermek olduğundan takdir ettim doğrusu ve katılmayı düşündüm.” (K26, K, 21)

“Muhafazakârım, TÜGVA ve İHH üyeliğim var. Sosyal sorumluluk projelerinde yer alamaya gayret ediyorum. İHH'ye katılma nedenim insani yardım vakfı olması ve insanlara, muhtaçlara ve yoksullara yardım etmesidir. TÜGVA'ya katılma nedenim de gençlik ve öğrenci vakfı olmasının yanında Türkiye genelinde en aktif vakıflardan biri olmasıdır.” (K30, K, 21)

“TEMA Vakfı'na üyeyim; Çevreye çok duyarlıyım ve çevreyi korumak için eylemde bulunmak istiyorum. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin çeşitli illerinde çevre insanlar ve şirketler tarafından aşırı tahrip ediliyor. Bu duruma çok üzülduğümünden bir nebze de olsa katkı olsun

diye bu vakfa katıldım. Topumu bu konuda bilinçlendirmek için çeşitli çalışmalar yapıyoruz.”
(K8, K, 19)

Çeşitli sivil toplum kuruluşlarına önceden katılan Z kuşağı mensupları, üye oldukları STK faaliyetlerine çeşitli nedenlerle katılmadığını belirtmektedir. Üye oldukları sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılmamalarının önündeki en büyük engellerin faaliyetlere katılmaya fırsat ve zaman bulamama olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumu K4 ve K17 kodlu katılımcıların ifadelerinden anlayabilmekteyiz:

“TEMA Vakfı'na üye oldum; ama hiç faaliyetlerine katılmadım. Yani aktif değildim ve bilfiil etkin olarak çalışmadım. Çalışmak istiyorum; ama genelde fırsat bulamıyorum. Okul derslerim zor ve yoğun olduğundan hiç faaliyetlerine katılmaya fırsat yaratamadım kendime. Bu vakfın kuruluş felsefesine hayran kaldım; ama işte bazen zaman bulamıyoruz.” (K4, E, 20)

“AK Parti'ye üyeyim; ama faaliyetlerine katılmıyorum. Ders ve çalışma temposundan dolayı partimin faaliyetlerine katılmaya zaman bulamıyorum. Siyasi parti çalışmaları çok yoğun ve tempolu olduğundan hepsine katıldığı söylenemez. Parti faaliyetleri de genelde hafta içleri olduğundan o zaman dilimlerinde genelde üniversitede olduğumdan katılmam söz konusu olmuyor. Ama bazen dersler ve parti faaliyetleri çakışmadığında gidip faaliyetlerine yerinde katılıyorum.” (K17, K, 19)

Bazı kişiler ise STK ve sosyal sorumluluk projelerine katılmamalarının en önemli nedeni FETÖ ve Adnan Oktar gibi kişi ve grupların kendilerine inanan ve güvenen kişileri mağdur etmesi sonucu artık kimseye güvenlerinin kalmadığını ve korku ve endişe sonucu STK'lerden uzak durmaktadır. Bu kişiler hem dinin hem de ulusal değerlerin bazı kişi ve kuruluşlarca kendi görüşlerine hizmet edecek hale getirildiğini dile getirerek cemaat, siyasi parti, dernek gibi STK'lerden uzak durduklarını ifade etmiştir. Bazı kişiler de STK üyeliğini gereksiz görüp katılmayı tercih etmediklerini şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

“Herhangi bir STK üyeliğim yok; çünkü gerek duymuyorum. Benim düşüncelerim ve kendim bana yeterim; o yüzden STK'lerden uzak duruyorum. Şuana kadar hiçkimsenn bana faydası olmadı ve ailem dışındaki kimseyegüvenemem. Eğer herhangi bir STK'ye üye olup faaliyetlerine katılırsam bana katkı sağlayacağını düşünmem. Şuan için konuşmam gerekirse STK üyelikleri bana çok gereksiz ve saçma geliyor.” (K37, K, 20)

“Var olan STK’lerle düşüncelerim hiç uyuşmuyor. O yüzden STK üyeliğini gereksiz görüyorum. Benim fikir ve düşüncelerimi birebir yansıtan herhangi bir STK yok. Var olan STK faaliyetlerinin de gördüğüm ve duyduğum kadarıyla çıkar üzerine kurulduklarını düşünüyorum. Her STK kendi çıkarlarını hayata geçirmek için harekete geçmeye çalışan kişiler tarafından kurulmuştur.” (K39, K, 19)

“Hiçbir STK üyeliğim yok. Üye olmaktan korkuyorum ve çekiniyorum. O yüzden katılmak istemiyorum. Hangi STK’nin tam olarak ne tür faaliyette bulunduğu belli değil; eğer üye olursam mağdur olacağım endişesi var bende. Bunun olumsuz örneklerini dünyanın her yerinde görüyoruz. Dünyanın her yerinde din odaklı kurulan STK’lerde istismar ve tecavüzler oluyor, siyasi partilerde çıkar için özellikle aynı partilerde bile insanlar birbirleriyle mücadele halinde, ekonomi odaklı STK’lerde insanlar baştakiler tarafından dolandırılıyor vb. daha birçok neden sayabilirim STK’lerden uzak durmak için.” (K21, E, 19)

“Adnan Oktar, FETÖ gibi örgütlerin yaptıkları faaliyetler ortaya çıkmışken ve siyasi partilerin çıkar odaklı faaliyetleri varken hiçbir STK’ye üye olmak istemem. Hiç kimseye ve hiçbir zümreye güvenim kalmadı. Her STK kendi emellerini gerçekleştirmek ve güç elde etmek için kurulmuştur. Daha önce zaten ailem dışında hiçbir kimseye güvenmiyordum; şimdi ise her yaş aldığım da insan ve gruplara olan güvensizliğim ve şüphelerim artıyor.” (K29, K, 21)

Herhangi bir cemaat, grup ve sivil toplum kuruluşunun ilgi alanlarına girmediklerini ifade eden Z kuşağı mensupları, bu tür yapıların faaliyetlerine katılmanın kendi çıkarlarına uymadığını veya daha önce hiç karşılığın bu tür kuruluş ve yapıların çıkmadığını, boş ve gereksiz gördüklerini hatta denk gelmediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca bu tür yapılanmalarla uğraşmak istemeyenlerin de sayısının da az olmadığı görülmüştür:

“Herhangi bir sivil toplum kuruluşu, dernek, vakıf vb. üyeliğim yok. Olmamasının nedeni bu tür şeyler benim ilgi alanıma girmiyor. Ben ilgi alanım ve hobilerim doğrultusunda boş zamanlarımı değerlendirip kendimi geliştirmeye çalışıyorum.” (K1, E, 20)

“Herhangi bir STK üyeliğim yok; çünkü bu tür şeylerle uğraşmak istemiyorum. Benim üniversitede derslerim çok yoğun olduğundan kafamı kaldırıp da STK üyelikleriyle uğraşacak ne halim ne de zamanım var. Açıkçası bir STK’ye olmak istesem de hiçbir zaman karşıma üyelikle ilgili bir şey çıkmadı ve hiçbir teklif de olmadı o yüzden denk gelmediğimden ilgimi de çektiği söylenemez.” (K2, E, 20)

“Daha önce bir sivil toplum kuruluşunun aktivitelerine ve toplum yararına yürütülen faaliyetlere katılmadım. Ben pragmatist yani faydacı olduğumdan bana faydası olmayan işlerle uğraşmak istemem. Şimdilik gereksiz görüyorum. Herhangi bir STK üyeliğinin bana katacağı bir şeyin olacağını en azından şimdilik düşünmüyorum.” (K9, K, 20)

Z kuşağının bazı mensupları sivil toplum kuruluşlarına üye olmak istediklerini; fakat fırsat bulamadıklarını ve üye olmak istedikleri sivil toplum kuruluşlarının kendilerine zamansal ya da mekansal olarak denk gelmediğini şu şekilde belirtmişlerdir. Bu durumu K12 ve K31 kodlu katılımcıların ifadelerinden anlayabilmekteyiz:

“Toplum yararına faaliyet yürüten ve çevreye faydalı olan STK'lere üye olmak isterim; ama bana denk gelmedi ve karşıma hiç çıkmadı bu tür STK'ler. KIZILAY, TEMA Vakfı gibi STK'lere üye olmak isterim.” (K12, E, 19)

“Herhangi bir STK üyeliğim yok ve olmadı. Ben 1. Sınıf olduğumdan Konya şehrini ve üniversiteyi yeni tanıdığımdan var olan kurum kuruluşların yerini ve tam olarak ne yaptıklarını bilmediğimden üye olamadım. KIZILAY, YEŞİLAY vb. kuruluşlara üye olmak isterim ama hiç bana denk gelmedi üye olmam için.” (K31, E, 20)

Z kuşağının bilhassa hiperaktif özellikte olan mensupları K3, K14 ve K22 kodlu katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; tamamen eğlenme, sosyalleşme, bilinçlenme ve dinlenme üzerine kurulu olan topluluklara üye olduğunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“NEÜ Halk Oyunları Topluluğuna üyeyim. Halk Eğitimde halk oyunları eğitmeniyim. Bunların yanında bu oyunları çok seviyorum ve katılım sağladığımda eğleniyorum. Boş zamanlarımda stres atmak ve eğlenmek için böyle bir hobi ile uğraşmak istedim. Hem bu yolla para kazanıp geçimimi sağlıyorum hem de boş zamanlarımı etkin değerlendiriyorum.” (K3, E, 21)

“Adalet Değerleri Topluluğuna üyeyim. Bilinçlenmek ve aslında sosyalleşmek için de bu topluluğa katıldığım söylenebilir. Toplumda var olan birçok adaletsizlik ve eşitsizlikle mücadele etmek için kendimi de sorumlu hissettiğimden bu topluluğa üye olma gereği hissettim.” (K14, E, 20)

“Endonezya Öğrenci Topluluğuna üyeyim. Bu topluluk sosyalleştirdiğimiz, Türkiye’ye uyum sağlamamıza yardımcı olan bir topluluktur. Türkiye’ye geldiğimizde birçok uyum problemi yaşadık; ama bu topluluğun faaliyetleri sayesinde Türkiye’ye alıştık ve bu topluluğa üye olanlarla birbirimize hemen hemen her konuda yardım ediyoruz.” (K22, E, 21)

Z kuşağının bazı mensupları önceden üyesi olduğu kuruluş ve topluluklardan ayrılıp üyeliklerini iptal etmişlerdir. Üyelikten çıkma nedenlerini ise önceden katıldıkları sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdikleri faaliyetleri beğenmeme, ortama alışamama ve dışardan göründüklerinden farklı olmaları olarak ifade etmişlerdir. Bu durumu en güzel K7, K15 ve K32 kodlu katılımcıların ifadeleri özetlemektedir:

“TEMA Vakfı’na üye oldum; ama faaliyetlerini beğenmedim ve yeterli bulmadım o yüzden artık aktif olarak faaliyetlerine katılmıyorum ve katılmak da istemiyorum. Üye olmaktan çıktım ve şimdilik hiçbir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılmıyorum. Bu STK faaliyetlerine birkaç kez katıldım; ama etkin faaliyet ve eylemlerde bulduklarını düşünmediğimden zamanımın boşa gittiğini düşündüm; artık gitmeyi gerekli görmedim.” (K7, K, 19)

“Herhangi bir STK üyeliğim şimdilik yok; çünkü kendimi birikim olarak yeterli görmüyorum. Daha önceden Ülkücü Ocaklarına gidiyordum; ama artık gitmiyorum. Dışarıdan gördükleri gibi olmadıklarını ve benim görüşlerimle uyuşmayan bazı faaliyetlerinin olduğunu gördüğüm için artık gitmiyorum. Sadece kendimi geliştirmek ve kendime zaman ayırmak için boş zamanlarımı değerlendirmeyi tercih ederim.” (K15, E, 20)

“Eskiden yani lisedeyken AK Partiye ve Ülkücü Ocaklarına üyeydim; sonra üyelikten çıktım. Zamanla bilgi birikimim arttı ve neyin ne olduğunu anladım; bunun sonucunda siyasette bulunmak ve siyaset yapmak bana çok saçma geldi. Bazı kişilerin çıkarları ve emelleri için saçma şekilde mücadele ettiğimi hissettim. Ben artık kendi kişisel gelişimim için özellikle boş zamanlarımda kendim için çalışıp zamanımı değerlendiriyorum.” (K32, E, 21)

SONUÇ

Yürütülen çalışmada 2000 yılı ve sonrasında dünyaya gelen Z kuşağı; gündelik hayat işleyişi, dünya görüşü, dinledikleri müzik tarzları, en çok zaman geçirdikleri kişi ve mekânlar, boş zaman değerlendirmeleri, dünya görüşlerinin boş zaman değerlendirmelerine etkisi, sosyal medya ve interneti kullanım amaçları açısından ele alınmıştır. Nitel araştırma türü gereği Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde öğrenim gören Z kuşağına mensup 40 örneklem ile/öğrenciyle yarı yapılandırılmış görüşme/mülakat gerçekleştirilerek saha araştırmasından veriler elde edilmiş, tema ve verilerin kodlamaları yapılmış ve betimsel analiz kullanılarak verilerin analizleri tamamlanmıştır.

Necmettin Erbakan Üniversitesi bünyesinde yürütülen “Z Kuşağının Boş Zaman Değerlendirmesi” adlı çalışma sonuçlarına göre; Z kuşağının kendi içinde gündelik hayat organizasyonu, boş zamanlarını değerlendirme şekilleri, boş zamanlarını değerlendirdikleri kişi ve mekanlar, dinledikleri müzik tarzları, internetle ilişkileri ve sosyal medyayı kullanma amaçları, dünya görüşleri ve görüşlerinin boş zamanlarını değerlendirme şekillerine etkisi, boş zamanlarını değerlendirmede etkili olan faktörler gibi noktalarda kısmen de olsa kendi içinde farklılaştıkları ortaya çıkmıştır. Z kuşağı mensuplarının ekseriyeti hem geleneği hem de modern bir arada yaşadığını ifade etmiştir. Özellikle M nesli modern ve geleneksel çatışma zeminine hiç girmeden aynı anda yaşayabilen ve yeniliğe açık bir nesildir. M nesli bunu yaparken geleneksel ve modern kendine has bir yapıyla harmanlayarak radikal sınırları da aşarak kendine özgü bir yapıyla gündelik hayatına yansıtmıştır. Buradan yola çıkarak Nilüfer Göle'nin (2017) de üzerinde durduğu üzere seküler ve dini açıdan önceden çizilen radikal sınırların kalktığı ve modernleşmenin de etkisiyle çatışmanın içinden bir birleşim çıktığının en güzel örneğini Z kuşağı mensuplarında görmekteyiz. Z kuşağının da mensubu olan özellikle M neslinin bu konuda çok başarılı olduklarına şahit oluyoruz. Bu nesil radikal ve geleneksel normları dinlerine ve değerlerine aykırı olmamak kaydıyla modernleşme ile birleştirmekte oldukça başarılıdır. Bu nesil dini teamüllerine uymanın yanında değişim ve dönüşüme oldukça açıktır; hatta değişim ve dönüşümün talepkarıdır.

Araştırma sonuçlarına göre tüm katılımcıların medeni durumlarının bekâr olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kendinden önceki kuşaklarla buluşma alanları olan özellikle kamusal alanda daha da görünür olmaya başlayan Z kuşağı artık üniversite ortamına; hatta çalışma hayatına da dahil olmaya başlamıştır.

Z kuşağı ebeveynlerinin annelerinin genel olarak çalışma hayatına katılmadıklarını/katılmadıklarını görüyoruz. Katılımcılar ebeveynlerine oranla daha yüksek eğitim düzeyine sahiptirler. Katılımcılarının ebeveynlerinin annelerinin genel olarak çalışma hayatına katılmadıklarını/katılmadıklarını görüyoruz. Evin ekonomik olarak geçimini daha çok babanın sağladığı ortaya çıkmıştır. Z kuşağı ebeveynlerinin eğitim durumuna da bakacak olursak babalarının eğitim durumlarının annelerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Özellikle üniversite okumuş kadın ebeveynlerin yok denecek kadar az olduğu görülmüştür.

Katılımcıların ayrı bölüm ve fakültelerden seçilmesi araştırmayı zenginleştirmekte ve sosyal gerçekliği tam olarak ortaya koymak için önem arz etmektedir. 4 ayrı fakülteden farklı bölümlerde okuyan kişilerin seçimi sosyal gerçekliğin sağlanması için oldukça önem arz etmektedir. Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde okuyan uluslararası öğrenciler de yine araştırmaya dahil edilmiştir.

Z kuşağına mensup kişilerin geçimlerini sağlama araçları; İstatiksel olarak üniversite öğrenimi sırasında/boyunca ailelerinden kadınlar erkeklerden daha çok destek görmektedir. KYK burs başvuru yapıp kendisine Kredili burs çıkan katılımcılar bunu almak istemediklerine; bunun nedeninin ise mezun olduktan sonra borçla mezun olmak istemediklerini dile getirmişlerdir. Öğrenim döneminde maddi desteğe ihtiyaç duyan Z kuşağı mensuplarının bir kısmı özellikle tatillerde boş zamanlarını herhangi bir işte çalışmak için harcadıklarını dile getirmişlerdir. Bunun en güzel örneklerini K1, K2 ve K31 kodlu katılımcılarının ifadelerinden anlamaktayız.

Z kuşağına mensup kişilerin ders döneminde barındıkları/kaldıkları yer durumları; Araştırma sonucunda; Z kuşağı mensuplarının dünya görüşlerinin boş zaman değerlendirme ve gündelik hayat organizasyonlarının yanında kaldıkları yer seçimine de etki ettiği görülmüştür. Özellikle dindar Z kuşağı mensupları dinlerini öğrenmek ve dini vecibelerini tam olarak yerine getirmek için çeşitli vakıf ya da cemaat yurtlarında kaldıkları görülmüştür. Konya il merkezinde ve merkez ilçelerinde kalan kişiler genelde ailesinin yanında kalırken diğerlerinin ekseriyeti de (İl dışından gelenler, ailesi Konya'nın merkez olmayan ilçelerinde ve köyde ikamet edenler, yurt dışından gelen yabancı kişiler) öğrenci evlerini ya da yurtlarda kalmayı tercih etmiştir. Konya'da ikamet edip üniversite okuyan Z kuşağı mensupları aile evinde

ebeveynleriyle birlikte kalırken Konya il dışından ve yurt dışından gelenler ev kiralamakta ya da çeşitli yurtlarda kalmaktadırlar.

Z kuşağına mensup kişilerin üniversite okuma nedenleri ve meslek seçimlerini etkileyen faktörler; Z kuşağı mensupları iş bulmak ve gelecek kaygısından dolayı kendini üniversite okumak zorunda hissetmektedir. Her geçen gün iş bulmanın zorlaştığı ve iş ortamı rekabetinin arttığı bir çağda dünyaya gelen Z kuşağı mensupları kendini artık üniversite okumak zorunda hissetmektedir. İş bulma ve gelecek kaygısının yanında Z kuşağı entelektüel olmak, dünyayı ve kendini anlamak, üniversite ortamını görmek gibi nedenlerden dolayı üniversite yolunu tutmaktadır. Z kuşağının meslek seçiminde en etkili faktör iş bulmanın ve hayata erken atılmanın kolay olduğu meslekleri seçmektir. Bunun yanında ebeveynlerin işlerine uygun bölüm seçen kişiler de mevcuttur. Özellikle Z kuşağının kadın mensupları ailesine yük olmamak ve kendini bir erkeğe maddi olarak bağlamamak için üniversite okuduğunu dile getirmektedir. Bunun en güzel örneğini K8 ve K38 kodlu katılımcıların ifadelerinden anlayabilmekteyiz. İşsiz kalmamak ve hayata daha çabuk katılmak isteyen Z kuşağı mensupları ebeveynlerinin mesleklerine uygun bölüm ve meslek tercih yaptıklarına şahit olmaktadır. Bunu K35 ve K36 kodlu katılımcıların meslek ve bölüm seçme nedenlerinden anlayabiliyoruz.

Z kuşağı mensuplarının bir kısmı istemediği meslek ve bölümü seçtiğini ya da seçmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Bunun nedenini ise girdikleri TYT ve AYT sınavlarından aldıkları puanlar doğrultusunda ilk tercih verdikleri ve okumayı istedikleri bölümlerin mevcut puanlarıyla gelmemesi neticesinde son tercihlerinin gelmesi olarak anlaşılmıştır. Bu durumu en güzel K2, K9 ve K32 kodlu katılımcılar ifade etmişlerdir.

Boş zamanları değerlendirme şekilleri; Z kuşağının dindar, muhafazakar ve sağcı (dini boyut) mensupları gündelik hayatlarını ve boş zaman değerlendirmelerini dünya görüşleri ve dini teamülleri doğrultusunda organize ettiklerini dile getirmişlerdir. Bu düşüncede olan Z kuşağı içindeki nesil için bazı araştırmacılar M nesli (Yeni Müslüman Gençlik) tabirini kullanmıştır. Z kuşağı birçok konuda olduğu gibi dünya görüşlerinin boş zamanlarına ve gündelik hayatlarına etkisi noktasında da kendi içinde farklılaşmıştır. Seküler düşüncede olan Z kuşağı mensupları, gündelik hayatlarında ve boş zaman değerlendirmelerinde din ve toplumsal normların pek etki etmediğini, canı o an ne yapmak isterse o eylemleri

gerçekleştirdiklerini ve kendilerini kısıtlayan/ket vuran hiçbir yapı ya da aktörün olmadığını ifade etmişlerdir.

Öğrenim döneminde hafta içi; Z kuşağına mensup erkekler; çoğunlukla hafta içi üniversitede kafeteryalarda zaman geçirmekte, PES, FİFA, okey gibi sanal oyunları oynamakta, üniversite ve halk kütüphanesine gitmekte, film-dizi izlemekte, müzik dinlemekte ve enstrüman çalmayı bilenler müzik aletlerini çalıp bu alandaki becerilerini geliştirmektedir. Z kuşağına mensup kadınlar da üniversite derslerinden sonra kafe ve kafeteryalarda zaman geçirmekte, üniversite ve halk kütüphanesine uğramakta, müzik dinlemekte, film-dizi ve sinema izlemektedir. Dindar ve Müslüman olduğunu belirten gençler diğer Z kuşağı mensuplarından farklı olarak gündelik hayatlarında beş vakit camiye, mescide gidip veya evinde/yurdunda/ailesinin yanında namazlarını eda etmekte ve cuma günleri de cemaatle namazını icra etmektedir. Kendilerini dindar olarak ifade eden kişiler gündelik hayatlarında zamanlarını ve özellikle boş zamanlarını ibadet saatlerine ve dini vecibelerine göre ayarlamaktadır. Hafta sonu ve yazın da bu durum değişmemektedir.

Öğrenim döneminde hafta sonu; Z kuşağı mensupları hafta sonları AVM ve kafelere gitmekte, spor salonları ve sinemaya gitmekte, Konya'da ve şehir dışında gezmekte, bunlardan farklı olarak erkekler halı saha maçları yapmakta ve kiraathane veya sanal ortamda okey ve sanal oyunlar oynamaktadır. Bunun dışında Z kuşağının özellikle kadın mensupları meslek edindirme ve dil kurslarına da gitmektedir.

Yazın ve sömestrde; Z kuşağı mensuplarının çoğunluğu bu zaman dilimlerinde aileleriyle ve memleketlerindeki arkadaş ve akrabalarıyla zaman geçirmekte, değişik işlerde veya babalarının işyerlerinde çalışmakta, tatil yapmakta, dizi/film izlemekte, spor salonlarına gitmekte ve gezmektedirler. Yurtdışından gelip Türkiye'de öğrenim gören Z kuşağı mensupları yazın genel olarak ülkelerine yani ailesinin yanına gidip zaman geçirirken sömestrde ise Türkiye'de kalmayı tercih etmektedir. Çeşitli illerden gelip Konya'da öğrenim gören Z kuşağı mensupları yazın ailesinin yanına gidip ailesiyle ve memleketlerindeki arkadaşlarıyla boş zamanlarını değerlendirmektedir. Maddi durumunun iyi olmadığını belirten Z kuşağı mensupları bilhassa yazın çeşitli işlerde çalıştıklarını ve genel olarak boş zamanlara sahip olmadıklarını dile getirmişlerdir.

Dünya görüşleri, zihniyetleri ve yaşam tarzlarının boş zaman değerlendirmesine etkisi; Z

kuşağı mensuplarının dünya görüşlerinin de araştırıldığı çalışmada kendilerini Müslüman, dindar ya da muhafazakâr(dini boyutu) olarak tanımlayan ekseriyetinin “ama, fakat, lakin, keşke” gibi ön koşullarının olduğu tespit edilmiştir. Bu kişiler gündelik hayatlarında ve boş zaman değerlendirmelerinde kısmen de olsa dini değerlerin etkili olduğunu dile getirmişlerdir. Ekseriyetinin ama ve keşkeleri bulunmakta; korku ve endişeleri onları herhangi bir STK’ye üye olmaktan ve faaliyetlerine katılmaktan uzaklaştırmaktadır. Araştırmaya konu olan Z kuşağı mensuplarının çok az bir kısmı kendilerini radikal dindar ve muhafazakâr olarak ifade edip dini ve muhafazakâr değerlerinin gündelik hayatlarının ve boş zaman değerlendirmesinin hemen hemen her noktasını etkilediğini belirtmişlerdir. Kendilerini bu şekilde ifade eden kişilerin ama ve keşkelerinin olmadığı görülmüştür. Kendilerini liberal, sosyalist, seküler, laik, Atatürkçü, ülkücü, solcu vb. olarak tanımlayanların ise gündelik yaşamlarını ekseriyeti evrensel değerlere, bazıları da kültürlerini ve gelenek-göreneklerini ön plana çıkarıp eylemlerde bulduklarını ifade etmektedir. Hiçbir değer ve normu benimsemeden yaşadığını belirten katılımcılar ya hiçbir değeri takmadan yaşadığını belirtmiş ya da yeni bir arayışta olduğunu ifade etmiştir. Dünya görüşlerinin olmadığını ve yeni bir arayışta olduğunu ifade edenlerin derin bir boşluk ve kaygı içinde olduklarının da tespiti yapılmıştır. Bu kişiler genelde kendilerini ait hissedebilecekleri ve görüşleri doğrultusunda modern günümüzde hiçbir ideolojinin olmadığını ifade etmişlerdir. Kendilerini hem dindar hem Atatürkçü, hem muhafazakâr hem de Atatürkçü, Hem ülkücü hem Laik, hem sağcı hem de Atatürkçü, biraz seküler biraz dindar, biraz laik biraz muhafazakâr olarak ifade edenler de mevcuttur.

Dünya görüşlerinin dinledikleri müzik tarzlarına etkisi; Kendilerini muhafazakâr(dini boyutu), dindar ve sağcı(dini boyutu) olarak görenler genelde dünya görüşleri ve dinlerine aykırı olmayan müzikleri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. İçerik olarak dini ve kültürel değerlere hakaret eden müzik tarzlarını dinlemediklerini belirtmişlerdir. Bunun yanında ilahi, ney ve bendir dinletisi, slow, arabesk(bilhassa erkekler), Türkü, Türk sanat ve Türk halk müziği ve kendilerini iyi hissettirecek müzik dinlediklerini belirtmişlerdir. Seküler dünya görüşüne sahip kişilerin ise RMB, blues, pop, rock, metal, arabesk, slow, Türkü, Türk sanat ve halk müziği dinledikleri ortaya çıkmıştır. Hiçbir dünya görüşüne sahip olmadığını belirten kişiler de hoşlarına giden ve kendilerini iyi hissettiren her türlü müziği dinlediklerini belirtmişlerdir. Herhangi bir dine mensup ya da ideolojiye sahip olan kişilerin kendi dünya görüşleri ve ideolojileri ile örtüşen müzikleri dinledikleri; bazı kişilerin de sistem ve ideoloji karşıtı müzikleri daha çok tercih ettikleri ortaya çıkmıştır.

İnternet/sosyal medyayı kullanma süreleri, interneti en çok kullanma amaçları ve en çok kullandıkları uygulamalar; Z kuşağı mensuplarının en çok kullandıkları uygulamalar sırasıyla Whatsapp, Youtube, İstagram, Facebook, Twitter, Bip, Tiktok ve Snapchat'tir. İnternet ve sosyal medyayı; araştırma yapmak(genelde okudukları bölüm hakkında), film ve dizi izlemek, sanal ortamda gazete ve kitap okumak, haber edinmek ve dünyadan haberdar olmak, arkadaş ve akrabalarını takip etmek ve iletişim kurmak, fotoğraf ve bilgi paylaşımı yapmak, entelektüel olmak ve sosyalleşmek, sanal oyun oynamak, program geliştirmek vb. Z kuşağına mensup olup kendini dindar olarak ifade eden kişiler interneti dini filtrelerden geçirerek kullandıklarını ifade etmişlerdir. Yani dini değerlerine aykırı olan alan ve sitelerden uzak durduklarını ve sosyal medyayı dinini öğrenmek ve yaymak amaçlı kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında bilgi edinmek, haber takip etmek, oyun oynamak, ideolojisi hakkında bilgi edinmek ve ideolojisini yaymak, arkadaşlarıyla iletişim kurmak, film ve dizi izlemek için de internet ve sosyal medyayı kullandıkları görülmüştür.

Z kuşağının internet kullanım sıklığı genel olarak şu şekildedir; Farklı dünya görüşlerine sahip Z kuşağının dindar, seküler, liberal, sosyalist vb. düşünceye sahip mensuplarının interneti kullanım sıklığı arasında belirleyici bir fark olmamasının yanında interneti kullanım amaçlarında belirleyici farklar mevcuttur. Her ne kadar Y kuşağının içinden çıkıp gelişse de Z kuşağının da mensubu olmaya başlayan M nesli internet ve sosyal medyayı dinini tam manada öğrenmek, dini araştırmalar yapmak hatta dinini tanıtmak ve yaymak için de sosyal medyayı/interneti kullandığını dile getirmektedir. Dindar Z kuşağı mensupları internet ve sosyal medyayı kullanırken dini filtreler kullanmış ve değerlerine aykırı olan site ve platformlardan uzak durduğunu ifade etmiştir. Bu durumu K26 ve K40 kodlu katılımcıların ifadelerinden anlamak mümkündür.

Boş zamanların Z kuşağı için ne anlam ifade ettiği, en çok kim/kiminle ve hangi mekân/mekânlarda boş zamanlarını geçirdikleri; Boş zamanlar Z kuşağı mensupları için farklı anlamlar taşımakta ve boş zaman denilince her birinin aklına başka bir şey gelmektedir. Dindar Z kuşağı mensuplarının gündelik hayatlarında ve boş zaman değerlendirmelerinde birlikte zaman geçirdikleri kişilerin hemcinsleri olmasına dikkat ettikleri görülmüştür. Z kuşağı mensupları hafta içi genelde yalnız başına, sınıf arkadaşları ve "sevgili"siyle boş zamanlarını üniversite yerleşkesinde ve kafeteryasında geçirirken, hafta sonları da yalnız başına, ev, yurt vb. arkadaşlarıyla, aileleriyle(Konya'da ikamet eden kişiler), "sevgili"leriyle evde, yurttan, AVM'lerde, kafelerde, halı saha ve spor salonlarında zamanlarını geçirmektedir. Bundan da anlaşılacağı üzere Z kuşağı mensuplarının boş zamanlarını genel olarak

arkadaşlarıyla birlikte geçirdikleri ve yalnız olmayı tercih etmedikleri sonucuna ulaşılabilir. Yazın ve sömestrde Z kuşağı mensupları aileleriyle, akraba ve memleketlerindeki arkadaşlarıyla boş zamanlarını değerlendirmektedir. Boş zamanların Z kuşağı mensupları için faydaları; dinlenmek, kendini bulmak, kendini gerçekleştirmek, spor yapmaya olanak bulmak, uyumak, hobi edinmek, dil ve meslek öğrenmek, müzik dinlemek ve enstrüman öğrenip çalmak...

Boş zamanlarını değerlendirmek için belirleyici faktörler; Öğrenim döneminde hafta içi; Z kuşağına mensup kişiler boş zamanlarında genelde boş zaman eğitimi de almadıklarından dolayı ne yapacaklarını bilmediklerinden bu konuda onları yönlendirenler üniversite arkadaşları ve “sevgili”leri iken, öğrenim döneminde hafta sonları ise ev, yurt arkadaşları, aileleri(Konya’da ikamet eden kişiler) ve “sevgili”leridir. M nesli de denilen dindar nesil, bunlara ek olarak hemcinsleriyle zaman geçirmeyi daha çok tercih ettiklerini dile getirmektedirler. Bunun en güzel örneğini K11 ve K28 kodlu katılımcılarda gözlemleyebiliriz. Sömestr ve yazın ise genelde aileleri, memleket arkadaşları ve akrabaları Z kuşağı mensuplarını gündelik hayatlarında ve boş zamanlarında etkilemekte ve yönlendirmektedir.

Z kuşağı mensuplarının sorun, ihtiyaç ve beklentileri; Araştırmaya katılan Z kuşağı mensuplarının hiçbirinin aile, okul, üniversite vb. yerlerde boş zaman eğitimi almadıkları gerçeğine ulaşılmıştır. Üniversitede bazı akademisyenler Z kuşağı mensuplarını boş zamanlarda neler yapmaları gerektiği noktasında yönlendirirken bazılarının da bu konuda hiçbir sorumluluk almadıkları ortaya çıkmıştır. Boş zamanlarında Z kuşağı mensuplarından çok az bir kısmı dışında genelde plansız davrandıkları; boş zaman planlamasında yetersiz ve kararsız oldukları gözlemlenmiştir. Z kuşağı mensuplarının kampüse sahip olmadığı, spor yapabilecekleri herhangi bir salonun olmadığı, sosyalleşebilecekleri mekân ve imkânların yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Birbirinden oldukça uzak olan yerleşkelerden oluşan üniversitede yerleşkeler şehir merkezinden ve birbirinden uzak olduğundan Z kuşağı mensuplarının Konya’nın gündelik hayat akışında ulaşım sorunu da yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bölümleri ve ilgi alanlarıyla ilgili konferans ve konuşmacıları yetersiz gören Z kuşağı mensupları oldukça fazladır. Bilhassa mühendislik ve mimarlık fakültesinde okuyan Z kuşağı mensupları dersliklerin yetersiz kalmasından dolayı çoğu kez derslerinin bu sorundan dolayı ertelendiğini ve mağdur olduklarını dile getirmişlerdir. Yeni bir üniversite olmasından dolayı yeşil alanların az, fakülte yerleşkelerinin dar ve rekreatif faaliyetlerin yetersizliğinden yakınan Z kuşağı mensupları bu konuda üniversite yönetimi, Spor Bakanlığı

ve STK'lerin onların ilgi alanlarına ve boş zaman değerlendirmelerine yönelik faaliyet yürütmelerini, atıl durumdaki spor tesislerini yenileyip hizmete açmalarını, spor alanları açmalarını vb. sosyal hizmetleri beklemektedir.

Üye oldukları sivil toplum kuruluşları ve katıldıkları sosyal sorumluluk projeleri(Varsa/yoksa nedenleri); Herhangi bir derneğe, kulübe, vâkıfa, siyasi partiye, cemaate ya da gruba üye olmadığını söyleyen Z kuşağı mensuplarının üye olmama gerekçeleri genel olarak Türkiye'nin grup ve cemaat geçmiş bavalunun dolu olmasından ve şeffaf olmamasından dolayı korku, güven eksikliği, kaygı, ve çekincelere sahip oldukları tespit edilmiştir. FETÖ, Adnan Oktar Cemaati vb. oluşum ve grupların yaptıkları faaliyetler Z kuşağı mensuplarını bir STK'ye üye olmaktan ve faaliyetlerine katılmaktan uzaklaştırmaktadır. Bunun yanında kendini birikim olarak yetersiz gören bazı kişiler de bilgilerinin yetersiz olmasından dolayı yine bir STK'ye katılmayı istememektedir; çünkü birilerinin ideolojileri doğrultusunda mağdur olacaklarını düşünmektedirler. Herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olmayı hiç düşünmeyen, gereksiz gören ve çıkarlarına uygun bulmayan Z kuşağı mensupları da mevcuttur. Dindar Z kuşağı mensuplarının (ki bunlara M nesli de denilmektedir) sivil toplum kuruluşlarına katılım düzeyi ve isteği seküler Z kuşağı mensuplarına göre daha fazladır; ama kamu yararına yapılan faaliyetlere katılım düzeylerinde pek fark bulunmamaktadır. Seküler Z kuşağı mensuplarının dindar Z kuşağı mensuplarına göre sivil toplum kuruluşlarına katılma noktasında pasif kaldıkları gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak; Z kuşağının seküler mensupları ve her ne kadar Y kuşağının içinden çıkmış olsa da Z kuşağında da mensubu olmaya başlayan M nesli gündelik hayat işleyişi, boş zaman değerlendirmesi, boş zaman içerisinde en çok zaman geçirdikleri kişiler ve mekânlar, sosyal medya ve interneti kullanım amaçları, dünya görüşlerinin boş zaman değerlendirmelerine etkisi, dinledikleri müzik tarzları, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılma ya da katılmama nedenleri açısından kendi içinde çeşitli noktalarda farklılaştıkları görülmüştür. Konya İli özelinde ele alındığında Z kuşağının seküler mensupları ile M nesli Konya'nın gündelik yaşamında dünya görüşlerine uygun boş zamanlarını değerlendirmekte ve gündelik yaşamını sürdürmektedir. Konya; genel yapısı, tarihsel geçmişi ve mozaik kent olma noktasında birçok etnik, dini, kültürel gibi unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Hiçkimseyi damgalamadan, ötekileştirmeden ve sindirmeden hoşgörü iklimi içinde bünyesinde harmanlayan Konya; ister seküler ister dindar olsun her dünya görüşüne sahip kişilere ev sahipliği yapmaktadır. Konya, modernleşmeyi elinin tersiyle bir kenara itmemiştir; yenilikleri

kendi değerleriyle çelişmeyecek şekilde değiştirip dönüştürmüştür. Bunu yaparken kendisi de bazı noktalarda değişip dönüşmüştür. Mevlana Celaleddini Rumi'nin “*Gel gel, ne olursan ol yine gel*” diskuru bir nevi Konya'nın farklı düşüncelere olan yaklaşımını ve hoşgörü iklimini yansıtmaktadır. Konya'nın bu özelliği çeşitli noktalarda kendi içinde farklılaşan Z kuşağı için kuşkusuz büyük bir avantajdır. Z kuşağı Konya'nın gündelik hayat işleyişinde dünya görüşleri doğrultusunda yaşamını rahatça sürdürebilmektedir. Kendinden önceki kuşakların fazla dile getirmediği eşitlik ve adalet kavramlarını haykıran Z kuşağının, kendisinden farklı ideoloji ve dünya görüşlerine sahip kişilere karşı empati kurma ve hoşgörü noktasında oldukça başarılı olduklarını görüyoruz. Z kuşağı, her ne kadar kendi içinde birçok noktada farklılaşsa da bu farklılık çatışma zeminine çekilmemiş; aksine bu durum toplumsal, dini, kültürel ve sosyal zenginlik olarak görülmüştür.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Ö. (2019). “Adana İlinde Yaşayan Z Kuşağının Müzikal Beğenileri”. (Yüksek lisans tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Müzikoloji Anabilim Dalı, Niğde). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Adıgüzel, O., Batur, H., & Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı ile Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*(19), 166-167.

Ağduman, F. (2014). “Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Motivasyon ve Tatminlerinin İncelenmesi”. (Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Erzurum). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Aka, B. (2018). Bebek Patlaması, X ve Y Kuşağı Yöneticilerin Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Kamu ve Özel Sektör Farklılıklarına Göre İncelenmesi: Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner*, 9(20), 119-130.

Akgün, S., & Çebi, M. (2020). Ortaokul Öğrencilerinin Boş Zaman Etkinliklerine Katılımlarını Engelleyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar*, 657-658.

Akkaya, S. (2008). “Üniversite Öğrencilerinin Popüler Kültür Etkinlikleri ve Boş Zaman Alışkanlıkları”. (Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Akova, O., & Çakmak, T. (2015). Boş Zaman Paradigmasının Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Yaklaşımıyla İlişkisi ve Tarihsel Süreç İçindeki Gelişimi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 28-35.

Akyıldız, M. (2012). Boş Zamana “Ciddi” Bir Bakış: Boş Zaman Araştırmalarında Ciddi Boş Zaman Teorisi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 46-57.

Alıcı, M. (2020). “Ortak Çalışma Mekânlarının Tasarım Ölçütlerinin Z Kuşağı Kullanım

Tercihleri Doğrultusunda İstanbul İli Levent Plazalar Bölgesindeki Uygulanan Örnekler Üzerinden İrdelenmesi". (Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, İç Mimarlık Sanat Dalı Anabilim Dalı, Kocaeli). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili.

Organizasyon ve Yönetim Bilimleri, 4(1), 204.

Applebaum, H. (1997). Çalışmak: Yorar. Çev.(Nermin Saatçioğlu). *Cogito*(12), 47-52.

Arat, T., & Çalıklı, Y. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Tercihleri: Selçuk Üniversitesi Turizm Fakültesi Örneği. *Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar*(2), 112-126.

Ardıç, E., & Altun, A. (2017). Dijital Çağın Öğreneni. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar*, 18-23.

Arslan, H. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Tercihleri: Çankırı Karatekin Üniversitesi Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 207-208.

Aslan, A., & Aslan, L. (2001). Boş Zaman Değerlendirmede Çevre Faktörü. *Ege Eğitim*, 1-11.

Atmaca, H. (1997). Boş Zaman-Kütüphane Bağlamında Psikolojik ve Sosyolojik Açılardan Birey. *Türk Kütüphaneciliği*, 334-335.

Ayar, H. (2018). İslam'da Boş Zaman ve Spor. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar*, 11(56), 1051-1055.

Aydın, N. (2020). "Z Kuşağı ve Din". (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Aytaç, Ö. (2002). Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 12(1), 231-258.

Aytaç, Ö. (2006). Tüketimcilik ve Metalaşma Kısacasında Boş Zaman. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 27-51.

Aziz, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. İstanbul: Nobel.

Aziz, A. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel.

Bahadır, M. (2016). Antik Çağ'dan Günümüze Boş Zaman Üzerine Bir Değerlendirme . *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 104-114.

Bakay, M. (2018). “Ortaöğretim Öğrencilerinin Boş Zaman Faaliyetlerine Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi”. (Yüksek lisans tezi, Batman Üniversitesi, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı, Batman). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Batuman, B. (2016). Boş Zaman, Aylaklık ve İdeoloji. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi*, 71-75.

Bayhan, V. (2019). Kuşaklar Sosyolojisi. *Sosyoloji Divanı*(13), 29-44.

Bennett, A. (2013). *Kültür ve Gündelik Hayat*. Çev.(Nagehan Tokdoğan, Burcu Şenel, Umut Yener Kara). Ankara: Phoenix.

Binbaşıoğlu, H., & Tuna, H. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zamanlarına Yönelik Tutumları: Doğu Anadolu Bölgesindeki MYO Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Akademik Yaklaşımlar*, 5(2), 89-90.

Bodur, F. (1988). “Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğilimleri”. (Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Boş Zaman Kavramının Yolculuğu: Nereden Geliyor ve Neden Önemli?. (b.t.). 2 Ocak 2020, <https://www.uplifers.com/bos-zaman-kavraminin-yolculugu-nereden-geliyor-ve-neden-onemli/>.

Bulur, N. (2020). “Gözetim Toplumu ve Yeni İletişim Teknolojileri: Z Kuşağı Üzerine Bir İnceleme”. (Yüksek lisans tezi, Galatasaray Üniversitesi, İletişim Anabilim Dalı, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Canlıoğlu, G. (2008). “*Değişen Toplum Yapılarında Bilginin Değişen Konumu*”. (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Certeau, M. D. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi-I*. Ankara: Dost.

Certeau, M. D. (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi-1 (1)*. Çev.(M. Özcan, Dü., & L. Arslan Özcan). Ankara: Dost.

Certeau, M., Giard, L., & Mayol, P. (2015). *Gündelik Hayatın Keşfi-2 (2)*. Çev.(Ç. Eroğlu, & E. Ataçay). Ankara: Dost.

Coşkun, D. C. (2019). “*Z Kuşağı Mensubu Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları*”. (Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, Medya ve İletişim Anabilim Dalı, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Cushman, G., & Laidler, A. (1990). Recreation, Leisure and Social Policy. *Department of Parks, Recreation & Tourism*, 3-4.

Çağ. (b.t.). 1 Ocak 2020,

<https://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvw4dhxJ8>

Çakın, Ö. (2020). “*Kullanımlar ve Doyumlar Bağlamında Influencer'ların Z Kuşağı Sosyal Medya Kullanıcılarına Etkileri*”. (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun). <https://tez.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Çalışkan, A. (2020). “*Z Kuşağının Yer Yapma Pratikleri: Yurt Odaları Örneği*”.(Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İç Mekân Tasarımı Anabilim Dalı, İstanbul). <https://tez.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Çelik, E. (2018). Modern Toplumda Serbest Zamanın İşlevi ve Planlanması. *Akademik Hassasiyetler*. 5(9), 77-89.

Çelik, H., & Baykal, N., & Memur, H. (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar*, 1(8), 380-381.

Çetin, E. (2013). Osmanlı'da Gündelik Hayata Sosyolojik Bir Bakış. *Toplum Bilimleri*, 7(13), 293-294.

Çil, H. (2019). Kuşaklar Sosyolojisi. *Sosyoloji Divanı*(13), 75-98.

Dağlı, B. (2013). “Ç.Ü. Kozan Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğilimlerinin Saptanması”. (Yüksek lisans tezi, Okan Üniversitesi, Türkçe İşletme Anabilim Dalı, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Demir, C. (2003). *Demografik özellikler ile sağlanan imkânların sportif faaliyet tercihleri üzerine etkileri: Üniversite gençliğine yönelik bir uygulama, Boş Zaman ve Doğa Sporları Sempozyumu*, Ankara: THK.

Demir, C., & Demir, N. (2006). Bireylerin Boş Zaman Faaliyetlerine Katılmalarını Etkileyen Faktörler İle Cinsiyet Arasındaki İlişki: Lisans Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. *Ege Akademik Bakış*, 6(1), 36-47.

Demir, M., & Demir, Ş. (2014). İşgörenlerin Serbest Zaman Gereksinimi ve Serbest Zaman Doyumunu Etkileyen Faktörler. *İşletme ve İktisat Çalışmaları*, 2(3), 75-83.

Denktaş, M. (2020). “Serbest Zaman Etkinliklerine Katılan Bireylerin Özgünlük Benlik Saygısı ve Ciddi Boş Zaman Perspektifleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Rekreasyon Anabilim Dalı, Konya). <https://tez.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Durmaz, C. (2020). “Y ve Z Kuşağının Turizm İşletmelerine Yönelik Mesleki Cinsiyet Algılarının İncelenmesi: Samsun İli Örneği”. (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Samsun). <https://tez.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Ekici, S. (1997). “Yükseköğretim Gençliğinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Alışkanlıkları ve Turizme Katılımları Üzerine Bir Araştırma”. (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Türkçe İşletme Anabilim Dalı, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Ekşili, N., Ünal, Z., & Batur, H. (2014). İş Yaşamında X Kuşağı Yöneticilerin Algılama Farklılıklarından Kaynaklanan Performans Değerlemeleri Üzerine Bir Araştırma. *International Conference in Economics*. Prague.

Esgin, A. (2012). Her Gün Yeni Bir Başlangıçtır: Gündelik Yaşamın Sosyolojik Anlamları. *Sosyologca*(4), 98-106.

Gardiner, M. (2016). *Gündelik Hayat Eleştirileri*. Çev.(Deniz Özçetin, Babacan Taşdemir, Burak Özçetin). Ankara: Heretik.

Ginsborg, P. (2010). *Gündelik Hayat Politikaları*. Çev.(Muhsin Önal Mengüşoğlu). İstanbul: Açılım Kitap.

Gökalp, M., Kocasakal, A., & Kızıllan, P. (2018:). Kırgız ve Türk Öğrencilerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğitimlerinin Saptanması. *MANAS Sosyal Araştırmalar*, 7(3), 63-75.

Göle, N. (1991). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis.

Göle, N. (2017). *Seküler ve Dinsel: Aşınan Sınırlar*. İstanbul: Metis.

Göral, Ş. (2020). “Boş Zaman Eğitiminin Akademik Erteleme Davranışına Etkisi”. (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara). <https://tez.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Güçlü, M. (2013). Gençlik Döneminde Boş Zaman Faaliyetlerinin Yeri ve Önemi. *Gençlik Araştırmaları*, 1(1), 167-168.

Güngörmüş, H., & Yetim, A. (2006). Ankara’daki Beden eğitimi ve Spor Öğrenimi Veren Yüksek Öğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Boş Zamanlarını Değerlendirme Biçimlerinin Araştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 655-666.

Güntek, H. (2019). Tüketim Toplumunda Zamanın Toplumsal Örgütlenmesi Bağlamında Boş Zaman Kavramı ve Leisure Endüstrisi'nin Influencer Pazarlama Örnekleri. İstanbul. 8-19.

Gürbüz, B., Öncü, E. & Emir, E. (2012). “Leisure Constraints Questionnaire: Testing the

Construct Validity". *12th International Sports Sciences Congress*, 339-343.

Goffman, E. (2009). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. Çev.(Barış Cezar). Ankara: Metis.

İlhan, V. (2007). Gündelik Hayatta E-Yaşam: İhtiyaç-Arzu Çelişkisi Çerçevesinde Yeni İletişim Teknolojileri Bağımlılığı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi*, 30, 63.

İnsan. (b.t.). 5 Ocak 2020,

<https://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvxLBuc2Fu>

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. (b.t.). 3 Ocak 2020, <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>

İslamoğlu, A. H., Alnaçık, Ü. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta.

1961 Anayasası. (b.t.). 4 Ocak 2020, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>

Janmohamed, S. (2018). *M Nesli: Yeni Müslüman Gençlik*. Çev. (Esin Kızılelma). İstanbul: Kaknüs.

Kabagöz, M. C. (2018). Kenardaki Gündelik Hayat: Henri Lefebvre'nin Gözünden Ayhan Geçgin. *Edebiyat Eleştirisi*, 160-161.

Kalyoncu, N. (2020, 21 Mart). *Günlük Yaşamda Müzik ve Kentin Müziksel Tınlanması*.

<http://www.musikidergisi.net/>

Karakoç, E., & taydaş, O. (2013). Bir Serbest Zaman Etkinliği Olarak Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanımı İle Yalnızlık Arasındaki İlişki: Cumhuriyet Üniversitesi Örneği. *Selçuk İletişim*, 43-44.

Karl Marx. (b.t.). 10 Aralık 2019, https://tr.wikiquote.org/wiki/Karl_Marx

Keleş, H. N. (2011). Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine

Yönelik Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri*, 3(2), 129-130.

Kerse, G. (2016). Motivasyon Araçlarının Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisi: Kamu Kurumlarındaki X ve Y Kuşağı Karşılaştırması. *Uluslararası İşletme ve Yönetim*, 4(1), 5.

Kırık, A., & Köyüstü, S. (2018). Z Kuşağı Konusunda Yapılmış Tezlerin İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik*, 1497-1515.

Kırkpınar, M. (2004). “Lise Son Sınıftaki Öğrencilerin Boş Zaman Faaliyetlerine Katılım Biçimlerinin Araştırılması” (Muğla İli Örneği). (Yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Muğla). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Koçyiğit, M., & Eğmir, E. (2015). Yükseköğretim, Neden, ve Nasıl: Üniversite Öğrencilerinin Perspektifinden Bir Bakış, *Route Educational and Social Science Journal*, 248-253.

DOI: 10.17121/ressjournal.433

Komili, H. (1997). Çalışmak: Yorar. *Cogito*(12), 79-82.

Konakay, C. (2013). Y Kuşağının Kariyer Algısı, Kariyer Değişimi ve Liderlik Tarzı Beklentilerinin Araştırılması. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları*, 2(2), 18.

Köse, H. (2008). Lefebvre ve Modern Dünyada Gündelik Hayat. *İletişim Kuram ve Araştırma*, 8-24.

Kuran, E. (2019). *Z Bir Kuşağı Anlamak*. İstanbul: Mundi.

Kuyucu, M. (2014). Y Kuşağı ve Facebook: Y Kuşağının Facebook Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler*, 13(49), 78-79.

Kropotkin, P. (1997). Çalışmak: Yorar. Çev. (Nermin Saatçioğlu). *Cogito*(12), 54-60.

Lafargue, P. (1996). *Tembellik Hakkı*. Çev. (Vedat Günyol). İstanbul: Telos.

Lafargue, P. (1997). Çalışmak: Yorar. *Cogito*(12), 11-21.

Lapa, T. Y., Ağyar, E. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Katılımlarına göre Algılanan Özgürlük. *Spor Bilimleri*, 29-31.

Lefebvre, H. (1998). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. Çev. (Işın Gürbüz). İstanbul: Metis.

Lefebvre, H. (2012). *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*. Çev. (Işık Ergüden). İstanbul: Sel.

Lefebvre, H. (2013). *Gündelik Hayatın Eleştirisi II*. Çev. (Işık Ergüden). İstanbul: Sel.

Lyon, D. (1997). *Elektronik Göz / Gözetim Toplumunun Yükselişi*. Çev. (Dilek Hattatoğlu). İstanbul: Sarmal.

Mannheim, K. (1952). "The Problem of Generations", Essays on the Sociology of Knowledge, London: Routledge and Kegan Paul Ltd.

Mannheim, K. (2018). *Bilgi Sosyolojisi*. Çev. (Mustafa Yalçınkaya). İstanbul: Pinhan.

Mannheim, K. (2002). *İdeoloji ve Ütopya*. Çev. (Mehmet Okyavuz). Ankara: Epos.

Mars şehir kolonisi: İlk hedef 1 milyon kişi. (b.t.). 16 Haziran 2017, <https://indigodergisi.com/2017/06/mars-sehir-kolonisi/>

Marx, K. (1997). Çalışmak: Yorar. *Cogito*(12), 23-28.

Mercan, N. (2016). X, Y ve Z Kuşağı Kadınların Farklı Tüketim Alışkanlarının Modern Dünyada İnşa Edilmesi. *KADEM Kadın Araştırmaları*, 60-61.

DOI: 10.21798/kadem.2016119797.

Metin, S. (2017). X ve Y Kuşaklarının Kariyer Beklentilerinin Farklılaşması: Otomotiv Sektöründe Bir Araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 14(40), 341.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2019). *Nitel Veri Analizi*. Pegem Akademi: Ankara.

Mücevher, M., & Erdem, R. (2018). X Kuşığı Akademisyenler ile Y Kuşığı öğrencilerin Birbirine Karşı Algıları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner*, 9(22), 61-62.

Nacak, İ. (Edt.). (2019). Kuşaklar Sosyolojisi. *Sosyoloji Divanı*(13), 5-10.

Naralan, A., Kaleli, S.S. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Üniversiteden Beklentileri ve Bölüm Memnuniyeti Araştırması: Atatürk Üniversitesi Örneği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri*, 6-11.

Neuman, W. L. (2007). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Yayınodası.

Okumuş, E. (2010). Zaman Sosyolojisi: Bir Giriş Denemesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma*, 10(2), 121-164.

Osmanlı, U., & Kaya, S. (2014). *Püritanizm'den Hedonizm'e Değişen Boş Zaman Kavramı*.
www.sdergi.hacettepe.edu.tr

Öcal, S. B. (2017). Felsefenin Kükredisi, Medyanın Prensesi: Gündelik Hayat. *Erciyes İletişim*, 1(5), 236-247.

Önal, L. (2017). "Atatürk Üniversitesi Öğrencilerinin Boş Zaman Tutumları ile Boş Zaman Aktivitelerine Katılımını Engelleyen Faktörlerin İncelenmesi". (Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Spor Yönetimi Anabilim Dalı, Erzurum).
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Önder, İ. (1997). Çalışmak: Yorar. *Cogito*(12), 73-78.

Özdilek, Ç., Demirel, M., & Harmandar, D. (2007). Dumlupınar ve Sakarya Üniversitelerinde öğrenim gören Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin boş zaman etkinliklerine katılım nedenleri ve düzeylerinin karşılaştırılması. *Uluslararası İnsan Bilimleri*, 4(2), 3-12.

Özgür, G., Gümüş, A.B., & Durdu, B. (2010). Evde ve Yurtta Kalan Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumu. *Psikiyatri Hemşireliği*, 30-32.

Özşaker, M. (2012). Gençlerin Serbest Zaman Aktivitelerine Katılamama Nedenleri Üzerine Bir İnceleme. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim*, 129- 130.

Russel, B. (1997). Çalışmak: Yorar. Çev.(Alp Tümertekin). *Cogito*(12), 61-153.

Russell, B. (2018). *Aylaklığa Övgü*. Çev. (Mete Ergin,). İstanbul: Cem Yayınevi.

Sağır, A., Öztürk, B. (2015). Sosyolojik Bağlamda Müzik ve Kimlik: Karabük Üniversitesi Örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 121-153.

Saraç Ekmen, M. (2019). “İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Boş Zaman Etkinliklerinin ve Okuduğunu Anlama Becerilerinin İncelenmesi”. (Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Çanakkale). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Scott, S. (2009). *Making Sense Of Everyday Life*. Cambridge: Polity Press.

Selvi, M. (2020). “Sosyal Medya ve Z Kuşağı Siyasal Katılım Davranışı İlişkisi”. (Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı, Eskişehir). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Senbir, H. (2004). *Z Son İnsan Mı?*. İstanbul: Okuyan Us.

Sevil, T., Şimsek, Y., Katırcı, H., Çelik, O., & Çeliksoy, A. (2012). *Boş zaman ve rekreasyon yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler. (b.t.). 12 Aralık 2019, <http://www.basarmevzuat.com/dustur/kanun/5/2709/a/2709sk-01.htm>

Stillman, D., & Stillman J. (2018). *İşte Z Kuşağı*. Çev.(Duygu Pınar Kayıhan & Ferhat Erduran). İstanbul: İKÜ.

Subaşı, N. (2001). Gündelik Hayat ve Dinsellik. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 239-267.

Subaşı, N. (2002). Türk(iye) Dindarlığı: Yeni Tipolojiler. *İslamiyat*(4), 19-37.

Subaşı, N. (2007). Konya’da Modernleşme ve Gündelik Hayatın Yeniden Üretimi. *Şehir*

Araştırmaları(1), 15-22.

Süral Özer, P., Eriş, E., & Timurcanday Özmen, Ö. (2013). Kuşakların Farklılaşan İş Değerlerine İlişkin Emik Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler*(38), 138.

Süzer, M. (2000). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Alışkanlıkları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 30-42.

Sztompka, P. (2008). The Focus on Everyday Life: a New Turn in Sociology. *Academia Europea*, 1(16), 7-10. Doi: 10.1017/S1062798708000045

Şentürk, Ü. (2012). Tüketim Toplumu Bağlamında Boş Zamanların Kurumsallaştırdığı Bir Mekan: Alışveriş Merkezleri(AVM). *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*(13), 63-75.

Şimşek, G. (2019). “Z Kuşağının Kişilik Özellikleri ve Kariyer Değerlerinin İncelenmesi (Beykent Üniversitesi Öğrencileri Örneği)”. (Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Taş, H., Demir Döğmez, M., & Küçük, M. (2017). Geleceğimiz Olan Z Kuşağının Çalışma Hayatına Muhtemel Etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları*, 7(13), 1031-1034. DOI: 10.26466/opus.370345

TDK. (1974). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. sozluk.gov.tr.

TDK. (1975). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. sozluk.gov.tr.

TDK. (2004). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. sozluk.gov.tr.

Tektaş, N., Tektaş, M., & İncaz, S. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Faaliyetlerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Örneği. *Journal of Current Researches on Social Sciences (JoCReSS)*, 323-333.

doi: 10.26579/jocress-7.4.23

Tezcan, M. (1977). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara: Doğan Matbaa.

Tezcan, M. (1982). *Sosyolojik Açından Boş Zamanların Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları.

Toruntay, H. (2011). Takım Rollerini Çalışması: X ve Y Kuşaağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. İstanbul.

Tükel, İ. (2014, 11 Kasım). Tüketimin Yeni Aktörleri: “Y Kuşaağı”.
www.sdergi.hacettepe.edu.tr

Twenge, J. M. (2018). *İ-Nesli*. Çev.(Okhan Gündüz). İstanbul: Kaknüs.

Toprak, L., Serçek, S.,& Serçek, G.(2014). Öğrencilerin Üniversiteden Rekreasyon Aktiviteleri Konusunda Beklentileri. *VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi*, Aydın, 600-603.

Uysal, S. (2019). “*Z Kuşaağının Çalışma Hayatından Beklentileri: Bir Alan Araştırması*” (Yüksek lisans tezi, Yalova Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yalova). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Ünlü, E. Ö. (2017). Çalışma ve Boş Zaman Üzerine Tartışmalar. *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*, 303-317.

Veblen, T. (1997). Çalışmak: Yorar. Çev.(Yurdanur Salman & Filiz Aydoğan). *Cogito*(12), 29-46.

Veblen, T. (2005). *Aylak Sınıfın Teorisi*. Çev. (Zeynep Gültekin & Cumhur Atay). İstanbul: Babil.

Yerlisu Lapa, T., & Ardahan, F. (2009). Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinliklerine Katılım Nedenleri ve Değerlendirme Biçimleri. *Spor Bilimleri*, 139-143.

Yetiş, Ü. (2008). “*Ortaöğretim Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Eğilimleri (Ankara Örneği)*”. (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

Yusufoğlu, Ö. Ş. (2017). Boş Zaman Faaliyeti Olarak Akıllı Telefonlar ve Sosyal Yaşam Üzerine Etkileri: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları*, 2415-2431.

Yücekök, A. (2019). *“Türkiye’de Z Kuşağının Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları Bağlamında Kültürel Yabancılaşma Olgusunun Rolü”*. (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İstanbul).
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

EKLER

EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRMESİ AÇISINDAN Z KUŞAĞI: NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Bu yarı yapılandırılmış görüşme formu Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülmekte olan *“Boş Zaman Değerlendirmesi Açısından Z Kuşağı: Necmettin Erbakan Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Nitel Bir Araştırma”* başlıklı yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır.(Bunun için ses kaydının tutulması zorunluluk arz etmektedir). Katkılarınız bizim için önemlidir. Şimdiden değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Katılımcı:

Görüşme Tarihi:

Araştırmanın Soruları

1. Kendinizi bize tanıtır mısınız?
2. Hangi bölümde/fakültede okuyorsunuz? Neden bu bölümü tercih ettiniz? Üniversite okuma nedeniniz?
3. Sıradan bir gününüz nasıl geçiyor?(Hafta içi/hafta sonu) O gün içinde neler yapıyorsunuz? Ne kadar boş zamanınız var ve boş zamanınızı nasıl geçiriyorsunuz?
4. Kendinizi zihniyet ve yaşam tarzı olarak nasıl tanımlıyorsunuz?(Muhafazakâr, dindar, seküler vb.) Dünya görüşünüzden bahseder misiniz?
5. Herhangi bir STK(Sivil toplum kuruluşu) üyeliğiniz var mı? Sosyal sorumluluk açısından toplum yararına çalışıyor musunuz?
6. Sosyal medyada/İnternette günlük ortalama ne kadar vakit geçiriyor ve sosyal medya/interneti hangi amaçla kullanıyorsunuz?
7. Boş zamanlar sizin için ne ifade ediyor? Hayatınızda boş zamanların yeri nedir?

- Kendinizi zamanınızı/boş zamanlarınızı kullanma açısından özgür hissediyor musunuz?
8. Gündelik hayatınızda ve boş zamanlarınızda en çok neye ve kime/kimlere önem veriyorsunuz?
 9. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendireceğiniz konusunda belirleyici olan faktör/faktörler nelerdir? Bu konuda sizi yönlendiren herhangi bir kişi, kuruluş veya kurum var mı?
 10. Üniversitede boş zamanları değerlendirme konusunda yaşadığınız sıkıntı var mı?(Varsa nelerdir?) Üniversiteniz ve ilgili kamu kurumları boş zamanlarınızı değerlendirmeniz için yeterli olanak sağlıyor mu?

EK 2: KATILIMCILARA İLİŞKİN TANITICI BİLGİLER

K1, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü öğrencisidir.

K2, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü öğrencisidir.

K3, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde Beden Eğitimi ve Spor Bölümü öğrencisidir.

K4, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde Özel Eğitim Bölümü öğrencisidir.

K5, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde Özel Eğitim Bölümü öğrencisidir.

K6, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü öğrencisidir.

K7, K, 19: Katılımcı 19 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde Temel Eğitim Bölümü öğrencisidir.

K8, K, 19: Katılımcı 19 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde İlköğretim Matematik Öğretmenliği Bölümü öğrencisidir.

K9, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu

Eğitim Fakóltesi'nde Temel Eğitim Bölümü öğrencisidir.

K10, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakóltesi'nde Özel Eğitim Bölümü öğrencisidir.

K11, E, 19: Katılımcı 19 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakóltesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisidir.

K12, E, 19: Katılımcı 19 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakóltesi'nde Adalet Bölümü öğrencisidir.

K13, E, 19: Katılımcı 19 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Fakóltesi'nde Tarih Bölümü öğrencisidir.

K14, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Fakóltesi'nde Felsefe Bölümü öğrencisidir.

K15, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Fakóltesi'nde İşletme Bölümü öğrencisidir.

K16, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Fakóltesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisidir.

K17, K, 19: Katılımcı 19 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Fakóltesi'nde Sosyoloji Bölümü öğrencisidir.

K18, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Fakóltesi'nde Sanat Tarihi Bölümü öğrencisidir.

K19, K, 19: Katılımcı 19 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Fakóltesi'nde İşletme Bölümü öğrencisidir.

K20, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Fakóltesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisidir.

K21, E, 19: Katılımcı 19 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakóltesi'nde İlahiyat Bölümü öğrencisidir.

K22, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakóltesi'nde İlahiyat Bölümü öğrencisidir.

K23, E, 19: Katılımcı 19 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu

İlahiyat Fakültesi'nde İlahiyat Bölümü öğrencisidir.

K24, E, 19: Katılımcı 19 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi'nde İlahiyat Bölümü öğrencisidir.

K25, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi'nde İlahiyat Bölümü öğrencisidir.

K26, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi'nde İlahiyat Bölümü öğrencisidir.

K27, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi'nde İlahiyat Bölümü öğrencisidir.

K28, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi'nde İlahiyat Bölümü öğrencisidir.

K29, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi'nde İlahiyat Bölümü öğrencisidir.

K30, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi'nde İlahiyat Bölümü öğrencisidir.

K31, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde İç Mimarlık Bölümü öğrencisidir.

K32, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde Uçak Mühendisliği Bölümü öğrencisidir.

K33, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde Bilgisayar Mühendisliği Bölümü öğrencisidir.

K34, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde Gıda Mühendisliği Bölümü öğrencisidir.

K35, E, 20: Katılımcı 20 yaşında, Erkek, Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde İnşaat Mühendisliği Bölümü öğrencisidir.

K36, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde Gıda Mühendisliği Bölümü öğrencisidir.

K37, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik ve

Mimarlık Fakültesi'nde Makine Mühendisliği Bölümü öğrencisidir.

K38, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde Çevre Mühendisliği Bölümü öğrencisidir.

K39, K, 19: Katılımcı 19 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde Gıda Mühendisliği Bölümü öğrencisidir.

K40, K, 20: Katılımcı 20 yaşında, kadın, Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümü öğrencisidir.

